

د

خبر البیان
تنقیدی مطالعہ

ترتیب اور مقدمہ

قلندر مومند

دَخِیْرُ الْبِیَّانِ تَنْقِیْدِیْ مُطَالَعَه

قَلَنْدَر مومند

دَچاپِ عَاجِی

پېښور

ٲول حقوق ٲ مرتب ٲه حق كنبٲ محفوظٲى

اشاعت _____ اول

كال _____ ٲ١٩٨٨

شمبر _____ ٲوزر (١٠٠٠)

لىك _____ انوارالحق داؤٲزى

ٲاٲونكى _____ ٲاٲ ٲاٲى

اوځورونكى _____ كوهابٲ روٲ ٲٲشور

جيم

انتساب

دخيل والد محترم

صاحبزاده سيف الرحمن

په نامه چي زه ئې په وړومبي حل د
بايزيد روښان له اهبيته خبر کړم

الهم اغفره

فهرس

۱	مقدمه
۱۸۰	ضمیمې
۱۸۹	مراجع
۱۹۱	متن
۲۹۴	نوټونه
۳۳۰	تتمه
۳۴۰	اشاریه الف
۳۴۶	اشاریه ب

هوالناصر

د "خبرالبیان" دا نوې ترتیب به ځنو لوستونکیو ته اجنې وېشکاری ځکه چې دا د پښتو اکېډمۍ د هغه چاپ شوی خبرالبیان سره سمون نه خوري چې د مولیتا عبدالقدوس صاحب د مقدمې او حاشیو سره چاپ شوی دې اونه د کابل د چاپ هغه نسخې سره مطابقت لري چې د اصل متن تصویري نقل دې او د محترم عبدالحمی حبیبي (مرحوم) او پروفیسر عبدالشکور رشاد پرې په ترتیب مقدمه او لغت نامه لیکلې ده. دا نسخه له دغو دواړو نسخو نه اخذ شوی یو درېم قرأت دې. چې زما د تحقیق مطابق اصل خبرالبیان دې زه دې نسخې ته چې د کومو دلائلو په بنا اصل خبرالبیان وایم هغه دا دی:-

۱- د خبرالبیان په باره کښې عامه عقیده چې د خبرالبیان له ځنوصو د حالتې له ځنو بیانونو او د اخون درويزه له الزاماتو ثابتېږي دا ده چې د بايزيد روښان او د هغه د متونکیو په خیال دا یو الهامی کتاب دې. د الهامی کتاب د عظمت او د "من جانب الله" کېدو تقاضا دا ده چې ټول کتاب له خدایه وکښل شي. ولې د پېښور او کابل چاپي نسخو کښې د احادیثو د حضرت علي د ارشاداتو د هادی (بايزيد روښان) د وېناگانو، د عبدالقادر جېلاني او محمدالدينوري د حوالو د موجودګۍ په وجه ئې دا حېثیت مجروحېږي او ځکه د دې خبرې وېر اعتبار نه شي کېدې چې یو خوا خو دې یر کتاب د خدایې له طرفه کښل شي او بل خوا دې "خدایې" د خپلې خبرې د دلیل د پاره د بنده ګانو د مقولو محتاج وي.

۲- بايزيد روښان د خپل یو بل تصنيف "مقصودالمومنين" د تالیف وجه دا ښی "قال لی ابني الشیخ عمر رضی الله عنه ان کان رضاك اکتب لاجل

ابنائك و اهلك و عيالك من آيات القرآن و احاديث الانبياء و اقوال الاولياء نصيحة
شم اجبت قوله و اريد ان اكتبها مفصلاً بمقدار علمي و ادراكي بالعناية و بالمداد و
توفيق الله تعالى في واحد و عشرين فصلاً و سيتها "مقصود المومنين" له

ترجمه - ماته زما خوئي شيخ عمر و وئيل چي كه ستا خوبه وي نو د خپلو
حامو او اهل و عيال د پاره د قران او د نبیانو له احاديثو او د وليانو
له اقوالو شخه نصيحت وليكه نو ما ئي دا خبره ومنله او اراده ئي وكړه
چي د خپل علم او ادراك په مقدار او د خدايي پاك په مهرباني مدد
او توفيق په يويشت فصله مشتمل يو كتاب وليكم او نامه ئي "مقصود المومنين"
كنېښوه

د "مقصود المومنين" پخپله دا رائه هيا هم نه ده پېش كړې چي دا د
"خبر البيان" نه مخكښي ليكل شوي كتاب د بلکې د مؤرخينو او ليكونكيو په
دې كامل اتفاق دے چي خبر البيان اكا هو او مقصود المومنين ورپسې ليكل
شوي دے نو كه د پېښور او د كابل دا چاپي نسخې په رښتيا هغه
خبر البيان دے چي پيرروښان ليكل دو نو بيا خو د مقصود المومنين د
ليكلو ضرورت نه وو لكه چي د قران كريم په ايتونو په احاديثو او د اولياؤ
په اقوالو مشتمل د نصيحت كتاب خو د دغه خبر البيان په شكل كښي
له اكا هو نه موجود وه - له دې نه دا صفا ښكاري او د بل دليل
ضرورت بالكل ختموي چي د اصل خبر البيان په متن كښي د قران كريم
ايتونه، احاديث او د اولياؤ اقوال نه وو - او هر كله چي موجوده چاپي نسخو
كښي دا شته نو دا خبر البيان اصل خبر البيان نه دے - لكه څنگه چي د دې
مضمون په اخر كښي د شاملو ضميمو ۱ ب اوج نه به ښكاره شي د خبر البيان

او مقصود المومنین تر منجھ دہر ایتونہ او احادیث مشترک دی دغسی د کومو اولیاؤ ذکر چي پھ مقصود المومنین کنبی دے هغو کنبی د خلورو پیتو اولیاؤ مقولې خبرالبیان کنبی هم شته او د مزې خبره دا ده چي خلور حوالې خبرالبیان کنبی کت مت هم هغه دی چي مقصود المومنین کنبی هم راغلې دی۔

۳۔ چاڼی او عکسی نسخو کنبی "خبرالبیان" د رسم الخط د بحث نه پس شروع کیری او ابتدا ئې له بسم الله الرحمن الرحيم نه کیری چي وریسې د کتاب د نوم پھ حیثیت "تفسیر" لیکل شوه دے۔ حکه نو دا قیاس وزن لری چي د "تفسیر" د لفظ نه پس ته لیکل کتاب خبرالبیان نه بلکې د خبرالبیان تفسیر دے۔ د دې قیاس تائید له دې حقیقته هم کیری چي پھ ذکر شوې صفحه د عربی د عبارت "کل امر ذی مال لم یبدأ باسم الله فهو اجر قال النبی علیه السلام۔ کلمة بسم الله..... قال علی رحمه الله علیه هذا الکلام" ترجمه نه پھ فارسی کنبی شوې ده او نه پھ پښتو کنبی۔ او دا څیز د دې ثبوت دے چي دا تمهیدی کلمات د "مفسر" له خوا دی۔ له "خدايه" نه دی۔ او چي دا سره ومنو نو بیا به دا خامخا منو چي د پېښور چاڼی او د کابل عکسی نسخه خبرالبیان نه بلکې د "خبرالبیان" تفسیر دے۔

۴۔ پھ کتاب کنبی چي پھ ورومې حل "قال هادی رحمة الله علیه هذا الکلام" راغله دے نو فاضل حاشیه تکار د جملي نحوی غلطیو ته د اشارې نه پس وائی۔ یرید به، نفسه، کان الکتاب من امالیه و کتبه بعض تلامذته۔ له یعنی د "قال هادی رحمة الله علیه" (وائی هادی) نه ئې مطلب خپل ځان دے۔ داسې ښکاری چي دا کتاب د هغه له امالی تخنه دے او د

له چاڼی نسخه پېښور ص۔ ۱۴۔ عکسی نسخه کابل ص۔ ۵۔ ب۔ له پېښور چاپ ص۔ ۴۰
کابل عکسی چاپ ص ۵ ب او ۶ ل۔ له پېښور چاپ ص۔ ۵۔ کابل عکسی چاپ ص۔ ۶۰
له لکه د نوټ له۔

هغه ځنو شاگردانو ليكل دے“ د مولينا عبدالقدوس قاسمي له دې حاشيې نه دا ښكاري چې په اول اول كښې د فاضل حاشيه نگار وائي هم هم دا وه چې دا كتاب هغه ”الهامي“ خبرالبيان نه دے چې بايزيد روښان باندې ”نازل“ شوي وه بلكې دا د هغه املا ده چې خپلو شاگردانو ته يې ويلي وه او بيا هغو ليكلي وه. د ”هادي رحمة الله عليه“ په واحد غائب كښې د ذكر نه هم دا معني جوته ده نو خدايي خبر چې بيا د كومو دلايلو په بنياد حافظ عبدالقدوس قاسمي صاحب خپله رايې بدله كړه.

۵- د خبرالبيان په باره كښې د كتاب له نښه دا واضعېږي چې خبرالبيان د سورة الرحمن په انداز ليكل شوي دے لكه چې بايزيد ته حكم كېږي- ”او بايزيد وكنه خبرالبيان په هغه هسې الحان چې يې به لوست سورة الرحمن^{له}“ ولي عجيبه خبره دا ده چې د دې ”خدايي حكم“ نه مخكښې هم كتاب هم په دغه ”الحان“ ليكل شوي وه او د پېښور د چاپ په ديارلسواو د عكسي نسخې په يولسو مخونو كښې د دې حكم د صادرېدو نه اگاهو د دې حكم پېروي شوې ده. له دې نه دا څرگنديږي چې په كتاب كښې ځايي په ځايي د سورة الرحمن د طرز تتبع كښې ”په قرآن كښې دى عيان، په قرآن كښې دى بيان، نبى وئيلي دى عليه السلام، هادي وئيلي دى رحمت د خدايي په ده دا كلام، عيان، او تمام“ غنډې تركيبونه او الفاظ د دې خبرې دليل نه شي كېدے چې هر كله دا الفاظ د سورة الرحمن په ”الحان“ دى ځكه نو دا د خبرالبيان اصلي الفاظ دي. او د ديو په بنياد د پېښور او كابل چاپي او عكسي نسخې د خبرالبيان اصل نسخې دي.

۶- د خبرالبيان په دواړو نسخو كښې يوه بله خبره هم ډېر اهميت لري

کتاب دوی حُلہ دے ”بسم اللہ الرحمن الرحیم“ لہ ہتکو شروع کیڑی یعنی کتاب
 پہ اصل کنبی دوه حصی لری یوه حصہ ئی پہ خلورو صفحو دے چاپ او
 ہ ب دے عکسی نسخی مشتملہ دہ او پیکنبی صرف دے رسم الخط بحث شوم
 دے او بلہ حصہ ئی لہ دغہ پس دہ چچ پہ اصل کنبی لہ دغہ
 حایہ دے ”خبرالبیان“ سرہ متعلقہ حصہ شروع کپری او دے تمہیدی بسم اللہ
 نہ پس یو حُل بیا دے ”بداية الكتاب“ نہ محکنبی بسم اللہ الرحمن الرحیم لیکل
 شوی دی۔ لہ دیو معروضاتو نہ زما مقصد دا دے چچ دے کتاب ورومبی
 حصہ خو پچیلہ ”بسم اللہ الرحمن الرحیم“ دے دریو حُلو دے لیکلو پہ وجہ دے
 ”خبرالبیان“ لہ تعریفہ ووی۔

۷- اخون دروہزہ دے خبرالبیان پہ حقلہ لیکل۔

”این ملعون کتابے را تصنیف کرده بعض کلمات او را بزبان عربی بلا ادراک ترکیب و
 ترتیب جمع آورده و بعضی را بزبان فارسی و بعضی را بزبان افغانی و بعضی را بزبان ہندی
 اما ہر کدام ازین کلمات ناموزون و ناموافق افتادہ بحمدے کہ طبائع اہل علم ازان منتفر
 میگردد و آن را خیرالبیان نام برده و چوں ملو از کفر و الحاد و مشحون از افتراء و فساد
 بودہ فقیر آئرا شرالبیان نامیدہ و اگر خربیان نامند ہم مناسب است۔ او دعویٰ نمودہ کہ
 این بر وفق مرعائے من از جانب اللہ تعالیٰ نزول یافتہ“ لہ

ترجمہ:- او دے ملعون یو کتاب لیکل دے چچ خہ ہتکی ئی دے ترکیب
 او ترتیب دے پوہدو نہ بغیر پہ عربی کنبی راجع کپری، خہ ئی پہ فارسی
 کنبی او خہ ئی پہ پښتو کنبی او خہ ئی پہ ہندی کنبی راجع کپری
 دی۔ وپ دا ټول ہتکی ناموزونہ او ناموافقہ دی تر دے حدہ چچ دے عالمانو

لہ تذکرۃ الابراس والاشرار ص ۱۴۸۔ دے مولینا عبدالقدوس صاحب دے مقدس دے ص ۵۲۰ پہ حاشیہ
 دا عبارت دے تذکرۃ الابراس دے ص ۳۹۴ پہ حوالہ درج دے۔ خوڑما دے وپلائی دے تذکرۃ الابرا توبلی
 صفحہ ۲۴۸ دی۔

طبعیتونہ ترې کرکه کوی او دغه (کتاب) ته ئې نوم خبرالبیان ایښه دے او هرکله
 چې د کفر او الحاد نه ډک او په افترا او فساد پور دے نو فقیر (دروېزه)
 پرې نوم شرالبیان ایښه دے. او که خبریان ورته وویل شي نو هم مناسب
 دی. د ده دا دعوی ده چې دا زما د مدعا سره سم د خدای تعالی له
 جانبہ نازل شوی دے.

د اخون دروېزه له بیانه دا معلومیږي چې دې کتاب کښې بایزید روښان
 خپل "ناموزونه" او "ناموافقہ" ټکي راغلې کړي دي. که چېرې په دې
 کتاب کښې د قرآن کریم ایتونه، احادیث او د اولیاء اقوال وے نو اخون
 دروېزه به دا خاخوا لیکل او په دغه صورت کښې به د اخون دروېزه
 غندی "سخت گیر" عالم هېږي هم خبرالبیان ته د "شرالبیان" یا
 "خربیان" نوم نه وے ورکړے. ځکه چې اخون دروېزه په دې هم سره
 کافر کوی چې دا دوائی چې "زه مومن یم انشاء الله تعالی" نو د قرآن کریم
 آیات او احادیث نبوی لرونکی کتاب ته ئې داسې نسبت څه رنگه کولے
 شو او ځکه دا خبره د اخون دروېزه د عقیدې او عمل نه ډېره غېراغلبه
 ده چې دومره لویه کستاخې ترې صادره شي. د دې دلیل په رڼا کښې
 یو ځل بیا مونږ دا ویلے شو چې په اصل خبرالبیان کښې د قرآن کریم
 ایتونه او احادیث نه وو او هرکله چې د پېښور او کابل نسخې دا لری
 نو ځکه دا د هغه خبرالبیان نسخې نه دی چې اخون دروېزه لیدلے وه.
 ۸- د اخون دروېزه نه پس چې کوم لیکونکی خبرالبیان غندلے دے
 هغه خوشحال خان خټک دے. په سوات نامه کښې خوشحال بابا وایي:-

د روښان خبرالبیان ئې وه لیدلے

هغه هم مجهول بیان وه ناپسندلے

دلته خوشحال بابا د غزن غندي خبرالبيان هم مجهول گڼي خو د "ناپستدلي" لفظ پرې زياتوي او له دې هم دا ښکاري چې کوم خبرالبيان د خوشحال بابا له نظره تېر شوی وه هغه کښې د قرآن کریم ايتونه او د رسول کریم صلی الله عليه وسلم احاديث مبارک نه وو گڼي د خوشحال بابا غندي ديني شعور لرونکی شخصيت به هېرې دا لفظ خبرالبيان د پاره نه وه استعمال کړې. ۹- د خبرالبيان د چاپي او عکسي نسخو عبارت پخپله هم داشهادت مړکوي چې د قرآن کریم ايتونه، احاديث او د "هادي" اقوال د عبارت په مېنځ کښې رانويستي شوي دي. د مثال په طور دا عبارت ولولئ:-

"او بايزيد-زه به د خپلې فرستې وټه کړم فرمان چې نه کښې تپه د بدکاران له تپې د نیکوکاران ادميان- وکل شي ۽ فضلنا ۸ تفصيلاً (دهرجيزه راعيان کریم بيان کړنې) په قرآن کښې دي عيان-

ان الله يقرق الناس يوم القيامة بسبب خصالهم عيان (تحيق الله تعالى جدا می کند ادميان را در روز قيامت بسبب خصلتهائے ایشان- هادی وييلي دی دے رحمت د خدايې په ده دا کلام-

لۈ بيا به د خپلې فرستې وټه کړم فرمان چې وخېژوي وبلندی وټه نیکوکاران الخ- اوس تاسو وگورئ چې د دې حوالې د پښتو وړوښې عبارت او وروسته عبارت بالکل په مصنوعي طريقه له يوه بله جدا شوی او منځکښې ئې عربي او فارسي عبارت نويسته شوی دے- اوس يوه بله حواله وځيرئ-

"ماته نه شی فرض روژه نه نفل کھ په وهېره څه وخوري يا وڅښي يا صحبت کا يا واچوي بېرون په قصد، نه چې ئې غلط کا شېطان-

له- خبرالبيان- پېښور چاپ ص- ۶۸ کابل ص- ۴۲ ب-

وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا پِه قرآن کښې دى عيان -

انسیان موکل علی الانسان نبی وئیلی دى علیه السلام -

چې پِه قصد واپځوی روژه ئې ماته شی یو دې قضا ولری ولې کفاره پږې
واجبه نه شی پِه تا دې وی اعلام^{له} -

او دا هم ولولئ -

”که علت نه وی پِه اسمان گواهی دې نه قبلوی امام بیرون دډېر
ادمیان -

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ پِه قرآن کښې دى بیان -
أَوْفَاءُ بِعَهْدِ الرَّحْمَنِ شَرْطًا لِلْإِنْسَانِ هَادِي دے رحمت د خدايې پِه ده
دا کلام -

که د کم عید میاشت یو کس دویښی روژه دې نه کښائی که علت وی
پِه اسمان عیان^{له} -

دا حوالې ما د دوی د اختصار پِه وجه رانقل کړې گڼې ټول کتاب
د داسې عبارتونه ډک دے چې تسلسل ئې د فارسی او عربی د عبارت پِه
وجه ماتیرې او که دا فارسی او عربی عبارتونه د پښتو د عبارتونو له منځه
وړیستے شی نو عبارت معنی دار او بې تکلفه شی - ځکه نو دا دعوی به صریحاً
بې بنیاده نه وی چې د پېښور او کابل چاپ خپرابلیان کښې ځنې عبارتونه
له بهره داخل کړے شوی دی او له دغې وجې دغه نسخې د خپرابلیان
اصل نسخې نه پاتې کېږی -

۱۰- د پېښور چاپ د خپرابلیان د نسخې پِه مقدمه کښې مولینا عبدالقدوس

صاحب د دبستان مذاهب دا عبارت رانقل کړے دے :-

له خپرابلیان پېښور ص ۱۶۵ - ۱۶۴ - کابل ۹۸ - الف ۹۸ ب -
له خپرابلیان پېښور ص ۱۷۱ - کابل ص ۱۰۱ - الف -

اور اقصانيف بسيار است به عربى و پارسى و هندی و افغانى۔ مقصود المومنين به عربى است گویند حق تعالى با او بے میانجی جبریل سخن کردے۔ و کتابے دارد خیرالبیان نام۔ و اکں به چہار زبان است اول به عربى دوم به پارسى سوم به ہندی چہام به پشتو۔ یعنی لغت افغانى همان یک مطلب را به چہار زبان گفتہ و آل خطابیست از حق تعالى بر حضرت بایزید را (هكذا) و اکں را صحیفہ الہی دانند۔

ترجمہ۔ د بایزید تصنیفات پہ عربى فارسى ہندى او پشتو کنبی دہردی۔ مقصود المومنین پہ عربى دے۔ دائی چي خداي پاک به ورسره بي د جبرئیل د واسطی نه خبرې کولې۔ د دھ يو کتاب خبرالبیان دے۔ چي په څلورو ژبو دے۔ يو په عربى بل په فارسى دريم په هندی او څلورم په پشتو هم يو مطلب ي په څلورو ژبو وئيل دے۔ دا کتاب د الله تعالى خطاب دے بایزید ته۔ (روشنایان) دا کتاب د خداي کتاب گنې۔ له

له دې عبارتہ دا صفا بنکاری چي د روښانیانو د عقیدې مطابق خبرالبیان د خداي کتاب وه لکه چي په درومي دلیل کنبی د عامې عقیدې په حواله او اووم دلیل کنبی د اخون دروېزه د الزام په بنیاد وئيل شوی دی خو که چرې خبرالبیان د "خداي د خطاب" نه بغیر بل څه لرلے نو دبستان مذاهب به ي ضرور ذکر کړے وه ځکه چي د کوم څیز دبستان د لیکونکي په مشاهدہ کنبی نه دے راغلے هغه دے په صیغہ مجهول کنبی لیکي او چي مشاهدہ کنبی ي څیزونه راشي هغه د "است" د فعل معاون په ذریعہ ظاهروی۔ کوم ترتیب چي دا نسخه لری هغه د دبستان مذاهب د بیان سره سم دے یعنی د "خداي له خوا خطاب چي د جبرئیل یا د بل کوم ولی په واسطه نه بلکې براہ راست شوے دے۔

او ځکه زه دا دعویٰ کولې شم چې زمونږه دا نسخه هغه نسخه ده چې د اخون درويزه خوشحال بابا او د دبستان مذاهب د ليکونکي له نظره تېره شوې وه. تلك عشرة كاملة

(۲)

پکار خو دا ده چې د برنيو معروضاتو نه پس ما نور څه نه وئيلې ولې زه دا محسوسوم چې کومې غلط فهمي د بايزيد روښان د کتاب په سلسله کښې خورې شوې دي هم هغسې خيالات د هغه د ژوند، تعليماتو، نور وکتاېونو او د هغه د لويې مخالف اخون درويزه د ژوند او وکتاېونو په لړ کښې هم عام دي ځکه نو د خبرالبيان په خپل صحيح پس منظر او پېش منظر کښې د لستلو او په هغې د پوهېدلو د پاره دا ضروري ده چې څومره زما له وسه کېږي په دغو عنواناتو هم خبرې وکړم. د ما توفيقى الا بالله.

د بايزيد روښان د ژوند په باره کښې ورومې غلط فهمي د هغه د پېداېش د تاريخ په باره کښې ده. د مولينا عبدالقدوس صاحب د تحقيق مطابق بايزيد په ۹۳۱ هـ کښې پېدا شوې وه. دوى دا نه دی څرگند کړى چې "معلومات دوى ته له کومه حايه حاصل شوى دى. د دوى په تتبع کښې ښاغلى سيد تقويم الحق کاکاخيل هم د بايزيد د پېداېش کال ۹۳۱ هـ مطابق ۱۵۲۴ع ښيلى دى. له شايد چې ديو دواړو فاضلو ليکونکيو ته د دبستان مذاهب د هغه بيان نه دا غلط فهمي شوى وي چې پکښې ئې دا ليکلى دى چې د بايزيد د پېداېش نه يو کال پس په ۹۳۲ مطابق ۱۵۲۵ع بابر "ابراهيم خان افغان" له شکست ورکړې وه. له حالانکې د پاني پت هغه جنگ چې ابراهيم لوندى شهيد پکښې شکست خورلې وه په ماه رجب ۹۳۲ مطابق اپريل ۱۵۲۶ شوې وه.

له مقدمه د خبرالبيان - ص - ۴ - له مخزن - مقدمه - ص - ۱۰

له دبستان مذاهب (انگريزي ترجمه) ص - ۳۴۵ نيويارک ۱۹۳۷

د افغانستان ليکونکيو کښې ښاغليو قيام الدين خادم د بايزيد د پېدائش کال په هجري سن ۹۳۱ ليکله دے خو عيسوی سن ي غلط کړے دے۔ له حکه نوکېدے شې چې دا د طباعت غلطی وی۔ جيبی صاحب په مختلفو وختونو کښې د بايزيد د پېدائش مختلف تاريخونه ورکړي دي۔ د مثال په طور په ۱۹۶۲ء (۱۳۴۲ هـ) کښې چې مرحوم جيبی صاحب د پښتو ادبياتو د تاريخ دوهم ټوک ليکونو د بايزيد د پېدائش کال ي ۹۳۲ ليکله دے او چې د خپل عمر په اخري حصه کښې ي ”د روښان پير عصر او د ده غورځنگ“ نوې مقاله ليکله نو د دې مقالې په ۱۰ مخ ي دا کال ۹۳۱ هـ (۱۵۲۴ء) ليکله دے۔ له دا عيسوی کال هم په دې لحاظ غلط دے چې د ۹۳۱ په هجري کال کښې د عيسوی ۱۵۲۴ کال صرف درې مياشتې شاملې دي نورې نهه مياشتې ي په ۱۵۲۵ ورکړي دي۔ غرض دا چې تر اوسه څومره ليکونکيو د بايزيد روښان د پېدائش کال ليکله دے نو ۹۳۱ هـ او ۹۳۲ هـ نه ي خبره نه ده اړولې۔ حالنامه چې د علي محمد قند هاري ليک دے او د روښانيانو په حقله د بل څه مستند دستاوېز په غير موجودگي کښې اړي يوه داسې تذکره ده چې اعتبار پرې کېدے شې۔ د بايزيد روښان د پېدائش کال خو صراحتاً نه ښی وې ورته داسې اشاره کوي چې د بايزيد د پېدائش نه ”بعد از چند سال شکر مغل سوی هندوستان آمد۔ شهر بهيره را تاخت نمود“ شه بهيره بابر هغه حمله کښې نيولې وه چې د هغه په پيښو حملو کښې درېمه وه او په کال ۹۲۵ هـ مطابق ۱۵۱۹ء کښې ي کړې وه۔ بابر د بهيرې د نيولو نه پس د شاه بيگ ارغون د حملې په وجه په ۱۱ ربيع الاول

له بايزيد روښان ص ۴۔ له مرحوم الله بخش يوسفی هم ۹۳۲ صحيح کښې۔ يوسفزی پتهان ص ۲۲۳۔ له روښان ياد۔ ص ۲۷۴-۱۹۷۶ (۱۳۵۵ هـ)۔ له تقويم تاريخي ص ۲۳۳۔ ه د پښتو اکيډمي ټاټپ شوې حالنامه ص ۴۔

۹۲۵ مطابق ۱۳/مارچ ۱۵۱۹ له بهېرې ووتلور، اوس که دې تاريخونو سره د حالنې تفصيل يو ځای کېږي شې نو دا د ۹۲۵ کال د بايزيد روښان د پېداېش نه "بعد از چند سال" دے او که دا "چند سال" درې کاله هم وگڼو نو د بايزيد د پېدا کېدو کال ۹۲۲ هـ کېږي چې د عيسوی کال ۱۵۱۶ سره سمون خوري -

خو دلته يو بل مشکل پېدا کېږي او هغه دا چې هم دا حالنامه مخکېنې وائی - "بعد از یک سال کم و بیش منوق هندوستان را از افغانان گرفتند..... در آن وقت بايزيد قدس سره پنځه ساله برد" له معنی "کم و زیات يو کال پس مغلو هندوستان له پښتنو ونيوه..... او هغه وخت بايزيد قدس سره پينځه کلن وه؟ مغلو چې هندوستان له پښتنو نيولو نو دا د ۹۳۲ هـ کال وه چې عيسوی کال ترې ۱۵۲۶ جوړېږي او که دا وخت د بايزيد روښان عمر پينځه کاله وه نو صفا ثابتېږي چې هغه په ۹۲۷ هـ مطابق ۱۵۲۱ هـ کېږي پېدا شوې وه - دا دواړه تاريخه داسې دی چې په هېڅ طريقه ئې خپلو کښې سمون نه رائي - او سره مجبور شې چې يو يا بل تاريخ صحيح وگڼي - البته که په بهېره د مغلو د تاخت د کال (۹۲۵) نه "بعد از چند سال" د بايزيد د پېداېش کال وگڼو نو ۹۲۷ هـ ممکن کېږي شې - خو د دې مطلب د پاره به د حالنې په الفاظو کښې داسې تبديلي راوستل وي چې معنی ئې دا راوړي چې د مغلو له تاخته څو کاله پس بايزيد انصاری پېدا شه - اوس چې حالنامه کېږي کوم عبادت دے د هغې له رويه د "بايزيد انصاری" له پېداېشه "بعد از چند سال" مغلو په بهېره حمله کړې وه - ځکه نو تر هغه وخت چې بل کوم باوري سند نه وي پېدا شوه مونږ په يقين سره دانه له، له حالنامه -

شو ویلے چې د پیرروښان د پېداش کوم تاریخ صحیح دے؟ ۹۲۱هـ، ۹۳۲هـ
۹۲۵هـ، اوکله ۹۲۷هـ؟

د پیرروښان د وفات په باره کښې هم که هرڅو د محققینو تر منځ اختلاف دے. خو کم از کم د حالنې تر حده دا اختلاف نشته ځکه نو د حالنې په موجودګۍ کښې د بل کوم معتبر سند تر پېدا کېدو پورې به مونږ مجبور یو چې د حالنې بیان کړې کال صحیح ومنو. حالنامه بالکل په صفا او غیر مبهم انداز کښې وایي:-

”بعده از آغاز خوان یعنی شمشیر گرفتن پیر دستگیر قدس سره بدویم سال بتاریخ هجری نه صد هشتاد از هجرت رسالت پناه بوصول دوست پیوست“ له

یعنی د تورې راوکنلوله. اجازه یعنی دوه نیم کاله پس د رسول کریم د هجرت په ۹۸۰ (نهه سوه اتیا) کاله پیر دستگیر دوست سره واصل شه.“
او دا نهه سوه اتیا په غیر مبهمو ټکو کښې د پیرروښان د وفات کال دے خو دې کښې هم اوس اوس یو ”خو“ پېدا شوے دے.

د افغانستان گران خلې هوادمل په ۱۳۶۲ هـ ش (۱۹۸۴ع) کښې د هند د کتابخانو پښتو خطي نسخې ”په نامه یو کتاب چاپ کړے دے. دې کتاب کښې د خبرالبیان د یوې بلې قلمی نسخې تفصیلات بیان شوی دی چې په ۱۰۷۹هـ کښې لیکلې شوې ده. او د حیدرآباد (هند) د سالار جنگ میوزیم لائبریری په لسم نمبر ثبتېلې شوې ده. د خبرالبیان د دې انتهائی قیمتي نسخې ترقیمه داده تمت تمام شد بتاریخ دویم ربیع الثانی سنه ۱۰۷۹ هجری موافق سنه نوو و شش از آغاز میا روښان بازید رحمت الله علیه ایں نسخہ خیرالبیان که تصنیف میاں روشن بایزید رحمت الله علیه مذکور باشد باتمام رسید“ له

له حالنامه - ص - ۲۹۱-

له ذکر شوے کتاب ص - ۲۱۳-

(ترجمه) تمت تمام شه په تاريخ د دويمې د مياشتې د ربيع الثاني سنه ۱۰۷۹ هجري چې د ميياں روښان بايزيد رحمت الله عليه د آغاز له شپږنۍ کاله سره موافق دے. دا نسخه د خبرايبان چې د ذکر شوی ميياں روښان بايزيد رحمت الله عليه مذکور تصنيف دے مکمل شه “

له دې نه پس په ص ۲۱۴ ښاغلي هېوادم لهدې ترقيې دا نتيجه راوباسی چې په ۱۰۷۹ کښې د بايزيد انصاری د وفات ۹۶ کاله پوره شوی دواړه هم په دې بنا دا اندازه لکوی چې د بايزيد انصاری د وفات کال ۵۹۸۳ هـ دے.

د ښاغلي هېوادم د رأي د احترام باوجود زه ورسره اتفاق نه کوم ځکه چې د آغاز نه مطلب وفات نه دے بله دا چې دالفظ د روښاني تحريک په سلسله کښې يوه خاصه معنی لری. گرانو لوستونکيو به د حالنامې هغه عبارت لستوی چې بره ئې حواله ورکړې شوه او هلته هم دا لفظ په دې شکل “بعد از آغاز نمودن يعني شمشير گرفتن پير دستگير” راغلي دے. دلته د آغاز نه مطلب “شمشير گرفتن” دے اوهم د دې آغاز” په وجه بايزيد انصاری ټوټه ته د آغاز پور” نوم ورکړې وه او دغه جنگ کښې شريکو ملگريو ته د آغاز پورانو لقب ورکړې شه لکه چې حالنامه وایي:-

” بعد پير دستگير قدس سره آن جنگ ما را آغاز پور نام نهاد. يعني درآن سرزمين آغاز شمشير گرفتن کرد و آن ياران که درآن جنگ حاضر بودند، انهارا آغاز پوری لقب کردند و یک حصه از غنيمت ایشان از ياران ديگر زياده می یافتند” له

ترجمه- ”له دغه پسه پير دستگير قدس سره د جنگ هغه ځای (يعني دټوټه کوهستان- ناقل) باندې آغاز پور نوم کښېښوه. يعني په دغه سرزمين ئې

له حالنامه د پښتواکېدې ټاټپ شوې نسخه ص. ۲۹۰

دَ تورې دَ راخستلو آغاز وکړه- او هغه یاران چې په دغه جنگ کېنې حاضر وو هغوی ته آغاز پوریان لقب ورکړه شه او دوی به له نورو یارانو نه په مال غنیمت کېنې یوه حصه زیاته موندله“

دَ حالنامې دَ دې بیان په رڼا کېنې چې دَ خبرالبیان دَ حیدرآباد (هند) دَ نسجې ترقیمه دَ غورلاندې راولو نو دا ترې څرگندېږي چې دَ ۱۰۷۹ کال دَ آغاز پور دَ جنگ نه شپږ نوی کاله پس شوه وه- په دې لحاظ دَ حالنامې هغه کس پوره شی چې دَ آغاز پور دَ جنگ دَ کال دَ نه بیانولو په سلسله کېنې محسوسېږي او دا ثابت شوی چې دا جنگ په ۹۸۳ هـ کېنې شوه وه- او چې دا خبره ثابت شوی ومو نو بیا دَ حالنامې بیان کړه دَ بایزید انصاری دَ وفات کال- ۹۸۰ هـ ځکه غلطېږي چې دَ حالنامې لیکونکی دا خبره صفا کړې ده چې ”بعد از آغاز نمودن یعنی شمشیر گرفتن پیر دستگیر قدس سره بدونیم سال بتاریخ هجری نه صد هشتاد از هجرت رسالت پناه بومال دوست پیوست“ له (ترجمه له دیه اگاهو شوی ده) نو اوس به دا دوه نیم کاله ۹۸۳ هـ سره جمع کوو او ۹۸۵ یا ۹۸۶ هـ به ډیپرویشان دَ وفات کال منو- او دا به فرض کوو چې دَ حالنامې له لیکونکي یا نقل کوونکي نه دَ کال په لیکلو کېنې دومره غلطی شوې ده چې دَ ”نه صد هشتاد وږخ“ یا ”نه صد هشتاد و شش“ په ځای کې ”نه صد و هشتاد“ لیکل یا نقل کړې ده- دا قیاس دَ پي ایچ دی دَ پاره دَ ډاکټر اخترخان تحقیقی مقاله کېنې هم شوه دَ دَ مقالې په ص ۱۲۹ لیکلی شوی دی:-

”دَ دې ټول قیاس بنیاد په دې ده چې مونږ دا ومانو چې دَ پیر روښان وفات دَ آغاز پور دَ جنگ نه دوه نیم کاله وروستو شوه وه- دا روایت هم دَ حالنامې ده او دَ کال ۹۸۰ هـ تعین هم حالنامې کړې ده- دَ حالنامې

له حالنامه- ص- ۲۹۱-

په دې دوو روایتو کې یو روایت غلط او یو روایت صحیح دے..... مونږ
 د کتاب د دې دوو متضادو جزو تر میانخه فیصله نه شو کولای البته یوه
 خبره داسې کېدای شي چې د دې دواړو روایتونو به تطبیق وشي او هغه
 دا چې د حالنامې د کاتب نه دې په تاریخ هجری نه صد هشتاد نه پس
 یو تنه یک یا دو پاتې شوي وی او اصلی عبارت نه صد هشتاد ویک یا
 نه صد هشتاد و دو وی“ د دې قیاس په رڼا کې زما د قیاس د پاره
 بنیاد زیات پوخ شی- اوزه وئیل شم چې د حالنامې د لیکونکي یا نقل
 کوونکي نه د ”نه صد هشتاد“ نه پس د ”وینچ“ یا ”وشش“ ټکی پاتې
 شوی دی او د بایزید انصاری د وفات کال ۹۸۵ ه یا ۹۸۶ ه دے- اودا هغه
 کال دے چې د اېس اېم ظفر د قیاس ۹۸۶، ۹۸۷ ه سره نژدې دے- له
 اوس نو چې مونږ د بایزید انصاری د ژوند د واقعاتو نقشه جوړو
 نو شکل به یې څه داسې وی-

پېدائش - ۹۲۵ ه (غالباً)

د الهام دعوی ۹۵۷ نه اگاهو

تجارت او واپسی ۹۵۷

مجاهده ۹۵۷ - ۹۶۲ ه

کافي گرم نه هجرت ۹۶۲ نه پس

د صراط التوحید تکمیل ۹۷۸

د آغاز پورچنگ ۹۸۳

وفات ۹۸۵ - ۹۸۶

د حالنامه (اوله) خبرالبیان او مقصود المؤمنین د تکمیل د کلونو په پاره

له د خبرالبیان مقدمه د حافظ عبدالقدوس صاحب ص- ۳۳

کښې څه داسې معلومات په لاس نه راځي چې د هغو په بنیاد څه وویل شي د خبرالبیان په باره کښې دومره ویل شو چې صراط التوحید او مقصود المؤمنین د تکمیل د خبرالبیان په باره کښې دومره ویل شو چې د صراط التوحید او مقصود المؤمنین نه مخکښې مکمل وو. اوس اوس د بایزید د یوې نوې رسالې درک هم لگیدل دے چې نوم یې فرحت المجتبیٰ لے دے خو متأسفانه د دې رسالې د تالیف کال هم معلوم نه دے.

د بایزید په حالاتو کښې د حالنامې د بیان سره متناقض صورت د هغه د وفات سره متعلق واقعات دی. د مخزن روایت دے :-

القصة آن محمد بعد ازان لشکر جمع کرده و بجانب ننگرهار برآمده و بر موضع بڑو را تاخت و بعد از تاخت روی بکوه آورده. اما محسن خان غازی از جلال آباد درپئے او یلغر کرده به موضع تو را نه در رسیده و چون ایں محمد یاران خود را لافها زده و قرار داده بود هرگاه که نظر بر محسن خان افتد از اسب خواهد افتاد. اندکے در میدان تحمل کردند اما سواران اسلام به یکبارگی حمله کردند تا شکست در کفار نابکار پیدا شد و جماعته عظیم از ایشان بکشت و ایں محمد خودش پیاده گریخته و بکوه برآمده و تشنگی هوائے گرم بر او اثر کرد و نجل شده تا بعد ازان چون باز در حدود اشغرف آمده از زحمت آن هوائے گرم بمرده در اشغرف دفن کردند.

د اخون دروېزه د دې عبارت ترجمه ځکه کوم چې د دې حصې د پښتو روایت مختصر دے او ډېر ټکي پکښې قابل فهم نه دی.

”القصة هغه ملحد (بایزید انصاری - ناقل) پس له هغې لښکر جمع کړه او د ننگرهار په خوا ووت او د بېړو په کلی یې حمله وکړه او له تاخته پس

لے د هند د کتابخانو پښتو قلمی نسخې. د زلمی هوادمل. ص ص - ۲۲ - ۲۴.

له مخزن - ص - ۱۲۶ - ۱۳۵ دا کلی د موجوده افغانستان د ننگرهار د ولایت د روداتو د

ولسوالی په نمرخانې پروت دے.

جڳ ۾ غره روان شه - خو محسن غازي له جلال ابادہ ورپسې يرغل کونکے
تور راغله ته ورسېده او هرکله چې دې ملحد خپلو يارانو ته لافي وهلې
وې او وييلي ئې وو چې کوم ساعت زما نظر ږه محسن خان پرېوځي نور هم
هغه درنگ به) هغه له اسه راکوڅار شي - (ياران ئې) ږه مېدان کښې
لږه شېبه ايسار شو خو د اسلام سوړو پرې ږه يو ځل حمله وکړه چې
ناپکارو کفارو ماتې وکړه او يوه لويه ډله ئې له دوی ځنې ووژله (هم داسې
الفاظ دي) او دا ملحد پخپله پياده وټټېدې او غره ته وخته او له تندي
نه گرم باد پرې اتر وکړه (۹) او خجل شه - چې له دې نه پس د اشغري
حدودو ته ورسېدو هم د هغه گرم باد له زخمه مړ شه او اشغري کښې
ئې بنج کړه -

اوس د مخزن د پښتو روايت ولولئ -

”دے ووت د ننگرهار ږه مېدانو نه

له هغه درسته ننگراره دغه يو برو ئې وسه ږه او روته
ده هم ژر ږه بېرته فېر (۹) د غره ته وکړه ږه قراره
ولې محسن غازي ورپسې راغے يک جلب ئې تېځلې بې اختياره
دا مېدان د تور راغله وه چې تاريخ محسن خان ورغله وبله
لکه کړپ ورباندې کښېښوه د مصري د تاريخ وټټوله
لښکري غځ کړه ږه مېدان کښې تاريخ پلے ټټېدنه
صد رحمت ږه محسن باندې چې تاريخ ئې ږه غندي وڅېړونه
تاريخ ټټېښته وپلے (۹) کړې پر غندي وه ورختلے
ده ابه نه وې موندلې ځکه دے وه جل وهلے
سکه داله ئې ؟ لېمون وسه هم وعده ئې دروغ ژنه شوه يک لخته

له چاپي نسخه کښې ”لکه“ دے -

دغه پسه اشغزلره روان شه په نژدې شپې کښې دے ولوبده له تختہ-^{له}
د اخون دروېزه په دېو دواړو بيانونو کښې چې کوم فرق دے هغه زه
بيانوم:-

۱- بايزيد له ننگرهاره راووتو او د بېرو په کلی يې حمله وکړه- (فارسی)

له هغه درسته ننگراره دغه يو پړاو يې وسه په اوروڼه (پښتو)

۲- بايزيد يارانوته د فتح لافې وهلې وې (فارسی)

دا ذکر پښتو کښې نشته-

۳- له دې پسه د اشغز حدود ته ورسېدو هم د هغه گرم باد له

زحمته مر شه او اشغز کښې يې ښخ کړه- (فارسی)

دغه پسه اشغز لره روان شه په نژدې شپه کښې دے ولوبده

له تختہ- (پښتو)

په تذکرة الابرار والاشرار کښې چې د مخزن نه پس ليکله شوی دے د

بايزيد انصاری د وفات محفله د ليکلی شوی دی-

”چول در موضع کالا پانی آمد رحلت بالعت از دارالفنا بدارالبقا نموده در حدود هشنفر

او را دفن کرده“

ترجمه ”چې د کالا پانی کلی ته ورسېد له دارالفنا نه يې دارالبقا ته د لعنت

سره رحلت وکړه او د اشغز په حدود کښې يې ښخ کړه“

د روښاني تحریک مستند تاریخ ”حالنما“ کښې د دې ”تخت“ او د تورراغه

د جنگ هېاد ذکر نشته- که دا خیال وکړه شی چې ”حالنما“ کښې دانسته د

تورراغه د شکست ذکر نه دے شوی نو سوال دا پېدا کیږي چې د بېرو

د سوزولو له ذکره ولې اغماض شوی دے- او ترڅو چې د دې سوال مطمئن

له مخزن- ص- ۱۳۳- له تذکرة الابرار والاشرار اداره اشاعت سرحد- ص ۱۵۵-

ڪوئڪ ڄواب حاصل نه شي تر هغه ڏ مڃڙن او تن ڪوٽه الابرار روايت ڏ معلومو
وجوهاتو له ڪبله قابل يقين نه شي ڪهڊے۔

حالنامہ ڏ بايزيد انصاري ڏ وفات له ڏڪره محڪبني ڏ مغلو او اڀريدو تر
منڃه ڏ جنگ واقعات بيانوي۔ ڏ اڀريدو له خوا خبر سره ڏ ميرزا سليمان
په لبڪر ڏ حملې په ٻاره ڪبني وائي۔ ڇي ”هرڪله پير دستگير له دي واقعي
خبر شه هغه طائفي ته ي سرزنش وڪړه۔ دلته له يوې واقعي هم دانتيجه
نه شي وٽي ڇي بايزيد انصاري ڏ مغلو او اڀريدو، وركزيو وغيره ترمنڃه په
جنگونو ڪبني موجود وو۔ البته ڏ حالنامي دا الفاظ ”بعده پير دستگير قدس سره
فرمود كه ايس سرزمين بمردم مغل نزديك است درميان ما و ايشان جنگ
واقع مي شود“ دا څرگندوي ڇي ڏ مغلو او پښتنو ترمنڃه ڏ حالت جنگ
غندي ڪيفيت ضرور وه او هم له دغه وڃي بايزيد انصاري دا فېصله وڪړه ڇي:
”بهتر آنت كه ايس ملك را گذاشته بجانب ملك يوسف زئي بروم كه آن ملك از مردم
مغل گوشه است“

ترجمه:- ”بهتره دا ده ڇي دا ملك پرېږدم او ڏ يوسف زيو ملك ته لاه شم
ڇي هغه ملك له مغلو يو خوا ده“

ڏ حالنامي دا حصه دا په وضاحت ثابتوي ڇي بايزيد انصاري مغلو سره
جنگ ڪول نه غښتل او اکر ڇي ڏ دواړو فریقو ترمنڃه هيا مات شوے وه
خو بايزيد انصاري دا نه غښتله ڇي مغلو سره دي غير ضروري هنگامي
او جنگونه وشي۔

له حالنامہ ص ۲۹۱ (ترجمه)۔ له پس ته پير دستگير و فرمايل ڇي دا سرزمين مغلو ته نژدي
ده او زمونږ او ڏ هغوي ترمنڃه جنگونه واقع کيږي“ (ترجمه) حالنامہ ص ۲۹۱۔
له هم دغه ڪتاب هم دغه صفحہ۔

دا ذکرُ حالنامہ کُنبی داسی خلاصیدی۔

”آخر پیر دستگیر قدس سرہ ازان سرزمین روان شد تشریف بہ ملک یوسف زئی بُرد چنگاگہ در آن ملک یوسف زئی بسر بُرد تاریخِ ہجری ز صد و شتاد از ہجرت رسالت پناہ بوصول دوست پیوست.... بعد از تہمیز و تکفین قالب مبارکش را در صندوق نہادہ در آل نواحی دفن کردند“

ترجمہ۔ ”آخر پیر دستگیر قدس سرہ لہ ہغہ سرزمینہ روان شہ او د یوسف زیو ملک تہ یی تشریف یورہ۔ خہ مودہ یی د یوسف زیو پھ ملک کُنبی تہرہ کرہ..... د رسالت پناہ لہ ہجرتہ پھ ۹۸۰ تاریخ دوست سرہ واصل شہ..... د تہمیز او تکفین نہ پس یی د ہغوی مبارک قالب پھ صندوق کُنبی و اچولو او پھ ہغہ نواحو کُنبی یی دفن کرہ“

د حالنامی لہ دہ بیانہ د ہغہ تہولو خبرو تفی کیبری چہ د اخون دروہزہ د بیان پھ سند د بایزید انصاری د وفات پھ بارہ کُنبی خورے دی۔ یعنی:-

۱۔ داچی د بایزید انصاری وفات د جل وھلو پھ سبب شوے وھ

۲۔ داچی بایزید انصاری پھ اشنغر کُنبی وفات شوے وھ۔

۳۔ داچی بایزید انصاری د کالا پانی پھ مقام وفات شوے وھ۔

۴۔ داچی کالا پانی د اشنغر پھ نواحو کُنبی خہ حای دے۔

اوس بہ راشو د بایزید انصاری تعلیماتو او د ہغو پھ بارہ کُنبی خوروشویو غلط فہمیو تہ۔ د بایزید انصاری د تصوف پھ بارہ کُنبی چہ تراوسہ ہرچا خہ لیکلی دی ہغوی پھ دہ متفق دی چہ بایزید د نورو صوفیائو نہ علی الرغم د خلورو پھ حای د اتو مقاماتو قائل وھ۔

دا مقامات ۱۔ شریعت ۲۔ طریقت ۳۔ حقیقت ۴۔ معرفت ۵۔ قربت ۶۔ وصلت

۷۔ وحدت او ۸۔ سکونت یادیدی۔ د بایزید خپلو لیکونو او د ہغہ د تحریک د خنو

لہ حالنامہ ہم دغہ حای۔ لہ لکہ چہ د صراط التوحید ”دیباچہ“ نگار ہناغلی عبدالشکور د خپلی ”دیباچی“ پھ ص۔ ن لیکلی دی۔

شاعرانو له شعرونو نه دې غلط فهمی ته تقویت رسی. خو که د خبرالبیان متعلقه حصې په غور وُلستې شي نو دا ترې څرگندیږي چې دا وروستی ذکر شوی ”څلور مقامه“ د بایزید د بیان کړی ”معرفت“ مدارج دی. د خبرالبیان دا ځایونه په غور ولولئ:-

”او بایزید- د شریعت د طریقت د حقیقت د معرفت د یگانګۍ پوهه مې د پېغمبرانو کړی دی علیهم السلام^{له} او بیا له دې نه پس د ”شریعت“ تفصیل شروع شې چې د پېښور د چاپي نسخې تر صفحہ ۱۸۸ پورې بیان شوی دے. په ص ۱۸۸ د طریقت، په ص-۲۲۳ د حقیقت او په ص ۲۵۲ د معرفت د ”زده او چار“ د تفصیلاتو ذکر دے. او له دغه پسه بل یو فصل هم نه دے قائم شوی. بلکې د معرفت په بیان کښې دا وضاحت راځي:-

”ګوره! په معرفت کښې مقام د قربت د وصلت د وحدت د سکونت دے په تا دې وی اعلام- او عارف واجد، مقرب، واصل، موحد، مسکین وی عیان^{له}۔

له دې اوس ظاهریږي چې قربت، وصلت، وحدت او سکونت د معرفت مقامونه دی ځان له بېل بېل مقامونه نه دی۔
 د بایزید انصاری ”خليفة اول“ محمد کمال صاحب وائي:
 ”پیر که از چهار مقام و از چهار سیر واقف باشد الخ^{له}

ترجمه:- پیر چې له څلورو مقامونو او څلورو سپړونو واقف وی الخ“
 بیا وائي:-

”وهر که از چهار مقام و چهار سیر خبر نه باشد... اگر از چنين پیر باز گردد مرتد و مردود نه شود“^{له}

له خبرالبیان پېښور چاپ- ص-۷۹- له خبرالبیان د پېښور چاپ- ص-۲۵۳- له حالنامه ص-۱۰۲- له حالنامه ص-۱۰۳-

کچ

ترجمہ: ہر ڄوک ڇي آله ڄلورو مقامونو او ڄلورو سيرونو خبر نه وي که
له داسي پيره څوک وادري نو نه مرتد کيږي نه مردود کيږي“
د حالنامي مطابق د بايزيد روښان او د هغه د والد تر مېنځه د يوې
مکالمې په دوران کښې بايزيد خپل پلار ته دا وېنا کړې وه:-

”راه نبي عليه السلام شريعت و طريقت و حقيقت و معرفت است“ له

ترجمه: ”د نبي عليه السلام لاره شريعت طريقت حقيقت او معرفت وه“

بايزيد انصاري يو ځايي کښې د رسول کريم صلي الله عليه وسلم يو
حديث بيانوي. وايي ”قال النبي صلى الله عليه وسلم الشريعته كمثل الليل
والطريقة كمثل النجوم والحقيقة كمثل الليل والطريقه كمثل النجوم والحقيقة
كمثل القمر والمعرفة كمثل الشمس و ليس فوق الشمس شيئاً.“ له

ترجمه: شريعت لکه د شپې دے او طريقت لکه د ستوريو دے او حقيقت
لکه سپوږمۍ ده او معرفت لکه د نمر دے او د نمر د پاسه هېڅ شے
نشته (د دې حديث په فارسي ترجمه کښې د حالنامي مصنف د ”ليس
فوق الشمس شيئاً“ معنی کوي ”نست چيزے روشن تر از آفتاب“ يعنی د نمر د
پاسه څه روښان نشته.“

د حالنامي مصنف د ځنو خلقو نه د بايزيد انصاري د خفقان په سلسله
کښې ليکلی دی:-

”فاطر پير دستگیر قدس سره همواره از مردم شهر به تنگ بود. اگر چه يار و اغيار خدمت
و حرمت پير دستگیر میکردند، نذر و نیاز می آوردند اما در تمام مسلمانان در نمی آمدند که
آن علم و عمل شريعت و طريقت و حقيقت و معرفت است.“ له

له حالنامه ص. ۱۷۳- له حالنامه ص. ۱۷۹ او ص. ۱۸۰ او د پېښور چاپ خپرابيان

ص. ۲۵۶- له حالنامه ص. ۱۹۱-

ترجمہ: ”پیر دستگیر قداس سرے خاطر بہ نل دَ بنہر لہ خلقو تنگ وھ۔ اگرچہ
خپلو پردو بہ دَ پیر دستگیر خدمت او حرمت کولو نذر نیاز بہ ئی راورہ
دی توی مسلمان تہ دنہ نہ راتلل پچ ہغہ دَ شریعت، طریقت، حقیقت
او معرفت علم او عمل دے“

دَ توی مسلمان دَ تعریف پھ سلسلہ کنبی بایزید انصاری سرہ دا
قول ہم منسوب دے ”و تمام مسلمانی شریعت و طریقت و حقیقت و معرفت است یہ
دواہو کنبی دَ بایزید روہبان دَ مصروفیاتو پھ بارہ کنبی دَ حالنا ہی
مصنف لیک:۔“

”...و عارف واجد (نسخہ کنبی پھ غلطی واحد لیکلے شوے دے) رابوئی سیر
قربت و عارف مقرب و سامع رابہ جانب سیر وصلت و عارف واصل رابہ جانب سیر وحدت
و عارف موحد رابہ جانب سیر سکونت و برتر تخلقوا باخلاق اللہ راغب گردانید“ لہ
”او عارف واحد بہ ئی دَ قربت دَ سپر خوا تہ عارف توب دے بہ ئی
دَ وصلت دَ سپر پھ طرف عارف واصل بہ ئی دَ وحدت دَ سپر پھ طرف
عارف موحد بہ ئی دَ سکونت دَ سپر پھ طرف او دَ تخلقوا باخلاق اللہ
مرتب تہ راغب کول“

بدخشان تہ دَ بایزید انصاری دَ قاصد خلیفہ یوسف پھ لاس دَ
فخر الطالبین دَ لہلو او ہلتہ دَ مرزا سلیمان لہ عالمانو سرہ دَ بحث دَ
واقعی پھ ضمن کنبی دَ حالنا ہی لیکوئی دَ خلیفہ یوسف دا وپناریکار دکری دے۔
”چنانچہ پیشوائے دین اسلام فرمودہ است۔ الشریعة احوالی والطریقة افعالی والحقیقة
احوالی والمعرفة اسرار“

ترجمہ: شریعت زما خبری، طریقت زما کردار، حقیقت زما حال او معرفت
زما رازونہ دی“

له ديو ټولو حوالو صفا څرگندېږي چې بايزيد روښان د خپل "علم توحيد" هم هغه څلور منازل گڼل د کومو چې نور صوفيا قائل دي - او د قربت و صلت وحدت او سکونت "سپرونه" يې د "معرفت" مراتب گڼل چې په ديو کښې د وروميو دريو په نتيجه کښې د "سکونت" درجه صرف کامل پيرته حاصلېږي. او د بايزيد روښان په باره کښې دا اخري څلور مقامات د جدا منازلو په طور د هغه د حقي مريدانو د غېر محفوظو بيانونو او د مخالفينو د پروپېگنډې په وجه پېدا شوی دی چې مقصد يې شايد دا وه چې بايزيد انصاري د صوفياؤ له لارې بېل وښيي شي - او اکړچې ځنو صوفياؤ دا مقامات په سلگونو او زرگونو هم شمېرلی دی خو دغه صوفيان د طريقو خاوندان نه وو بايزيد خپله طريقه لرله او ځان يې اړکي يو کامل پير گڼلو ځکه نو دې مخالفانه پروپېگنډو او اعتراضاتو ته زيات ځېلمه وه -

د خبرالبيان فاضل حاشيه نگار او مرتب مولينا عبد القدوس صاحب د خبرالبيان په دې عبارت او عارف واحد، مقرب، واصل، موحد، مسکين وی عيان "له دا حاشيه ليکلې ده" په خبرالبيان کښې يې دلته د واجد لفظ زيات کړې دے - چې معنی يې "موندونکے" دے - خو د بايزيد په مقاماتو کښې د وجد يا وجدان څه مقام نشته - ځکه دا کلمه هسې د وصف په طور استعمال شوې وه - يو خاص مقام ته اشاره نه کوي - مقرب، واصل، موحد، مسکين څلورو مقاماتو ته اشاره ده "له

ما د خبرالبيان په نوټونو کښې د مولينا عبد القدوس صاحب په دې حاشيه د خپلو خيالونو اظهار کړې دے خو دلته يو ځل بيا دا خبره ځکه دوباره کوم چې که چرې د مولينا عبد القدوس صاحب غندي عالم فاضل او

له خبرالبيان - ص ۲۵۳ - له د خبرالبيان هم دغه صفحہ (حاشيه)

”بایزید شناس“ نہ داسی غلطی کی پری نو لہ نورو یہ شوک خہ کیلہ کوی۔

د بایزید رو بیان تر تولو مخکینی چاپ شوی کتاب صراط التوحید کینی رائجی۔

”ہر کہ..... صاحب معرفت و از گروہ عارفان گردد..... نامش عارف و اجد گردد“ لہ

ترجمہ :- ہر شوک چہ..... صاحب معرفت او د عارفانو لہ دلی شی نامہ

ی عارف و اجد شی“

خبر البیان کینی دا عبارت شتہ :-

”ترو بویہ چہ د حقیقت پھ نغہ دہ چار کا، لہ کناہ دہ پستہ

اوسی د ہغہ پورہ شو ذکر عارف و اجد شی۔ عیان“ لہ

بیآ وائی :- ”گورہ پھ معرفت کینی پھ عارف و اجد دا ورمندان دی چہ

ہیخ لہ ما شریک نہ کنی الخ“ لہ

بیآ وائی :- ”گورہ کناہ د معرفت پھ عارف و اجد ہغہ دے چہ لہ

ما سرہ خہ شریک کنی الخ“ لہ

او بیآ وائی۔

”ترو بویہ چہ د معرفت پھ ورمندان چار کا۔ پستہ دہ اوسی

لہ کناہانو ترو دہ یاد د نیستی پر پردی یا دوی دہ زما ہستی پھ

یاد د اثبات چہ د غور پردہ ی لری شی تر ہغی پورہ شو و اجد لہ

عارف مقرب شی عیان“ لہ

مکویا صراط التوحید او خبر البیان کینی دا خبرہ پخپلہ واضعہ کرے شوی وہ

چہ د پیر کامل پھ نغوتہ چہ مرید د حقیقت تر مقامہ ورسی او د پیر

لہ صراط التوحید ص - ۶۹۔ لہ ہم دغہ کتاب ص - ۲۶۲۔ لہ ہم دغہ کتاب ص - ۲۶۳۔

لہ ہم دغہ کتاب ص ۲۶۴۔ خبر البیان پینہور چاپ ص ۲۶۶ کینی ی د و اجد پھ خائی واحد

لیکل دے او مخکینی ی تری (کذا) لیکل دے یعنی لہ دہ بنکاری چہ حافظ عبد القدوس ص

ی پھ معنی نہ دے پوہ شوی۔ لہ ہم دغہ کتاب ہم دغہ مخ۔

کز

بشپلې ذکر جاری وساتي نو هغه د معرفت مقام بیا مومي. دا "بیا موندل" هم هغه شے ده چې د هغې په صورت کېنې ذکر د "عارف واجد" مقام ته ورسې او له دې نه پس چې ترقی کوي نو دا "عارف واجد" به عارف مقرب شي (دې مرتبې ته روښاني لټریچر کېنې عارف سامع هم وایي ځکه چې د غوږه پرده ئې لرې شوې وی لکه چې مو اخرنی اقتباس کېنې وځیرل) له دې مقامه پس د ترقی په نتیجه کېنې عارف مقرب (یا عارف سامع) عارف واصل شي او د عارف واصل کېدو نه پس د نورې ترقی په نتیجه کېنې د عارف موحد مرتبې ته ورسې او د دې ترقی انتها هغه وخت وشي چې عارف موحد عارف مسکین شي.

ګرانو لستونکیو به غور کړي دی چې دا ټول تفصیلات په خپله په صراط التوحید او خبر البیان کېنې موجود دی خو د لرې بې احتیاطۍ په نتیجه کېنې ترې "لا ینحلی" مسئله جوړه کړې شوې ده. او داسې نورو اکثره ځایونو کېنې هم شوی دی.

اوس به راشو د اخون دروېزه هغو الزاماتو ته چې په مخزن او تذکره الابرار والاشرار کېنې ئې د بایزید انصاری په تعلیماتو لگولی دی. دا الزامات حافظ عبدالقدوس صاحب د خبر البیان په مقدمه کېنې مختصراً داسې لیکي :-

۱- د بایزید عقیده د باطنیه و (اسمعیلیه و) وه. ده په کالج کېنې د ملا سلیمان ملحد سره ملاقات وکړو. خو ورځې ئې د هغه په صحبت کېنې تېرې کړې. هغه د ده عقیده و خوځوله.

۲- د جوګیانو په مجلس کېنې هم ناست وه او د (له) هغوی نه ئې د تناسخ او د اوتار عقیده اخستې او په زړه کېنې ئې خپله کړې وه.

۳- د دې صحبت په وجه به ده ځان ته د خدای مظهر وئیل او

مریدانو ته به ئې دا وئيل چې دا موجوده اجسام چې ختم شى نو د حيواناتو ارواح د نورو حيواناتو په جسم کينېږي (کينې ننوځي) -

۱۴- دے د پېغمبري هم مدعي وه - خبرالبیان ئې الهام کتاب کښلو او وئيل ئې چې په ما د خدايې د (له) طرفه نازل شوى دے چوکې جبريل خواوس نازلېږي نه ځکه دا کتاب الهام نه وه، ده د (له) ځانه جوړ کړے وه - بلکې څه حصه پکښې ورسره ملا ارزاني جوړه کړې وه -

۱۵- د ده دوه مېړونه وو په يوه باندي دا نقش وه سبحان الملك الباري - جدا کرد عالم نوري از ناري بايزيد الناصري -

او په دويم باندي دا

بايزيد مسکين - هادي المضلين د (له) اول نه دا معلومېږي چې ده ځان خدايې کښلو او د (له) دوهم نه دا چې ځان ئې پېغمبر کښلو -
۱۶- دے د حشر نشر منکرو وه او مریدانو ته به ئې وئيل چې په حلالو وي که په حرامو جسمونه مولوئې کړئ چې دا يو ځل لار شئ بيا ژوندی کېدل نشته -

۱۷- دے د شفاعت منکرو وه او يو ځل چې ورپسې د پير بابا ډله د بحث د پاره تلې وه نو په دې موضوع ورسره بحث شوى وه او دے ئې پر کړے وه -

۱۸- ټول عمل او کاروبار ئې د ټکي او چل ول وه يا خوئې دا حال وه چې سبزه به ئې نه پرېکوله او سپړه به ئې نه وژله او يا ئې دا حال شه او يا ئې دا حال شه چې په چا چې به ئې وس بر شه په ټکي به ئې ووژل لکه تيراهي چې ئې وژلى وو -

۹۔ خٲل مریدان به ئِ اخر دَ نیک عمل نه ٲاٲٲ کرل او ٲه لوٲ مار به ئِ اخته کرل۔

۱۰۔ ٲه مریدانو کٲٲِ ئِ ٲٲٲِ هم شاملِ دی او دَ عوامو دَ ٲارہ ئِ یوہ تماشه جوړہ کرٲِ وہ ٲٲِ خلق حان ته رامات کرٲِ۔

۱۱۔ دَ بایزید ٲه هغو کارونو کٲٲِ ٲٲِ اخون دروېزه صاحب ئِ مخالف دے، سماع او سرود هم راحی۔ ٲٲِ بایزید سماع ته ٲٲه وئیل او خو شو راگونه ئِ ٲکٲٲِ ایجاد کرٲِ وو خو اخوند دروېزه صاحب ٲه خٲلو الزاماتو کٲٲِ دَ دی ذکر نه دے کرے۔ لہ

دَ اخون دروېزه لہ دی الزاماتو نه ٲس حافظ صاحب دَ دبستان مذاہب دَ مصنف ٲه حوالہ دا نوی الزامات هم درج کرٲِ دی:-

ا: نمونخ به ئِ کولو خو هر طرف ته به ئِ کول روا کٲل۔

ب: باد به ئِ هم لکه دَ ابو ٲاکونکے کٲلو حکم به ئِ ٲه ابو غسل ضروری نه کٲلو۔

ج: دَ (لہ) خٲلو مریدانو نه سوا نور خلق به ئِ بنیادم نه کٲل او وئیل به ئِ ٲٲِ خدا ئِ نه ٲٲٲِ او حان نه ٲٲٲِ هغه موذی دے قتل ئِ روا دے۔ خود شناس هندو به ئِ دَ (لہ) مسلمان نه ٲٲه کٲلو۔ لہ

ٲٲاغلے حافظ عبد القدوس صاحب ”دَ بایزید دَ کٲابونو او دَ خٲر الیابان دَ مطالعِ“ ٲه رٲا کٲٲِ دَ دٲو تولو الزاماتو تردید کوٲ۔ او دا وائی ٲٲِ

لہ دَ ۱ نه تر ۱۰ ٲورِ الزاماتو دَ ٲارہ دَ حافظ عبد القدوس صاحب دَ مقدِ لہ ص۔ ۷۹ نه ۸۱ ٲورِ او وروستے الزام دَ ٲارہ ص ۸۱ حاشیہ ملاحظه کرٲِ۔ لہ هم دغه حائِ ص۔ ۸۱۔

دا الزامات په ده د افواه په بنا خلقو د (له) ځانه لگولی دی، له هرکله چې حافظ صاحب د دیو الزاماتو نسبت صرف اخون دروېزه او د دبستان مذاهب مجوسی مصنف ته کړي دے ځکه نو مونږ دا وئيل شو چې د حافظ صاحب په راي کښې دا دواړه ليکونکي په خپلو الزاماتو کښې حق بجانب نه وو. حافظ صاحب د اووم اعتراض په باب ليکي :-

”د شفاعت انکار دے صرف تر دې حده کوی چې کوم خلق بې عمله وی او ناقصانو پيرانو په دې طمع کړی دی چې ستاسو به شفاعت کيږي هغوی به د قيامت په ورځ د حسرت لاس مېړی او بخشش به ي نه کيږي“ له

د دې په حاشیه کښې حافظ صاحب ليکي ” او دا دومره خبره هم د اهل السنة د عقيدے نه خلاف ده “

زه افسوس کوم چې د ډېر غور باوجود زه په دې پوه نه شوم چې حافظ صاحب دا نتيجه څنگه راوکښه. دا خبره په دې سياق و سباق کښې شوې ده -

”گوره په کوم چار له ما بخشائش غواړی - د لستن په بهنه، يا د نمائځه په بهنه يا د عبادت په بهنه - يا د کښليو د دیدن په بهنه ردلته قرأت غلط شوی دے) يا د علم په بهنه يا د نسبت په بهنه يا د زهد په بهنه يا د شفاعت په بهنه ځي ادميان“ له

د دې په سلسله کښې بيا خبرالبيان کښې تفصيل دے چې ”زه به ي نيا مرزم د پېغمبرانو د شفاعت په بهنه چې چار نه له ايضا - له مقدمه - ۸۲ - له خبرالبيان د پېښور چاپ ۲۳۸ د

کابل چاپ ۱۳۵ ل -

کا پھ نغته د پېغامبرانوَ لہ

دلته د ”پيرانوَ“ خبره نه ده بلکې د پېغامبرانوَ پھ ارشاد د عمل د نه کولو خبره ده چې د هغې پھ سزا کبني به خدائي پاک هغوى نه بخښي او د خبرالبيان پھ متعلقه صفحه (۲۴۱) د سورة المدثر دايت د دې (لاندې) ليکله شوه دے چې ”فما تنفعهم شفاعۃ الشافعين“ (پس نفع به و نه رسوي دوى ته شفاعت د شفاعت کونکيو) او د دې ايت پھ تفسير کبني حضرت مولوى مراد على صاحب فرمائى۔

”شفاعت مؤمنانوَ لره دے نه کافرانوَ لره“ لہ

نو که چرې د پېغامبرانوَ پھ ارشاد عمل نه کوکے بايزيد انصارى لہ شفاعته محروم کبني نو دې کبني کومه داسې دشوارى ده چې حافظ صاحب ي د اهل السنه د عقيدې خلاف گڼي۔

تر څو پورې چې د نبوت د دعوي الزام دے۔ نو پھ خبرالبيان، مقصود المؤمنين او صراط التوحيد کبني خو څه داسې نشته چې د هغه پھ بنياد د اخون دروېزه يا د بايزيد انصارى د نورو مخالفينو دا خبره ومنل شى چې پير روښان د نبوت مدعى وه۔ د حالنامې د بيان مطابق خو هغه د قاضى خان پھ مخکبني لہ نبوته صفا انکار کړے وه۔ د حالنامې د روايت مطابق د قاضى خان د يوې پښتني پھ ځواب کبني بايزيد انصارى ووييل ”من ميگويم که هادى ام راه رسول عليه السلام مى نمايم و علم النبى ميدانم و مريان را طريق توحيد هدايت ميکنم و از ضلالت و جمل و شرک باز ميگردانم و حاسدان از روئى حسد بجائے هادى هدى و بجائے ولي بنى ميگويند“ لہ

لہ خبرالبيان ص۔ ۲۳۸ (کابل ۱۳۵ ب) - لہ تفسير يسير - ص۔ ۷۲۸
ب ۱۳۶

لہ حالنامه - ص۔ ۲۵۲۔

ترجمہ - ”زہ وایم چہی ہادی یم د رسول علیہ السلام لار بنیئم او د نبی علم باندی (خلق) پوهوم او مریدانو ته د توحید د لاری ہدایت کوم او د گمراہی جہل او شرک (لہ لاری) نہ ئی منع کوم او حاسدان د حسد لہ رویہ د ہادی پھ خائی مہدی او د ولی پھ خائی (د) نبی (د) دعوی کولو خبری (وائی)“

البتہ یوہ خبرہ پھ حالنامہ کنبی داسی دہ چہی کہہ دہ پخپلہ د نبوت دعوی نہ وے ہم کھری د اخون دروہزہ پھ نزد دہ د کفر د پارہ کافی وہ - حالنامہ وائی :

”بدانید - چوں پیر دستگیر قدس سرہ را در خانہ چہار روز گذشت - از حضرت رب العزت نما در رسید کہ اسے بایزید اگر خواہی بر تو آن سخنها بگویم کہ حبیب خود را گفتہ د فہمائیدہ بودم - پیر دستگیر قدس سرہ سر بسجہ نہاد و گفت یا پروردگار! اتقادری و صمدی و قدرت داری و صمدی و قدرت داری و من بندہ عاجز و کمترینم - اگر کار بہترین بر کمترین رسانی می توانی و در کار تو بیچ یکی را شرکت نیست و تو در کلام مجید خود فروزہ قولہ تعالی - و آخرین منہم لما یلحقوا بہم - یعنی مبعوث ساخت در میان دیگران از مومنان کہ ایشان نرسیدہ اند با آنکہ سابقانہ اما لاحق خواہد کرد حق تعالی پسینا را بعلم و دانش و برتبہ با پیشینیان و ہو العزیز الحکیم و خدائی غالب است در امر بعث ہر کرا خواہد برسات فرستد - خداوند حکمت است - در اختیار پیغمبری برای ہر امتی - ذالک فضل اللہ - ایں نبوت یا بعث افزونی کرم خدائست یوتیہ من یشاء میدہد آنرا ہر کرا میخواہد واللہ ذوالفضل العظیم و خدائی خداوند فضل بزرگست کہ ہمہ دنیا و آخرت در جنب ال مقور و مختف نہاید - لہ

ترجمہ : ”پوہ شی - ہر کلہ چہی پیر دستگیر قدس سرہ پھ کالہ کنبی خلور ورجی تہری

لہ حالنامہ ص - ۵۳ - ۵۴ -

کړې، د رب العزت له لوري ورته اواز راغی چې اے بایزیده! که خوښه دې وی تاته به هغه خبرې وکړم چې خپل حبیب ته مې کړې دې او هغوی مې پرې پوه کړی وو. پیر دستگیر قدس سره سر په سجده کښېښوه او دې وئیل، یا پروردگار! ته قادر یی، صمد یی او قدرت لری اوزه عاجز بنده او کمترین یم. که د بهترین کار کهترین ته رسوې کولې شی او ستا په کار کښې هېڅوک شرکت نه لری او تا پخپل کلام مجید کښې فرمایلی دی. قوله تعالی- واخین منهم لما یلحقوا بهم- یعنی مبعوث یی کړه له مېنځه د نورو مؤمنانو چې هغوی لا نه دی رسیدلی سابقانو ته ولې لاحق کوی به حق تعالی وروستی په علم او دانش او مرتبه درو مېنیو سره و هو العزیز الحکیم او خدای د بعث په امر غالب هر څوک چې وغواړی په رسالت یی لېږی. د حکمت خاوند دے. په اختیارولو د پېغمبرۍ د هر امتی د پاره له د لک فضل الله. دا نبوت یا بعث د خدای د کرم زیاتواله دے یوتیه من یشاء وړکوی یی هر چاته چې یی خوښه وی د الله ذوالفضل العظیم او خدای د لوی فضل خاوند دے چې ټوله دنیا او اخرت یی په مخکښې محقرو او مختصر ښکاری. له

لکه چې مخکښې عرض وشه حافظ عبدالقدوس صاحب په خپله مقدمه کښې د اخون دروېزه او د دبستان مذاهب د الزاماتو د تفصیل نه پس د هغو تردید کړې دے خو ورسره یی دا هم وئیلی دی چې له د فارسی د دې جملې د معنی هم کېدے شی چې ”د حکمت خاوند د دهرامت د پاره د پېغمبر په غوره کولو“ خودا معنی یی سیاق و سباق سره سمه نه ده. له کومو ایتونو ته چې په دې عبارت کښې اشاره شوې ده هغه د سورة جمعه ایتونه دی.

”پہ دی پاتو اعتراضونو کنبی اول اعتراض دَ وحدۃ الوجود مسئلہ دہ“^{لہ}
 اولہ بدہ مرغہ ئی بیا نور اعتراضات نہ دی پیش کری صرف دَ وحدۃ
 الوجود پہ بارہ کنبی ئی دَ امت دَ علماؤ او صوفیائو و بنا کانی راوری دی۔
 پہ دی کنبی ہیچ شک نشته چي دَ وحدۃ الوجود مسئلہ پہ علماؤ کنبی
 یوہ نزاعی مسئلہ دہ اوکھ چا ئی پہ منلو کنبی افراط کرے دے نو
 حنو نورو مقدسو مشرانو ئی پہ مخالفت کنبی ہم انتہا کری دہ خوسرہ
 دَ دی ہم چا پہ متفقہ طور دَ وحدۃ الوجود منوکیو تہ کافر نہ دی
 وئیلی پہ دی سلسلہ کنبی دَ گران او فاضل ورور سید تقویم الحق کاکاخیل
 دا و بنا دہرہ صحیحہ دہ :-

”زہ بہ دغہ ہمرہ ووایم چي کھ دَ بایزید نہ مخکنبی دَ بایزید نہ
 لویو او پا کو صوفیانو دایا دَ دی غندی نورې خبرې کری دی نو دَ
 اخوند دروېزہ باباؑ نہ مخکنبی دَ هغہ نہ لویو او درنو عالمانو دَ هغوی
 پہ حق کنبی دومرہ سخت او دومرہ گران بتکی استعمال کری دی
 چي دَ اخوند دروېزہ سختہ ژبہ دَ هغوی پہ مقابلہ کنبی دہرہ نومہ
 او دہرہ پستہ بشکاری۔ او اوس دَ حقی لاری خلق دواړہ دلی پہ حقہ
 گئی“^{لہ}

بیا دَ بایزید انصاری دَ ”وحدت الوجود“ پہ سلسلہ کنبی دا خبرہ
 ہم ہېرول نہ دی پکار چي دَ هغہ ”وحدت الوجود“ داسې نہ وھلکھ
 چي کنبے شوے دے۔ حالنامہ وائی :-

”روزے پیر دستگیرا شخصے پرسید کہ حال شما با خدا چگونه است۔ فرمود کہ گاہے
 او دو گاہے ازو۔ یعنی گاہے عروج نموده بمرتبہ لطافت می رسم و گاہے نزول کردہ در مرتبہ

لہ مقدمہ۔ ص ۸۲۔ لہ مخزن۔ دَ سید تقویم الحق کاکاخیل مقدمہ۔ ص۔

کثافت می ایم یعنی گاہے خود را دریا می بینم و گاہے از دریا زاد وجود خود میدانم“ له
ترجمہ: ”یوہ وړځ یو سړی له پیر دستگیره پښتنه وکړه چې ستا حال
خدای سره څنگه دے وئې فرمائیل ”چې کله هغه او کله له هغه“
یعنی کله عروج وکړم او د لطافت مرتبې ته ورسم و کله نزول وکړم
او د کثافت مرتبې ته راشم یعنی کله ځان دریاب وینم او کله له
دریابه خپله هستی گنهم“ بالکل ”تکنیکی طور باندې دا وحدت الوجود
نه بلکې وحدت شهود دے ځکه چې د ”هم ازوست“ مقوله د شهودیانونده.

خو ترڅو چې د حافظ عبدالقدوس صاحب له خوا د اخون دروېزه
او بایزید ترمنځ د وحدت الوجود په باره کښې د اختلاف او د دې
اختلاف په بنیاد د بایزید برخلاف د کفر او ارتداد د فتوې لگولو تعلق
دے ډېر په ادب عرض کوم چې دا تعبیر صحیح نه دے.

تراوسه چې مونږ ته د اخون دروېزه کوم کتابونه رارسیدلی دی
دا د هغه خپل تحریر نه دے بلکې مخزن، تذکره او ارشاد الطالبین
درې واړه د هغه د مشر څوې حضرت میاں عبدالکریم (کریمداد) له
قلمه راوتلی او اخون دروېزه ته منسوب شوی دی^۱ او کریمداد صاحب
او د هغه متبعینو د وحدت الوجود په سلسله کښې د هم هغو خیالاتو
اظهار کړے دے چې د حافظ عبدالقدوس په خیال د اخون دروېزه
په نزد قابل مذمت وو. یواځې خیالات نه بلکې اصطلاحات او خاص
طور سره د تصوف شاعرانه مصطلحات یې هم هغه استعمال کړی دی
چې د ځنو علماؤ په خیال کښې د ”روښانی شاعری“ سره خصوصی تعلق
لری او د هغو په بنا دیو عالمانو ځنی ځنی شاعران ”روښانیان“ گڼلی دی

له حالنامه- ص- ۱۹۷- له د مخزن مقدمه- ص- لچ -

مثلاً کامل پیر، د وحدت بحر، شاه، شہی، رد محبوب حقیقی د پارہ) د ذکر خفی فضیلت وغیرہ۔ دا ٲول اصطلاحات د کریمداد او د ہفہ د مقلدینو پھ لیکونو او شاعری کنبی موندے شی۔ مثلاً د کریمداد صاحب د الف نامی دا شعرونہ وخیڑی۔

ت۔ توحید دے تھ ی گورہ
چی جلوہ کا لور د لورہ
لہ چا راز کا پھ کعبہ کنبی
لہ چا راز کاندی لہ اورہ

ث ثبوت دے د ذات دے
کل دا غبر نبوت د لات دے
ھر طالب چی غبر بین دے
دے بندہ عابد د لات دے

ج جمال دے خرگندیڑی
نور ی لور پھ لور تاویڑی
یو آفتاب دے راختے
پھ دابی شمارہ ذرو باندی نہائیڑی

ح حیات وارہ د شاه دے
د دو بین لورے سیاہ دے
غہ خبشتن د دواہو کانو

چي پھ دا ٿوندون اکاه دے
 دَ حياءَ مثال ٿي بحر
 دَ امڪان مثال ٿي کاه دے

چي زھ الله پھ وحدت يو وو
 ولي اوس ٿي دَ صورت حجاب ترميان دے

يو ابھ دی چي بهيري
 ڇوڪ پھ سيند ڇوڪ پھ وياله کڻي

ھر چي يو ويئي يو غواري
 دَ عارف دغه نقشه ده
 دَ اخون دروېزه دَ نسي عبدالحليم بابا دا شعرونه ولوي۔

دَ ڪثرت لورے به پرېڊم
 دَ وحدت پھ لور به ڄمھ

خ خال کڙه زړه له غڙه
 دَ دوين مه شه اے ياره

ي هم يو ڪوره يو غواري
 اکاه وسه له ديداره

نوکھ په دېو خبرو د اخون دروېزه د "توحيد" شعور نه درېدېدو نو دا خبره منل به ډېر گران شی چې د اخون دروېزه او د بایزید انصاری ترمنځه د مخالفت لویه وجه د بایزید د "وحدات الوجود" نظریه ده.

حافظ عبدالقدوس صاحب او سید تقویم الحق صاحب د خېرالبیان د دې حوالې "گوره ورمندان په عارف موحد هغه دے چې خپسر له یځانگي پس ترو خلاص ويښي له بندگي ور له گناهان- په بندگي زما په نظر مشرک شی په پرېښولو ئې کافر شی په نظر د ادميان^۱ په بنياد دا وائی چې کندي بایزید د وحدت په "مقام" کښې له عبادته، بندگي او گناه نه خلاص کښي" له زما په ناقصه رايې کښې د خېرالبیان له دې وېنا نه د خپل مطلب نه زیاته نتیجه وکښل شوې ده. د بایزید د تصوف په باره کښې په غلط فهميو د بحث په موقع ما دا عرض کړے وه چې د معرفت له مقامه پس نور څلور مقامات په اصل کښې سپړونه دی او صرف د سکونت درجه یواځې د پیر کامل برخه وی. که دا نکته د توجه لاندې ساتل شوے وے نو شاید چې د بایزید انصاری په سلسله کښې دا اشکال نه وے پېدا شوی.

بایزید صرف د "وحدات" په سپړ کښې چې یو عارضی کیفیت دے له نمائنه یا عبادت نه منع کوی او دا هغه د سکر حالت دے چې ځنې صوفیاء پرې د قرآن کریم دا ایت "لا تقربوا الصلوة وانتم سكارى" (د سکر په حالت کښې نوح ته مه نژدې کېږئ) صوفیا نه انطباق کړے دے دا خبره مونږ داسې هم کول شو لکه چې د بې هوشۍ یا مدهوشۍ په

له خېرالبیان پېښور چاپ ص - ۲۷۶ - له د خېرالبیان مقدمه - ص - ۸۶ او د مخزن مقدمه - ص - نه -

حالت کښې انسان قانونی او شرعی مسئولیت نه لری دغسې په دې حالت کښې هم هغه مرفوع القلم شی. د پیران پیر رحمه الله علیه په باره کښې راغلی دی چې هغوی به فرمائیل:

”چول موحد بتوحید رسد (یا رسید) کښانه موحد مانده توحید. نه واحد مانده نه بیار نه خودی نه خدائی، نه بنده نه بندگی، نه هستی نه ذات نه جبرئیل نه قرآن نه ولی نه ولایت نه ذات نه صفات نه اسم نه رسم نه اول نه آخر نه ظاهر نه باطن نه بهشت نه دوزخ نه روشنی نه تاریکی نه نفی نه اثبات نه آسمان نه زمین نه مقام نه منزل نه طلب نه طالب نه مطلوب نه عاشق نه معشوق نه آدم نه ابلیس نه کفر نه اسلام نه کافر نه مسلمان نه مومن نه ایمان نه حلال نه حرام نه وجود نه غیر“ له

ترجمه:- ”هرکله چې موحد د توحید مقام ته ورسی نو هغه خدای نه موحد پاتې شی ته توحید نه واحد پاتې شی نه ډېر، نه خودی، نه خدائی نه بنده نه بندگی نه هستی نه ذات نه جبرئیل نه قرآن نه ولی نه ولایت نه ذات نه صفات نه اسم نه رسم نه اول نه آخر نه ظاهر نه باطن نه جنت نه دوزخ نه رڼا نه تیاره نه نفی نه اثبات نه آسمان نه زمکه نه مقام نه منزل نه طلب نه طالب نه مطلوب نه عاشق نه معشوق نه آدم نه ابلیس نه کفر نه اسلام نه کافر نه مسلمان نه مومن نه ایمان نه حلال نه حرام نه وجود نه غیر“

حضرت عبدالقادر جیلانی[ؒ] سره دا خبره هم منسوبه ده چې هغوی د قرآن کریم د آیت واعبد ربك حتى ياتيك اليقين (د خپل خدای عبادت تر هغه کوه چې مرگ دروړسی) دا معنی هم کړې ده چې هرکله

له مناقب غوثیه (قلبی) له محمد صادق شهبانی سعدی قادری.

په انسان د مرگ نه مخکېنې دا مرگ وارد شی نو ټول عبادتونه ترې ساقط
شی۔ دغسې مجدد الف ثانی حضرت سید احمد سرهندي فرمائیلي دي:-

”ډېر ځل داسې کيږي چې نور خلق ځنې اوقاتو کيږي عبادت کوي او
هغه عبادت ناپسندیده وي او بزريگان په ځنو حالاتو کيږي عبادت
پرېږدي او دغه پرېښول پسندیده وي“ له

په صوفیانه لټرېچر کيږي د جذب او د سکر د دې حالت په
باره کيږي ډېر تفصيلات راغلي دي او په داسې حال کيږي قول او عمل
قابل مواخذة نه شي ګڼل او دا هغه حال ده چې د هغې په باره
کيږي نور څوک څه چې پخپله د مخزن مرتب عبدالکریم صاحب داسې
وئيلي دي :-

بل د زیان هم درنه رسېږي له اغیاره
که ې کښنوی په اور کيږي دا د اور لمبه کابله
یا به ستوني ې راکاږي کل تهغونه
د فولادو ې اختیاره په یو ځله
په حالت د ې خودی به هسې وینه
ولي نه به هسې اوسې تل تر تله^۳

بلکې یو ځای کيږي خو تر دې حده تللې ده چې که د شعر ظاهري
معنی واخلو نو د نعوذ بالله وېنا به ورسره ضروري شي۔

دا مقام د ې سرانو د طالبه
محمد غندي مېړه راله حېران د^۳

له مکتوبات امام رباني حصه هفتم دفتر دوم ص - ۳۷ (ترجمه)

له مخزن - ص - ۱۶۱ - له ايضاً - ص - ۱۶۳ -

د عبدالڪريم صاحب د الفناي په شرح ”مفتاح الدقائق“ ڪنبي ڊپښتونخوا مشهور ولي الله حضرت حاجي بهادر صاحب د ڪوهاٽ ڄائڻ په ڄائڻ هم دغسې خبرې ڪړي دي. يو څو نمونې ي لاندې پېش كوم:-

”هر که با محبوب حقيقي اشنا شد و اشنا گشت باي صفت عرفت ربي بر بي پس چرا شناخت را پيش گرفته من طلب البيان بعد العيان فهو في الخسران“ له

ترجمه: هر څوک چې محبوب حقيقي سره اشنا شه او د عرفت ربي بر بي (خپل رب هي په خپل رب وپېژانده) په صفت پوه شه نو د اشناخت ي ولې ځان ته مخامخ نيول (يعني بيا نور څه کوي) چا چې د عيان نه پس بيان وغښته نو هغه په زيان ڪنبي دے”
يو ځاي ڪنبي د ابن يمين دا شعر نقل کوي -

منکه در ذات او شدم فاني
که بسوی صفات می بینم^{له}

(زه چې د هغه (خداي پاک) په ذات ڪنبي فاني شوم نو صفاتو ته ڪله ګورم -)

د واعبد ربك حتى ياتيك اليقين د آيت په معني ڪنبي واي:-
علمائے ظاهري ميگوئند که بندگان کن تا غایت که ترا مرگ آید و علمائے باطنه ميگویند که بندگان کن تا غایت که ترا یقین شود^{له}

”علمائے ظواهر وائی چې عبادت کوه تر هغه حده چې تاله مرگ دروړسي او باطني علماء وائی چې بندګي تر هغه وخته کوه چې یقین حاصل کړې“

اوس نو که د ډېو ټولو جملو ظاهري معنی واخلو نو څرګنده خبره ده

چې دا به دغو مشرانو سره انصاف نه وي. هم دغسې د بايزيد د خبرو هم هغه معنی کول پکار دی چې هغه یې کول غواړي.

زه په دې لړ کښې نور څه لیکل نه غواړم ځکه چې د بايزيد انصاری د تعلیماتو په باره کښې د نورو اعتراضونو د هغو ځوابونو نه پس چې مولینا عبدالقدوس صاحب کړی وو صرف دا دوه خبرې "وحدت الوجود" او "د نمانځې د ترک" خبرې داسې وې چې ما جواب طلبې کولې. او ما پرې د خپلو خیالاتو اظهار وکړه.

په بايزيد انصاری یو بل الزام د هغه د سیاست په باره کښې دے هر چا پرې د "نکر هر کس بقدر همت اوست" مظاهره کړې ده. دحافظ عبدالقدوس صاحب غندې معتدل مزاج عالم هم دا وائی چې "دې تحریک د بايزيد په وختو کښې سیاسي رنگ اغشته (اخسته) وه. کېدے شی چې سیاست د ده په مقصد کښې وروستو شامل شوے وی بهر حال دا یو سیاسي تحریک وه" له

که خبرالبیان، مقصود المؤمنین، صراط التوحید، حالنامه او د روښنائی تحریک د شاعرانو دیوانونه قابل اعتماد سندونه وی نو په دېو کښې د روښنائی تحریک د سیاسي اړخ په باره کښې هېڅ نشته. د بايزيد تحریک بالکل یو مذهبي تحریک وه. مغلو سره د توپي د قبېلې وپرومې دږغه هم د مذهب په نامه شوې وه او حالنامه کښې په دې ضمن کښې خان له یو باب ترلے شوے دے چې عنوان یې دے "بيان سبب افتادن عداوت و نفیض میان مردم مغل و پیر دستگیر" له (د مغلو او د پیر دستگیر ترمنځه د دښمنۍ او وړاندي د جوړېدو د سبب بیان). او دغه ضمن کښې لیکلی

له د خبرالبیان مقدمه. ص ۳۷-۳۸. له حالنامه. ص ۲۸۴-

شوی دی چې د بایزید انصاری هغه مریدان چې د توئی قبیلې سره
 یې تعلق وو د خپل سردار عبدالکریم په مشرۍ کښې یې د ژوند کار
 پرېښو او ځان یې دین ته وقف کړه نوڅه موده پس پرې یوه قافله
 راغله د هغوی د فانی دنیا سره د مینې په وجه د بایزید مریدان ډېر
 غصه شو او مال یې ترې تالا کړه او اسونه یې پرې وځلول - د قافلې
 خلقو حکومت ته شکایت وکړه - سرکاری لښکر پرې حمله وکړه څه یې وژل
 او څه یې ځان سره کابل ته په بند بوتل - بایزید انصاری د دېو
 قېد شوېو کسانو د خلاصۍ د پاره مرزا حکیم ته ولیکل او مرزا حکیم د
 پېښور حاکم ته د بایزید برخلاف د اقدام کولو فرمان وکړو - د پېښور حاکم
 معصوم خان د دې حکم په نتیجه کښې بایزید سره هغه جنگ وکړه
 چې په روښتاني تحریک کښې د آغاز پور د جنگ په نامه مشهور دے -
 د "خبرالبیان" فاضل مقدمه بکار حافظ عبدالقدوس صاحب "حالنامہ"

باندې تنقید کوی او وایي: "د حالنامې مؤلف او مرتب د مغلو زېر سایه
 وخت تېرولو ځکه هغه د بایزید او د مغلو د اصولی دښمنۍ ذکر نه
 کوی" له ما چې د حالنامې د کومو صفحو خلاصه بره بیان کړه د هغو
 خلاصه محترم حافظ صاحب هم د خپلې مقدمې د ص ۲۸ نه ترص ۳
 پورې بیان کړې ده ځکه نو زه نه شم وئیل چې د دغې خلاصې په
 موجودګۍ کښې حافظ صاحب څنګه د حالنامې بیان د اعتبار وړ نه ګڼي
 او لستونکیو ته د اخون دروېزه او د دبستان د مصنف په بیان د اعتبار کولو
 ترغیب ورکوی حالانکې اخون دروېزه د بایزید انصاری ښکاره دښمن دے
 ځکه د بایزید انصاری برخلاف به د هغه شهادت د تاریخي روایاتو مطابق

له حالنامہ ص ص - ۲۸۴ - ۲۹۰ (خلاصه زما په الفاظو کښې) له مقدمه د خبرالبیان

ص - ۳۸ -

هله د قېلولو وی چې بل څوک ئې هم تائید وکړی. ترڅو چې د "دېستان" د بیانونو تعلق دے نو د روښانیانو د براه راست روایت په مقابل کې چې ئې بیان ځکه د تمسک قابل نه دے چې یو د دېستان لیکونکي متنازعه فیه کس دے او بل دا چې د براه راست روایت په ضد د بل چا بیان هېڅکله د اعتبار وړ نه شی ګرځېدے.

د دېستان المذاهب کومه حواله چې حافظ عبدالقدوس صاحب

ورکړې ده هغه دا ده :-

"روژے که عبدالقادر داخل اوردوئے سعید خان می شد از آواز نقاره دکرنا اسپ او می ترسید و از میان مردم برکنار می رفت. افغانے با او گفت آنچه حضرت میاں روشن فرموده است اسپ بجای آمد و شمانه. خوار این مستی خواہید کشید. عبدالقادر پرسید میاں چه فرموده است افغان گفت. از مغولان دوری واجبناہ. ترجمہ: کوم وخت چې عبدالقادر د سعید خان د لښکر ځای ته راننوتلو د نغاري او د بگل د آواز نه د هغه اس ترهه کوله او د خلقو د میافځه به یو طرف ته تلو. یو پښتون عبدالقادر ته وویل چې میاں روشن (بایزید) چې څه وئیلی وو اس په هغې عمل کوی او ته پرې نه کوی. د دې مستی نتیجه به درسی. عبدالقادر ترې تپوس وکړه چې میاں (بایزید) څه وئیلی وو هغه پښتون وئیل چې دا ئې وئیلی وو چې د مغلو نه لرې وئې او ځان ترې ساتئ. (مقدمه د خبر البیان ص ۳۹) له

په دې ضمن کې چې څو خبرې یاد لرل پکار دی. اول دا چې دا خبره د عبدالقادر په باره کې شوې ده او له دې هېڅوک انکار نه شی کولې چې د عبدالقادر تر دوره چې راتللو نو د روښانیانو تحریک بالکل

له دا ترجمه د حافظ عبدالقدوس صاحب ده.

سیاسی شومے وه - او کهدے شی چې دغه پښتون خپلې خبرې لره داهمیت ورکولو د پاره د بایزید نوم اخستے وی -

دویمه دا چې دبستان لکه د نورو خبرو غنداې د دې خبرې هم څه حواله نه ورکوی چې له کومه حایه یې اخستې ده -

درېمه دا چې حافظ عبدالقدوس صاحب د حالنامې دا روایت بغېر له څه شک او اعتراضه قبول کړې دے چې "د بایزید ټټېر بی بی شمسو د یوسف زو په قېد کېنې وه - د حامنو سرونه یې ورته پرېکړې ورغځېنې کړل - د سترگې نه یې اوبښکه توې نه کړه - وئیل یې چې زما حامن په غلا په کاسیری کېنې نه دی مړه شوی چې زه پرې خفه شم - افرین شه درباندي حامنو! چې د خدايې په لار کېنې محکم پاتې شوئ " له

نوچې د بی بی شمسو په خیال د هغې حامن د خدايې په لار کېنې مړه شوی دی نو دا تحریک سیاسي نه دینی وه - ګټی بی بی شمسو دا هم وئیل شو چې د وطن د پاره، د قوم د پاره یا د حق د پاره مړه شوی د حالنامې اصل الفاظ دا دی :- "جان شیرین را در راه حق تعالی فدا کردید" (خپل خوب ژوند مو د خدايې په لاره کېنې قربان کړه) که بایزید انصاری یا د هغه حامنو څه سیاسي اغراض لرل نو د بی بی شمسو نه خو به یې نه پتول او چې بی بی شمسو ته د خپل خاوند او حامنو سیاسي اغراض نه وو معلومه نو بل چاته دا حق نه رسی چې د بایزید په باره کېنې دا خیال انگیزی وکړی -

د روښنائی تحریک د غېر سیاسي کېدو یو قاطع ثبوت دا دے چې هرکله دا تحریک په دوه ډلو کېنې تقسیم شه نو د دې تقسیم او اختلاف له د خبرالبیان مقدمه - ص - ۳۵ - د دې واقعي تفصیل د حالنامې په ص ۳۱۷ راغلې ده -

بنياد سياسي نه وه لکه چې د يو سياسي تحريک د پاره ضروري وي بلکې يو ځل دا اختلاف د مال په بنياد د الله داد (رشيد خان) او امداد تر مېنځه راغله وه ځکه چې بايزيد انصاري خپلې لور کمال خاتون ته "خوږي" وئيل وو او امداد به د هغې ځامنو له په غنيمت کښې د بايزيد د نسو (د ځامنو له طرفه) برابره حصه ورکوله. نو په دې الله داد چې د جلال الدين خوږي وو له امداده بېل شه^{له}. له دې نه اکاهو د بايزيد انصاري له خاندانه بهر چې دا اختلاف پېدا شه نو د شيخ عمر د "خلافت" وخت وه او قدم اپريدی او اسحق مومند يوه ډله جوړه کړه چې شيخ عمر پرې نوم "ناحق" کښېښو. د دې فرقې لويه عقیده دا وه چې "وحدت" هر چا ستايلی دے خو استقامت ئې پکښې نه دے کړی نو موښه ځکه وحدت اختياروو. دوی د بايزيد خوږي "خيرالدين" له هم دعوت ورکړه چې دوی سره يو ځای شي خو ناکام شو او شيخ عمر خيرالدين ته وليکل چې غم غرض پرې مه کوه پخپله به خپلې سزا ته ورسې" له نو دا هرکله چې دا دواړه اختلافه غير سياسي وو نو ځکه دا دعوی غلط ده چې روښانی تحريک سياسي وه ځکه چې د انشعاب او اختلاف په صورت کښې د يو ټولي هم هغه حصې متاثرې کيږي چې اصل حيثيت لري. د فروعی اختلافاتو په نتيجه کښې داسې انشعاب نه کيږي چې لاره بېله شي يا قتل و غارت ته نوبت ورسې.

اگر چې د بايزيد انصاري د تحريک د غير سياسي ثابتېدو نه پس د دې خبرې ضرورت نشته چې زه د ځنو هغو خيال انگيزيو ځواب ورکړم چې د هغو له رويه دې تحريک ته "ملی" يا د "بزگرو" تحريک وئيل

شی- خودې سلسله کښې داسې غلط فهمی خورې کړې شوی دی چې
ازاله ئې ډېره ضروری ده او لږه او بره پښتونخوا کښې داسې ډېر
داشوران شته چې دغو دوو کښې یوه یا بله نظریه لری او دا خدشه
بې حایه نه ده چې که د دې خیال استکبریزه وه ونه نیوې شوه نو
دا مفروضې به هم لکه د پټې خزانې الهامی وکړلای.

د روښانۍ تحریک د ملی کېدو په حق کښې صرف دا دلیل
ورکېدې شی چې د بایزید او د مغلو تر منځه جنګونه شوی دی-
ما د دې مقالې په سر کښې د حالنامې په حواله دا عرض کړې وه
چې د دغه کتاب له رویه د بایزید او مرزا حکیم د حاکم ترمنځه صرف
یو جنګ شوی دے- د روښان په ژوند کښې دا لږه پښتونخوا د اګرې نه
بلکې د کابل سره وه- او د مرزا حکیم د مرګ نه پس چې اکبرمان سګه
راستولونو بایزید انصاری مړ شوی وه- اکبرنامه کښې ابوالفضل د
مرزا حکیم د مرګ (۱۲ شعبان ۹۹۳ مطابق ۳۰ جولای ۱۵۸۵ء) د خبر نه
پس د هغه په کردار چې څه لیکلی دی له هغې نه صفا پته لکې چې
د مرزا حکیم او اکبر ترمنځه تل ورانه وه او د مرزا د فساد او بغاوت
باوجود اکبر هغه معاف کړې وه او افغانستان ئې وربخښلې وه- له اکبرنامه
کښې په هندوستان د مرزا حکیم د حملو هم ذکر دے- د هغه له طرفه
د خطبې او سکې ذکر هم شته او هغه ټول تفصیلات پکښې موندلای شی
چې د هغو له رویه دا یقین کېدای شی چې مرزا حکیم خپل ځان بادشاه
ګڼلو لکه خطابونه ورکول، جاگیرونه وېشل وغیره- له همایون چې له کابل

له اکبرنامه درېم جلد ص- ۷۰۳، ۷۰۴- (ترجمه د بیوریج) له اکبرنامه ۴۲۵، ۴۲۳

۴۴۹، ۵۱، ۴۹۲، ۵۰۶، ۵۰۹- طبقات اکبری ص- ۱۱۸ د دې تائید کوی-

په هند راتلو نو کابل ې مرزا حکیم ته پرېښه وه - او منعم خان ې ورلره اتالیق او منتظم مقرر کړې وه او د همایون د وفات نه پس اکبر دغه انتظام جاری ساتلے وو او چې مرزا حکیم به کله په هند حمله وکړه بیا مرزا سلیمان او شاه ابوالعالی به په کابل راوختل نو اکبر به افغانستان دوباره مرزا حکیم ته بمخنبولو د دې ټولو تفصیلاتو په رڼا کښې د دې خبرې هېڅ وقعت نه پاتې کیدې چې هرکله د بایزید انصاری او د مرزا حکیم تر منځه جنګ شوه وه نو ځکه بایزید د مغلو دشمن وه - د دې برعکس حالنامه دا وائی چې اکبر بادشاه د بایزید انصاری مرید وه - د حالنامې روایت دا دے :-

”چون اکبر بادشاه صراط التوحید را دید فرمود که من شیخ را به پیری قبول کردم و هر خدمتی که بفرماید بجا آم - بعدہ چیزی ہدیہ برائے پیر دستگیر فرستاد - خلیفہ را نیز خلعت بخشید لے -

”اکبر بادشاه چې صراط التوحید ولیدھ - وې فرمائیل چې ما شیخ (بایزید انصاری) په پیری قبول کړه او هر خدمت چې (ماتہ) وفرمائی په ځای به ې راوړم - بیا ې د پیر دستگیر (بایزید انصاری) د پاره څه ہدیہ راولېږله او خلیفہ (دولت چې د چا په لاس صراط التوحید لېږلے شوه وه) ته ې هم خلعت وبخښلو“

د شیخ عمر وغېره د قتل او د جلال الدین د مړنناری نه پس چې رومانیان ورته لویہ غزا (غزائے کلان) وائی د حالنامې د روایت مطابق اکبر بادشاه جلال الدین او د پیر دستگیر ټول صحابہ راخلاص کړھ - دلہ زاک ې جلا وطن کړه او یوسفزئ ې څه قتل او څه قید کړھ لے

له دېبار اکبري - د منعم خان خان خانان او د مرزا حکیم حالات - لے حالنامه ص - ۲۸۲ - لے - هم دغه کتاب ص ۳۲۳ - د حالنامې لیکونکی د دیو واقعاتو او د تفصیل په یو ځان له باب کښې لیکلے دے ما صرف د باب د عنوان مفهوم پیش کړو -

حالتنامه جلال الدين سره د اکبر بادشاه د مهربانيو په ذکر کښي ليکي:-
 ”بعده اکبر بادشاه مراجعت فرموده بسوي لاهور، و جلال الدين را همراه خود گرفته
 به لاهور بُرد۔ هر روز مهرباني زياده مي فرمود۔ يك سال جلال الدين چو در خدمت بادشاه
 بود۔ روزي بادشاه نصيحت فرمود اے جلال الدين! افغانان دشمن ماوشما اند۔ نباشد
 که بگفته ايشان کار کنی و از من جدا شوی۔ جلال الدين چو گفت۔ انشاء الله باختيار خود
 از خدمت بادشاه جدا نخواهم شد۔ الحقی که مهرباني بادشاه بر جلال الدين چو از حد بیشتر
 بود و ايشان نیز اراده خدمت بادشاه بجان و دل داشت“ له

ترجمه: له دغه پسه اکبر بادشاه لاهور ته مراجعت و فرمائيلو او جلال الدين
 يې خان سره لاهور ته بوتللو۔ هره ورځ به يې پرې زياته مهرباني فرمائيله
 يو کال جلال الدين چيو د بادشاه په خدمت کښي وه۔ يو ورځ بادشاه
 (ورته) نصيحت و فرمائيلو چې اے جلال الدينه۔ پښتانه زمونږ اوستاسو
 دښمنان دي۔ هسې نه چې د دوی په وېنا عمل وکړي او له ما بېل
 شي۔ جلال الدين چيو وويل۔ انشاء الله په خپل اختيار به د بادشاه
 له خدمته نه جدا کېږم۔ حقه داده چې په جلال الدين چيو د بادشاه
 مهرباني له حده زياته وه۔ او هغوی هم د زړه له اخلاصه د بادشاه
 د خدمت کولو اراده لرله“

د بايزيد انصاري او د هغه د خاندان د پښتو ژبي د پاره
 خدمت هم د روښنایي تحريک د ملي شعور په ثبوت کښي پېش
 کېږي۔ د دې حقيقت نه هېڅوک انکار نه شي کولې چې د پښتو
 ادب په وده او ترقي کښي د بايزيد او د هغه د تحريک ډېر لاس
 دے۔ خو د پښتو دا خدمت خو د روښنایي تحريک لوی دښمن

اخون دروېزه هم کړې دے نو که صرف په دې روښنائی تحریک ته ملی تحریک وایو نو بیا به د اخون دروېزه ”ضد بايزيد“ تحریک هم ملی تحریک گڼو- هسې د دېو دواړو خپلو کښې د مخالفو قوتونو پښتو ته مخه کم از کم دا خیره ثابتوی چې د هغه وخت پښتو کښې یا کم از کم خوانده پښتو کښې د پښتو سره د مینې یوه جذبه خائفا پیدا شوې وه- او حکه بايزيد انصاری او اخون دروېزه (له عجیبه اتفاقه یو انصاری بل ترک وه) دواړه مجبور وو چې خپل پیغام پښتو کښې لوستونکیو ته ورسوی- گڼی نو دواړو په نورو ژبو کښې هم لیکونه کړی دی- مخزن کښې د پښتو سره سره فارسی هم شته تذکرة الابرار والاشرار او ارشادالطالین په فارسی دی- دغسې د بايزيد انصاری صراط التوحید په فارسی کښې دے- مقصود المؤمنین ئې په عربی کښې دے خبر البیان ئې په عربی، فارسی، پښتو او هندي کښې دے او د روښنائی تحریک سرکاری تاریخ ”حالنامه“ په فارسی لیکل شوه دے-

د مخزن د لیکونکی په باره کښې هېڅ معلومات نشته چې هغه خپل ”ضد بايزيد تبلیغات“ له اباسینده پورې رسولی وو که نه خو د بايزيد انصاری په باره کښې خو د حالنې روایت دا دے چې ده خلیفه دولت له صراط التوحید د دې غرض د پاره ورکړې وه چې د هندوستان شهنشاه اکبر ته ئې ورسوی (که چې مختصراً ئې ذکر وشه) دغسې ئې خلیفه یوسف له فخرالطالبین د بدخشان د مرزا سلیمان د پاره ورکړې وه له او سند او بلوچستان کښې د هغه خلیفه مودود په کلونو د هغه پیغام سندیانو او بلوڅانو ته رسولو

له حالنامه ۲۸۲-

اوڌ ڊي ٻي ٻي نتيجي ڪنبي ڊبر خلق ڌ ڊه ٻي لاس ڌ ٻي دستڪير
مريدان شو ٻي له نوڪه ڊا خبره ثابتول به ڊبر مڪران شي ٻي روينائي
نهضت ٻي هند ڪنبي ڌ لوديانو ڌ پاڇا هي له سقوط وروسته ڌ ملي
خپلواڪي او تاريخي برم ڌ ساڻي ڌ پاره ڌ افغانانو ڌ مبارزو ڪري ده^{ٻي}
ڌ بايزيد ڌ جانشينانو او ڌ هند ڌ مغلي باجيانو تر منجه ڌ تعلقاتو
نوعيت هم ڊا خرگندوي ٻي ڌ بايزيد انصاري تحريڪ سياسي او قومي
تحريڪ نه وه ڪه داسي نه وے نو ڌ جلال الدين ڪوئي الله داد
(پيدائش... ١١هه) به ڌ مغلو منصب او ڌ رشيد خان خطاب هغه وخت
نه ٿيلو ٻي ڌ تره (شيخ عمر) ڪوئي ٻي مغلو سره ٻي جنگ اخته وه
ڌ روينائي تحريڪ نظرياتي مبلغ مرزا خان ٻي ڌ جلال الدين زوم او
ڌ رشيد خان او جنه وه ڌ مغلو ڌ پاره ٻي هغه جنگ ڪنبي مروه
ٻي ١٠٤٠هه ڪنبي دکن ڪنبي ڌ بھپا پور خلاف ڌ نواب بھادر خان او ارادت
خان ٻي مشري ڪنبي شوه وه او ڊا مرزا خان ٻي قبول روينائي
لتريچر ڪنبي ڌ ”شهيد“ ٻي نامه ياد دے حالانڪي ڌ مغلو ڌ پاره ڌ
بھپا پور مسلمانانو سره ٻي جنگ ڪنبي مروه.

ڌ حالنامي ڌ مصنف پلار ابوبڪر ڌ رشيد خان سره يو ڪائي ٻي
١٢٤١ھ ٻي ڌ شه بېگ خان (ٻي وروستو خان دوران شه) اطاعت قبول ڪري
وه او ڌ حالنامي مصنف ليکي ٻي دے ڌ جهانگير دومره خوش وه ٻي
دوسره به ٻي تل پنبتو وييلو ٻي او ٻي هغو سلو ڪسانو ڪنبي وه ٻي ڌ
جهانگير باچا ذاتي محافظان وو- ٻي ڊي ترقي بابڪر داشعرونه وييلو وو-

له حالنامه ص- ٢٧١- ٻي ڌ روينائي نوملي نهضت- ڌ محمد صديق روهي سريزه

ص- الف- ٻي حالنامه ص- ٢٣-

ابابکر سرفراز شو په عالم کښې

چې په خپله حضرت شاه یاد کړه له سلو

ظاهري بادشاه سایه د الهی ده

شکرانه د لوی بادشاه وی د وئیلو

اگرچې د مال غنیمت په تقسیم د الله داد (رشید خان) او امداد ورانه راغلي وه له خو د دې ورانې او مغلو سره د رشید خان د ملګرتیا باوجود هغه د چرخي له بناو مغلوته د پرېښولو په سلسله کښې په امداد باعث شه او امداد یې خبره ومنله. او د رشید خان په وجه د امداد ژوند پخ شه له

بیا هم دې "ملی تحریک" چې د مرزا خان انصاری په مشرۍ کښې د مغلو د پاره د اسحق مومند او قدام اپریدی د "ناحق" ډلې (چې ټول پښتانه وو) څنګه ویني و بهولې د هغې خونړۍ تفصیل په حالنامه کښې درج دے. ه نو ځکه دا مفروضه هم قطعاً غلطه ده چې د بایزید انصاری تحریک یو ملی نهضت وه.

د سویت یونین مستشرق ائبار اسلانوف د بایزید روښان په باره کښې یوه مقاله لیکلې ده چې بنا علی محمد اکبر معتمد یې ترجمه کړې او په ۱۳۵۳ هـ ش د پښتو ټولنې له خوا "د روښانیانو ملی نهضت" د عنوان لاندې د یوې ورې رسالې په صورت کښې چاپ شوې ده دې مقاله کښې بغیر له شه ثبوته د بایزید انصاری برخلاف هغه

له حالنامه - ص - ۴۳ له حالنامه ص - ۳۹۱ ګه جهانگیری د حاجي "چرخ" بولي.

د الیګزینډر راجرز ترجمه د توزک جهانگیری - ص - ۳۱۲ له حالنامه ۳۹۴ - ۳۹۵

له حالنامه ص - ۳۸۹ - ۳۹۱ -

الزامونه دوباره شوی دی۔ چي د حقيقت نه لرې او محض د هغه مخالفينو په هغه لکولی دی مثلاً د هغه په باره کښې دا الزام چي دے د حلول او تناسخ قائل وه له يا دا چي بایزید د وحدت الوجود نه دا نتیجه اخستې ده چي ”په لمانځه کښې د مکې خوا ته مخ گرځول ضروري نه دی“ له او داسې نور ډېر مضحکه خېز الزامونه۔ خو تر ټولو لوي ”انکشاف“ ښاغلی اسلانونف دا کړې دے چي د روښانيانو نهضت او حرکت يو دهقانی او د بزگرانو حرکت وه چي د ملایانو او فيودالانو په مخالفت روان وه“ ٣

د دې خپل ”عظيم الشان“ تحقيق په حق کښې چي استاذ اسلانونف کوم دلائل پېش کوي هغو کښې ورومې دليل دا دے چي د ماثرا لمر ”مهتم“ مولوی عبدالرحيم وائی چي جلال الدين ته ځنې ليکونکيو ”روستاني“ ليکله دے چي ”په قوي احتمال دا به روستائي وي“ له حالانکې دا ”روستاني“ د ”روشاني“ تصحيح دے او که چا ورته روستائي يا روستائي وييلے هم وي نو غلطی به يې کړې وي۔ د دې نه پس د اضافي دليل په طور ښاغلی استاذ اسلانونف د عبدالقادر بدایوني (چي دے ورته له غلطۍ عبدالقدير بدایوني وائی) د يوې قلمي شمېنې نه دا عبارت نقلوي ”برائ سرزنش طائفة روستائي من سنگ (چي په اصل کښې مان سنگ دے۔ ناقل) مقرر شد۔“ (د روشنائي روستائي طائفي د سرزنش د پاره من سنگ (چي په اصل کښې مان سنگ دے)۔

له د روښانيانوملي نهضت۔ د اسلانونف مقاله۔ ص۔ ٥٥ له هم دغه مضمون ص۔ ٢١ مترجم د اسلانونف له دې خبرې سره اختلاف کړې دے اونیوت يې پرې ليکله

دے۔ ٥٥ له هم دغه مضمون ص ١٨۔ ٥٥ له هم دغه مضمون ص۔ ١٧۔

مقرر شه۔ استاذ اسلانون وائی چي هر كله دا دواړه كلبي يعني "روشنائي" او "روستائي" څنگ په څنگ ليكل شوي او ترې لاندې كړبنې هم راښكل شوي دي نو ځكه د غلطې احتمال له مخه.....

تله وه" (كډا) له استاذ اسلانون په ملا عبدالقادر بديوني (چي دے ورته عبدالقدير وائي) دومره اعتماد لري چي د هغه د غلطې خبرې په بنياد د يوې مفروضې عمارت جوړوي او شايد چي دا ورته يا معلومه نه ده يا ترې هېره شوې ده او يا ئې هېرول غواړي چي هم دې ملا عبدالقادر بديوني هم دغه كتاب (منتخب التواريخ) كښي د ۹۹۴ هـ په حالاتو كښي چي د پيرروشان ذكر كړے دے نو شروع ئې داسې كړې ده چي "له نن نه پينځويشت كاله اكا هو يو هندوستانی سپاهي پېشه سړي ځان له د پيرروشنائي خطاب تجويز كړه" ديودوو كړيو كښي درې غلطې خبرې شوي دي او د ده په سند اسلانون لگيا دے تاريخ سازي كوي۔

د اسلانون بل "دليل" دا دے چي بايزيد انصاري د وېش د نظام په پښتنو كښي د رائجولو مقصد لرلو له ځكه نو "نيوډالان" ئې مخالف وو او ده د بزگرانو په مرسته د حكومت او ځانانو برخلاف جنگونه كول۔ حالانكي د بايزيد له ټولو نه زيات مخالفت يوسف زيو كړے وه او هغه جنگ چي ورته "عزايي كلان" وييلے شي او پكښي د بايزيد ځامن وژلي شوي وو د يوسف زيو سره شوي وه او اسلانون پخپله مني چي په "يوسف زيو" كښي د وېش نظام تر ۱۹۲۹ء (يعني له بايزيد انصاري نه څلور سوه كاله پس هم) د "وېش" په سلسله كښي يوه بله مضحكه خېزه خبره ښاغلي اسلانون دا كړې ده چي خوشحال بابا

ٺِي ڌَ دِي مِخالِف ڪَينَ ڏي اُو ٻيھ ڏي ڏمَن ڪَينِي ٺِي تاريخِ مرصع
 سره دا عبارت تـڙي ڏي ”زما ڌَ مور لھ خوا نیکھ ملک تور اورکزی پھ
 اول ڪَينِي ڌَ روبنائیانو پھ حرکت او نهضت ڪَينِي گدھون ڪَپي وھ او
 بیا ٺِي دغه حرکت پربنود او ڌَ مغلو پھ خوا لار- دادی (۶) ملک
 تور امداد ته ڌَ خبرو او مباحثي پھ وخت ڪَينِي شھ وویل ”زه
 چمتویم چي ستا هر فرمائش ومنم مگر ڌَ خپل کور او پتي اختیار
 نه درکوم“ لھ

درومبه خو ملک تور ختک نه وھ بلڪي اورکزی وھ- او ڌَ تاريخِ
 مرصع ڌَ مؤلف ڌَ مور لھ خوا نیکھ وھ- حُکھ نو ڌَ ”ختکو پھ تاريخ“
 ڪَينِي ڌَ وپش ڌَ مخالف پھ جپث ذکر ڌَ بناغلی اسلانوف مقصد نه
 پوره کوی- بیا دوبمھ او اهمه خبره دا ده چي هر ڏو ڪھ ڌَ دِي حوالی
 دِبري خبري صحیح دی خو پھ دبو الفاظو ڪَينِي چي لیکوکی یا مترجم
 پھ ”واوینو“ ڪَينِي بند کری مونڙ ته پھ تاريخِ مرصع ڪَينِي نه بشکاري
 تاريخِ مرصع ڪَينِي عبارت داسي ڏي:-

”پس لھ یوھ مدته پھ تیراه ڪَينِي پھ زمکه ڌَ ستوري دعوی
 یو حُبله ڌَ ورک زی وشوه- امداد طرفداری ڌَ یوھ لور وکره- ملک
 تور عبدالعزیز خپل چي نیکھ ڌَ مؤلف وھ لھ مورہ لاسته، لھ امداده
 ازرده شھ- ورته ٺِي وویل چي پیره نور هر امر دِي منم اما یو ڌَ کالھ
 بل ڌَ پتي واک نه درکوم، امداد هم ورسره دینمینی راواخته- ڏي راغ
 مغلی شھ- لشکر ٺِي ڌَ مغل پھ تیراه روان ڪَپھ ڏي ڌَ وړاندی شھ
 امداد ٺِي لھ تیراه وویست“ لھ

زھ دا منم چي بناغلی معتمد دَ اسلانوف عبارت له روسی ترجمه کرے دے حُکھ نوکھ داکتسمت دَ تاریخ مرصع دَ عبادت پھ شان نه وی نو دَ گرمولو نه دے (هرخوکه پکار دا ووچی دا خبره ئی خرگندها کرې وے چي حوالې دَ اصل ماخذونو نه نه بلکې دَ اسلانوف روسی مقالې حُتې اخته شوی دی) خو لکه چي محترمواستونکیوبه محسوس کرې وی دَ اسلانوف عبارت معنوی لحاظ سره دَ تاریخ مرصع عبارت سره لوی تفاوت لری۔ اسلانوف دا نتیجه راویاسی چي ”دا ښکاره ده چي دَ پښتو دَ تاریخ پھ نوموړې مرحله او دوره کښې دغه دَ وېش قانون پوره معمول او مشهور وه دَ ملک تور له وېنا نه دامعلومیږي چي ده غښتل چي دَ قبیلوی لوړتیا پھ خاطر حُان دَ وېش دَ سیستم نه چي پھ هغه وخت کښې مروج وه مستثنی کړی مگر پھ مقابل کښې امداد دي استثناء ته قائل نه وه۔

دَ دي پھ مقابله کښې دَ تاریخ مرصع روایت دا دے چي پھ ورکړیو کښې دَ مستوړې پھ زمکه دَ دوه فریقو ترمنځه جگړه پېښه شوه چي یو فریق پکښې ملک تور وه۔ امداد دَ ملک تور دَ مخالفینو ملګرتیا وکړه او دَ دي..... پھ نتیجه کښې ورته ملک تور وویل چي ”پیره تور هر امر دي منم ایا یو دَ کاله بل دَ پتی واک نه درکوم“ اوس که دا خبره اسلانوف پھ اراده پته ساتلې وی نو دَ مؤرخانه بددیانتی ارتکاب ئی کرے دے او که دومره اهمه خبره ئی نظرانداز کرې وی نو دَ جهالت اظهار ئی کرے دے۔ درېمه خبره پکښې نه شی کېدے۔

دَ ملڪ تور لھ دې واقعي البتہ يوه خبره دا هم ثابتېږي چې کم از کم دَ امداد تر زمانې پھ وړکزيو کښې دَ ”وېش“ وجود نه وه او ټول پښتون دَ يو ”فيودالي“ نظام دَ لاندې وه او ټولو روښانيانو چې امداد هم پکښې شامل وه دا ”فيودالي نظام منلو

دَ ښاغلي اسلانونف پھ شان محترم عبدالحئي حبيبي مرحوم هم پھ خپله يوه مقاله کښې دا خيال انگيزي کړې ده چې بايزيد دَ عوامي تحريک قيادت کړې وه دے وائي: روښان پير دَ افغانستان پھ تاريخ کښې دَ هند دَ مغوليه امپراتورانو مخې ته دَ دغسې اتل حائي لري چې دَ خپلې روحاني ډلې شخړه دَ وکړو دَ نجات لپاره دَ شاهنشاهانو دَ برياليو لښکرو مخې ته درېدلې، جنگېدلې بريالې سوي، مات سوي او وژل سوي دے- دے پھ خبرالبيان کښې مکرراً حان ”عامي“ بولي يعني وکړې: دَ يو عالم او خاص طور دَ داسې عالم چې پھ پښتو ئې ډېر احسانات دي او اوس دَ خواب وړکولو دَ پاره ژوندے هم نه دے پھ باره کښې دا وېنا شخړه ښه خبره نه ده چې ښاغلي حبيبي مرحوم دلته ډېر لويې کتمان حق کړې دے. اول خو لکه چې مخکښې عرض وشه دَ حبيبي مرحوم روښان پير دَ هند دَ مغوليه امپراتورانو مخې ته.... دَ وکړو دَ نجات لپاره هډو درېدلې نه دے بيا دا خبره ئې هم محض بي بنياده غلطه او صريحاً دروغ ده چې ”دے پھ خبرالبيان کښې مکرراً حان ”عامي“ بولي يعني وکړې“

حقيقت دا دے چې کوم حائي کښې خبرالبيان کښې بايزيد روښان

له ايضاً ص ۱۵ له دَ خبرالبيان سرنيزه- ص ۷- او دَ روښان ياد ص - ۲۷۱-

خان ته ”عامی“ ویلے دے لے هغه دَ کتابت غلطی ده چي دا فقره ”زه عامی مبره یم“ دَ عربی دَ فقری ”انارجل امی لے او دَ فارسی دَ فقری ”من مردایم“ لے ترجمه ده- او لکه څنگه چي بی شماره خایه په خبرالبیان کښې ”کعبه“ دَ قابه په شکل لیکل شوې ده دغسې ”ای“ هم دَ ”عامی“ په شکل په پښتو کښې لیکل شوه دے او دَ حبیبی مرحوم شان سره دا نه جوړېده چي خپلو لوستونکیو له ئې په دانسته ډول داسې فریب ورکړے دے لکه چي اسلانونف دَ روشنائی په تصحیف دا تکه ”روستائی“ ګڼلے وو او دَ روستائی معنی ئې بزګر کړې او په دې ئې دَ خپل ”تحقیق“ دَ عبارت بنیاد جوړ کړے دے.

دَ فوقی خبره دا ده چي دَ خبرالبیان په کومه صفحه ”زه عامی مبره یم“ راغله دے هلته مولینا عبدالقدوس صاحب په ”مبره“ دا حاشیه لیکلې ده چي په اصل نسخه کښې دَ ”مبره یم“ په حاشی ”میریم“ لیکل شوه دے- دَ کابل دَ عکسی چاپ په ص ۱۰۰ الف په ډبرومې کرښه ”زه عامی میریم“ راغله دے او که دَ استدلال دغه معیار جاری وساتلے شی چي بنأعلیو اسلانونف او حبیبی مرحوم ئې مثالونه پېښ کړي دی نو دَ دې فقرې به داسې ترجمه کوؤ چي ”زه دَ عوامو میریعی بادشاه یم“ بیا بله بده خبره دواړو لیکونکیو (اسلانونف او حبیبی مرحوم) داکړې ده چي دَ بایزید انصاری سره دَ خپل عقیدت دَ اظهار دَ پاره ئې په هغه دا تهمت هم لکولے دے چي هغه دَ مذهب دَ پردې لاندې ځکه خپل تحریک چلولو چي دَ اینګلز دَ قول مطابق دا دَ هغه وخت

له خبرالبیان دَ پېښور چاپ ص ۱۰- لے هم دغه کتاب ص ۵۰- لے هم دغه کتاب ص ۷
له خبرالبیان ص ۱۰- حاشیه -

شرائط وو حکه په کلیسا ټولنې او فیوډالیزم باندې مستقیمه حمله ناممکنه ده.^{۱۶}
مرحوم حبیبی صاحب لیکي -

”روښان پیر د خپلې سیاسي مبارزې لپاره د مظلومې ډلې راټولونه او چټکونه هم د روحاني لارې څخه کامیابه کښله نو حکه ده خپله د طریقت او عرفان لار داسې وټاکله چې^{۱۷} په زرو سرفروش او فداکار مریدان توره په لاس د سیاسي مبارزې مېدان ته راوباسي روښان پخپله له خانقاهه راووت او د جگړې پر ډگر توره په لاس ودرېدې د ده مریدانو او زامنو او نورو اخلاقو هم د عرفانه سره سیاست درلود او د طریقت تر چوڅې (لاندې ئې تېره توره ملگري وه“^{۱۸}

دا خبره به ښاغلیو اسلانونف او مرحوم حبیبی ته ښه برېښي او د ”مبارزې د ټېکټکس“ په نامه به ئې جائزه کښي خو د یو مسلمان او پښتون په نظر کښي دا صریحاً منافقت او د حسن بن صباح د مسلک پیروی ده چې مقصد دې ئې سیاسي وی او چغه دې ورته مذهبي واغستولې شی او که داسې ټېکټکس په پښتو کښي کامیابېدې شی نو بیا د ”روښاني نهضت“ مخالفینو د پاره هم جائزه ده چې د اخون دروېزه سرپرستی وکړي -

زما په خیال دا ټول مشکلات بلکې فرېب درکونکي خیالات د خبرالبیان او د حالنامې د نه لستلو او یا پرې د غور نه کولو له د روښانیانوملی نهضت - د ښاغلی اسلانونف مقاله - ص - ۱۳ - ته د خبرالبیان سریزه - ص ۱۷ - د روښان یاد - ص - ۲۷۹ - ته د بایزید روښان د خبرالبیان سریزه - ص - ۱۸ - د روښان یاد - ص - ۲۸۳ -

په نتیجه کښې پېدا شوی دی. زه اسلانونف دومره گرم نه کښم ځکه چې هغه "حالتنامه" نه وه لستې خو جیبې صاحب مرحوم خود حالنامې حوالې بار بار ورکوی نو اوس سوال دا پېدا کیږي چې که دوی حالتنامه لستې وې نو دوی به "روښاني تحریک" ته عوامي تحریک ولې ویلو ځکه چې په روښاني تحریک کښې تر ټولو لوی قوم پرست یعنی "احداد" هم ډېر داسې کارونه کړي دي چې د "عوامیت" برخلاف دي. زه د لستونکیو نور صبر نه تماموم خو چې کومې حوالې دي مقاله کښې شته د هغو په بنا دا ویل شو چې :-

۱: د آغاز پور د جنگ ملگرو سره به د بایزید انصاری د نورو ملگرو په مقابله کښې زیات ښه سلوک کېده.

۲: په مال غنیمت کښې به یوه حصه د بایزید انصاری د خاندان زیاته وه.

۳: د الله داد خان او امداد وړاته په پېسو راغلي وه.

نو که نور هېڅ هم نه ده د دیو درېو حوالو په موجودگي کښې د بایزید انصاری د تحریک په باره کښې د عوامیت او د "دولت د تعیم" دعویٰ څنگه کېدای شي.

د ښاغلي اسلانونف او د هغه د ملگرو په ځواب کښې به زه صرف د خبرالبیان یوه حواله پېش کړم. د خبرالبیان وېنا ده :-

"ترو به کمزوری وته وائی شېطان مه پرېږده خپله مایه زور وروته ونه غلېه وکاسیرو ته شرم ستا دے چې دوی وته پرېږدي عیان ترو مېرشي کا په دا بهنه په میان د ادیان. له

له خبرالبیان پېښور چاپ ص. ۱۹۹- کابل عکسي چاپ ۱۱۱۴-۱۱۱۵ ب

د خبرالبيان له دې عبارتۀ دا نتيځې براه راست راوړځي:

ا: کمزورۍ د طبقاتي نفرت د پاره شېطان لمسوي.

ب: د شېطان لمسون داوی چې هېڅوک دې خپله مایه زور ورو ته نه پرېږدي او

ج: شېطان د کمزوري او زورور ترمنځه د سرمايي په بنياد نفرت پېدا کوي.

له دې حوالې نه پس هم که د جدلي مادياتو ځنې مبلغين د بايزيد انصاري "نهضت" ته د بزگرانو يو طبقاتي نهضت ونيو باندې اصرار کوي دا د هغوی خوښه ده خو بايزيد روښان خو دا طبقاتي شعور او جدوجهد د شېطان لمسه گڼي او دعوی کوي چې ده ته خدای وايي چې "او بايزيد و سړي بويه چې وپېژني شېطان مکر او مېرځي ئې يشعولي دې کا د ده په نه نغته تل د تل مدام^۱ او بيا له دې نه پس ته د شېطاني تحريکاتو تفصيل بيانوي چې يو پکښې د کمزورو او زور ورو ترمنځه د تصادم لمسون هم دے (لکه چې ئې ذکر وشه) نو د خبرالبيان چې بايزيد انصاري او د هغه ملگري ئې "الهامي" کتاب گڼي، د دې واضعې او پرېکړې فېصلې نه پس بايزيد ته د طبقاتي شعور په بنا مبارزه کونکي ياد هغه تحريک ته د بزگرانو نهضت وييل که نور هېڅ هم نه وي نو يو ډېر لوی جسارت خو خاڅا دے.

د بايزيد روښان د تحريک د سياسي آرخ د ابتداء ثابتولو د پاره زموږ د افغانستان او سوويت يونين گران او محترم ليکونکي يوه

له خبرالبيان پېښور چاپ - ص - ۱۹۴ کابل عکسي چاپ ۱۱۲ ل - ۱۱۲ ب -

واقعہ ہم بیانوی چي د محترم حبيبي مرحوم په الفاظو کښي داسي ده:-
 ”واي چي ده په قندهار کښي يوه پښتنه ميرمن وليده چي د
 مغلي استعمار سپاهيانو ي د کوڅيو وېښتان د ژړندي په پل پورې
 تړلي وو او دا مظلومه ښځه د ژړندي د پل سره چورلېده نوروشان
 دوني متاثر سو چي د مغولو سره ي په خپل عمری جهاد لاس پورې کي“^{له}
 دا واقعہ د بايزيد انصاري د خبرالبيان په مقدمه او ”دروشان ياد“
 کښي د حبيبي مرحوم مقاله ”د روښان پير عصر او د هغه غورځنگ“
 کښي د اعظم کړ د مجلې معارف د جلد ۱۹ ص ۲۳۵ د جون ۱۹۲۷ء
 په کڼه کښي د يوې قلمي نسخې تذکرة الانصار په حواله راوړل
 شوې ده- د روښان ياد په ص ۲۶ بغير له څه حوالې او د هم
 دغه کتاب په ص ۱۵۶ د معارف د نولسم ټوک د ص ۴۳۵ په حواله
 راغلي ده او د حبيبي مرحوم د پښتو ادبياتو تاريخ نه يواځې دلته
 نه بلکې ډېرو ځايونو کښي اخستې شوي ده. خو هېڅرته دا خيال نه
 دے شوي چي ايا داسي ممکنه هم ده او که نه- ما د پښتونخوا
 او د نورو ځايونو له ډېرو خلکو دا پښتنه کړې ده چي (۱) ايا د ژړندي
 پل سره د انسان د وېښتو تړل ممکن دی او (۲) ايا د ژړندي پل
 سره د انسان د تړلو په صورت کښي د ژړندي د پل ګرځېدل
 له د خبرالبيان (کابل) سريزه- ص-۷- د روښان ياد- ص-۲۸۲- د خبرالبيان په
 مقدمه کښي استعمال شوي عبارت ”د مغولو سره ي په خپل الخ“ د روښان ياد
 په مقاله کښي بدل شوي او د مغولو په ځاي ”کورکانيانو“ راوړي شوي دے-
 له د پښتو ادبياتو تاريخ دوهم ټوک- دوهم چاپ په ص ۷۱- ۱۲۷۰ د واقعہ
 د تذکرة الانصار په حواله رانقل شوې ده-

ممکن دی دَ دیو دواړو سوالونو ځوابونه ماته په نفی کښې راگرځي شوی دی. که څوک مهرباني وکړي او داسې ژړنده ماته راوښئي چې ورسره د انسان وېښته تړل ممکن وي يا هغې سره د انسان د تړلو په صورت کښې د ژړندې د پلې کړځېدل ممکن وي نو زه به ئې ډېره ډېره مننه وکړم. او چې ترڅو داسې نه وي شوی نو زه مجبور یم چې دا خبره هم له هغو افسانو څخې یوه افسانه وگنم چې د بایزید انصاری او د هغه د تحریک په سلسله کښې جوړې شوی دی.

دې "افسانې" سره ښاغلی حبیبی مرحوم دا خبره هم زیاته کړې ده چې "د روحانیت په دنیا کښې د حضرت رسول الله (صلعم) په حضور عرض وکړه او د دغه ظلمونو د مخ نیوی او مدافعې اجازت ئې وغښت چې دا روحانی اجازت ئې وموند نو راولاړ شو او له پښتنو څخه ئې د ظلم او ناروا دا تور څادر وغښت او انصاف او عدل ئې جاری کړه. په دغو ورځو کښې د جالندر یوه مشهور بزرگ حضرت شیخ غوث الکرام ودئیل.

"په کوهستان کښې بیا اور بل شه. خدای دې خبر پېښ کړي" ښاغلی حبیبی مرحوم د "پېښ کړي" د توریو نه پس (۱) لیکل او حاشیه کښې ئې د دې (۱) په ضمن کښې د "معارف ص ۳۳ ج ۱۹" حواله ورکړې ده. اوس نو دا پته نه لگي چې دا حواله د کومې قصې په حقله ده ځکه چې دغه عبارت کښې درې قصې بیان شوی دی.

۱. د پښتني جیني د سر د وېښتو د ژړندې د پلې سره د تړلو قيصه.

ب: دَ بایزید انصاری له حضرت رسول کریم صلی الله علیه وسلم نه
دَ مدافعی اجازت غُبتل او دَ دې اجازت حاصلېدل -
ج: دَ شېخ غوث الکرام قصه -

خوکه دا هم و منو چې دَ "معارف" دغه حواله دَ دغو درېو
واړو قصو دَ پاره ده نو هم چې "حالنامه" کښې دَ دې یوې قصې
هم ذکر نشته نو منل به یې گران شی - خاص طور سره دَ دوېې
او درېې قصې په حالنامه کښې نه راتلل دَ دې خبرې ثبوت
دے چې دا قصې فرضی دی ځکه چې "حالنامه" داسې قصې هېڅر
هم نظرانداز کولو ته نه پرېږدی -

دَ بایزید دَ ژوند په بارة کښې چې ښاغلی حبیبی مرحوم ته
نورې کوچې غلط فهمی شوی دی هغو کښې یوه دا ده چې مرحوم
دَ حالنامې په حواله داسې وایي -

"بایزید دَ عمر پر اوم کال دَ خپلې کورنۍ سره مخالف شه او
پر شپاړلسم کال دَ پلار سره تجارت ته ولاړ - او په هند کښې
(ې) دَ یوکیانو عقائد مطالعه کړه او دَ تناسخ او هندی او تارو
(دَ تجسیم دَ عقیدې) دَ خاوندانو پر افکارو یې غور وکړ خو چې پخپله
یې دَ خضر علیه السلام څخه یې په خوب کښې اب حیات وموند او په
خلوېښتم کال یې (دَ) اسم اعظم ورد هم وایه" له

په حالنامه کښې دَ خضر علیه السلام له خوا دَ "اب حیات" دَ
موندلو ذکر په ص ۲۹ او دَ اسم اعظم دَ ورد ذکر په ص ۴۸ شته

نوم پېژندل

شى- له دې نه علاوه هم ډېرو ځايونو كېنې حبيبي مرحوم د حالنامې د صفحاتو غلطې حوالې وركړې دي او داسې ښكاري چې هغوى دا كتاب پخپله نه وه لوسته ځكه چې ځنو ځايونو كېنې د حالنامې حواله د "انسائيكلوپېډيا آف اسلام" په روايت او ځنو ځايونو كېنې د "اسلامى دائرة المعارف" په حواله وركوى او چرته ئې چې په حالنامه نوټ ليكل دے نو هلته د معارف اعظم كړه او د اورينټل كالچ دمېگزين په حواله د اجزاو او صفحاتو شمېر ښئى خو ډېره د افسوس خبره ده چې د ډېو ټولو حوالو باوجود مرحوم داسې ښكاره كوى لكه چې دوى دا كتاب لوسته وى- له دې وجهې د مرحوم له خوا د "حالنامې" په حواله ليكلې ټول روايتونه له اعتباره پرېوځي-

له داسې رواياتو ځنې يو روايت د حالنامې د ص- ۴۷۱ په حواله داده: "روښان يواځې خلق خپل روحاني مسلك ته نه رابلل بلكې له يوه معنوى تلقين سره چې د خلقو په زېړونو كېنې (ئې) اچاوه تېره توره او كښلې چاره ئې هم په لاس وركوله چې له مغلو سره وجنگېږي او د دوئى له اسارته ځانونه ازاد كړي له

حالنامه كېنې د بايزيد انصاري په ذكر كېنې د داسې هېڅ قسم واقعي نخبه پته نه لگي نو خدايې خبر چې مرحوم حبيبي صاحب سره د حالنامې هغه كومه نسخه وه چې د هغې په بنياد هغوئ دا او داسې نور ډېر روايات راوړي او د تاريخ د چنيو د پاره ئې مشكلات پېدا كړي دي-

له د پښتو ادبياتو تاريخ- دوهم ټوك- دوهم چاپ- ص- ۲۸۳-

دا کار مرحوم حبیبی صاحب یواځې د حالنامې د قلمی نسخې سره نه دے
کړې بلكې د چاپ شویو کتابونو په حوالو کښې هم ترې سهوې
شوې دی. مثلاً د اکبرنامې په روایت وائی:

”بېرم خان د همایون له خوا په قندهار کښې حکمران وه او
په ۹۶۱ هـ دے همایون له قندهاره څخه کابل ته ورسره بوت له
له دې حوالې داسې څرگندېږي لکه چې بېرم خان د بادشاه (همایون)
سره یوځای کابل ته تللے وی حالانکې دا خبره په اکبرنامه
کښې نشته د دې په مقابلہ کښې اکبرنامه کښې ئې ډېر په
صراحت لیکلی دی:

هغه (همایون) د هندوستان د فتح کولو په نیت (له قندهاره) کابل
ته ستون شه. هغه بېرم خان له په دې غرض رخصت ورکړه چې د
دې مهم د پاره تیاری وکړي او چې خومره زر ممکن وی هغه (بادشاه)
سره یوځای شی لے

هم دغسې ښاغلی حبیبی مرحوم د توزک جهانگیری په حواله لیکلی دی چې:
”رشیدخان چې..... نوم ئې الله داد د جلال الدین زوی او د روښان
نمے وه چې تر ۱۰۲۸ هـ وروسته د مغلو لښکر گرفتار کړه او د جهانگیر
حضور ته ئې بوت لے

اوس حقیقت دا دے چې دا خبره نه په توزک جهانگیری کښې
شته او نه په حالنامه کښې بلكې دواړه کتابونه د الله داد د بادشاه د
اطاعت د قبولو او د بادشاه له خوا هغه سره د مهربانیو ذکر کوي. د
مثال په طور توزک جهانگیری کښې بادشاه وائی:-

له هم دغه کتاب. ص. ۲۷۳. لے اکبرنامه. جلد اول. ص. ۶۱۲. لے د پښتو ادبیاتو تاریخ

دوهم ټوک. ص. ۳۹۹.

”هم ځ دغه مياشتې په نهمه ما خان دوران ته يوه مرصع توره درکړه او ځ د جلاله زوي الله داد خان افغان ځ پاره هې چې وفادار شوه وه يو جلاو خنجر ولېږلو“ له (دا ځ تير ځ مياشتې نهمه ويځ يادوي چې ۱۷ جولای ۱۲۱۵ او ځ جمادی الثاني ۱۰۲۴هـ پنځلسمې سره سمون خوري). ځ ۱۰۲۵هـ په واقعاتو کښې جهانگیر ليکي :-

”ما الله داد افغان ته چې زما نوکري هې قبوله کړې وه او ځ شرير او بد اندېش امداد نه بېل شوه وه او دربار ته راغله وه لس زره روپه ورکړې. له (دا ځ ۱۱ اپريل ۱۲۱۲هـ مطابق ۲۴ ربيع الاول ۱۰۲۵هـ واقعه ده) هم ځ دغه ځ کال ځ اردی بهشت په درېمه (۲۳ اپريل مطابق ۶ ربيع الثاني يعنی ځ تېرانعام نه دولس ورځې پس جهانگیر الله داد خان افغان ته ځ يو مرصع خنجر ځ عطا کولو ذکر کوي. له ځ الله داد خان افغان ځ خطاب او منصب په باره کښې ځ توزک جهانگیری روايت دے “

”په يويشتم تاريخ الله داد خان افغان ځ خانې په خطاب معزز کړه شه او ځ هغه منصب چې هزاری ذات او شپږ سوه سواره وه دوهزاری ذات او هزار سواره ته (په ترقي) وچت کړه شه“ له دا واقعه له تېرې واقې نه اتلس ورځې پس شوې ده. توزک کښې جهانگیر ليکي :-

”په ۲۳ ما الله داد خان افغان ته ځ رشید خان خطاب ورکړه او ورته هې پرم نرم (شال) ورکړه“ له (دا ځ ۱۴ ستمبر ۱۲۱۷هـ مطابق ۱۳ رمضان ۱۰۲۲هـ واقعه ده)

له توزک جهانگیری - جلد اول - ص - ۲۹۵ - له هم دغه کتاب ص - ۳۲۱ - له هم دغه کتاب هم دغه مخ - له هم دغه کتاب ص - ۳۲۴ - له هم دغه کتاب ص - ۳۹ -

دَ تُوڙک جهانگیري له دیو حوالو حُني دَ حبیبی مرحوم دَ هغو
تولو خبرو تردید وشي کوي چې دوی دَ تُوڙک په حواله کړي دي یعنی:
(۱- رشیدخان (الله داد خان) تر ۱۰۲۸هـ وروستو مغل دربار ته
استولے شوے وه۔

ب۔ دے دَ مغلو لښکر گرفتار کړے وه او

ج۔ له گرفتاری حُني پس دے دَ جهانگیر دربار ته بوتلے شوے وه۔
له دې نه علاوه دَ تُوڙک جهانگیري دا اقتباسات دَ حبیبی مرحوم
دَ هغه روایت هم تردید کوي چې دَ تُوڙک دَ مزعومه عبارت نه
پس ئې داسې راوپے دے ”او وروسته نو دَ شاهجهان له خوا په
دکن کښې دَ رشیدخان په خطاب حاکم وه“ له دا صحیح ده چې
دَ وفات په وخت رشیدخان دَ اورنگ آباد صوبه دار وه او دے
دَ شاهجهان په عهد کښې وفات شوے دے خو دا خبره غلطه
ده چې ده ته دَ رشیدخان خطاب شاهجهان ورکړے وه۔

دا صحیح ده چې ”الله داد خان افغان“ (رشیدخان اول) دَ جهانگیر
په دور کښې دَ مغلو دَ اطاعت منلو نه پس یو خل بغاوت هم
کړے وه خو دَ دې بغاوت په نتیجه کښې هم هغه ”دَ مغلو لښکرو
گرفتار“ کړے نه وه۔ دَ دې واقعي په باره کښې دَ تُوڙک جهانگیري
او دَ حالنامې ډېر تفصیلات سره مشترک دي۔ جهانگیر باچا په خپل
تُوڙک کښې دَ ۱۰۲۸هـ په واقعاتو کښې لیکي: دَ ډېو ورځو په واقعاتو
کښې یوه واقعه دَ جلاله افغان دَ زوی، الله داد دَ بغاوت واقعه

ده“ له بيا د دې واقعي تفصيل بيانوى د الله داد د “نمكحرامى” ذكر كوى او د مهابت خان د زوي د قيادت لاندې د الله داد د يوې حملې د ناکامۍ په نتيجه كېنې د الله داد په زړه كېنې د مهابت خان په خلاف د دې شك اظهار كوى چې هسې نه مهابت خان ئې گرفتار كړى او ليكي:

”ماته چې د مهابت خان له خط د صحيح صورت حال پته ولگېده نو ما حكم وكړه چې د ده (الله داد) زوى او ورور دې گرفتار كړې شى او د گواليار په قلعه كېنې دې قېد كړې شى“ له حالنامه ليكي - چون بادشاه از رفتن خان صاحب خبر يافت هادى دادخان صاحب را در قيد آورده بگواير فرستادند“ له ترجمه ”هر كله چې بادشاه د خان صاحب (الله دادخان) له تلو خبر شه هادى داد خان (د الله دادخان ورور) او صاحب داد (د الله دادخان زوى) ئې قېد كړه او گواليار ته ئې ولېږل“ دا دواړه له مخكېنې نه جهانگير خان سره د يرغمال په طور ساتلى وو لكه چې وائى ”د احتياط له رويه دا فيصله وشوه چې د هغه (الله دادخان) زوى او ورور دې دربار ته د يرغمال په طور راولېږل شى“ له حالنامه البته له مختلف روايت بيانوى:

”اگرچې خان صاحب بدين معنى راضى بنود كه از خدمت بادشاه جدا شود اما از حكم بادشاه ناچار گشته روانه آل صوبه گرديد و هادى دادخان و صاحب داد را در خدمت بادشاه گذاشته“ له ترجمه - هرڅو كه خان صاحب (الله دادخان) په دې راضى نه وه چې د بادشاه له خدمته جدا شى خو د بادشاه

له توزك ص- ۸۵- ۲۰۱- ۲۰۲- له حالنامه ص- ۳۹۷

له حکمه مجبور شه او هغه صوبې (د کابل صوبې) ته روان شه او هادي دادخان او صاحب داد يې د بادشاه په خدمت کښې پرېښوه مهابت خان سره د وراڼې په دوران کښې امداد د الله داد او مرزا خان انصاري وغېره د امداد د پاره راغې خو چې پوه شه چې الله داد مغلوسره جنگ کول نه غواړي او "بېرته د بادشاه خدمت کښې د حاضرېدلو بآلجزم اراده لري نو له الله دادخان رخصت شه او تيراه ته يې تشريف يوره" له گويي د الله دادخان صرف او صرف مهابت خان سره اختلافات وو او د بادشاه په وفاداري ښه کلک او ټينگ ولاړوه او حکه يې بادشاه ته "عرضداشت" ليکله وه چې "فقير از بادشاه باغي نه شده اما مهابت خان ناحق قصد کشتن من کرد از ترس جان گوشه گرفتم. اگر بادشاه از سر تقصير بنده درگذرد از سر قدم ساخته از راه ملتان بخدمت بادشاه بيايم و یک عريضه بدن معنی به اعتماد الدوله آصف خان نوشت. له فقير له بادشاه حني باغي شوه نه دے خو مهابت خان په ناحقه زما د قتل اراده وکړه او د خان له وېرې مې گوشه ونيوه. که بادشاه د بنده تقصير معاف کړي نو له سره به پښې جوړې کړم او (په سرمه) د ملتان په لار د بادشاه خدمت کښې حاضر شم. او هم په دې مضمون يې يوه عريضه اعتماد الدوله آصف خان ته هم وليکله او چې اعتماد الدوله دا عريضه بادشاه ته پېښ کړه نو بادشاه يو فرمان الله دادخان ته وليکلو چې بې خطرې دې راځي او بل فرمان يې د ملتان صوبه دار باقرخان ته وليکلو چې د رشيدخان د پاره دې د باربردارۍ انتظام وکړي. له توزک کښې د دې تفصيلاتو تصديق داسې شوه دے

له حالنامه ص. ۴۰۲-۴۰۳ له حالنامه ص. ۴۰۳-۴۰۴ ايضاً

”باقرخان له ملتانه راځي او د باريابي شرف يې حاصل کړه. تېرو پاڼو کښې بيان شوی دی چې د جلاله تاریکي خوږي د فتح نصیب فوځ نه تښتېدلې وه او د تباهي لار يې نيولې وه. هغه اوس پېښمانه وه او د باقرخان په واسطه يې اعتمادالدوله ته د معافي درخواست کړې وه. د موخرالذکر (اعتمادالدوله) د عرض په نتيجه کښې دا حکم وکړه چې که هغه په خپلو کړو پېښمانه وي او مخ يې دربار ته (د معافي) په امېد راپورې وي نو د هغه جرمونه به معاف شي“ په دغه ورځ (بهمن ۲۴ د زیارت ورځ) باقرخان دے (الله دادخان) دربار ته راوستلو او د اعتمادالدوله په سفارش د هغه له تندي د بدنامي داغ او د غم دورې د معافي په پاکو ابو وويځلې شوه“ له د ۱۰۲۹ هـ په واقعاتو کښې جهانگیر ليکي ”الله داد افغان..... د اعتمادالدوله په سفارش معاف کړې شه او لکه چې مخکښې فصله شوې وه هغه ته ۲۵۰۰ (ذات) او د دوه سوه سورو منصب عطا شه. - له

له دې هرڅه دا صفا څرگندېږي چې الله دادخان (رشیدخان) هېرې گرفتار شوی نه وه بلکې په ورومې حل چې د جهانگیر دربار ته تللې وه نو هم ډېر قدر مدار يې شوی وه او لس زره روپۍ انعام ورکړې شوي وه. له او بيا د خان خطاب او دوهمزاري (ذات) هزارسوار منصب ورکړې شوي وه. له او لږې درې پس يې د ”رشیدخان“ خطاب بيا موندلې وه. او د بغاوت نه پس يې چې اطاعت قبول کړه نو منصب يې ورلړه د دوهمزاري نه (۲۵۰۰) (ذات) ته ورساوه. له هکله نو دا د گرفتاري افسانه محض او

محض يوه اختراع ده.

له تورکي ص ۱۲۰ - ايضاً ص ۱۵۳ - له تورکي ص ۳۲۱ - له ايضاً ص ۳۲۴ - له ايضاً ص ۳۹۰ - له تورکي جلد ۲ - ص ۱۵۳ -

دلته دا خبره هم ډېر زيات اهميت لري چې د ښاغلي حبيبي مرحوم په خيال "حالنماه د ۱۰۵۰ هـ په حدود کښې ليکل شوي وه" له له دې صفا ښکاري چې مرحوم حبيبي دا اهم کتاب (حالنماه) هډو لستلې نه وه. - ځکه چې په کوم دليل (يعني د رشيد خان په ۱۰۵۸ هـ کښې وفات د ذکر) حبيبي صاحب مرحوم د حالنامې د ليک کال متعینوی هم هغه د دې دعوي ثبوت دے چې حالنامه د حبيبي مرحوم له نظره نه ده تېره شوې ځکه چې په حالنامه کښې د رشيد خان د وفات او د هغه د اوصافو او د فرزندانو ذکر هم شته له نو ځکه لازماً دا کتاب د ۱۰۵۸ هـ نه وروستو ليکل شوي دے او د حبيبي صاحب مرحوم دا ادعا غلطه ده چې حالنامه د ۱۰۵۰ هـ په حدودو کښې ليکل شوي کتاب دے. او عجيبه خبره ده ده چې يو خوا دا وائي چې حالنامه د ۱۰۵۰ هـ په حدودو کښې ليکل شوي کتاب دے او بل خوا دا هم وائي چې حالنامه کښې د اورنگ زيب تر عصره پورې وقائع "زيات کړي شوي دي" له اوس که په دې گڼه ئې هم مېچ کوؤ نو اورنگ زيب په ۱۰۶۸ هـ (مطابق ۱۲۵۸ هـ) کښې شاهجهان معزول کړي وه او د خپلې بادشاهي اعلان ئې کړي وه. په دې لحاظ به هم پکار وه چې دا وييل شوي وې چې حالنامه کم از کم له ۱۰۶۸ نه وروستو ليکل شوي کتاب دے.

د دې معروضاتو په رڼا کښې زه د هغه مرحوم (عبدالحی حبيبي) د پاره د مغفرت د دُعا سره عرض لرم چې هرکله مرحوم

ته د حالناې د لستلو موقع نه وه حاصله نو گران لستونکی دې هغه حوالې د مغالطې نتيجه وگڼي چې د حالناې له ناې سره تړلی شوی دی -

جیبی مرحوم داسې نور هم ډېرې تاریخي او جغرافیایي غلطۍ کړي دي چې ځنې خو ما دانسته نظرانداز کړي دي ځکه چې زموږ د موضوع سره یې څه تعلق نشته او د ځنوپه باره کښې به تاسو په راتلونکيو ځونو کښې زما تبصره ولولئ. د جغرافیایي غلطیو په ضمن کښې د مثال په طور دا یوه غلطۍ پېش کوي چې مرحوم دوه ځل کړې وه. د علي محمد مخلص په باره کښې د حالناې او ماثر الامراء په حواله لیکي: "او د رشیدخان سره چې د زوښان د کورنۍ څخه وه - په دکن کښې مستخدم وه او د شمس اباد کښې په رشید اباد کښې نامزیر ته نژدې وسیده له بیا د رشیدخان په باره کښې لیکي: په ۱۰۵۸ هـ په دکن کښې مړ او د نامزیر په شمس اباد کښې په خپل باغ کښې ښخ کړ شه له د کتاب په سمونه کښې د "نامذیر" د کلمه "نامذیر" شوې ده چې په اصل کښې "نامذیر" او جنوبی هند کښې واقع دے - شمس اباد د هندوستان د موجوده اترپردېش د فرخ اباد د ضلعې د قائم گنج د تحصیل یوه قصبه ده چې د بهای گنجا په جنوبی غاړه شمس الدین التمش اباده کړې وه. له هم دغسې رشید اباد هم د اترپردېش هغه قصبه ده چې رشیدخان

له د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک - دوهم چاپ - ص ۲۹۸ -

له هم دغه کتاب ص - ۲۹۹ - له تاریخ مرصع ص - ۹۳۵ - حاشیه ۴ -

ابادہ کړې ده او د بنگېنو په حکومت کېنې ورسره نژدې تائمنج
توې لویه قصبه اباده کړې شوه. له دې ته به ئې مؤرشید اباد
یا مؤهم وئیل (او جیبی مرحوم دا دواړه قصبې له شمالی هنده
وکنډلی او جنوبی هند کېنې بنځلې دی. (د مؤ په نوم د گورداسپور
ضلع کېنې یوه بله قصبه هم ده چې اوس ورته پتان کوټ وائی
خو دا هغه مؤ نه دے)

(۳)

د بایزید انصاری د ژوند په باره کېنې د مختلفو لیکونکیو له
خوا د پېدا کړیو شویو اهو غلط فهمیو د ازالې د کوشش نه
پس زه اوس د هغه د تالیفاتو په ضمن کېنې مختصراً هغه
غلط فهمی لري کول غواړم چې د تدبیر یا د معلوماتو د قلت
په نتیجه کېنې خورې شوې دی. د دې مقالې په سرکینې د "خبرالبیان"
په سلسله کېنې ما څه نا څه معروضات پېش کړي دی لېکن
هغه ځای د دې موقع نه وه چې ما د مختلفو لیکونکیو د پېدا
کړیو غلط فهمیو ذکر کړې وے.

خبرالبیان د روښاني تحریک له ټولو زیات اهم کتاب دے ځکه
چې لکه ابتداء کېنې وئیلی شوی دی دا د روښانیانو د عقیدې
مطابق یو الهامی کتاب وه. او عجیبه خبره دا ده چې هم د دې
کتاب په سلسله کېنې ډېرې غلط فهمی خورې شوی دی له
دې هم زیاته عجیبه خبره دا ده چې د دې غلط فهمیو د پاره
څه قوی بنیاد هم نه وه. د بایزید انصاری او د هغه د دې
کتاب ذکر له هر چا مخکېنې دبستان مذاهب کړې دے. بیا هم

له عهد بنگین ص - ۶۳ -

د دېستان مذاهب په بنياد ائمه تليس يا غار نگران ايمان د بايزيد ذکر کوی او د ديو دواړو کتابونو ليکونکيو خبرالبيان لستل څه چې ليدلې هم نه وه زمونږ په زمانه کښې شايد چې سرچيني سن راس ورومې ليکونکي دې چې خبرالبيان ورلره په گټو ورغله دې او هغه دا نسخه په ۱۹۲۲هـ کښې مارکن شترنه ته ورکړې وه. د مارکن شترنه هغه مقاله چې په نيو اندين اينټي کوټري (شماره ۵ د ۱۹۳۹ع) کښې چاپ شوې ده هم په دې نسخه مېنې ده. بهرحال د دې کتاب په باره کښې ورومې غلط فهمي داخون دروېزه له هغه بيانه پېدا کېږي چې پکښې ئې وئيلي دي:

و ارزاني چو شاعر تيزفهم و فصيح زبان بود در انواع ضلالت و بدعت شعر افغاني و فارسي و هندي و عربي بيان کرده و در اتمام کتاب ايس - لعين موافقت نموده " له

ترجمه - "او هر کله چې ارزاني تېز فهمه او فصيح زبانه شاعرو ه او په قسم گمراهيو او بدعتونو ئې په پښتو فارسي، هندي او عربي کښې شعرونه وئيلي دي او د دې لعين (بايزيد انصاري) د کتاب په تکميل کښې ئې مرسته کړې وه."

په دې بنياد ډېرو ليکونکيو د دې اعتراض تکرار کړې دې چې د خبرالبيان په ليکلو کښې ارزاني د بايزيد روښان مدد کړې دې. خو دا اعتراض پخپله د اخون دروېزه د يو بل اعتراض په رڼا کښې غلط ثابت شې. اخون دروېزه له هغه عبارتته څو کړنې

له راوړتي چې په کومو الفاظو کښې د خبرالبيان ذکر کوي له هغو هم داسې څرگند يږي چې ده هم د خبرالبيان نسخه نه ده ليدلې. گرامر - دويم چاپ مقدمه - ص ۳۲ - ۳۳ - له تذکره الابرا و الاشرار - ص - ۱۴۹ -

مخکبني ڀڄي بره رانقل شه وائي :

”اين ملعون ڪٿا ٿي را تصنيف ڪرده بعض ڪلمات او را بزبان عربي بلا ادراک ترکیب و ترتیب جمع آورده و بعض را بزبان فارسی و بعض را بزبان افغانی و بعض را بزبان هندی آما هر کدام ازیں ڪلمات ناموزون و ناموافق افتاده بحده که طالع اهل علم ازان متنفر میگردد و آن را خیرالبیان نام برده“ لہ ترجمہ: ”دې ملعون (بایزید انصاری) یو ڪتاب تصنيف ڪرے دے ڀڄي د هغي ڇھ جملي ٿي ڀھ عربي ڪنبي ڇھ ڀھ فارسي ڪنبي ڇھ ڀھ پښتو ڪنبي او ڇھ ڀھ هندي ڪنبي د ترکیب او ترتیب له پوهي بغیر راجع ڪري دی لڳن له دېو جملو هره يوه تر دې حده ناموزونه او نامناسبه ده ڀڄي د علم د خاوندانو طبیعتونه تري متنفر ڪڀري او دا ڪتاب ٿي خبرالبیان نوملے دے“

نوڪھ ارزاني ”تہذفہ او فصیح زبانہ“ شاعر وه او د ”خبرالبیان“ ڀھ ليکلو ڪنبي ٿي بایزید انصاری سره مدد ڪرے وه نو بيا خو دا ناممکنه ده ڀڄي خبرالبیان دې د ترکیب او ترتیب هغه غلطی ولری ڀڄي اخون دروېزه ٿي ڪڀري۔ او ڪھ د اخون دروېزه دا اعتراض صحیح دی ڀڄي خبرالبیان د ترکیب او ترتیب غلطی لری نو بيا غلطه ده ڀڄي د ارزاني غندي تہذفہ او فصیح زبانہ شاعر دې د دې ڀھ تالیف ڪنبي شریک وگنڌ شي۔

د دې اعتراض د تردید د پاره نور ثبوتونه هم پیش ڪڍے شي ”خبرالبیان“ لکه ڀڄي مخکبني عرض شومے دے د روشنائيانو د عقیدي مطابق یو الهامی ڪتاب دے۔ الهامی ڪتاب د الهام

مدعی دَ چا په شراکت او ملګرتیا نه لیکي او بیا خاص طور سره چې دا شریک د الهام د مدعی مرید هم وی - اوکله داسې وشي نو کم از کم داسې شریک مؤلف خوبه د خپل پیر د صداقت هډو چرې قائل نه شي - اوس چې مونږ ګورو نو پخپله د اخون دروېزه د وېنا مطابق یوازې ارزاني نه بلکې د هغه دوه نور درونه یعنې ملا عمر او ملا علی هم د بایزید مریدان ووله او بیا چې ملا ارزاني د اخون دروېزه د الزام مطابق "بعد از آنکه پیرتاریک راه زنی و مسلمان کشی را پیشه گرفته ارزانی از و جدا شده باز بهند رفتہ اما آن دو برادران او همراه مانده لے (پس له هغې چې پیرتاریک ډاکې او مسلمانان وژل پېشه کړل نو ارزاني له هغه بېل شه او بېرته هند ته لاړ خو دغه دوه درونه ئې هغه سره پاتې شو) له بایزیده بېل شه نو هم ئې پرې د دروغو وئیلو الزام ونه لګولو او نه ئې وروته په دې قائل کړې شو چې ګڼې بایزید دروغژن او جعلساز (او ډاکو او مسلمان کش) دے - په دې بنا د اخون دروېزه الزامونه غلط ثابتیږي -

د خبرالبیان په باره ګڼې دویمه غلط فهمی د دبستان مذاهب له یوه عبارت څخه پیدا کیږي چې د خبرالبیان په ضمن ګڼې ئې دعوی کړې ده چې "آن خطابت از حق تعالی مر حضرت بایزید را د آتراء صیغه الہی دانند" لے یعنې "هغه (خبرالبیان) له خدایه حضرت بایزید ته خطاب دے او (روښانیان ئې) خدائی صیغه ګڼي" دا عبارت تر دې حده خو صحیح دے چې روښانیان خبرالبیان یو الهامی کتاب

لے هم دغه کتاب ص - ۱۴۹ - لے ایضاً لے دبستان مذاهب ص - ۳۰۹ -

کڻي خو اسماني صعيڻه يا اسماني ڪتاب ئي ۾ هغو معنو کڻي نه مٺي ۾ ڪومو معنو کڻي ۾ نور مسلمانان تورا ، زبور انجيل او قرآن ڪريم کڻي. ۾ دي سلسله کڻي حالنامه او د روڻيانو ٽول معلوم ڪتابونه د دي الزام ۾ ڊيري سختي سره ترديد ڪوي.

درهمه غلط فهمي ۾ تر اوسه ئي د پڻتو ۾ ليکونو او تبصرو کڻي ذکر نما له نظره نه دے تهر شوء هغه ده ۾ دي د اردو د مشهور ليکونکي او مؤرخ شمس العلماء مولينا محمد حسين آزاد د ڪتاب ”دربار اکبري“ له عبارت ۾ پيدا ڪڀري. مولينا آزاد د خپل قيمتي ڪتاب ۾ سرکڻي د مغل شهنشاهه جلال الدين اکبر د ژوند واقعات ليکلي دي او ۾ ۾ دي ضمن کڻي ئي يو فهرست د دي عنوان د لاندې ليکي دے. تفصيل د هغو ڪتابونو ۾ د اکبر ۾ فرمائش يا د هغه ۾ زمانه وليکي شوله او د دي عنوان د لاندې وائي ”هغه ڪتابونه ۾ دي د ده (اکبر) ۾ فرمائش تصنيف شو تر اوسه د نظر خاوندان تري د مطالبو ڪونه او د فوائداو مڀوي ٿولي او خپلي لمي تر ڏکوي“ ته له دي نه پس د دغو ڪتابونو يو لوي فهرست او مختصر تعارف ورکړي شوء دے ۾ ۾ وروست ڪتاب ئي خبراليان دے. دربار اکبري د خبراليان تعارف داسي ڪوي :-

”خبراليان - يو ڪتاب پيرتاريکي وليکلو. داهم هغه پير دے ۾ خپل نوم ئي پير روشنائي ايشه وه. د پڀنور ۾

له دربار اکبري - ص ۱۱۵ ترجمه - ته هم دغه (ترجمه)

ڪوهستان ڪنڀي ڇي ڪوم وهابيان دي هغوى هم ڌ ده له
امته دي - نورو ڄايونو ڪنڀي ڇي نور (وهابيان) پڊا ڪڀري هغوى
هم دوى سره راڳديري“ له

له دي اقتباسه دا څرگنديري ڇي ڪنى خبرالبيان ڌ اڪبر په
فرمائش ليڪل شوم ڪتاب وه خو لکه څنگه ڇي مخڪنڀي عرض
وشه ڌ روڻانيانو په عقيدة خبرالبيان يو الهامى ڪتاب وه او
اولهائى ڪتاب ڌ ڇا يا ڌ باڇا په فرمائش نه شى ليڪل - دلته
مولينا آزاد ڌ خپل مخصوص مذهبي تعصب په وجه روڻانيان او
ڌ سيد احمد شهيد مجاهدين هم (ڇي دے ورته په قابل فهم وجه
وهابيان وائى) يو ڪملى دي ڇي يوه بله لويه غلطى ده او هڻوڪ
ئي نه شى منل ڇوڪه ڇي ڌ سيد صاحب تحريڪ ڄان له يو تاريخ
لري او ڌ هغوى يا ڌ هغوى ڌ تحريڪ ڌ بايزيد روڻان له تحريڪ
سره هڻڻ شى شريڪ نه دے سپوا له دي نه ڇي ڌ يوي
طبقى خلقو دواو ته يو شان بد وئيلي او ڌ تڪفير او تفسير تر
حده ئي رسيدلى دي -

بناغليو قيام الدين خادم او عبدالاکبر خان اڪبر ڇي په خپلو
ڪتابونو ”بايزيد روڻان“ او ”روڻانيان ڌ مغلو تاريخيان“ (په ترتيب)
ڪنڀي ڌ خبرالبيان (بلڪي ڌ ٽول روڻنائى تحريڪ) په سلسله ڪنڀي
ڌ ڪومو خيال اتو اظهار ڪرے دے ڌ هغوى اصلاح ترڊهره حده
ڌ حافظ عبدالقدوس صاحب ڌ خبرالبيان ڌ مقدمي ڌ سيد تقويم الحق
ڪاڪاخيل ڌ مخزن ڌ مقدمي او ڌ پروفيسر عبدالشكور رشاد ڌ مختلفو

مقالو ٻه ذريعه شوې ده او حڪم ٿي زه ڏ نور تفصيل ضرورت نه ڪنم. - خو زمونڊ ٻه زمانه ڪنڀي محترم عبدالحئي حبيبي (مرحوم) ڏ بايزيد روښان ٻه ٻاره ڪنڀي ڇي ڪوٺي تبصري وخت ٻه وخت ڪري دي هغو ڪنڀي ڄاڻي ٻه ڄاڻي داسي خبري شوي دي ڇڄ صحيح نه دي. - ڏ ڄنو داسي خبرو ٻه سلسله ڪنڀي خو ڇي ما ڪوم معروضات پيش ڪرل هغه ڏ ڪرانو لوستونڪيو له نظره تير شو ڄني نور به راتلونڪيو پاڻو ڪنڀي عرض ڪري شي خو اوس ڇي زه ڏ خبرالبيان ٻه ٻاره ڪنڀي ڏ غلط فهميو ذڪر ڪوم نو ڏ حبيبي مرحوم ڏ مداحانو نه معذرت سره او ڏ هغوي ڏ پاره له خدايه ڏ بخڻنڀي ڏ دعا سره ڏ هغو غلطيو تفصيلات پيش ڪول غوارم ڇي زما ٻه خيال ڏ خبرالبيان ٻه ضمن ڪنڀي ڏ بشري تقاضو ٻه نتيجه ڪنڀي له هغه مرحوم نه صادري شوي دي او مقصد ٿي محض او محض دا دے ڇي ڏ تاريخي واقعاتو تصحيح ممڪن شي. - حبيبي مرحوم ڏ خبرالبيان ٻه سلسله ڪنڀي ليکي:-

”دا واحده خطي نسخہ يو وخت ڏ برلن ٻه موزيم ڪنڀي ٻه نمبر ۴۰۹۳ موجوده وه ٻوله (۳۳۰) مخه ده - هر مخ (۱۱) ليکي لري او بناغلي بڻوا ڏ دغي نسخي يو عڪس اخته دے ڇي اوس ٿي ماته ڏ ڪتو ٻاره راکري دے ۱۱ له

ڏ پڻتو ادبياتو تاريخ دوهم ٽوڪ دوهم چاپ ڇي دا اقتباس تري اخته شوه دے ٻه ۱۳۴۲ هـ ش (۱۹۶۳ء) ڪنڀي چاپ شوه دے. - له دي نه مخڪنڀي ڏ خبرالبيان نسخہ ٽيوينگن يونيورسٽي ڪنڀي

د مولينا عبدالقادر مرحوم په كوشش په ۱۹۵۹ كښې بيا موندل شوي وه او د دې دريافت خبر په دوه درې ورځو كښې دننه دننه ټوله د نيا كښې خور شول وه له خو حبيبي مرحوم چې په كوم انداز كښې دا خبره ليكلې ده له هغې دا تاثر پيدا كيږي لكه چې د خبرالبيان "دا وحده خطي نسخه" د ښاغلي بېنوا (مرحوم) په كوشش راپيدا شوې وه - وروستو بيا د بايزيد روښان په باره كښې د يو بين الاقوامي سيمينار د مقالو مجموعه "د روښان ياد" مطبوعه ۱۳۵۵ كښې د روښاني ليكنې "تر عنوان لاندې يوه مقاله كښې هم د خبرالبيان د عكسي نسخې" له هغې په ۱۹۶۷ع كښې د پېښور پښتو اكيډمي استنساخ او خپور كړل. له الفاظ خوشه خو د مولينا عبدالقادر ذكر پكښې داسې ښكاري چې دانسته نه دے شول. شايد چې هم په دې وجه مولينا عبدالقادر مرحوم پخپله پېژندكړو كښې شكايت كړے وه چې:

"د افغانستان ځني فاضلانو نويسندگانو د خبرالبيان د فوټو سټېټ په خپله كتبه خانه كښې د وجود ذكر خو كړے دے ولي دومره قدرې لوي زړتوب ئې هم نه دے كړے شول چې دا دواړې چې دا كتاب څنگه بيا موندل شول او چا بيا موندل دي به زمونږ د پاره هېڅ فرق نه دے كړے ولي د يو فاضل او عالم د ديانت نه دا توقع لرل چې هغه به رښتيا په هېڅ قيمت پټ نه كړي يوه فطري خبره ده"

د حبيبي مرحوم دويمه غلط فهمي دا ده چې د دوی په خيال دا "واحدہ خطي نسخہ" د ۳۳۰ مخونو ده - حالانكي كومه عكسي نسخه چې په ۱۳۵۳ هـ ش كښې پخپله د حبيبي مرحوم د مقدمې سره

له په خبرالبيان د مولينا عبدالقادر مرحوم د پېژندكړو ص ۸ -
 د روښان ياد - ص ۱۶۷ له خبرالبيان - د مولينا مرحوم پېژندكړو ص ۱۰ -

چاپ شوې ده ۱۲۷ ب پاڼې لري چې ټول مخونه ۳۳۴ کپړي
 د پېښور د چاپي نسخې په ص- ۳۰۰ د قرآن کریم د ایت یا ایها الرسول
 کښې ”رَبِّكَ وَ إِنَّ لَكَمُ الْحِمْ“ نه ۱۲۷ ب مخ شروع کيږي. او د روښان یاد
 کښې هم دا منلی شوی دی چې د کتاب د قلمي نسخې ټولې پاڼې
 ۱۲۷ دی چې ۳۳۴ مخه کيږي. له دې غلط حساب له کبله د
 حبیبی مرحوم کتاب ”د پښتو ادبیاتو تاریخ“ کښې د خبرالبیان ټولې حوالې
 غلطې شوي دي. د مثال په طور د خبرالبیان ترتیمه ۱۲۵ صفحہ
 بشپړلی ده حالانکې دا د قلمي نسخې په ص ۱۲۷ ده له هم دغسې
 د خبرالبیان نمونې د عنوان د لاندې چې کوم اقتباسات راوړي شوي
 دي د هغو د صفحاتو تمبرونه ټول غلط دي. تفصیل ۱۱ دا ده.

نمبر شمار	د خبرالبیان د قلمي نسخې	د حبیبی صاحب	د حبیبی صاحب د کتاب
اصل صفحه نمبر	ورکړے نمبر	د صفحې نمبر	
۱	۹ ب	ورق ۱	۳۰۴
۲	۱۵ ب	ورق ۶	۳۰۸
۳	۴۸ ب	ورق ۳۹	۳۱۱
۴	۵۱ الف	ورق ۴۱	۳۱۱
۵	۵۴ الف	ورق ۴۵	۳۱۲
۶	۶۲ ب	ورق ۵۷	۳۱۲
۷	۸۸ الف	ورق ۷۹	۳۱۳
۸	۹۷ ب	ورق ۸۸	۳۱۴
۹	۱۰۹ ب	ورق ۱۰۰	۳۱۵

له د روښان یاد- ص- ۱۲۸ له د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک دوهم چاپ ص- ۳۰۳-

دغسې نورې ډېرې صفې هم د نمبر له حساب څخه غلطې دي. او څرگندوي چې حبيبي مرحوم د هغې نښې فوتوسټيټ نه وه کتلې چې د ټيوبېکن يونيورسټي په لائبريري کېنې وه مولينا عبدالقادر مرحوم يې فوتوسټيټ حاصل کړې وه او بيا وروستو هم د دغې نښې عکس ايډيشن په ۱۳۵۳ هـ ش (۱۹۷۴ء) کېنې له کابل څخه چاپ شو.

محترم حبيبي مرحوم ليکي: "د پير روښان مهم کتاب چې د پښتو ادب يوه غوره ذخيره ده "خبراليان" نومېږي چې راورقي يې نوم "خوپان" هم ليکله ده" له

دلته هم حبيبي مرحوم له تسامحه کار اخسته ده. د راورقي الفاظ

دا دي:

"(د بايزيد روښان) د يو کتاب نوم "خبراليان" يا "د نيکي بيان" ده چې په څلورو ژبو پښتو يا افغاني، عربي، فارسي او هندي ليکله شوه ده او اخون دروېزه ورسره د "شراليان" يا "د شربيان" نوم ورکړې ده يو بل خړپان نومېږي چې في الحال يې معنی نه را معلومېږي د "فرقان" په لفظ پورې تړنه ده چې د قرآن بل فهم ده او د ده د نورو کتابونو په شان د محمدی دين (اسلام) په سپکاوي کېنې ليکله شوه ده لکه چې يې نورې رسالې هم په دغه موضوع ليکلي دي" له

د راورقي د کوم بيان حواله چې حبيبي مرحوم ورکړې ده هغه

له حبيبي مرحوم دې ته "د کتاب خاتمه" عنوان ورکړې ده.

له د پښتو ادبياتو تاريخ دوهم ټوک دوهم چاپ ص - (۳۰۱).

له ۱ ګرامر او ده افغان لېکونېچ - دويم چاپ - مقدمه - ص ص ۳۲ - ۳۳.

کټبی "خُریان" ته دَ خبرالبیان نه بغیر بل یو کتاب ویلے شوے دے او دا وضاحت پکټبی شوے دے چې دَ خبرالبیان معنی "دَ نیکی بیان" ده چې اخون دروېزه ورته شرالبیان یعنی دَ شربیان وائی او دَ "خُریان" معنی لا لیکونکی ته نه ده معلومه - خو هسې اندازه دا لکوی چې دا دَ "فرقان" په لفظ پورې (نعوذ بالله) خدا ده - اوس زه نه پوهېدم چې حبیبي مرحوم دَ راورقې دا حواله نیکمرې ولې ورکړې ده او بیا خاص طور سره چې دَ ښاغلی حبیبي ته په دې سلسله کټبی پښتنه شوې ده نو هغه دَ کتاب نوم دَ "خُریان" په ځای "خُریان" ښیله او وجه یې دا بیان کړې ده چې دا شاید "خُورې پانې" وی او بیا په دې غلط بنیاد دا عمارت تعمیر شوے دے چې دا دَ بایزید هغه "مکتوبات" دی چې دَ اورنټیل کالج مېکزین کټبی یې ډاکټر جهانگیر په خپله مقاله کټبی ذکر کړے دے - له

دَ دې ټولې افسانې اصل حقیقت دا دے چې راورقې دَ تذکرۃ الابار والشرار په کومه قلمی نسخه کټبی دَ اخون دروېزه عبادت "داگر خربیان" تamenدهم مناسب است" غلط لُستے دے او دَ "داگر" نه یې "ودگر" او دَ "خربیان" نه یې "خُریان" جوړ کړے دے او دا غلطی یې کړې ده چې دَ با یو ټکي او دَ یا دوه ټکي یې یو ځای داسې لُستی دی چې "بیان" ورته "پان" ښکاره شوے دے - او ورپسې راتلونکیو دَ "چون ندیند حقیقت ره افسانه ژوند" په مصداق دَ غلطی تکرار کړے دے تر دې حده چې کپړو هم دا غلطی کړې ده - او "خُریان" یې دَ بایزید کتاب کټے دے - دَ "خبرالبیان" په باره کټبی دَ حبیبي مرحوم یوه بله غلط فهمی دا ده چې دَ دوی په خیال کټبی دا دَ پښتو عربي او فارسی نه

علاوه پنجاږه کښې ليکله شوه دے۔ يعنې د خبرالبيان هغه حصه چې نورو ليکونکيو هندي کښې ده د حبيبي مرحوم په خيال کښې پنجاږه ده له او يو بل حائي دا زياتوي چې ”د کتاب په ابتدائي خو مخو کښې حيني جملې د پنجاږه ژبې هم شته چې دا به ضرور د پنجاږه هغه لهجه وي چې په جالندهر کښې وييله کېده“ له شايده چې د حبيبي مرحوم دا غلط فهمي د مولينا عبدالقدوس صاحب له هغه حاشيې نه پېدا شوې وي چې د خبرالبيان د مقدمې په ص ۶۰ ې داسې ليکلي ده :

”د خبرالبيان هندي په حقيقت کښې هغه ژبه ده چې نن ورځ د پنجاږه په نوم موسومه ده. که دا نسخه مکرله موجوده وه نو دا به د پنجاږه (يا د زړې هندي) هم يوه نادره نمونه وه“ زه نه يم خبر چې مولينا عبدالقدوس صاحب او بيا د دوی په نتيج کښې حبيبي مرحوم په کوم سند د خبرالبيان دې هندي ته ”پنجاږه“ وايي۔ مولينا عبدالقدوس صاحب خو د يوې غلطۍ د پاسه بله غلطۍ دا کوي چې د ”خبرالبيان پنجاږه“ او ”زړه هندي“ يوه ژبه گڼي حالانکې زړه هندي هغه ژبه ده چې د اکبر (او د بايزيد هم) په زمانه کښې عبدالرحيم خان خانانان او نورو ډېرو ليکونکيو استعمال کړې ده۔ او د خبرالبيان هندي هم بالکل هم دغه زړه هندي ده۔ زه لاندې يو څو توري په دې غرض ليکم چې گرانو لستونکيو ته د پنجاږه او هندي د توريو تر منځه

له د خبرالبيان د عکسي چاپ مقدمه ص-۲۶- د روښان ياد- ص-۲۹۰-

له د پښتو ادبياتو تاريخ دوهم ټوک- دوهم چاپ ص-۳۰۳-

واضح فرق ہنگارہ شی۔

ہندی	پنجابی	کیفیت
کے	دے	پہ خبر البیان کنبی دا ہتول
نہ گنوانو گنا	نہ گواساں، نہ گماساں	توری پہ ہغہ صورت کنبی
انہن کی	اُنّاں دی	راغلی دی لکھ چي دھندی
سُبحان	داتا، سیانا	دَ عنوان دَ لاندی ویلکے شول
جیب	جیبھ (پراکرت)	اویو خائی ہم دَ پنجابی پہ
وغیرہ وغیرہ		صورت کنبی نہ دی راغلی۔
<p>دا صحیح دہ چي پنجابی ہم پہ اصل کنبی لکھ دَ ہندی دَ سنسکرت یوہ خاکگہ دہ لہ خو پہ افعالو او صفتونو کنبی پنجابی او ہندی دومرہ بہلتون لری چي دپر پہ اسانہ ترے دا فرق خرگند پدے شی چي یو ورکرے عبارت پہ پنجابی کنبی لیکے شوے دے کہ پہ ہندی کنبی او ہم لہ دے اعتبارہ زہ دَ تردید لہ ویری بغیر دا دعویٰ کولے شم چي دَ خبر البیان کوم عبارت تہ مولینا عبدالقدوس صاحب پنجابی (زبرہ ہندی) او جیبی مرحوم دَ پنجابی جالندری لہجہ وئیلی وہ ہغہ صفا سوترہ ہندی دہ۔</p>		

جیبی مرحوم لیکي :- ارزانی پہ خپلو اشعارو کنبی دا کتاب (خبر البیان)
دَ دیوان پہ نامہ یادوی چي پہ خلورو ژبو وھ۔

دَ فقیر پښتون دیوان دے دا دیوان حقانی خوان دے
دے رختہ پہ خلور ژبی دے بیان پہ خوالوان دے
دا کلام دَ ہغہ دل دے چي دَ عشق پر اور بریان دے^{۲۵}

لہ نقشہ - ص - ۱۲۰ - دَ لنگو سٹک سروے او انڈیا - دَ گریسن

۲۵ دَ پښتو ادبیاتو تاریخ دوہم توک - دوہم چاپ - ص - ۳۰۲ -

دا شعرونه دهنه "فقير" دى چې هم د دې نظم په اخر كينې ئې
داسې تعارف شوى دى.

دے په خوېشكى كينې عزيز
د والد نوم ئې برهان دے
په پښتو ژبه دے كښل
فقير ارزاني افغان دے
ارزاني دېرو حايونو كينې حان ته فقير وائى:
دا وېنا وایم په خله
فقير دوي په خو خله

د فقير پښتو كلام
كل صفت له الف لام

يو الف دے بيان شوى
په خو ژبې په خو نام

د فقير ديوان پښتو دے
د سعدى دے له شيراز

دې فقير وکړې خبرې
دا خبرې دى نادري

دَ ارزانی پھ بارہ کنبی دا ہم یاد ساتل پکار دی چچ دھ پھ
 خپل ټول دیوان کنبی یو ځای هم دَ خبرالبیان یا دَ بایزیدرویشا
 نوم نه دے اخته - دَ کامل پیر ذکر کوی خو نوم ئی نه اخلی
 دَ دوی پھ مقابلہ کنبی نور رویشانی شاعران دَ بایزید، مسکین
 او رویشان پھ نومونو دَ بایزید انصاری ذکر کوی -

دی ضمن کنبی دا خبرہ هم اہمیت لری چچ رویشانی شاعرانو
 ځان ته ہمیشہ ”فقیر“ ویلی دی خو بایزید رویشان ته ئی ھچرې
 دالقب نه دے درکړے - دَ مثال پھ طور :-

مرزا انصاری

دا نژدې لرې مې څوک پرې ایښی نه دی
 دَ فقیر مرزا به نقش پر جبین کرم

مدام یو وه هر یوه ته رسېدلے
 دا فقیر مرزا ماھی مینې ئی یم کرم

په مسکین دَ مستحق حکم نه وینی
 دا فقیر مرزا ئی خلاص کړه له زکاته

کریم داد

لی
 فقیر دېر سېل دے کړے محبوبان ئی دېرلید

بارې تا غندی یو نه وه کلعدارې له جبینې!

دولت خو یواځې پخپله ځان ته فقیر نه دی ویلی بلکې داسې
 ښکاری چچ نورو هم پھ دغه نامه یادوه -

فط

بل دولت فقیر درې پاوه
زه ترې خو شهرشاهی تېر
(خوشحال خان)

د دولت دیوان نه د "فقیر" مثالونه -

دا فقیر دولت منصف دے
نور به څه وائی تر دا ښه

که اشنا د خپل وصال عهد محکم کا
دا فقیر دولت به نه کا ارمان درېغه

که مدام یې له خپل یار سره وصال شی
دا فقیر دولت به نه ژاړی زار درېغه

زه هیله لرم چې گرانو لُستونکیو ته به اوس یقین شوے
وی چې محض د "فقیر د دیوان" په څلورو ژبو کښې د ذکر په وجه
دا خبره صبیح نه ده چې ارزانی د بایزید انصاری "خبرالبیان" د "دیوان"
په نامه پېژانده پخپله د ارزانی په باره کښې د اخون دروېزه
وېنا دا ده چې "و ارزانی چون شاعر تیز فهم و فصیح زبان بود در انواع ضلالت
و بدعت شعر افغانی و فارسی و هندی و عربی بیان کرده" له ترجمه "و ارزانی چې
تهېز فهمه او فصیح زبانه شاعر وه په قسما قسم گمراهیو او بدعتونو
یې په افغانی، فارسی، هندی او عربی کښې شعرونه لیکلي دی" یعنی

له تذکره الابرار والاشرار - ص - ۱۴۹ -

د اخون دروېزه د بيان مطابق ارزاني پخپله هم د ديو څلورو ژبو
(پښتو، فارسي، هندي او عربي) شاعرو ه ځکه نوچې هغه وائي؛

د فقير پښتو ديوان دے داديوان حقاني خوان دے

دے رښته په څلور ژبې دے بيان په څالوان دے

دا کلام د هغه دل دے چې د عشق په اور بریان دے

نو دا خبر البیان نه بلکې خپل ديوان يادوی -

د تازه معلوماتو مطابق په حیدرآباد (هندوستان) کښې د خبر البیان
د یوې بلې نسخې درک لگیدلے - له دا نوې نسخه په ۱۰۷۹ ه کښې
لیکلي بیان پری او په دې حساب د تیوبنگن یونیورسټی د قلمی نسخې
(۱۰۶۱ ه) نه اتلس کاله وروستو لیکلې شوې ده - په نوې اوزره نسخه
کښې فرق دا دے چې نوې (د حیدرآباد) نسخه د عربی، فارسی
هندي او پښتو څلورو واړو ژبو مکمل متن لری د دې په مقابله
کښې زړه (چاپي او عکسی) نسخه کښې ورومې څو پاڼې په څلورو
ژبو او نور ټول متن په پښتو (سره د عربی او فارسی) تشریح اتواو
حاشیو) لری - د حیدرآباد نسخه د ضخامت له لحاظه هم د تیوبنگن
د نسخې نه زیاته ده او هر مخ کښې یې د تیوبنگن د نسخې دیولسو
کرښو په ځای اوولس کرښې دی - ښاغلی هوادل چې د حیدرآباد
د نسخې د ابتدا کوم عربی عبارت رانقل کړے دے هغه څوکې مټ
د تیوبنگن یونیورسټی د نسخې عبارت په شان دے او عربی یې هم هغسې
غلطه ده - د چاپي نسخې د "بداية الكتاب" په ځای "هدایت الکتاب"
طباعی غلطی ده خو د چاپي نسخې د عکسی پاڼې او د عکسی نسخې

له د هند د کتابخانې پښتو خطي نسخې - د زلمی هوادل - کابل - ۱۹۸۴ -

مطابق هم دا تورے ”بدایت“ داسې ليکله شوه دے چې ”هدایت“ ښکاري
د ټیوبنگن یونیورسټی، قلمی نسخې کښې د ”تعظیم الحروف“ ”تمام“ او
”صحیح البیان“ نه پس د ”ط“ تخنیه نشته.

خو ښاغلی هوادمل چې د حیدرآباد د نسخې کومه ترقیمه رانقل
کړې ده هغه د چاپي او عکسي نسخو سره اختلاف لري. ځکه چې د
حیدرآباد نسخه کښې د پښتو د عبارت ”او ژوندون به ئې وې له کناهان،
ترو به بیا موی عذاب د ځنګدن، د کور د قیامت، د اور او عذاب
رنګارنګ- عیان“ کومه هندي ترجمه شوې ده له هغې نه مخکښې ”حسن
بصري ویلی دی رحمته علیه والغفران“ الفاظ زیات دي. نو هرڅو
که د عربي د غلطیو د یو شان والی په بنا دا ویل شو چې د
حیدرآباد او د ټیوبنگن نسخې له یوې نسخې نه رانقل شوی دی
خو د ټیوبنگن د یونیورسټی نسخه کښې د نسخه نویس ”لاس دهنه“
هم له امکانه لرې نه ده. سره د دې هم د خبرالبیان د یوې
بلې نسخې راپیدا کېدل یوه ډېره اهمه خبره ده او له دې نه به
تر ډېره حده د ځنو هغو نکتو په حل کېدې مدد وموندل شي چې
چې دې مقاله کښې ئې ذکر شوه دے.

د خبرالبیان په باره کښې د ”مقصود المؤمنین“ د مرتب ښاغلی
الدکتور میرولی خان المسعودی راځي ده ”ونکنه یظهر للقارئ بعد مطالعة
کتابه انه ألف اولاً کتاب ”صراط التوحید“ ثم قام بتألیف کتابه خبرالبیان“ له
ترجمه- خو لوستونکي ته د هغه د کتابونو د لستلو نه پس څرګندېږي
چې هغه (ربایزید) اکاهو د ”صراط التوحید“ تألیف وکړو او له هغه پسه

يٰ ذَٰ خَبَرِالْبَيَانَ پِه تاليف لاس پورې كړه“ ښاغلي المسعودي دې
اهې خبرې ته فكر نه دے كړے چې د ”صراط التوحيد“ تاليف
په ۹۷۸ هـ كښې ختم شوے دے (لكه چې د صراط التوحيد د چاپي
نسخې پِه اخر كښې يٰ ليكلي دي) او پخپله د ښاغلي المسعودي د
تحقيق مطابق بايزيد په ۹۸۰ هـ كښې مړ شوے دے (وَلَمَّا تَوَفَّيْ
بَايزِيدَ الْاَنْصَارِيَّ سَنَتَهُ (۹۸۰ هـ / ۱۵۷۲ م) بَاثِجَ اَوْلَادُهُ وَاتَّبَاعَهُ الشَّيْخَ
عَمْرَ بْنَ بَايزِيدَ الْاَنْصَارِيَّ لَهْ اَوْ هَرَكْلَهْ چې بايزيد انصاري په ۹۸۰ هـ
۱۵۷۲ ع كښې وفات شه نو اولاد او پيروكارانو يٰ د شيخ عمر بن
بايزيد انصاري بېعت وكړه) نو په دوه كاله كښې د ”خبرالبيان“ ليكل
او د هغه كتاب مشهورېدل قطعًا ناممكن دي - ښاغلي المسعودي د
كابل نه د بايزيد انصاري د راخلاصېدو نه پس دوباره كابل ته
د تگ ذكر نه كوي (او دا صحيح هم ده چې د مرزا حكيم د قېد
نه د رهائې موندلو نه پس بايزيد بيا كابل ته نه وه تلل) او
كابل كښې قاضي خان سره د بايزيد د مناظرې د تفصيلاتو په
ضمن كښې د قاضي خان له بايزيده د دې پښتني ذكر كوي -

”اِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ فِي حَقِّكَ اِنَّكَ تَدْعِي اَنَّهُ قَدْ نَزَّلَ عَلَيْكَ عَنْ
طَرِيقِ الْوَحْيِ كِتَابَ مُشْتَمِلٍ عَلَى اَرْبَعِينَ مَوْضُوعًا“ (خلق ستا په باره
كښې وائي چې ته دا دعوى كوي چې تا باندې يو كتاب په وحى
نازل شوے دے چې په څلويښتو موضوعاتو مشتمل دے) د دې
پښتني په حُواب كښې ښاغلي المسعودي د بايزيد روښان دا وېنا
راانقلوي ”هَذَا قَوْلُ الْحَسَادِ وَهُوَ غَيْرُ صَحِيحٍ اِذَا نِي اَقُولُ“ اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى

ألقى في قلبى عن طريق الإلهام كتابًا يسمى "خبرالبيان" يشتمل على أربعين موضوعًا له دا د حاسدانو خبره ده چي صحيح نه ده حُكه چي زه وايم "په تحقيق سره خداي پاك زما په زړه د الهام په طريقه يو كتاب القاء كړى دے چي نامه ي خبرالبيان ده او په څلوېښتو موضوعاتو مشتمل دے) نو چي د قاضى خان سره په مناظره كښې بايزيد د خبرالبيان دفاع كوى نو لازمه خبره ده چي دا كتاب هغه وخت وه - بله اهمه خبره دا ده چي د بايزيد انصارى تر ټولو لوي مخالف اخون دروېزه د ده په كتابونو كښې صرف د "خبرالبيان" ذكر كوى له او د ده نور تصنيفات د رسالو په نامه يادوى نو حُكه د بناغلى المسعودى دا استنباط غلط دے چي "خبرالبيان" د صراط التوحيد نه پس ليكل شوى كتاب دے -

د روښانيانو په نزد د بايزيد روښان دويم اهم كتاب "مقصودالمؤمنين" دے - بلكې له يوه لحاظه خو د بايزيد له ټولو اهم كتاب هم دا دے حُكه چي خبرالبيان خو د ده كتاب نه دے بلكې "الهامى" كتاب دے دا كتاب د بايزيد په روحاني سفر كښې ډېر وروستو ليكل ښكاري حُكه چي دا د ده د زوى "شيخ عمر" په فرمائش ليكل شوى دے - شيخ عمر د حالنامې مطابق هغه ورځو كښې پېدا شوى وه چي بايزيد روښان د پيښو كالو د پاره ځان په كور كښې بند كړى وه له او هر كله چي حالنامه كښې د كالونو او ستونزو په باره كښې مفصل ذكر نه موندل كېږي نو د ذكر تقديم او تاخير د ډېرو پېښو د پاره د دغو پېښو

له (دواړه حوالې) مقصودالمؤمنين تصدير ص ۳۸۰ له مخزن ص- ۱۲۴ او تذكرة الابرار

والاشرار ص- ۱۱۴۸ - له حالنامه ص- ۸۸ -

د وقوع تقديم او تاخير كنهلو نه بغير مونږ سره بله لار نشته - په دې حساب هر كله چې د شيخ عمر د تولد ذكر د بايزيد د پينځه كلنې كوشه نشيني نه د راوتلو نه مخكې شوې دے نو دا نتيجه راوبښل به منطقي طور سره غلطه نه وي چې شيخ عمر د بايزيد د كوشه نشينې په زمانه كېنې پېدا شوې دے نو چې شيخ عمر د دې وېنا قابل شوې وي چې ”ان كان رضاك اكتب لاجل ابناك اهلك و عيالك من آيات القرآن و احاديث الانبياء و اقوال الاولياء نصيحتة“ له (ترجمه) ”چې كه ستا رضا وي چې د خپلو حُامنو او اهل و عيال د پاره يوداسې ليكل و كړې چې د قرآن په ايتونو د نبیانو په حديثونو او د اولياؤ په اقوالو مېنې نصيحت وي“ نو دا فرمائش به يقيناً داسې وخت كېنې شوې وي چې شيخ عمر د ښه لوي عمر وه - (او دا خبره يو حل بيا دا ثابتوي چې دا كتاب د خبرالبيان نه پس ته ليكل شوې كتاب دے)

د ”مقصود المؤمنین“ ذکر دبستان مذاهب كېنې په درېومي حل راغله دے - له او د دبستان په بنياد بيا نورو ليكونيكو د دې كتاب ذكر كړې دے - تراوسه د دې كتاب د دوه نسخو پته لگېدلي وه چې يوه اورينټل كالج مرحوم پروفېسر محمد شفيع صاحب سره وه او له هغوی الدكتور ميرولي خان المسعودی حاصله كړې او هغه نسخه يې د خپلې چاپي نسخې بنياد كړخوې دے له دويمه نسخه د حېدرآباد دكن په اصفيه لائبريرۍ كېنې وه او ښاغلی المسعودی د مقصود المؤمنین په ترتيب كېنې له هغه نسخې نه هم كار اخسته دے او د پروفېسر له حالنامه - ص - ۱۵۷ - بيان بيرون آمدن پير د سگير ازخاند بعد از پنج سال له مقصود المؤمنین ص ۱۲۸ - ۱۲۹ - له دبستان مذاهب ص ۳۰۸ - له مقصود المؤمنین - تصدير - ص - ۷۴ -

محمد شفيع صاحب مرحوم او د حيدرآباد د نسي د قرائتونو تر مېنځه
 فرق يې د خپل متن په حاشيو ښکاره کړې دے۔ د دېو دوو
 نسخو ذکر ښاغلی حبيبي مرحوم او پروفېسر محمد شفيع او نورو ډېرو
 ليکونکيو هم کړې دے له

ولې اوس اوس د دې کتاب د يوې درېي نسخې پته هم
 نکيدلے ده دا نسخه د هندوستان د سالار جنگ ميوزيم کښې ښاغلی
 هوادمل ليدلې وه او خپل کتاب ”د هند د کتابخانو خطي نسخې“ کښې
 يې په ص ۵۱ د دې ذکر کړې دے۔ د خپل کتاب په تعليقاتو
 کښې ښاغلی هوادمل يوه نادره خبره دا هم کړې ده چې د مقصود المومنين
 خطي نسخې ډېرې دي“ اودا يې زياته کړې ده چې د پښتو ټولنې په
 لائبريري کښې هم د مقصود المومنين خطي نسخه شته له حالانکې له
 دې نه مخکې مونږ ته د حبيبي مرحوم يا بل کوم ليکونکي له خوا دا
 نه وه معلومه شوې او تر ۱۹۶۳ء (د پښتو ادبياتو د تاريخ د دوهم ټوک
 د چاپ کال) پورې ترې هېڅوک هم نه وو خبر۔

بهرکېف د سالار جنگ ميوزيم دا قلمي نسخه په دې لحاظ ځان ته
 يو لوی خصوصيت لري چې د دې د متن په بېن السطور کښې د کتاب
 پښتو ترجمه هم شوې ده۔ دا نسخه همدان بن شيخ نعمت ليکلې ده
 چې هم د دې سړي نوم په هغه نوم ورکې رسالې هم شته چې
 حبيبي مرحوم يې ذکر کړې دے له او د دې رسالې په ترقيمه کښې

له د پښتو ادبياتو تاريخ دوهم ټوک دوهم چاپ۔ ص ۲۶۶ (د برد کلمات په حواله (په ترتيب)
 اسلامي دائرة المعارف (بايزيد) ص ۱۸۔ له د بيان شوی کتاب تعليقات ص ۲۲۹۔
 له خبر البيان عکسي چاپ۔ د حبيبي مرحوم مقدمه ص ۳۰۔ ۳۴ او دروېښان ياد

ہی کے رسالے کے لیکلو (یا ملکیت کینی کے راتللو) کال ۱۰۶۳ھ لیکلے دے حکم
 نو دا استباط بی بنیادہ نہ دے چي کے مقصود المؤمنین کے سالار جنگ
 میوزیم کے نسخے لیکونکے پہ ۱۰۶۳ھ کینی ژوندے وہ۔ پہ دی لحاظ دا
 نسخہ کے تیوبنگن یونیورسٹی کے خبرالبیان کے نسخے نہ (لیکلے ۱۰۶۱ھ)
 ورناندینی ۵۵۔ کے مقصود المؤمنین کے (لاهور) پروفیسر محمد شفیع مرحوم
 نسخہ پہ ۱۲۲۴ھ او کے اصفیہ لائبریری حیدرآباد نسخہ پہ ۱۲۲۵ھ کینی
 لیکلے شوے ۵۵۔ لہ دی اعتبارہ ہم کے سالار جنگ میوزیم قلبی نسخہ
 تراوسہ ہنگارہ شویو دوارو نسخو نہ زیرہ ۵۵۔

کے لاهور کے نسخے ترقیمہ بناغلی المسعودی داسی بیانوی ”تمت لہذا الرسالة
 مسی بمقصود المؤمنین من تصنیف بازید الصاری رحمۃ اللہ علیہ بدست خط عبدالضعیف راجی
 ال شفاۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی یوم الدین“ فی یوم اربع و عشر من شہر
 ربیع الثانی تحریر یافت بقلم خود سنہ (۱۲۲۴ھ/ ۱۸۰۹م) اللہم اغفر لکاتبہ و
 لمن نظر فیہ امین یا رب العالمین

یلوح الخط فی قرطاس دھر وکاتبہا رمیم فی التراب“ لہ
 کے کتاب کے وروستی مخ کوم تصویر چي کے تصدیق کے ص-۱۲۲ نہ پس
 چاپ شوے دے ہنہ کے ”فی یوم الدین“ الفاظ نہ بنی بلکہ پہ تصویر
 کینی کے صلی اللہ علیہ وسلم او فی یوم اربع الخ ترمنجہ صرف کے ”ولد“
 او ”شیخ نور محمد“ تکی پہ مشککہ ہنگاری۔ او دی حقیقت تہ بناغلے
 المسعودی داسی اشارہ کوی چي ”و شطب الناسخ اسمہ“ لہ (اونسخہ لیکونکی
 خیل نوم ورن کرے دے) حالانک پہ نسخہ لیکونکی دا اعتراض خہ

لہ تصدیق۔ مقصود المؤمنین ص ص ۷۴-۷۵ لہ ہم دغہ او د ص-۳۵۱ حاشیہ (۱)

بنیادنہ لری۔ کبدے شی چي بل چا دا کرے وی خو دَ جہانثیا خبرہ
 دا دہ چي بناغلی حبیبی مرحوم چي دَ پښتو ادبیاتو تاریخ دَ دوهم ټوک
 په دوهم چاپ کښي دَ پروفیسر محمد شفیع مرحوم دَ مقصودالمومنین دَ
 نسخي کومه تر قيمه درج کړي ده هغي کښي دا وړان شوی توری تر یوه
 حده شته یعنی د(۹) نه پس ولد اخون شېخ نورمحمد سکنه سرسنگه ولرکهر(۹)
 لیکلی شوی دی له دلتہ خو حبیبی مرحوم دا حوالہ نہ دہ ورکړي خویو
 بل خائي کښي يي دا صراحت کړي دے چي دَ پروفیسر محمد شفیع مرحوم
 دغه قلمی نسخہ دوی پځپله لیدلې وه له اوس نو سوال دا پېښیږي
 چي دا کومه نسخہ وه چي دَ حبیبی مرحوم له نظره تېره شوې وه پروفیسر
 محمد شفیع صرف دَ یوې نسخي اقرار کوی او دَ دغه نسخي په بنا بناغلی
 المسعودی خپل ”مقصودالمؤمنين“ ایډاټ کړي دے او دغه نسخہ کښي لکه
 چي له عکسه يي ښکاره ده دا الفاظ نشته نو بیا دا معنأ ده

دا معنأ یو خو نورو خایونو کښي هم راپېښیږي۔ مثلاً بناغلی حبیبی
 مرحوم وائي چي دَ مقصودالمؤمنين ابتدا داسي کېږي۔ الحمد لله الذی بعد
 (دا بعد دے) معلوم له فهو کثیر الاکثر قوله تعالى قل لو کان البحر الحز
 دَ قرآن کریم دَ دې ایت نه پس په اصل نسخہ کښي دا الفاظ دی ”مما قال
 رسول الله عليه وسلم لا احصى ثنا عليك انت کما اثنت على نفسك والصلوة
 على خير خلقه محمد وکان وصفه اکرم (و) افضل من جميع الانبياء و
 المرسل (رسل) وعلى اله واتباعه جميع المجل (اتباعه المجل) ته اوس نه پوهېږم
 چي دا هر څه حبیبی مرحوم دَ ”الحز“ په الفاظو کښي راغښتي دی او که
 له دپښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک دوهم چاپ ص۔ ۳۰۰ ته د خپل بیان عکسي چاپ۔ ص ۲۷

او ذروښان یاد ص۔ ۲۹۰-۲۹۱ ته د مقصودالمؤمنين د ورومبي مخ عکسي۔

د هغه کتلي نسخه کښې دا عبارت نه وه. د "الح" اطلاق صرف د قرآن کریم د هغه ایت په باقی حصه کېږي چې څه حصه یې راخسته شوې ده. او د عامې قاعدې مطابق د دې اطلاق د ایت کریمه د باقی حصې نه بېرته بل کوم عبارت نه شي کېدای. د حدیث نه پس په اصل نسخه کېږي درود شریف هم دے او هغه هم حبیبی مرحوم نه دے راخسته د حبیبی مرحوم نور نقل کړې عبارت تر ډېره حده صحیح دے خو لکه چې له لاندې نقشي نه به ښکاره شي د هغوی د نقل کړې عبارت او د مقصود المؤمنین د ورومې مخ د عکس تر منځ بیا هم ځنې فرقو نه شته.

د حبیبی مرحوم نقل کړی الفاظ د ورومې مخ د عکس عبارت

اضعف

اعضف

بایزید انصاری رحمه الله علیه	بایزید انصاری
قال لی ابی شیخ عمر	قال لی ابن شیخ عمر
بدلیک نصیحه	بدلیک نصیحه

د ورومې مخ په عکس کېږي د "سمیتها" نه پس "مقصود المؤمنین" ښکاري او بیا دا مخ ختم شي خو د حبیبی مرحوم نقل دلته نه ختمیږي او له دې نه پس یې هم څه یوه نیمه کرښه لیک کړې دے له چې د مقصود المؤمنین په متن کېږي خوشته خو په ورومې مخ کېږي نشته. او له دې دا قیاس قائلېدای شي چې حبیبی مرحوم چې کومه نسخه لیدلې وه هغه د پروفیسر محمد شفیع مرحوم هغه نسخه نه وه چې وروستو بیا د ښاغلي المسعودي په ترتیب په ۱۹۷۶ء/ ۱۳۹۶ کې چاپ شو.

د دې قیاس د پاره نور دلائل دا دی:-

ا حبیبي مرحوم لیکي ”که څه هم د کتاب په لوړه مقدمه کښې لیکلی دی چې ټول ۲۱ فصلونه لری مگر په دغه نسخه کښې دغه شل فصلونه راغلی دی“ له حالانکې لکه چې مخکښې به واضحه کړې شی د ښاغلی المسعودی ترتیب کړې مقصود المومنین هم یوېشت فصلونه لری-

ب حبیبي مرحوم د مقصود المومنین د شلو فصلونو عنوانات ورکړی دی لاندې زه دغه عنوانات د مقصود المومنین د چاپي نسخې سره مقابله کوم چې ښاغلیو لستونکیو ته څرګنده شی چې د حبیبي مرحوم او د مقصود المومنین په عنواناتو کښې د الفاظو لویې فرق دے:-

د حبیبي مرحوم عنوانات

۱- بیان العلم ومعرفته ومنفعته والنصيحه د چاپي نسخې عنوانات او د صفې شمېر

بیان العلم ومعرفة الوعظ والنصيحه

ومنعهما ٤٥- ١٣٢

۲- معرفت عقل ونور ودرجات بیان العلم ومعرفة العقل والنور

والدرجات ٣٥ — ١٤٩

۳- معرفة ایمان واصل وفروعه بیان العلم ومعرفة الايمان وما كان فيه

اصل وفرع- ٤٥ ١٥٣

۴- معرفة الخوف وعقوبته بیان العلم ومعرفة الخوف والعقوبة

له هم دغه ٤٥ ښاغلی المسعودی په حاشیه کښې لیکي چې د پروفېسر محمد شفیع صاحب په نسخه کښې چې حبیبي مرحوم یې حواله ورکوی دا عنوان داسې دے ” بیان العلم ومعرفة الوعظ والنصيحه ومنفعته-

مقصود المومنین ص- ١٣٢ (حاشیه ٢) ٤٥ د پروفېسر شفیع نسخه کښې ١١ نور درمات دے-

٤٥ د پروفېسر محمد شفیع په نسخه کښې اصل وفرع او د جېد رآباد نسخه کښې اصله وفرع دے-

مقصود المومنین حاشیه ٧- ص- ١٠٣-

- ۵- علم ومعرفۃ رجاء وعطائیہ بیان العلم ومعرفۃ الرجاء والرحمة لہ ۱۸۱
- ۶- معرفۃ النفس وعداوتہ بیان العلم ومعرفۃ النفس وعداوتہا لہ ۱۹۸
- ۷- معرفۃ الشیطان کیداً وضلالہ بیان العلم ومعرفۃ الشیطان وکیدہ وضلالہ وعداوتہ وحریہ لہ ۲۰۳
- ۸- معرفۃ القلب وخصالہ بیان العلم ومعرفۃ القلب وخصالہ لہ ۲۰۶
- ۹- معرفۃ الروح وراحۃ معرفۃ الروح وراحۃ لہ ۲۱۳
- ۱۰- معرفۃ الدنیا ووصول وغربۃ بیان العلم ومعرفۃ الدنیا ومتاعہا واصلہا وفروعہا لہ ۲۱۶
- ۱۱- معرفۃ الآخرۃ نعمائہ ونقمتہ بیان العلم ومعرفۃ الآخرۃ بقاء و نعمۃ لہ ۲۲۰
- ۱۲- معرفۃ التوکل وقناعت بیان العلم ومعرفۃ التوکل والقناعت لہ ۲۲۲
- ۱۳- معرفۃ التوبۃ بیان العلم ومعرفۃ التوبۃ والاجتناب عن النواہی لہ ۲۳۷
- ۱۴- معرفۃ الشریعۃ وادامرو والنواہی بیان العلم ومعرفۃ الشریعۃ والامر والنہی والینا الخس وثبت العسات لہ ۲۵۰

لہ پہ دویمہ صفحہ ذالرحمۃ پہ حائی العطادے۔ حاشیہ ۱۰۔ مقصود المؤمنین ۱۸۱۔
 لہ ڈیپروفیسر محمد شفیع نسخہ کتبہ ذالرحمۃ پہ حائی وعداوتہا لہ ۱۹۸۔ مقصود المؤمنین حاشیہ ۹ ص ۱۹۸۔
 لہ ڈیپروفیسر محمد شفیع نسخہ کتبہ کید وضلالہ وعداوت لہ ۲۰۳۔ حاشیہ ۹۔
 لہ ڈیپروفیسر محمد شفیع نسخہ کتبہ ذالرحمۃ پہ حائی وخصالہ لہ ۲۱۳۔ مقصود المؤمنین ص ۲۰۶۔
 حاشیہ ۷۔ ۵۷ چاپی نسخہ کتبہ ذالرحمۃ پہ حائی فروہا لہ ۲۱۶۔ ڈیپروفیسر محمد شفیع
 پہ نسخہ کتبہ متاع واصل وفروع لہ ۲۱۶۔ مقصود المؤمنین ص ۲۱۶۔ حاشیہ ۶۔
 لہ ڈیپروفیسر محمد شفیع نسخہ کتبہ وبقا ونعمۃ لہ ۲۲۰۔ مقصود المؤمنین ص ۲۲۰۔ حاشیہ ۵۔
 لہ ڈیپروفیسر محمد شفیع نسخہ کتبہ ماکان فیہ دامرو والنواہی لہ ۲۳۷۔ مقصود المؤمنین
 ص ۲۵۰۔ حاشیہ ۱۶۔

۱۵- معرفۃ علم الطریقہ بیان العلم ومعرفۃ الطریقہ والاستقامۃ

والامتحان وتزکیۃ الجسد۔ ۲۸۸ لہ

۱۶- معرفۃ المحضور (۹) (یا حضور) بیان العلم ومعرفۃ الحقیقۃ والذکر

الیقین وتصنیفتہ القلب لہ ۲۹۸

۱۷- معرفۃ فرضیہ لہ بیان العلم ومعرفۃ علم المعرفت والبصیرۃ

وتجلیۃ الروح لہ ۳۲۱

۱۸- بصیرت..... الروح بیان العلم ومعرفۃ القربۃ والسماع

والفرحۃ لہ ۳۲۸

۱۹- الوصلۃ۔ قرین و ذکر وصالہ بیان العلم ومعرفۃ الوصلۃ و ذکر القرین

و وصالہ لہ ۳۳۳

۲۰- الوصلۃ واسرارہ بیان العلم ومعرفۃ الوحۃ و

اسرارہا۔ ۳۳۸

۲۱- حبیبی صاحب وائی چی دافصل بیان العلم ومعرفۃ السکونۃ وفضیلتها

د پروفیسر محمد شفیع نسخہ کنبی و راحتہا لہ ۳۴۵

نشتہ۔ ۷

لہ د پروفیسر محمد شفیع نسخہ کنبی "استقامۃ و امتحانہ" دے۔ مقصود المومنین ص۔ ۲۸۸۔ حاشیہ ۲۔

لہ د پروفیسر محمد شفیع نسخہ کنبی "ذکر یقین" دے۔ مقصود المومنین ص۔ ۲۹۸۔ حاشیہ ۵۔

لہ حبیبی مرحوم صراحت کرے دے چی "نبہ نہ ویل کی پری" د پینتو ادبیاتو تاریخ دوہم توک دوہم چاپ۔ ص۔ ۳۰۱۔

لہ د پروفیسر محمد شفیع نسخہ کنبی "و معرفۃ و عمل معرفۃ اللہ" دے۔ مقصود المومنین ص۔ ۳۲۰۔ حاشیہ ۸۔

لہ د پروفیسر محمد شفیع نسخہ کنبی "و کشف سماع و فرحۃ" دے۔ مقصود المومنین ص۔ ۳۲۸۔ حاشیہ ۶۔

لہ د پروفیسر محمد شفیع نسخہ کنبی "و معرفۃ الوصلۃ ذکر قرین و وصالہ" دے۔ مقصود المومنین ص۔ ۳۳۳۔ حاشیہ ۱۰۔

لہ د پینتو ادبیاتو تاریخ دوہم توک۔ دوہم چاپ۔ ص۔ ۳۰۰۔

لہ د پروفیسر محمد شفیع نسخہ کنبی "فضیلۃ وراحۃ" دے۔

دا خبره هم اهمه ده چې پخپله المسعودی هم په خپل تصدير کښې دا
عنوانات مختصر کړي دي خو دا مختصر کړي عنوانات هم د حبيبي مرحوم
له عنواناتو مختلف دي.

ج بناغلی حبيبي مرحوم چې د مقصود المؤمنين کومه نسخه ليدلې ده
د هغې په باره کښې هغوی دا هم وئيلي دي چې دا "۹۵ پاڼې
لري" له حالنکې د پروفېسر مولوی محمد شفيع مرحوم دغه نسخه
رېچې حبيبي صاحب ې د لېدو دعوی کوي) د بناغلی المسعودی د
بيان په مطابق "تحتوی هذه المخطوطة على مائة واحدی وتسعين
صفحة (۱۹۱)، له "دا مخطوطة په ۱۹۱ مخه مشتمله ده" اوس که
مونږ د ۹۵ پاڼو نه مخونه جوړ کړو نو دا به یوسل اونوی (۱۹۰)

راشي او په دې لحاظ به د حبيبي مرحوم شمېر کښې یو مخ کم
شي. بناغلی مولانا عبدالقدوس دا شمېر (۹۰) "څلور نیمې شلې" پاڼې کښې له
حبيبي مرحوم د مقصود المؤمنين په باره کښې وائی چې دا کتاب
"روښان د خپل زوی شیخ عمر په غښتنه ليکلی دے او هر
ځای هغه ته ولدی العزيز خطاب کوي له بناغلی حافظ عبدالقدوس
صاحب هم د خبر البيان په مقدمه کښې دا غلطی کړې ده او
فرومائی" دا کتاب ده د خپل حوی شیخ عمر په درخواست ليکلی

له د پښتو ادبياتو تاريخ ص ۳۰۰- د خبر البيان (عکسي) مقدمه ص ۲۷- د روښان یاد- ص ۲۹
له تصدير د مقصود المؤمنين ص ۷۴ عنوان مخطوطة محمد شفيع.

له د خبر البيان مقدمه ص ۴۹- د مقصود المؤمنين د یویشتم فصلونو په باره کښې
حافظ صاحب د مولوی محمد شفيع د دائرة المعارف د تفصيل سروې کړې ده- دائرة المعارف د
مولوی محمد شفيع مقاله- عنوان بايزيد انصاری ص ۱۸ له د خبر البيان عکسي چاپ مقدمه
ص ۲۷- کابل ۱۹۷۴ع د روښان یاد، کابل ۱۹۷۶- ص ۲۹۰-

وہ او هغه ته پکښې ځای په ځای د ولدی العزیز خطاب شوی
 دے حالانکې دا بالکل غلطه خبره ده. داسې ښکاری چې د دې غلطی
 ابتداء ښاغلی حافظ عبدالقدوس صاحب کړې ده او حبیبی مرحوم
 یې تقلید کړے دے او له دې دواړو نه پس چې هرڅوک راپاڅېد
 دے نو د دې افسانې تکرار یې کړے دے او هېا د مقصود المومنین
 د لستلو تکلیف نه دے کړے. مولینا حافظ عبدالقدوس صاحب او
 حبیبی مرحوم خو د مقصود المومنین د قلمی نسخې د لستلو دعوی کوی
 چې دا موقع هر چاته میسر نه وه خو د مقصود المومنین د چاپ
 کېدو (۱۹۷۶ء) نه پس دا خبره تکرارول یوه لویه علی مغالطه پېدا
 کول وو او پکار ده چې تراوسه یې وضاحت شوے وے. اصل خبره
 دا ده چې په قول مقصود المومنین کښې یو ځل هم د "ولدی العزیز"
 دا لفظ نه دے استعمال شوے. د دې په مقابل کې د دې هم
 معنی لفظ "یا بُنّی" (یه زما زویه) اوه دېرش (۳۷) ځله استعمال شوے
 دے. د اسلامی انسائیکلوپېدیا انگریزی او اردو ایډیشنونو کې د
 پروفیسر مولوی محمد شفیع صاحب په مضمونونو کې چې د بایزید
 انصاری د عنوان لاندې لیکلې شوی دی د عربی د دې لفظ انگریزی
 ترجمه د "او مائی ډیر سن" او اردو ترجمه د "اے میرے پیارے بیټه" په
 الفاظو کې شوې ده له او کېدے شی چې حافظ عبدالقدوس صاحب
 د بشری تقاضو ماتحت دا خطابیہ جمله پخپله په عربی کې منتقله
 کړې وی او بیا نورو لیکونکیو د دوی تقلید کړے وی. خو بهرکېف

د مقصود المؤمنین په باره کښې دې یو ځای کښې هر چا تیندک خوړل دے او عن تر دې چې په ۱۹۷۶ء کښې ښاغلی المسعودی خپل ایډیټ کړے کتاب چاپولو نو هم ئې د دې غلطۍ د اصلاح ضرورت ونه گڼلو. دا خبره نه دی هېرول پکار چې ښاغلی المسعودی د مقصود المؤمنین د ترتیب او تصدیر لیکلو له کاره په ۱۹۶۷ء (۱۳۸۷هـ) کښې فارغ شوے وه. حافظ عبدالقدوس صاحب د خبر البیان په سر کښې په خپله مقدمه چې دوئی ورته ”ذیباچه“ ویلی دی د ”اپریل ۱۹۶۷“ الفاظ لیکلی دی. (د ۱۹۶۷ د اپریل میاشت په ۱۳۸۶ هـ او ۱۳۸۷ دواړو کښې وه ځکه چې د ۱۳۸۷ د محرم ورومۍ ورځ د ۱۹۶۷ د اپریل په یولسمه ورځ وه) خو هرکله چې المسعودی ۱۹۶۷ء او ۱۳۸۷هـ مطابق گڼی نو دا گمان کېدے شی چې ښاغلی المسعودی د ”خبر البیان“ له چاپ کېدو نه پس خپله مقاله لیکلی وی دا گمان له دې حقیقته په یقین کښې بدل شی چې ښاغلی المسعودی د خپل لیک د ماخذو په فهرست کښې د ”المراجع الثبوتية“ د عنوان لاندې د ”خبر البیان“ د هغه چاپي نسخې ذکر کړے دے چې ”دائرة المعارف“ البثوتية، بجامعة پشاور“ (پښتو اکيډیمۍ - پېښور یونیورسټی) چاپ کړې ده. نو ځکه ښاغلی المسعودی چې د ښاغلی حافظ عبدالقدوس صاحب د خبر البیان مقدمه لوستې وه نو پکار وو چې د دې غلطۍ درستی ئې کړې وے.

بهر حال له دې ټوله بحثه دا ثابتېږي چې یا خوجيبي مرحوم (او ورسره حافظ عبدالقدوس صاحب هم) د مقصود المؤمنین قلمی نسخه هېرولستې نه وه او یا بیا که لوستې ئې وه نو دا د پروفیسر مولوی

محمد شفيع لاهوري نسخہ نہ وہ۔ زما خیلہ رائی دے دی ورومی امکان
دے صیح کپادو په حق کنبی ده۔

د بایزید دہرمیہ کتاب چي د چاپ مہدان تہ راوتے دے
”صراط التوحید“ نومیزی۔ دے دی کتاب تعارف حافظ محمد ادریس او ”دیباچہ“
پي د پېښور د عجائب گھر پخوانی مہتمم بناغلی عبدالشکور لیکي وہ۔ دغو
دواړو محترمو لیکونکیو تہ دے دی اہم حقیقت علم نہ وہ چي دا د
بایزید انصاری هغه کتاب دے چي هغه اکبر بادشاہ تہ د خپل
مرید او خلیفہ دولت په لاس لېږلے وہ۔

د صراط التوحید په بارہ کنبی مختلفو لیکونکیو داسي خیالاتو
اظہار کړے دے چي د کتاب د ژورې مطالعې په نتیجہ کنبی صیح
نہ ښکاري۔ مثلاً حافظ محمد ادریس صاحب لیکي۔ ”صراط التوحید“ په
عربي او فارسي دواړو ژبو کنبی لیکل شوی دے۔ هم یو مضمون
اول په عربي کنبی بیان شوی دے بیا هم هغه خبره په تفصیل
سره فارسي کنبی پېش کړے شوې ده۔ له ترجمہ۔ مولینا عبدالقدوس
صاحب لیکي۔ ”(د صراط التوحید) اول دېرش مخہ پي خپل سرگزشت
په فارسي لیکل دے۔ بیا باقی کتاب پي په عربي فارسي دوو ژبو
کنبی یو مضمون مکرر بیان شوی دے۔ له بناغلی حبیبی مرحوم
لیکي۔“ په دې رسالہ کنبی نیم مقاصد په فارسي او نیم په عربي
دی۔ امراؤ او شاہانوتہ اول په عربي خطاب کوی بیا نو هغه په
فارسي ترجمہ کوی۔ بناغلی الدکتور میرولی خان المسعودی لیکي۔ ”کتب

بایزید الانصاری هذه الرسالة باللغة الفارسية الى غاية الصفحة الثلاثين و
 كتب الباقي بالعربية والفارسية وعبر عن موضوع واحد اولاً بالعربية ثم
 بالفارسية واتبع هذه الطريقة الى اخر الكتاب له ترجمه. بایزید انصاری
 دا رساله د ص - ۳۰ تر اخره پورې (دا هم صحیح خبره نه ده. ناقل)
 په فارسی کښې او باقی په عربي او فارسی (کښې ولیکله. هغه هم
 یو موضوع اول په عربي او بیا په فارسی بیان کړه او دا طریقه
 یې د کتاب تر اخره جاری وساتله. د روښان یاد کښې د دې کتاب
 په باره کښې لیکلی شوی دی. د کتاب په لومړیو پښخه دېرشو (۳۵)
 مخونو کښې یې خپلې ژوند پېښې په دری لیکلې او په پاقي کتاب
 کښې یوه موضوع هم په عربي او هم په دری راوړې ده. له
 حالانکې حقیقت داسې ښکاری چې د دې کتاب ورومې پانې
 (د چاپي نسخې د ص - ۳۰ تر څلورمې کرښې) د صراط التوحید حصه
 نه بلکې د یوې بلې رسالې حصه ده (وروستو به یې تفصیل راشي)
 چې د صراط التوحید د دیباچې په ډول صراط التوحید سره ګڼلای
 شوې ده.

۲ - صراط التوحید د چاپي نسخې د ص ۳۰ د څلورمې کرښې له وروستۍ
 نیمې نه. "آغاز رساله که هین است" نه پس د "بسم الله الرحمن الرحيم
 و به نستعين الخ نه شروع کیږي.

۳ - دا خبره بالکل صحیح نه ده چې بایزید هم یو مضمون اول په
 عربي او بیا په فارسی بیانوی. د مثال په طور هم په دغه صفحه

دَ ”تعاونوا على البر والتقوى و لا تعاونوا على الاثم والعدون“ نه پس دَ فارسی دا عبارت لیکل شوی دے ”و بهترین کار کار مجددانست و یاری جتن از خدائے سنت و دستور ایشان است“ ترجمہ- او لہ تولو غورہ کار دَ مجددانو کار دے او لہ خدایہ مرستہ غُبتل دَ دوی سنت او دستور دے ”یو خو نور مثالونه ہم و حیرئ“

۹۔ دَ ”وعلى الملوك والامراء والعلماء..... و يرون المشاهدة

قدرة الرب“ لہ نه پس چي کومه فارسی ترجمہ ده هغه په دېو الفاظو ختمیدي۔ ”نا مشاهدہ قدرت ربانی بہ سینہ“ لہ دَ دې نه پس دَ صراط التوحید الفاظ دا دی ”ز فضیلت عقل بشنو کہ رسول مقبول فرمودہ است..... پس معلوم شد کہ میں عقل است کہ ادیان بطاعت بمعبدی رسد و مطلوب می یابند و مخالفت آن گمراہ می شوند“ دا عبارت دَ قرآن کریم په دې ایت ختمیدی قد فصلنا الايات لقوم یعقظون^{لہ}

ب۔ دَ دې نه پس عربی عبارت دَ ”لا ينبغي للعقلاء نه شروع شی او ”کان کمال قدرته“ لہ باندې ختم شی۔ دَ دې عبارت فارسی کتبې ترجمہ په دې جملہ ختمه شی ”کہ قادر بر کمال است“ لہ خو لہ دې نه پس یو وېد عبارت دے چي منځه تر منځه ئې دَ قرآن کریم ایتونه دی او لہ دې الفاظو شروع کیږي ”بفہمید کہ در قرآن مذکور است“ لہ او خاتمہ ئې دَ قرآن کریم په دې ایت ده ”لقد خلقنا الاحسان فی احسن تقویم لہ

ج۔ لہ دې عبارتہ پس دَ عربی دا عبارت شروع کیږي۔ ”واعلموا

لہ صراط التوحید ص۔ ۳۳۔ لہ ایضاً ص۔ ۳۴۔ لہ ایضاً ص۔ ۳۵۔ لہ ایضاً ص۔ ۳۵۔

لہ ایضاً لہ ایضاً لہ ایضاً ص۔ ۳۶۔

خلق الله تعالى (خلقاً)..... ان كان بغير العلم و معرفة التوحيد^{له}
 او د دې ترجمه د " و باندې که حق تعالی مخلوقات را بیافرید" نه شروع
 کیږي او پېه " که باشد بے علم و بے شناختن توحید" او له دې نه
 معاً پس د فارسي دا عبارت شروع کیږي " بشنود که حق تعالی بخودی
 خود خبر می دهد" او دا عبارت د قرآن کریم له ایتونو او احادیثو
 سره سره د بل مخ (۳۷) تر " نصیحت ثاني" پورې روان دی
 حالانکې عربي کښې دا مضمون نه دے بیان شوی. د صراط
 التوحید د چاپي نسخې د ۵۷، ۵۸، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳. مخ د
 فارسي عبارت د ص ۵۶ د " از برای آنکه صفت ایشان در قرآن
 یاد کرده است" نه شروع کیږي او پېه " و چه نوع در اشراک می روند"
 باندې ختمیږي او له دې شپږو مخونو کښې صرف د قرآن کریم
 ایتونه یا احادیث پېه عربي کښې دي.

دا مضمون زه د صراط التوحید د اخري مخونو نه پېه یو اقتباس
 ختموم. بایزید وائی " و ادا کردن طریقت که با عبادت شریعت دیگر عبادت
 ضم کند با نماز نماز نفل ضم کند یا روزه روزه نفل ضم کند با زکوة سخاوت ضم کند
 و با حج کردن (طلب) پیر کامل ضم کند تا عبادت زیادت شود" له دې ټول
 فارسي عبارت " اصل عربي" مضمون نشته. له دې مثالونو به واضحه شوې
 وی چې دا خبره صحیح نه ده چې صراط التوحید کښې یو مضمون اول
 پېه عربي بیان شوی دے بیا یې فارسي ترجمه پېش کړې شوی ده.
 د دې پېه مقابله کښې زما حقیره رأي دا ده چې صراط التوحید هم

لکه د مقصود المومنین د بايزيد روښان د عربي ليک دے - او هر چرته
 چې د فارسي عبارت د عربي د عبارت نه پس راغله دے نو دا د
 هغه عربي عبارت "تفسير" دے ځکه چې چرته د وضاحت ضرورت
 پېښ شوه دے نو په تائيد کښې ئې د قرآن کریم ايتونه احاديث
 اقوال او شعرونه راوړې شوي دي او دا هر څه د فارسي حصه کښې
 دي ځکه نو زه دا رايې لرم چې د صراط التوحيد د فارسي حصه د
 عربي حصې تفسير دے او ډېره اغليه ده چې دا کار بل چا کړې وي -
 د دې رايې په حق کښې يو اضافي دليل دا هم دے چې صراط التوحيد
 (لکه چې ځايي په ځايي ئې صراحت کيږي د باچا يانواو امير انوپه نامه
 ليکله شوه وه) کښې د يو مضمون په دوو ژبو له بيانولو نه
 د مکتوب اليهم پوهې پورې د خندا پهلوتې شي چې د وعظ
 ونصيحت له اصولو سره سمون نه خوري نو ځکه زما ذاق مهلان
 دې خواته دے چې د صراط التوحيد اصل متن عربي دے او فارسي
 عبارت ئې د عربي عبارت توضيح او تفسير دے - او اصل عربي متن
 د چاپي نسخې د ۱۱۱ مخ په دې عبارت ختميږي حتی يظهر (۹) علامه
 الجنة - او له دې نه پس تر څه حده د فارسي ترجمه او تر ډېره
 حده ئې تفسير دے چې په دې عبارت ختميږي "تا در روتې زمين بر
 عالم علامت و نشاني بهشت ظاهر و آشکارا گردد" له له دې عبارت نه پس په
 ص ۱۱۳، ص ۱۱۴ او ص ۱۱۵ داسې هېڅ عبارت نشته چې مونږ ورته د
 عربي متن ترجمه ووايو او دا درېواړه هغه فارسي کښې د مقامات
 او سپړنو د مجاهدو ذکر دے -

بناغلى جيبى مرحوم د صراط التوحيد په باره كښې دا خيال ظاهر كړى دى چې د چاپي نسخې په اخر كښې ليكل شوى عبارت "تصنيف اين رساله بايزيد مسكين انصاري قدس سره العزيز" هم د بايزيد انصاري دى له - حالانكي ډېر قرائن په دې دلالت كوي چې دا عبارت د هغه نسخه نويس دى چې له دې عبارتته پس يې د "يكم شعبان المعظم ۱۱۱۲" (۹۱۲۱۲) تاريخ ليكل دى - دا څه دومره لويه غلطى نه ده خو هر كله چې جيبى مرحوم د دې عبارت په بنياد د بايزيد انصاري د عربي او فارسي د ضعف دعوى كړې ده (چې مفصل بحث پرې راروان دى) نو ځكه يې ما ذكر ضرورى وگڼلو -

د صراط التوحيد په باره كښې يوه غلط فهمى دا هم ده چې دې كښې بايزيد د ځان له پېژندگلوي نه وروسته پاچايانوته درې لار ښوونې ليكي - ورپسې په لومړي باب كښې د شريعت په دوهم باب كښې يې د طريقت په درېم باب كښې د حقيقت په څلورم باب كښې د معرفت او په پينځم باب كښې د سكونت خبرې كوي" له دا غلط فهمى په اصل كښې د جيبى مرحوم له هغو تصريحاتو پېدا شوې ده چې دوى يو ځل د پښتو ادبياتو تاريخ د دوهم ټوك د دوهم چاپ په ص ۲۶۴ او بيا په ص ۲۶۷ كړى دى - او د روښان ياد د ص - ۱۶۴ الفاظ تقريباً د جيبى مرحوم د الفاظو اعاده ده -

حقيقت دا دى چې كومه رساله د صراط التوحيد په نامه چاپ شوې ده د هغې ورومې ډېرش صفې د بايزيد په سوانحو مشتملې دي

له د پښتو ادبياتو تاريخ - دوهم ټوك - دوهم چاپ ص ۲۹۴ او ۲۹۶ (ملخصاً)

له د روښان ياد - ص - ۱۶۴ -

د چاپی رسالې په اوویشتم مخ (د خپلو سوانحو په عربي کښې) بایزید وائی "درین بیست و یکم سال مرا در خواب یا بالهام اشارت شد که یک رساله یا خلیفه سوئی پادشاهان بفرست" له - یعنی په دې یویشتم کال ماته په خواب کښې یا په الهام اشاره وشوه چې یوه رساله یا خلیفه پادشاهانو ته ولېږه " د دې رسالې په ص ۳۳ "نصیحت اول" لیکي (او ورسره په عربي او فارسي کښې دا عنوان ورکوي) بیا په ۳۷ مخ د عربي عبارت په ابتداء کښې د نصیحت ثاني "عنوان شته خو د دې عربي عبارت د فارسي په ترجمه کښې دا عنوان نشته - درېم نصیحت په عربي کښې د "نصیحت الثالث" د عنوان لاندې په ۴۲ صفحه او د نصیحت سیم" د عنوان لاندې په ۴۳ صفحه راغلي دے اوله دې نه پس د عنواناتو سلسله ختمه ده البته نصاب جاری دی ځکه چې د دویم او درېم نصیحت ابتدا د "واعلمو" بداندید (پوه شئ) له الفاظو کیږي اود الفاظ بار بار د درېم نصیحت نه پس ته هم راځي له ځکه نو دا وئیل څه دلیل نه لری چې په صراط التوحید کښې بایزید صرف درې نصیحته کړي دی -

دغسې دا خبره هم صحیح نه ده چې صراط التوحید کښې امیرانو او پاچهانو ته د درې نصیحتونو نه وروستو بایزید لومړۍ د شریعت بیان شروع کوي، دوهم باب طریقت، درېم باب حقیقت، څلورم باب معرفت او پنځم باب سکونت بیانوي. د صراط التوحید لستونکي د کتاب د لستلو نه پس په ډېره اسانه دې نتیجې ته رسېدای شي چې صراط التوحید له مقابله کړۍ - د حبیبی مرحوم الفاظ "ماته په زړه کښې راوگرځېده چې خلقونه د توحید دعوت وکړم نو مې دا رساله وکښله - د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک دوهم چاپ - ص ۲۹۷ - له صراط التوحید ص ۵۰، ۵۱، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱ وغېره -

کڻي ڌ شريعت، طريقت، حقيقت او معرفت سره خو باب ليکڪ شوه
 دے ولي ڌ سکونت سره دا لفظ نه دے ليکڪ شوه له بلڪي دا
 لفظ يعني باب ڌ ”سکوتہ“؟ سره ليکڪ شوه دے او له دي نه
 پس ”بانيه اے گروهه پادشاهان و اميران که مقام سکونت پيغبران است“
 دي ضمن کڻي يوه بله اهمه خبره دا ده چي ڌ اول، دوم، دريم
 او څلورم باب عنوانات په صراط التوحيد کڻي په عربي او فارسي
 دواړو کڻي داسي قائم شوي دي۔

- ۱۔ ”باب الاول۔ کان في مقام الشريعة۔ باب اول در بيان مقام شريعت است ۛ
 - ۲۔ باب الثاني۔ کان في بيان مقام الطريقه۔ باب دوم در بيان مقام طريقت است ۛ
 - ۳۔ باب الثالث۔ کان في بيان مقام الحقيقه۔ باب سيم در بيان مقام حقيقت است ۛ
 - ۴۔ باب الرابع۔ في بيان مقام المعرفة۔ باب چهارم در بيان مقام معرفت ۛ
- ڌ ”سکوتہ“ يا ”سکونت“ ڌ باب هيڅ ذکر په عربي کڻي نشته اوله دي
 دا اندازه کول غلط نه دي چي يا خو ڌ صراط التوحيد متعلقه ځاي
 ناقص دے او يا (لکه چي ما ئي ڌ دي مقالي په سر کڻي ذکر کړے
 دے) سکونت ڌ معرفت له هغو اقسامو څخه دے چي بايزيد ئي ڌ خپل
 تصوف اخري سپر کڻي۔

ڌ صراط التوحيد په باب دا حقيقت هم تل ياد ساتل پکار دي چي
 ڌ دي کتاب اصل قلبي نسخه اوس چرته نشته۔ او موجوده چاپي نسخه
 ئي ډېره په بي احتياطي چاپ شوې ده حتي چي ڌ قرآن کريم ايتونه
 هم پکښي غلط چاپ شوي دي۔ ڌ ژبي غلط پکښي ڌ کتابت او ڌ

له هم دغه کتاب ص۔ ۛ صراط التوحيد ص۔ ۛ۵۔ ۛه ايضاً ص ۛ۸، ۛ۹۔

ۛه ايضاً ص ۛ۳۔ ۛه ايضاً ص ۛ۳۔

پروف ریڈنگ د غلطیو په وجه دومره دی چې حافظ ادريس مرحوم
حبیبی مرحوم او حافظ عبدالقدوس صاحب یې په دې غلطه نتیجه
رسولی دی چې ګڼی بایزید انصاری نه په فارسی پوهېده او نه
په عربي ځکه نو که اصل نسخه اوس موجوده و نو دا مشکل به
لستونکیو ته نه وه پېښ. په موجوده صورت کېنې خوزه دا هم
وئیل شم چې د صراط التوحید چاپی نسخه بالکل نامکمله ده چې یو
بیان پکېنې لا ختم نه وی او بل بیان شروع شی. عنوانات یې د
لستونکي د رهبري په ځای د هغه د همراهي په کار راځي. چرته
چې عربي عبارت شته نو فارسی ترجمه یې نشته او چې فارسی عبارت
یې وی نو عربي اصل یې له چاپه پاتې دے وغیره وغیره. زه د
صراط التوحید د قلمي نسخې په تلاش کېنې یم او که دا نسخه راپېدا
شوه او خدای پاک ته منظوره وه نو د چاپي نسخې سره د مقابلي نه
پس به یې ګرانو لستونکیو ته په قابل فهم صورت کېنې پېش کړم.
حبیبی مرحوم د "شپږ اربعینه" موده هم دغو پینځو بابونو
سره متعلقه ګڼي له حالنکي د "اربعینونو" په باره کېنې بایزید انصاری
صفا وضاحت کړې دے چې "و بدانید که طالب صادق را در اربعین اول علم الیقین
حاصل می شود و در اربعین دوم عین الیقین حاصل می شود و در اربعین سیم قربت الیقین
حاصل می شود و در اربعین چهارم وصلت الیقین حاصل می شود و در اربعین پنجم توحید الیقین
حاصل می شود و در اربعین ششم کشف الاسرار حاصل می شود له ترجمه - اوپوه شئ

له د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک دوهم چاپ ص - ۲۹۴

له صراط التوحید ص ۱۱۲ - ۱۱۳ -

چې رښتني طالب ته په اول اربعين كښې علم اليقين حاصل شي په دويم اربعين كښې عين اليقين، په درېم اربعين كښې قربت اليقين په څلورم اربعين كښې وصلت اليقين په پنځم اربعين كښې توحيد العين او په شپږم اربعين كښې كشف الاسرار حاصل شي“ د بايزيد په تصوف باندې چې څوك پوره دى هغوى نه دا خبره پته نه ده چې دا شپږ چېلې د درېو مقاماتو او څلورو سپرونو د پاره كېږي. د ورومې مقام يعنى شريعت د پاره د هېڅ چېلې ضرورت نه وي. يو طالب چې د شريعت ټولې تقاضې پوره كړي او د پير كامل په امر ورومې چېله كښې كامياب شي نو علم اليقين (حقيقت) ورته حاصل شي بيا چې له دې مقام نه د پير كامل په امر شوې دوېمه چېله كښې كامياب شي نو عين اليقين (معرفت) بيا مومي. د بايزيد روښان د طريقې په اصطلاح كښې د دې مقام حاصلونكى ته “عارف واحد” وايي. عارف واحد چې نوره ترقي وكړي او د پير كامل په امر درېمه كاميا به چېله وكړي نو د قربت اليقين (قربت) سپر ورته حاصل شي او د عارف توب نوم بيا مومي د څلورمې كاميا بې چېلې نه پس د وصلت اليقين (وصلت) له سپره تېر شي او عارف واصل وبلل شي. د پنځمې چېلې نه پس د مرشد په اتباع د توحيد العين (وحدت) سپر ته ورشي او عارف موحد وبلل شي او د شپږمې كاميا بې چېلې نه پس د “كشف الاسرار” له سپره همكنا ر شي او عارف مسكين وبلل شي او تر دې بله لويه درجه نشته (خو دا ياد ساتل پكار دى چې روښاني تصوف كښې په يوه زمانه كښې صرف يو مرشد كامل وي) د حبيبي مرحوم له تصريحاتو داسې معلومېږي لكه چې بايزيد په صراط التوحيد كښې صرف د شريعت

طريعت، حقيقت، معرفت، سکونت تفصيلات بيان کړی وی حالانکې د صراط التوحيد د مختلفو ځايونو نه د دې تصريحاتو ترديد کيږي له او لکه چې مخکېنې په تفصيل سره عرض شوي د دې معرفت نه پس ته سپړونه هم د معرفت مختلفې کړي دي حتی چې طالب د سکونت مقام ته ورسې.

د بايزيد انصاري په تصنيفاتو کېنې د ليکدود په باره کېنې د هغه د رسالې ذکر هم کيږي. او د دې د پاره له يوه شعره استناد کيږي چې دولت لواڼي ته ېې منسوبوي له

افغانی لفظ مُشکل وه لُست کوېښ نه شه

ورته وشوه کنده دياللس حرفونه

خو متاسفانه دا شعر په هغه چاپي ديوان کېنې نشته چې پښتو ټولنې په ۱۳۵۳ هـ ش (۱۹۷۵ء) کېنې چاپ کړې دې او نه دا غلطې په "سمون ليک" کېنې سمه کړې شوې ده. ښاغلی حبيبي دوه ځل بلکې درې ځل د دې شعر په ضمن کېنې د دولت د قلمي ديوان د ص-۳ حواله ورکوي او خادم مرحوم هم د بايزيد روښان په ص ۷۳ د دې شعر په باره کېنې دا صراحت کړې دې چې دا شعر "دولت لواڼي د خپل ديوان په سر کېنې د روښان په مچ کېنې وئيلې دې"

له د پښتو ادبياتو تاريخ دوهم ټوک. دوهم چاپ ص-۲۹۷ له صراط التوحيد ص ۴۷، ۱۰۵، ۱۱۳. له بايزيد روښان د خادم مرحوم ص-۷۳، د پښتو ادبياتو تاريخ دوهم ټوک دوهم چاپ ص-۲۹۰، د خبر البيان مقدمه د حبيبي مرحوم ص ۲۹ او د روښان يا د ص-۱۶۲ او ۲۹۲ د خبر البيان مقدمه د پروفېسر رشاد ص ۶۳ وغيره

دَ دولت لواخی پھ چا پی دیوان کنبی دَ ۹۴ شعرونو یوہ قصیدہ
دہ چي لہ دَ شعرة شروع کیری۔

(زہ) اول صفت بہ کنبم لہ بچگونہ

چي پید ا ئی کرل ہژدہ ہزار قامونہ لہ

او پھ قول دیوان کنبی صرف دغہ یوہ قصیدہ دہ چي ہغہ
شعر سرہ ئی وزن او قافیہ سمیری چي دَ لیک دود پھ بارہ کنبی
دولت تہ منسوب شوے دے او دا کومان کبدے شی چي
دَ خادم مرحوم دَ ”دیوان پھ سر کنبی“ او دَ حبیبی مرحوم دَ ”ص ۳“
اطلاق ہم دَ دَ قصیدی پھ کوم شعر کنبی چي اوس ئی مونہ
پھ دیوان کنبی نہ مومو۔

دَ خادم مرحوم دَ برہ راوری وینا مطابق دا شعر دَ رویشان
پھ مدح کنبی وئیلے شوے دے حالانک پھ قولہ قصیدہ کنبی
دَ رویشان پھ مدح کنبی یو شعر ہم نشتہ البتہ دَ ہغہ دَ تصوف
دَ ”خلور مقامہ او خلور سپرہ“ تفصیل بیان شوے دے او دا دودہ
شعرونہ ہم پکنبی شتہ۔

چار مقام خلور سپرونہ ہی بیان کرہ

دَ ہر ہر یوہ صفت دودہ دودہ بہتونہ

دا دَ محنت دَ عارف زہ ہسے رویشان کا

لکہ نمری صافی مومی لہ صابونہ

لہ دیوان ص ۱۔ ورومی مصرع کنبی ”کنبم“ دَ حاشیہ لہ فراتہ
اختہ شوے دے۔

دې شعر کښې ”روښان“ د بايزيد روښان په معنی کښې نه دے راغلے او دا قصيده يواهم خصوصيت دا هم لری چې دولت پکښې خپل نوم نه دے راوړے حالانکې د قصيدو د روايت مطابق نوم راوړل ضروري وونوځکه کېدے شی چې قصيده کښې يا د مقطع شعر نه وه او يا ترتيب کښې پاتې شوه دے.

يوه خبره دې ضمن کښې بغېر د ترديد له ويرې کېدے شی چې دې قصيده کښې د دې شعر

افغانی لفظ مشکل وه لست کوېښ نه شه

ورته وشوه کښنده ديارلس حرفونه

د سياق و سباق هېڅ گنجائش نشته. ځکه نو ترڅو چې د دې شعر د سياق و سباق پته ونه لگي نو محض په دې دڅه سمه قياس د بنياد ايښولو د پاره هېڅ جواز نشته.

او که دا فرض کړو چې د دولت دا شعر واقعی شته نو بيا سوال دا پېدا کېږي چې حالنامه د رسم الخط په باره کښې د پيرروښان يا د روښاني تحريک ذکر ولې نه کوي. دا سوال ځکه ضروري دے چې حالنامه د پيرروښان په باره کښې مونږ ته دا انکشاف کوي چې د هغه له برکته يواځې د ”توحيد گنج“ پښتو ته ونه رسېدو بلکې د موسيقۍ خزانه هم پښتنو بيا موندله او هم دغسې حالنامه د پښتو شاعرۍ ته هم د بايزيد د بخښنو تفصيلات بيانولی له خو د پښتو د رسم الخط په باره کښې مونږ ته دا کتاب هېڅ معلومات نه راڅښي.

د دې مفروضې په صورت کښې دا سوال هم پېدا کېږي چې هغه کوم ديارلس لفظونه دي چې د پښتو د پاره روښانيانو وضع کړي وو. محترم پروفېسر رشاد د کابل د عکسې چاپ خپرابليان سره د "خپرابليان ليک دود" د عنوان لاندې خپله مقاله (ص-۵۵-۸۰) کښې په دې باره کښې ډېر مفصل بحث کړې دے او دا نتيجه ئې راوکښې ده چې د پښتو په حروف تهجې کښې پ چ ژ اوک (د فارسي نه) پ، ډ، ځ، پ (د هندي) ح، خ، څ، ښ (د پښتو مخصوص توري) د عربي د اته ويشتو توريو نه زيات دي. (د ح د پاره پيروښان ډ- او د ډ د پاره د' ليکي-) خودا دولس توري جوړېږي نو د دې نتيجې په رڼا کښې بيا هغه ديارلسم توري کوم يو دے؟ زما په خيال د دولت په مزعومه شعر کښې کېدے شي چې "ديارلس" د "دولس" په حائي راغلے وي. حکه چې د کتابت داسې غلطې يواځې په روښاني ادب کښې نه بلکې په هر ادب کښې ممکنې دي. د "ک" د توري په خپرابليان کښې دوه واره د مستقل حرف په حيثيت راتلل هم د دغسې غلطې يو مثال دے. او يو بل غټ مثال ئې د "بمثل حروف القرآن" مانده حروف بائے قرآن" او په مانده د حرفونو د قرآن" له د خپرابليان د نسخ په حائي په نستعليق کښې ليکل هم دي او دا خبره هم هېرول نه دي پکار چې که يو خوا په ټول خپرابليان کښې 'ه' په زورکي څرگنده کړے شوے ده لکه "نشته" د "نشت" په شکل

زیرہ دے ”زیر“ پہ شکل او حرفونہ دے ”حرفون“ پہ شکل راویہ شوی دی نو بل خوا دے کومو حرفو چہی خلور شکله لیکلے شوی دی نو خلورم شکل سرہ ”ا“ لیکلے شوی دے۔ دا ہم دے کتابتی عدم استقامت یو غورہ ثبوت دے۔

دے حبیبی مرحوم دا وپنا چہی دے عکسی نسخی ورومبی خوارلس مخہ دے بایزید انصاری دے پښتو رسم الخط پہ بارہ کنبی لیکلے شوی رسالہ دے (دے مرحوم دے وینا سرہ تر اوسه هېما هم لیکلے اختلاف نه دے خرگند کرے) دے لاندینیو وجوها تو له کبله هغه دے پروفیسر رشاد خبره دے ”تامل ور“ ښکاری۔

ا۔ دے خبرالبیان ابتدا ته په خلورو ژبو کنبی ”بداية الكتاب“ ”آغاز کتاب“ ”آغاز د کتاب“ او ”کتاب کے آغاز“ وئیلی شوی دی چہی دا نتیجہ ترې راووحی چہی دے خبرالبیان ابتدا له دغه حایه کیری۔
ب. دے خدای پاک له خوا بایزید ته دے حرفو تعلیم دے چای خبرالبیان په خلورم مخ او دے عکسی خبرالبیان په ه ب مخ ختم شوی دے نو دے حبیبی صاحب او دے هغوی دے مقلدینو دے خوارلسو مخو خبره خه سمون نه خوری۔

ج۔ دے حرفو دے تعلیم ته پس خبرالبیان کنبی د بسم الله الرحمن الرحيم تفسیر۔ الفاظ راغلی دی او له دغه حایه خلور کرښې پس یو حل بیا دے ”بسم الله الرحمن الرحيم“ الفاظ دوباره کرے شوی دی او مخکښې ئې ترې دے ”بداية الكتاب“ الفاظ دی چہی دے چای کتاب په ص ۷ او دے عکسی نسخی په ۷ ب ئې فارسی کنبی دے چای کتاب په ص ۱۰ او دے عکسی نسخی په ۹ ب او الف

يُ پښتو کښې ترجمه شوې ده.

د څوارلسم مخ نه اکاهو د عکسې چاپ په ص ۷ الف او د چاپي کتاب په ص ۸ د "اکتب في هذا الكتاب" الفاظ راځي چې د عکسې نسخې په ۸ ب او ۹ الف او د چاپي نسخې په ص ۹ يې فارسي کښې او د چاپي نسخې په ص ۱۲ او د عکسې نسخې په ۱۰ ب يې په پښتو کښې ترجمه شوې ده. په دې لحاظ ورومې څوارلس مخونه (۹) د خبرالبيان نه بېل څه شته نه د بېلکې د خبرالبيان د ورومې څوارلسو مخونو فارسي او پښتو ترجمه چې نورو مخونو ته اوږدې ده نو له دې داحتا ثابتېږي چې د کتاب "څوارلس مخونه" ځان ته بېل جېټيت نه لري ځکه نو دا خبره صحيح نه ده چې د خبرالبيان ورومې څوارلس مخونه د بايزيد انصاري د رسم الخط په باره کښې ځان له يوه جدا رساله تشکيلوي.

د بايزيد انصاري يو ورک کتاب "حالنما" نومېږي. چې ښاغلي خادم مرحوم يې د دبستان مذاهب په حواله مولينا عبدالقدوس يې د پښتو اکيډمي د تائپ شوې نسخې په حواله (چې ما هم دې مقاله کښې هم د دغې نسخې حوالې ورکړې دي) او حبيبي مرحوم يې په نورو ډېرو حوالو ذکر کوي. خو داسې ښکاري چې مرحوم حبيبي صرف د دې کتاب نوم اوږدې وه او د کتاب کومه نسخه يې نه وه ليدلې (د دې دلائل به زه وروستو بيانوم).

کومه حالنما چې اوس د علي گره يونيورسټي په لائبريري کښې موجوده ده او نقلونه يې لاهور او پېښور کښې موندل شوي د

علی محمد بن ابابکر قندهاری لیکلی شوې نسخه ده - ډ دې په ابتدا کښې علی محمد وائی :- بعضی از محبان ازین فقیر التماس داشتند که حالنامه پیر دستگیر که از تدایر دوران و ت م ح ناسخان تفسیر و تبدیل بعبارش روی راه یافته آنچې از کتاب و ناقلان معتبر استماع گشته به نط تحریر و در نظم و تقریر آورده شد ترجمه - حنی دوستانو له دې فقیره غښتنه وکړه چې ډ پیر دستگیر حالنامه کښې ډ زمانې له تېرېدو او ډ نسخه نویسانو ډ بې احتیاطې په نتیجه کښې عبارت تبدیل شوه دے حکه نو له (هغه) کتابه او ډ معتبرو ناقلانو حنی چې خه واورېدے شو هغه راوړے شو "گویا دا موجوده حالنامه په زړه حالنامه (پچې) بایزید انصاری لیکلې وه) او ډ نورو روایاتو په روایت او پخپله ډ لیکونکې په علم مښی ده -

ولې هغه حالنامه چې بایزید پخپله لیکلې وه اوس زمونږ ډ عالمانو ډ تحقیق مطابق نشته - دا موجوده حالنامه ډ ښاغلی حبیبی مرحوم ډ اندازې مطابق په ۱۰۵۰ هـ کښې لیکل شوې وه ښاغلی بېنوا مرحوم ډ بیان مطابق دا کتاب ډ "اورنگزیب په وختو کښې" لیکل شوه وه ښه اورنگزیب ډ ۱۰۶۸ هـ نه تر ۱۱۱۸ هـ پورې باچائی کړې ده - حکه نو ډ حبیبی مرحوم ډ بیان کړې تاریخ تردید پخپله هم ډ بېنوا مرحوم له بیانه کیږی - او ډ علی محمد حالنامه کښې ډ الله داد (رشید خان اول) ډ مرګ ذکر بیان شوه دے چې بې له خه اختلافه په ۱۰۵۸ هـ کښې واقع شوه دے ښه دا چې له حالنامه ص ۱ - ښه ډ خبر البیان عکسی چاپ مقدمه ص ۲۸ او ډ روښان یاد ص ۲۹۳ ښه ډ خبر البیان عکسی چاپ - ص ۴۱ ښه حالنامه ډ ډ وفات تاریخ ۱۱ شوال ۱۰۵۸ هـ (ډ پنځوسو کالو په عمر) لیکي - ص ۴۸۳ او ۴۸۲

حالنامہ یو حائي کنبې د اورنگ بادشاهه ذکر کوی له نوځکه د حبيبي مرحوم اندازه صحيح نه ده او علی محمد خپله حالنامہ د اورنگ زب د بادشاهي په زمانه کنبې د ۱۰۶۸ هـ نه پس ليکلې وه او په دې لړ کنبې د بېنوا مرحوم اندازه صحيح ده۔

خو اوس سوال دا پېدا کيږي چې هغه د بايزيدروشان خپله ليکلې "حالنامہ" څه شوه۔ له بده مرغه په روښاني تحريک بحث کونکي يو ليکونکي هم د دغه ورک کتاب د موجودگي په باره کنبې مونږ ته څه معلومات نه راکوي۔ حالانکې دې ضمن کنبې لکه د نورو ډېرو بحثونو اندازې خو کېدې شوې۔ مثلاً دا اندازه خو کېدې شوه چې د دبستان مذاهب ليکونکي د کومې حالنامې ذکر کړې دې هغه د بايزيد انصاري ليکلې شوې حالنامہ ده ځکه چې دبستان مذاهب په ۱۰۵۵ هـ کنبې ليکلې شوي دې له او لکه چې بره ثابته شوه د علي محمد حالنامہ د ۱۰۶۸ هـ نه پس ته ليکلې شوې ده۔ د دبستان مذاهب د نهم تعليم "نظراول" داسې شروع کيږي "در حالنامہ که نگاشته قلم تحقيق اوست مسطور است" (حالنامہ کنبې چې هم د ده ليکلې کتاب دې داسې ليکلی شوی دی او په ډېو الفاظو ختميږي "تا اینجا از حالنامہ میاں بايزيد هست" (۱)

ترڅو چې زما د ذاتي رأيي تعلق دې۔ د صراط التوحيد ورومېي ۲۹ مخونه د بايزيد د خپل لاس د ليکلې حالنامې بقیه ده۔ ځکه چې د ډېو واورو مخونو اسلوب د سرگزشت دې۔ داسې سرگزشت بايزيد انصاري

لحالنامہ ص۔ ۵۰۴۔ ۵۰۵۔ د عکسي چاپ خبر البیان ص۔ ۴۳۔ (د بېنوا مرحوم مقاله)

د دبستان مذاهب ص۔ ۳۰۴۔ ۳۰۵۔ ايضاً ص۔ ۳۰۸۔

قکچ

۱۔ صراط التوحید۔ تعارف۔ ص۔ ۱۔ ۲۔ اے ایضاً۔ ص۔ ح۔

او د موجوده صراط التوحيد ورومبني ۲۹ صفحي د بايزيد انصاري د حالنامي صرف بقيه وي -

د بايزيد روښان يو بل کتاب چې تر اوسه ئې هېڅ پته نه لکي
فخرالطالبين دے - د حالنامي د بيان مطابق دا رساله د خليفه يوسف
په لاس د بدخشان مرزا سليمان ته لېږل شوې وه - له خوهرکله
چې په صراط التوحيد کښې خطاب هرځايي "بادشاهانو" ته شوه
دے نو د بدخشان امير ته د ځان له کتاب د لېږلو د ضرورت
څه جواز نه ښکاري او دا قياس به ډېر ئې ځايه نه وي چې
"فخرالطالبين" د صراط التوحيد د هغې نسخې نوم دے چې مرزا سليمان
ته لېږلې شوې وه -

برسييل تذکره دا هم ياد ساتل پکار دی چې حالنامه د ډېرو
داسې کتابونو نومونه يادوي چې اوس هغو کښې د يو هم څه پته نه
لکي - په دېو کتابونو کښې اهم کتابونه دا دي :-

۱- مقصود الطالبين - د خليفه مودود -

۲- مرآة المحققين - د ملا ارزاني - (د دواړو ذکر د حالنامي په ص ۲۰۰
راغله دے -)

۳- مرآة العارفين (د ابابکر قندهاري ديوان چې ذکر ئې د حالنامي
په ص ۳۶۹ شوه دے)

بناغله حبيبي مرحوم د روښان يو نوم ورکے تاليف په خپله
يوه مقاله کښې را معرفي کوي له خو د دغې تاليف د "روښاني" کېدو

د پاره چې دوی کوم دلائل پېش کوی په هغو تسلی نه کیری
د جیبی مرحوم وېنا دا ده چې دې رساله کښې د خبرالبیان
صراط التوحید او مقصود المومنین غنډې د "بایزید مسکین" نوم اخته
شوې دے او د عربی او فارسی نوشتې بڼه او جوله "ی" د بایزید
د نورو تالیفاتو سره برابریږي ځکه نو دوی دغه رساله هم د
پیرروشان کښې.

جیبی مرحوم بل دلیل دا پېش کوی چې د رسالې په
خاتمه کښې د "بایزید مسکین" کومه مقوله لیکلې شوې ده هغه
د خبرالبیان له یوې جملې سره معنوی او ظاهري شباهت لري "له
متأسفانه دا دواړه دلیلونه تسلی بخښونکی نه دی ځکه چې
محض د "بایزید مسکین" په نامه اخستلو د یو لیک په باره کښې
په قطعیت دا دعوی نه شي کېدای چې دا د پیرروشان لیک
دے. د عربی، فارسی د نوشتې بڼه او جوله "کښې برابرې محض
د دې خبرې ثبوت دے چې لیکونکي د روښاني تحریک او روښاني
لیکونکیو ځنې متاثره دے او د خبرالبیان محض یوې جملې سره مشابهت
(او هغه هم د کتاب د اخرې جملې) څه دومره وزن نه لري چې
د هغې په بنیاد څوک دا دعوی کول شي چې دا کتاب هغه
سړی لیکل دے چا چې خبرالبیان لیکل دے. دا درې واره خبرې
د هر داسې کتاب په باره کښې ثابتیدای شي چې د روښان مریدانو
لیکل دی.

تکو

د دې نسخې کاتب هم هغه همه دان ابن شېخ نعمت دے
 چې هغه مقصود المؤمنین ؓ (د پښتو له ترجمې سره) ليکله دے۔
 چې بناغلی خلعي هوادمل ؓ قلعی نسخہ د سالار جنگ ميوزيم (دعري)
 کلکشن) کښې ليدلې ده له هرکله چې بناغلی هوادمل ته د مقصود المؤمنین
 د نسخې د قدامت په باره کښې څه معلومات نه دی حاصل شوی
 نو د حبيبي صاحب په کته کړې نسخې نه کم از کم دا خو معلومه
 شوه چې دغه همه دان ابن شېخ نعمت په ۱۰۴۳هـ کښې ژوندے
 وه۔ له او دا شېخ نعمت غالباً چې د هغه شېخ بايزيد دور وروړوه
 چې د بايزيد انصاری دوهم خليفه وه او چې د چا په باره کښې
 بايزيد روښان وئيلي وو ”اين بايزيد و آں بايزيد ک بايزيد“ (دا بايزيد او
 هغه بايزيد يو بايزيد) له بايزيد دور د روښانيانو په سلسله کښې
 ډېر نوټي مقام لری خو هرکله چې حالنامه د ده په تعارف کښې دا وائي چې دے
 د نعمت دور وروړوه نو داسې ښکاري چې نعمت دور هم د روښانيانو په سلسله
 کښې ډېره لويه درجه لرله۔

هم دغسې د پېر روښان يوه بل ”رساله“ هم متنازعه فيه
 حېثيت لری۔ دا رساله پښتو ټولنې په ۱۳۵۵ کښې د روښاني رسالې
 په نامه چاپ کړې ده او د بناغلی دوست شنواری نه بغير نورو
 ټولو افغان ليکونکيو دې ته د شک په نظر کتلی دی او را راږي
 ؓ څرگنده کړې ده چې دا رساله د بايزيد روښان نه بلکې شايد
 د بل کوم روښاني ليکونکي اثر وی۔ يواځې بناغلی دوست شنواری
 په دې اصرار کړے دے او له خپله خوا ؓ ښه زيار کړے دے

له د هند د کتابخانو پښتو خطي نسخې۔ ص ص ۵۲-۵۱ ته خبر بيا عکسې چاپ
 ص ۳۳ او د روښان يا د ص ۲۹۷ ته حالنامه ص-۲۱۴۔

چې دارساله د بايزيد انصاری ليکلې ثابته کړې. د ښاغلي زلی هوادمل گرانقدر ريسرچ "د هند د کتابخانو پښتو خطي نسخې" (مطبوعه ۱۹۸۴) کښې نه صرف دا خبره فېصله گڼلې شوې ده چې دارساله بايزيد انصاری ليکلې ده بلکې ښاغلي هوادمل پرې د خپل تحقيق په رڼا کښې دا اضافه هم کړې ده چې د دې رسالې نوم "فرحت المجتبیٰ" دے له

دې ضمن کښې ښاغلي هوادمل خومره کړاک کړې دے هغه ډېر قابل داد دے خو سره د دې هم د هغوی پېش کړې دليلونه قاطع نه برېښي. د ښاغلي هوادمل ورومې دليل دا دے چې د "روښاني رسالې" کومه دويمه ناقص الاول نسخه چې هغوی په ۱۳۵۶ کښې موندلې ده په خاتمه کښې دا شعر لری:-

دا تصنيف د ميا روښان د سړي دې ونغورينه
زما په خيال صرف په دې شعر دومره لويه دعوی نه شي
ثابتيده حکه چې د دې شعر هم معنی شعرونه په دې رساله
کښې ډېر ځلې راغلي دی او دا د رسالې ابتدا هلو له دې شعره
کېږي:-

ميا روښان وئيلي دينه دا سړي دې ونغورينه
د دې نه پس هر نوے باب له دې شعره شروع کېږي -
مسکين وئيلي دينه دا سړي دې وې ونغورينه
نوکه د ډېر ټولو شعرونو په رڼا کښې دا خبره شک منه کېږي
شوه چې د رسالې ليکونکي بايزيد انصاری دے نو محض د دې يو

تکج

شعر ٻه وجه دغه شک لري ڪهڙي ڪهڙي نه شي ڪجھه ڇي دا ڪمان
 ڪهڙي شي ڇي همدان ابن شيخ نعمت يا بل ڪوم ليکونڪي دلته
 د تصنيف معنيٰ هم هغه ڪري وي ڪومه ڇي د ”مسكين وئيلي دينه“ مصرع
 خرگندوي۔

د بناغلي هوادمل دوهم دليل دا دے ڇي د ڏيلي ٻه ملي ميوزيم
 ڪنڀي ڇي هغوي د دې رسالي ڪومه بله نسخو ليدلې ده هغې ڪنڀي
 ليکونڪي د رسالي ٻه ’آخر ڪنڀي دا هم ليکلي دي۔

ميا روبان وئيلي دي ٻه عنايت د الهی

زه به دا بيان ڪرم يو ڇو رباعي

هر ڇوڪ ڇي ئي ڪرده ڪا شناخت به ئي پداشي

ڪرده ٻه اخلاص وڪا ڇوڪ ڇي پتھيبي^{له}

د دې شعرونو د انتهائي نتيت معيار سره سره بيا هم دلته هغه
 ”سخن گسترانه“ خبره بيا پدا ڪيڙي ڇي د ”ميا روبان وئيلي دي“
 له الفاظو نه ڇي ٻه ۱۳۵۵ هـ ڪنڀي دا مطلب صحيح نه وه ڪنڀي
 شوي ڇي د رسالي ليکونڪي ميا روبان دے نو ٻه ۱۳۶۳ هـ
 ڪنڀي ترې دا مطلب وڪيل خٽڪه اوڻي صحيح شو؛ د ڏيلي د
 ملي ميوزيم“ د نسخي دا خبره هم ڊپره اهمه ده ڇي د نقل شويو
 شعرونو ليکونڪي د ”ميا روبان وئيلي“ ٻه ”يو ڇو رباعي“ ڪنڀي د
 بيانولو دعويٰ ڪوي اوس ڇي تر ڇو دغه ”رباعي“ نه وي پداشي
 تر هغه وخته خو به دا ثابتول گران وي ڇي د شعرونو ويونڪي

ڄھ وئيل غواہي-ايا ڏ پيرروڻيان ڄھ خبري ڏي ڇي هغه رباعيانو ته منتقلي ڪري ڏي او ڪھ دغه رباعيات ڏ پيرروڻيان خپل رباعيات ڏي ڇي ڏ روڻيائي رسالي يا ”فرحت المجتبىٰ“ نه بغير ڄھ شے ڏے۔ بناغلي هوادمل دا هم نه ڏي وئيلي ڇي ڏ دوئيئي نسخي (ڇي دوي پھ ۱۳۵۶ هـ ڪنبي موندلي وه) دا شعر

دا تصنيف ڏ ميآ روڻيان ڏے سري ڏي ونغورينه
ڏ ڏيلي ڏ ملي ميوزيم پھ نسخه ڪنبي شته او ڪھ نه۔

بناغلي هوادمل ڏ خپل ڪتاب پھ ص-۲۲ ڏ رسالي نوم ”فرحت المجتبىٰ“ او پھ مياشتو ڪنبي ”تذڪرة ميآ روشن“ ليڪل ڏے او دغه نوم ڏي ڏ هم دغه ڪتاب پھ ص ۲۱۷ داسي ليڪل ڏے۔ فرحت المجتبىٰ يا (ڏ روڻيان تذڪرة) ”هر ڄو ڪھ دا معنوي لحاظ سره ڄھ فرق نه ڪوي خو پھ اسمائي معرفه ڪنبي دا فرق مناسب نه ڏے او سئونڪ پھ مشڪل ڪنبي اچوي۔

ڏ ڏيلي ڏ نسخي ڏ لومري پانبي ”پھ الف مخ ڏ رسالي نوم“ ”الجز تذڪيره ميآ روشن“ ليڪل شوء ڏے خو ڏ هم دغه نسخي پھ اخر ڪنبي ڇي ڏ ڪل محمد روڻيائي ڪوم نظمونه راغلي ڏي هغو ڪنبي دا شعر هم شته

مياں روڻيان وئيلي دا رساله مي فرحت المجتبىٰ له
اوس نه شو وئيل ڇي ڏ ڪتاب نوم ”تذڪرة ميآ روشن“ ڏے ”تذڪير ڏ ميآ روڻيان“ ڏے او ڪھ ”فرحت المجتبىٰ“ ڏ ديودومره ڪر ڪچونو پھ

موجودگي ڪنبي دا دعويٰ ڪول ڇي ڌ رسالي نوم ”فرحت المجتبىٰ“ دے
 ڄھ بنياد نه لري۔ ڄڪھ ڇي دا هم قياس ڪبدے شي ڇي فرحت المجتبىٰ
 ڌ يو وروستي سري نوم وي ڇي ڌ ڪل محمد روبنائي په ليکي رساله
 ئي خپل نوم ليکي وي۔

هر ڪله ڇي دا رساله ڌ نماڻھ اوداسھ ڌ عامو مسئلو اودڄئي
 هغو مقاماتو ڌ ڪر ڪوي ڇي په روبنائي تصوف ڪنبي ڄھ ڄائي نه
 لري ڄڪھ نو ڌ عامو مسئلو ڌ يو والي او ڌ تصوفي مقاماتو ڌ اختلاف
 په وجه دا رساله ڌ بايزيد روبنائان تحرير يا تقرير نه شي ثابت ٿي
 او ڌ بناغلي صديق الله رشتين هغه ٿول دلائل په خپل ڄائي ثابت
 پاتي ڪيڙي ڇي ڌ روبنائي رسالي په مقدمه ڪنبي ئي راوي دي
 او ڇي بناغلي دوست شنواري ئي نه هغه وخت خواب ڪري وه او
 نه ڌ رسالي ڌ چاپ ڪبدو نه پس ئي ڪوم خواب زما تر نظره تهر
 شوے دے۔ بناغلي دوست شنواري په خپله هغه مقاله ڪنبي ڇي
 ڌ ”روبنائي رساله“ په سر ڪنبي چاپ شوې ده، ڌ حبيبي مرحوم
 هغه وٺنا هم ليکي ده ڇي ڌ هغي مطابق بناغلي حبيبي مرحوم
 هم ڌ دي قائل نه وه ڇي ڌا رساله بايزيد انصاري ليکي وه
 ڌ حبيبي مرحوم وٺنا ده۔

”غالبًا دا رساله بايد ڌ پيروبنان وي مگر دا خبره نوره خبرنه
 او مطالعه غواړي اوسرسل په سل ڪنبي حڪم نه شي ڪول ترڄو
 ڇي ڌ دغه رسالي نسبت پيروبنان ته په يوه بل دليل ثابت
 نه شي پخپله ڌ رسالي داخلي دلائل او اشارات ڌ ڪامل يقين

له روبنائي رساله۔ ص ۱ ب ج۔

مؤيد نه شي ڪٻڙي ۽ ۽ ۽

مٿاسفائڻ ڏ ٻڻاغيو دوست او هوادمل ڇرڪندا ڪري دلائل هم ڏ
هغو داخلي دلائلو او اشاراتو ڏ تعريف لاندې راڻي ڇي حبيبي مرحوم
پري دغه دعويٰ يقيني نه ڪٺله - خوزما ٻه خيال ڏ دي رسالي ڏ
بايزيدروبان سره ڏ نسبت نه لرلو له ٿولو لوي دليل دا دے
ڇي ٻه حالنامه ڪٺي ٻي هيڻ ڏڪر نشته او هر ڇوڪ ڇي حالنامه ڏ
بايزيدروبان او ڏ هغه ڏ تحريڪ ٻه باب له تر ٿولو لوي سند
ڪٺي هغوي ڏ يوي لمي ڏ پاره دا رساله ڏ بايزيد ليڪ نه شي منڻ -
ٻڻاغي دوست شنواري ڏ اخون دروېزه ڏ مخزن ٻه حواله ليڪلي
دي ڇي ”ڪوٺي مخني ڏ اخون دروېزه ڏ روبان ڏ رسالي (يا رسالو) ٻه
باب وٺيلي ٻه دغه رساله صدق ڪوي“ ۽ اخون دروېزه ڏ بايزيد ڏ
رسالو دا خصوصيات بيانوي -

”رسل بيادر در باب الحاد تاليف نموده - اما يڪه از خاصيت و تبليس آس
شيطان سيرت آس بوده كه در هر رساله خود سخنان با رمز و ايامي نوشته تا آنكه
بعض از اهل بينش و كمال داند كه درين ميل الحاد هست و آا هر ڪے بر سر سخن
او مطلع ني شد“ ۽

ترجمه :- ڏ الحاد ٻه باب ٻي ڊهري رسالي تاليف ڪري دي خود دغه
شيطان سيرت له تبليسه او خاصيتونو يو دا وه ڇي ٻه هره رساله
ڪٺي ڏ رمز او اياما خبري ليڪي تر دي حده ڇي (صرف) ڏ بصيرت
او ڪمال ڏ خاوندانو ڇني بعض ٻه دي پوه شي ڇي ڊهو ڪٺي
۽ روباني رساله - ڏ رسالي ڏ تاليف ٻه باب نظر - ٻڻاغي دوست شنواري - ص - د

۽ هم دغه مضمون - ص - ه - ۽ مخزن - ص - ۱۲۶ -

الحاد ته مهلان دے گئی نو هر سرے د ده په خبروځه پوهیږی“
 په دې ضمن کښې ښاغلي دوست شنوارے د اخون دروېزه د
 خبرې تصدیق داسې کوی چې د رسالې درې “بېټونه” رانقلوی-
 چې منکر دینه له فرضو پښتنه کاځي چې له کومه قامه دینه
 زه څرگند وئیل نه شم ما په اشارت وئیلی دینه
 هر چې عاقلان دی په اشارت به پوهیږینه^{له}
 بیا پخپله خپل تردید کوی او وائی چې مگر دلته هغه اشارې
 نشته چې د الحاد بوی ترې لاړ شی“^{له} او له دې نه پس بیا
 ښاغلی دوست شنواری نور دلائل راوړل شروع کړی دی- د
 اخون دروېزه د خصوصیاتو د تصدیق په سلسله کښې له دې
 نه مخکښې ښاغلی شنواری دوه نور دلائل هم راوړی دی یو دا
 چې “ان ملعون به زبان افغانی شعر مې گفتم” (هغه ملعون په
 پښتو شعرونه وئیل) چې اخون دروېزه وئیلی دی نو “البته دغه
 رساله شعر دے”^{له} گویا د دې “دلیل” په رڼا کښې هره هغه
 رساله چې په شعر کښې وی نو هغه به د بایزید روښان وی-
 بیا د اخون دروېزه حواله ورکوی او وائی:
 وآنچه وے در رساله خود آورده است که جز ملال نه باید خوردن غرض
 او این بود که..... (مخزن- ۱۳۳خ) په رساله کښې د حلالو او حرامو
 مسئلې ډېرې تکرار شوی دی لکه چې وائی-
 اول د ایمان شرطونه دادی چې و خدايي و ته په غیب ایمان ورینه

له روښاني رساله- ص- ه- له هم دغه له هم دغه -

دوہم زدہ کپہ چي علم غیب وارہ لہ خداڻي دے
 درہم چي بہشت دوزخ نالیدلی وینتہ
 خلورم چي حلال پھ حلال شمہری
 پننم چي حرام حرام گمہینہ
 د اخون دروپزہ مفصل اعتراض دا دے:-

”وچن از ہشتم ذکر خود مرید اگاہ میگرد و آن زمان میگفت اکنون تو از امر شریعت و نواہی فارغ آمدی زیرا کہ کار خود را تمام کردی۔ این هنگام ہر چہ یابی بخوراز حلال و حرام۔ درنخبہ دے در رسالہ خود آورده است کہ جز حلال بناید خوردن غرض دے این بودہ کہ ہر چہ از دیگرے بہ غضب و زور و زخم شمشیر بگرفتہ آں حلال است زیرا کہ بہائے سرقہ است دہر چہ بہ سوال بگرفتہ آں حرام است“ لہ

ترجمہ: او ہر کلمہ چي لہ خپل اتم ذکر خني مرید بہ ئي خبر کپہ نو ہفہ وخت بہ ئي وئیل چي اوس تھ د شریعت د امر او نہي خني فارغ شوئ خکہ چي خپل کار دې مکمل کپہ۔ دا وخت چي حرام حلال ہر خھ بیا موئ خورہ ئي۔ او ہفہ چي ہفہ پھ خپلہ رسالہ کنبی راوری دی چي لہ حلالو بغیر بل خھ نہ دی خوپل پکار نو غرض ئي دا وہ چي ہر خھ چي دې لہ بلہ پھ غضب، زور او پھ تورہ و نیوہ ہفہ حلال دی خکہ چي ستا د سر قیمت دے او ہر خھ چي تا پھ سوال و موندل ہفہ حرام دی۔“

اوس بہ لستونکی پوہ شوی وی چي بایزید رویشان خھ وائی، اخون دروپزہ ترې خھ مطلب اخلی او بیا بنا غلے دوست شنوارے ترې خھ نتیجہ وباسی۔

د ښاغلي دوست شنواری بل دلیل دا دے چې ”رساله د خبرالبیان په شان د روښان پخپله نامه پېل شوې. د خبرالبیان د هرې مسئلې په سر کېنې (او بایزیده) په رساله کېنې (مسکین وئیلی دینه) راځي. دا د مولفینو یو پخوانی دود دے چې د کتاب په سر کېنې به ئې خپل نوم څرګند او هـ“ له

د محترم دوست د ”دلیل“ ځواب هغه پخپله کړے دے چې هم دې مقاله کېنې ئې دا منلې دی چې ”رساله د روایت او خبرالبیان د الهام په صورت لیکل شوې“ له دې حقیقت په رڼا کېنې به مونږ ووايو چې خبرالبیان کېنې د ”او بایزیده“ تکرار ځکه دے چې دا د بایزید د عقیدې مطابق هغه ته د ”خدائی الهام“ دے. که داسې نه وی نو د خبرالبیان او رسالې کېنې د ”او بایزید“ او ”مسکین وئیلی دینه“ تکرارونه دواړه به د ”مولفینو پخوانی دود“ ګڼو او داسې به د افغانستان د ګرانو لیکونکیو دا متفقہ دعوی غلطه ثابته شی چې خبرالبیان ”الهامی“ کتاب دے.

د ښاغلي دوست بل دلیل دا دے چې رساله د خبرالبیان په شان په مخصوص طرز لیکل شوې او د فقهي له نورو کتابو څخه څرګند توپیر لري. له زما ډېره عاجزانه راځي دا ده چې دا دلیل بې بنیاده دے ځکه چې د دې مطلب به دا شی چې هره رساله چې د خبرالبیان په شان په مخصوص طرز (۹) لیکل شوې او د فقهي له نورو کتابو څخه فرق لري نو هغه به بایزید انصاری لیکلې وی. د دې دلیل

..... له روښاني رساله. د ګران دوست شنواری مقاله. ص. و.

له ایضاً. ص. ز. له ایضاً. ص. و.

دَ لاندې بناغلی دوست دا خبره هم کړې ده چې د خبرالبیان دص^(۴)
او د رسالې د ص-۲۰ مضمونونه یو شان دی ما د ډېر مشقت باوجود
په دغه دواړو مخونو بیان شویو مضمونونو کښې څه یو ولې پېدا
نه کړې شې - خو که چېرې دا وی هم نو دا د دې دعوې ثبوت
نه شی ځکه دې چې دواړه لیکونه د یو کس دی - که خبرالبیان
رښتیا "الهامي" کتاب وی نو د روښان د تحریک هر عالم ته د دغه
"الهامي کتاب" د تفسیر حق حاصل وه او ډېره اغېزه ده چې دارساله
د خبرالبیان د متعلقه ځایونو په تفسیر کښې لیکل شوې وی -
بناغلی دوست د څلورم دلیل په سلسله کښې وائی "په دواړو
کښې د روښان د طریقت د منزلونو تفصیل چې هغه (د شریعت،
طریقت، حقیقت، معرفت، قربت، وصلت، وحدت، سکونت) منزلونه
دی په تفصیل سره بیان شوی دی - له بناغلی دوست د "روښانی رسالې"
د هغو مخونو حواله نه ده ورکړې چې پکښې د ډېو "منزلونو" تفصیل بیان
شوې ده خو د دې په مقابل کښې زه د هغو مخونو حواله ورکوم
چې د اتو په ځای پکښې له بره ذکر شویو "منزلونو" ځنې صرف شپږ
منزله ذکر شوی دی -

"مسکین" چې د توحید علم بیانوی نو دوائی -

توحید مقام دے د یگانګۍ چې (رې) شپږ منزله دینه
نومونو نه به یې وایم که د چا په (شاید پرې) رضاوینه
شریعت طریقت حقیقت دے معرفت قربت وصلت دې ګڼینه^{له}

قلو

يوبل ڄاڻي ڪنهي وائي.

هر ڇي ڄلور مقام او ڪليمه ٿي نه زده د فقيري لقي په (پرې) حرام ويته
شريعت طريقت حقيقت دے ڄلورم دې معرفت گهڻيه له
له دې نه فوراً پس بيا د دېو ڄلورو وارو ”مقاماتو“ ڪليمي بيانيري او د ختمبر
نه لږ مخڪنبي د ”فقرنامه“ په حواله د اتو مقاماتو ذکر ڪيري ته ڇي د
بايزيد روښان د اتو مقاماتو“ په ڄاڻي ٿي نور اته مقامات را اخستي دي
ڇي له هغو نه صرف د شپڙو مقاماتو يعني د ”تائبانو“ د ”عابدانو“ د
”زاهدانو“ د ”صابرانو“ د ”راضيانو“ او د ”معيانو“ تفصيل بيان شي او د دوم
مقام د ”شاكرانو“ په دې شعر

دوم مقام دے د شاكرانو

شاكران دې په شکر ڪنبي اوسينه ٿه

رساله ختميري نو له دې جهته وٺيل شو ڇي د روښاني رسالي مقامات
هغه نه دي ڇي بايزيد روښان سره منسوبيري او ځکه نو د ڪران
دوست شنواري دا وٺنا صحيح نه ده ڇي رساله ڪنبي د روښان د طريقت
د منزلونو تفصيل بيان شوي دے. ٿه

د ديو ٽولو خبرو په رڻا ڪنبي زه وٺيل شم ڇي د ”روښاني رسالي“
په ضمن ڪنبي لا دا خبره په حتمي طور فصله شوې نه ده ڇي دا
د بايزيد روښان تصنيف دے بلڪي لکه څنگه ڇي جبيي مرحوم فرمائيلي
دي. دا خبره نوره څپر نه او مطالعه غواري او سرے سل په سل
ڪنبي حڪم نه شي ڪولے تر څو ڇي د دغه رسالي نسبت پير روښان ته

له عڪسي حصه ٥٧ مخ- چاپي حصه ٣٨ مخ- ٿه روښاني رساله (عڪسي) ص ٥٨ (چاپي)
ص ٣٨- ٿه رساله عڪسي- ص ٥٩ چاپي- ص ٣٩ ٿه روښاني رساله- د ښاغلي
دوست مقاله- ص ز-

په يوه بل دليل ثابت نه شی (حواله ئې مخکېنې تېره شوه)

د بايزيد روښان د شاعري په باره کښې د عبدالاکبر خان اکبر نه
بغېر نورو اکثر و ليکونکيو د اخون دروېزه په بيان تکیه کړې ده اودا ئې
وئيلي دي چې بايزيد به شاعري هم کوله. عبدالاکبر خان اکبر د بايزيد
د فارسي درې شعرونه د خپل کتاب "روښانيان - د مغلو تاريخيان" په ص ۶۸
راوړي دي خو دا حواله ئې نه ده ورکړې چې دا ئې وزنه شعرونه ئې
له کومې راپېدا کړي دي. دېو درېو شعرونو کښې دېر وې "شعر"

من ذات خدا ديدم اين چشم بنور
نور بود بے مثال که خود را بن نمود

د صراط التوحيد په ص ۱۹ راغلي دے خو هلته دا وضاحت نه دے
شوې چې ايا دا د بايزيد خپل شعر دے که د بل چا شعر ئې نقل
کړې دے. نور دواړه شعرونه د هغه "گفتار شيخ مسکين" نه رانقل
شوي دي چې د صراط التوحيد په ص ۲۲-۲۳ راغلي دے.

د صراط التوحيد په دغه مخونو راغلي "گفتار" په خوارلسو شعرونو
مشتمل دے چې نه خه وزن لري او نه ئې قافيه شته. دا "گفتار"
اصل کښې د بايزيد روښان له هغه قصيدې ځنې منتخب شوې دے
چې حالنامه کښې په ص ۵۷-۵۸ د حال انساني د قصيدې په
نامه راغلي ده او نهه ويشت شعرونه لري. د "حال انساني" دا قصيده د
صراط التوحيد له قصيدې يو لوي فرق دا هم لري چې وزن او قافيه
ئې صحيح دي. د مثال په طور د عبدالاکبر خان اکبر مرحوم نقل کړي شعرونه

کرم بد ازال اختيار ترک وجود
بکار ترک وجود مارا وصال پيدا شد

قلح

تام ایں حال بیانے کردم
 هرکه ایں کار کرد چو آفتاب هویدا شد
 خویہ دغه شکل کنبی په حالنامه کنبی نشته البته په دې شکل
 دغلته موجود دے .

هرکه او ترد کرد هستی خویش
 رتبہ او ز قرب اولی شد
 ددې قصیدی خفی شعرونه صراط التوحید نه د نمونی په طور راخلم-
 در دلم عشق تو جوں پیدا شد
 نقش من بامن دشمن ظهور پیدا شد
 چوں دل باغلاف نقش پیدا شد
 دا بدام خلقه بسیار باز پیدا شد
 دا شعرونه په حالنامه کنبی داسې دی-

در دلم عشق تو چوں پیدا شد
 نفس بامن عدد هویدا شد
 دل خلاف هوای نفس گرفت
 شور و شرور وجود بالا شد

دغسې په صراط التوحید او حالنامه کنبی په سوونو شعرونه دی چې دا
 پته ئې نه لکی
 چې دا چایکلی دی خو هرکله چې دا ټول په فارسی دی نو
 حکه که ددوی په باره کنبی دا اطمینان هم وشي چې بایزید روښان
 لیکلی دی نو هم ئې پښتو ادب او شاعری د پاره څه اهمیت نشته-

له حالنامه- ص- ۵۷ له ایضاً ص- ۲۳۷-

هم په دغسې د ارزاني د "مراة المحققين" او د خليفه مودود د "مقصود الطالبين" حال هم دے چې حالنامه کښې ترې ډېر شعرونه او نثرې برخې رانقل شوی دی خو هرکله چې دا نمونې هم په فارسي دی نو پښتو شعراو نثر ته ئې څه بخښنه نشته. د حالنامې د ليکونکي د علي محمد د مشر ورور خواجه محمد چې حالنامه ورته "صاحب مقام سکونت" له وائي د پښتو د غزلونو څه نمونې البته قابل ذکر دی چې مطلع او مقطع ئې لاندې رانقلوم.

(يو) کامل رهبر دې بويه
 شه واقف د دوی له خويه
 خواجه محمد ه په جهان کښې
 د مسکين بخره ده لويه
 هادی لون لون وایه
 خپل هادی پکښې وستایه
 خواجه محمد دې قناعت کړې
 لوی غني به شی گدايه^{له}
 حالنامه کښې د بايزيد روښان پښتو شاعري ته د بخښنو په باره کښې چې کوم تفصيل بيان شوی دے هغه د ډېرو اهمو نتايجو حامل دے. حالنامه وائي.

"د ديگر پيشترو در افغانان از دوسر بيت شعر زياده نه بود و پير دستگير قدس سره بزبان افغانی قصيده ها و غزلها و رباعيتها و قطعها و مثنويها ساختند. و از طفيل پير دستگير قدس سره فرزندان و مریدانش ديوانها گفتند. و در هائے حقائق و معانی دارال سفتند و بعض افغانان

که مرید ایں خاندان نمودند چون شعر و کلام ایشان دیدند تقلید و تتبع ایشان کردند۔^۱ له ترجمہ:- ”او بلہ دا چي اکاھو پھ پښتو کښې د دوه درې بېتو نه زیات شعر نه وه او پیر دستگیر قدس سره پھ پښتو قصیدې، غزلونه، رباعیانې، قطعی او مثنویانې جوړې کړې او د پیر دستگیر له طفله د هغه زامنو او مریدانو دیوانونه جوړ کړه او د حقائقو او معانیو مرغلرې ئې وپېښلې او ځنې افغانان چې د دې خاندان مریدان نه وو چې د دوی شعر او کلام ولیده نو د دوی تقلید او تتبع ئې وکړه“ له دې بیانه دا نتیجې راووتی:-

- ۱- د بایزید له دوره مخکښې پښتو کښې شاعری له دوه درېو شعرونو نه زیاته نه وه۔
 - ۲- بایزید پھ پښتو کښې پھ ورومې ځل قصیدې، غزلونه، رباعیانې قطعی او مثنویانې لیکلې دی۔
 - ۳- د بایزید زامنو او مریدانو هم پھ پښتو شاعری کړې ده او دیوانونه ئې مرتب کړي دی۔
 - ۴- ځنې نورو پښتنو هم د دوی تقلید کړے دے۔
- تراوسه لا د بایزید د پښتو قصیدو، غزلونو، رباعیاتو، قطعواو مثنویانو څه درک نه دے لکیدلے خو د حالنامه له بیانه یقیني طور سره څرگندیږي چې بایزید پھ دېو اضافو کښې شاعری کړې ده۔ له هم دغسې د بایزید پھ زامنو کښې هم د هېچا د شعر پته لا
-
- له ایضاً ص- ۲۷۳- ته حبیبی مرحوم د بایزید روښان ”پښتو او فارسي کښې“ د جوړو نظمونو ذکر کوي خونه ئې نمونه ورکوي او نه ئې حواله-(د عکسي چاپ خبرالبيان مقدمه ص ص ۱۱-۱۲- د روښان یاد ص ۲۷۶-)

تراوسه نه ده لگېدلې د هغه د نسی مرزاخان د پښتو شاعری او د ځنو کړوسو د هندي شاعری په باره کښې مونږ خبریو خو پخپله حالنامه کښې هم د بایزید د زامنو د شعر په باره کښې څه تفصیل نشته شاید چې حالنامه کښې د "فرزندان" کلمه په وسیع معنی کښې استعمال شوې وی او مراد ترې نسی او کړوسی وی. خو په هر حال کښې د بایزید د خاندان پښتوته بخښنې د قدر قابلې دی او د بایزید او د هغه خاندان د پښتو ادب په تاریخ کښې یو ډېر جوت مقام لری.

د دې برخې په اخر کښې زه د بایزید په فارسی او عربی د ځنو عالمانو د اعتراضونو په باره کښې خپل خیال څرگندول ضروری گڼم. د ډېو اعتراضونو ابتدا د صراط التوحید له مقدسې نه شوې ده چې حافظ محمد ادریس مرحوم پکښې منجمله د نورو خبرو دا هم لیکلې دی چې "د دوی عربی خو صرف تبرک گڼل پکار دی البته فارسی ئې بالکل صفا او سلیسه ده" (ترجمه) له

مولینا عبدالقدوس صاحب د خبرالبیان په مقدمه کښې لیکي. ".... عربی ډېره کمزور ده (هکذا) که بایزید دا عربی عبارتونه نه و لیکل نو شاید چې عالمانو به ئې دومره مخالفت هم نه و کړی (له) دا خبره په یو بل اړخ ډېر اهمیت لری نو ځکه به پرې په خپل ځانې یو ځل بیا هم بحث کوؤ).

محترم عبدالحئی حبیبی مرحوم د بایزید روښان د عربی او فارسی په باره کښې لیکي ۱-

"ژبه ئې معیاری ادبی عربی نه ده ډېرې گرامری ناوړې لری

له صراط التوحید. تعارف - ص. ۷ له خبرالبیان مقدمه - ص. ۶۰ - ۶۱ -

او داسې ښکاري چې لیکوال یې په عربي گرامر لږ پوهېدلی (دا تبصره د مقصود المومنین په باره کښې ده چې لکه ذکر یې شو د حبیبي مرحوم نه وه کُستې). د صراط التوحید د ژبې په باره کښې وائی "ماته گڼه فارسی او عربي ده" له ولې عجیبه خبره دا ده چې حبیبي مرحوم د "خبر البیان" د عربي او فارسی په باره کښې دا گیله نه کوی او په دې هم د خیال کولو تکلیف نه کوی چې د کوم لیکونکي فارسی او عربي په وروستو لیکلیو کتابونو کښې ماته گڼه وه هغه د خپل لیک ابتدا له داسې کتابه څنگه وکړه چې عربي او فارسی یې د حبیبي مرحوم له تنقیده بېلا دی.

د بایزید روښان په عربي او فارسی اعتراض کونکیو محترمو عالمانو دا خبرې نظرانداز کړي دي:-

۱- د بایزید روښان معاصر او شدید مخالف اخون دروېزه د خبر البیان په عربي او فارسی هېڅ اعتراض نه دے کړے. تذکرة الابرار والاشرار کښې اخون دروېزه وائی:-

"این ملعون کتابے را تصنیف کرده بعضے کلمات اورا به زبان عربی بلا ادراک ترکیب و ترتیب جمع آورده و بعضی را به زبان فارسی و بعضی را به زبان افغانی و بعضی را به زبان هندی. اما هر کدام از این کلمات ناموزون و ناموافق افتاده به حدے که طبائع اهل علم از آن متفرق می گردند" (ترجمه) "دې ملعون یو کتاب تصنیف کړے دے چې ځنې الفاظ یې پکښې د ترکیب او ترتیب له ادراکه بغیر په عربي راجع کړي دي ځنې یې په فارسی ځنې په پښتو او ځنې په هندی. خو له دېو الفاظو هر یو تر دې حده ناموزون او ناموافق دے چې د اهل علم خلقو طبیعتونه ترې متنفر کیږي" د اخون دروېزه دا تنقید صرف د خبر البیان په عربي او فارسی نه بلکې په هندی او پښتو هم دے ځکه

له "خبر البیان" مقدمه - ص ۲۷، د روښان یادص ۲۹۱ -

له ایضاً - ته تذکرة الابرار والاشرار - ص ۱۴۸

نو د دې مطلب به دا گڼو چې اخون دروېزه یا خود هغه پښتواوهندی هم غلطه گڼله او یا بیا د هغه تنقید د ژبې د غلطۍ متعلق نه بلکې د مفاهیمو د غلطیو متعلق وه او په دې بنیاد دا ویل شو چې د بایزید روښان د معاصر نقاد په خیال کښې د هغه عربی او فارسی له گرامری او نورو لفظی غلطیو پاکه وه- او که خبرالبیان کښې دا غلطۍ وې نو بایزید به د اخون دروېزه غندې عالم نه په دې سلسله کښې هم په امان کښې نه وه پاتې-

۲- د اخون دروېزه زمانې ته نژدې په ۱۰۵۵هـ کښې د بستان مذاهب لیکل شوي دي- د بستان مذاهب د حالنامې حواله ورکوي د خبرالبیان او مقصود المؤمنین ذکرکوي او دا روایت هم کوي چې ”علماء از مناظره او باز مانند“ له (عالمان هغه سره مناظره کښې پاتې راغله) نوکه چې بایزید روښان رښتیا یو پې علمه سره وې نو د بستان مذاهب لیکونکي (چې د هغه زمانې ته ډېر نژدې وه او د هغه مرید واصل یې لیدل وه) به ضرور د هغه د بې علمۍ ذکر کړی وې-

۳- خوشحال بابا هم د یوولسمې صدۍ لیکونکي دي او په دې لحاظ بایزید سره عصري نژدې والی لري- په اخون دروېزه د تنقید کولو په موقع خوشحال بابا په سوات نامه کښې وایي-

د روښان خبرالبیان یې وه لیدل

هغه هم مجهول بیان وه ناپسندل

او هم دغه د ”مجهولیت“ الزام خوشحال بابا د اخون دروېزه په ”مخزن“ هم عائد کړی دی-

نامعقول مجهول بیان پکښې یې ځایه

پکښې بد د سید وایه یزید ستایه

اوس چي ڏاڏون دروېزه پھ عربي او فارسي ھڻا ھم اعتراض نہ دے
 ڪرے نولازمًا به ڏاڏا ”مجهول بيان“ معنی به گرامری غلطی نہ بلڪي لکھ ڇنگه
 چي محڪمبي عرض وشھ ڏاڏا ھم مفاھمو غلطی ڪنو (او خوشحال بابا
 ڏاڏا دروېزه پھ سلسلہ ڪنبي مثال ڏاڏا ”سيدبد“ او ڏاڏا ”يزيد ستايل“ بيان
 ڪرے دے)۔

۴۔ ڏاڏا يزيد روڻان پھ ٻارہ ڪنبي ليک ڪونڪي ٽول علماء پھ دي متفق
 دي چي ملا ارزاني ڊپر لوڻي عالم سرے وھ۔ ھم دغسي خليفه
 مودود ترين ھم ڊپر لوڻي ليڪونڪي ياديدي او چي حالنامہ ڪنبي
 ڏاڏا ھغھ ڏاڏا فارسي ڏاڏا نثر ڪومي نموني راغلي دي ڏاڏا ھغوپھ وجھ
 ھغھ ڏاڏا فارسي ڏاڏا اول صف پھ ليڪونڪيو ڪنبي ڏاڏا شمار ڪبو و حق
 لري۔ ڏاڏا فارسي ڏاڏا ڪلاسيڪي ليڪونڪيو ڏاڏا ٻارہ ڏاڏا عربي علم ڊپر ضروري
 وھ او چي خليفه مودود ترين او ملا ارزاني غندي عالمان ڏاڏا بايزيد
 روڻان نہ دومره متاثره وو چي ڏاڏا ھغھ ڏاڏا ٻارہ ڏاڏا خيل اولاد او وطن
 پريڻے وھ نو دا ڊپرہ غير اغلبه ده چي ھغوي به ڏاڏا ”جاھل“ او
 ”ناپوھ“ سري ڏاڏا ٻارہ دا دومره قرباني ڪولي۔ ڏاڏا ملا ارزاني ھند
 ته ڏاڏا واپسي پھ سلسلہ ڪنبي ڪھ ڏاڏا اخون دروېزه روايت ھم و منو
 نو ھغھ دا وائي ”بعد ازانڪ پير تاريڪ راه زني و مسلمان ڪشي را پيشه گرفتہ ارزاني
 از دجا شھر باز بھند رفتہ“ لے (ترجمہ۔ پس لھ ھغې چي پير تاريڪ شوڪي
 او ڏاڏا مسلمان وڙل خپلہ پيشه ڪرھ ارزاني لھ ھغھ جدا شھ او
 بېرته ھند ته لاڙ) ڏاڏا ارزاني پھ ٻارہ ڪنبي اخون دروېزه دا ھم وائي
 چي ھغھ تھڙ فھمہ او فصيح زبانه شاعر وھ۔ (۲) او ڏاڏا ھغھ دوه نور

لے تذڪرة الابراور والاشراوص۔ ۱۴۹۔ لے ايضًا۔

ورونه عمر او علی ئې هم یاد کړې چې د دواړو نومونو سره ئې د "ملا" کلمه لیکلې ده. نو سوال دا پېدا کیږي چې آخر دا دومره عالمان خلق د یو "ناپوه" او "جاهل" څنگه مریدان شوه. او په فارسي او عربي کښې یو ناقص لیکونکې ئې "کامل پیر" ولې اومنلو.

۵- د خبرالبیان دعوی د ده "ترو وایه د هغه سړی ونه چې باور نه کا په دا کلام چې راوړی له خدایه بهتر له دغه کلام. که یو یاست له رښتني ادمیان "له اخون دروېزه د خبرالبیان په باره کښې هر څه وائی خو دا نه وائی چې ژبه ئې غلطه ده او نه دغه دعوی ترديدوی. دغسې د هغه د رسالو په باره کښې دا خو وائی چې پکښې د دروغو احادیث راغندا کړی دی له خودا نه وائی چې د دغو دروغو احادیثو عربي غلطه ده. د دې په مقابله کښې په پښتو، فارسي او هندي (هندي) ژبو کښې د هغه د موزونیت طبع اعتراف کوی. له ځکه نو دا خبره څه سمه نه خوری چې د بایزید عربي او فارسي ضعیفه ده.

۶- حالنامه دا شهادت ورکوی چې د امداد دوه نمسوقا درداد او مهدی داد به د عالمانو او صالحانو صحبت غوره گڼلو د پیر دستگیر کتابونه ئې لستی وو په شاعري کښې "بهره تمام" لرله او د موسیقی په مهم کښې ماهران وو (۴۶۷، ۴۶۸) د جلال الدین د لور بی بی ، علای (چې د احداد بی بی وه) په باره کښې وائی چې له خپله پلاره ئې خبرالبیان او مقصود المؤمنین "بنه په معنی" لستلی وو (ص ۴)

له خبرالبیان ص - ۲۱۶. عکسی چاپ - ۱۳۴. الف له مخزن ص - ۱۲۲.
له ایضاً. ص - ۱۲۳.

نو چي د کوم خاندان زنانه هم په عربي پوهېدل نو مشرته به ئې
خوک له عربي او فارسي ځني نابلد وواي.

داسې ښکاري چي د روښانيانو په تحريراتو کښي د عربي او فارسي
دا غلطۍ د کاتبانو د لاس وهني نتيجه ده. لکه چي پخپله مولينا عبدالقدوس
صاحب منلي دي چي " کېدې شي چي د دې عربي ډېرې غلطۍ هغه
ناپوهه کاتبانو کړي وي چي د بايزيد د ارادت په حلقه کښي شامل
وو" له او د دې خبرې يو ثبوت دا هم دے چي که يو خوا خوشحال بابا
دا وائي چي :

له چانه په پښتو کښي ما ميزان ليدلې نه دے

ميرزا په دا زبان که وئيل کړي دي تللي نه

نوبل خوا دا هم يو ناقابل ترديد حقيقت دے چي د مرزا په ديوان کښي
کم و بېش هر غزل د وزن غلطۍ لري. د دې وجه دا ده چي د روښانيانو
کتابونه به خلقو يواځي لستل نه بلکي حفظ کول به ئې هم. دا هم د حالناي
روايت دے چي د بي بي علائي ډېرې خور بي بي نورخاتون د مرزا خان ديوان
ټول حفظ کړے وو (ص ۷۴) نو د حفظ کړيو نظمونو او نثر په ليک
کښي د راوستلو په صورت کښي که د ژبي غلطۍ واقعې شي نو هېڅ يوهوښيار
سرے به ورته د مصنف غلطۍ ونه وائي بلکي هرکله چي دا د حفظ
کونکي او د دغه حفظ له سلسلې ليک ته د راوړنيکو په لويه سلسله کښي
د ډېرو د غلطيو نتيجه کېدې شي نو صحيح راځي هم دا ده چي دا غلطۍ د
کاتبانو او نسخو نويسانو نه سرزدې شوي دي.

له د خپرا البيان د پېښور چاپ مقدمه - ص ۶۱ - له ارمغان خوشحال - اول ټوک -

د مقدسې په دې برخه کې زه د هغو غلط فهمیو ازاله کول غواړم چې د بایزید روښان د "مخالفینو" په سلسله کې ځنو لیکونکیو په دانسته یا نادانسته ډول خورې کړی دی او هرکله چې د بایزید روښان له ټولو لوې مخالف حضرت پیر بابا یادیري نو ابتدا به یې هم له دوی ځنې وکړم. د حضرت پیر بابا په باره کې دا یاد ساتل پکار دی چې د دوی هېڅ یو لیک نه موندل شوی دی او نه یې معاصرینو ذکر کړی دی. د دوی د "مخالفت" سند د اخون دروېزه له تحریراتو پېش کېږي او هرکله چې د اخون دروېزه په سلسله کې مفصل بحث مخکې راروان دې دې ځکه نو د هغه د روایاتو په باره کې به پخپل وخت خبرې وکړم شی. خو صرف دومره معروضات دلته کول ضروري گڼم چې روښانې تحریراتو کې د پیر بابا د مخالفت هېڅ ذکر نه موندل کېږي (او دغسې د اخون دروېزه په باره کې هم روښانې تحریرات خاموش دي) البته د مرزا دیوان کې دا یو شعر ضرور شته چې متأسفانه پرې هېچا د غور کولو تکلیف نه دې کړی.

اے مرزا روښان په هر لوري جلوه کا

د تبریز افتاب راوخت له بونیره

دا شعر مختلف قرائتونه لري. د کابل د چاپي دیوان متن کې د "بونیره" په ځای "منیره" لیکل شوی دی چې یو څو مصرع یې معنی کوی او بله د "منیره" یایې معروف د ټول غزل د یایې مجهول قافیې سره سمون ختموي. ځکه نو دومره خویقیني ده چې دا تورې "بونیره" دے. د کابل د چاپي دیوان په حاشیه کې هم د یوې قلمی نسخې په حواله هم دغه

قرأت راغله دے۔ دغه نسخہ کنبی دَ ورومبی مصرعی دَ رُوبنان پھ حَائی خضر
 راغله دے۔ داسی بشاری چي دویمہ مصرع کنبی دَ "تبریز" کلمہ اصل
 کنبی "ترمذ" ده (دا مصرع دَ کابل چاپی دیوان کنبی داسی ده۔ "تبریزی
 افتاب راوخوت له منیرہ" او ورسره ئی حاشیہ کنبی دا نوٹ ہم راغله
 دے "دَ نورو نسخو دَ رُوبنان پھ حَائی دَ کتابخانې پھ نسخہ کنبی "خضر"
 دے او دَ کتابخانې دَ نسخې دَ (منیر) پھ حَائی پھ نورو کنبی (بونیر)
 دے۔ پھ دې شکل کنبی دَ کابل چاپی دیوان دَ نورو نسخو "بونیر"
 نظر انداز کرے او صرف دَ کتابخانې دَ نسخې قرأت ئی راحت دے۔ دا
 ہم یاد ساتل پکار دی چي دَ "کتابخانې" دَ نسخې پھ نامہ دَ مرزاخان
 انصاری دَ کابل چاپ دیوان کنبی له دوو نسخو استفادہ شوې ده چي
 دَ کتاب مرتب ئی پھ خپلہ مقدمہ کنبی دَ "کتابخانې بشپړہ نسخہ" او دَ
 کتابخانې نیکمری نسخہ" پھ نامہ معرفی کوی له خولہ بداه مرغه ئی دَ
 دیوان پھ ص- ۱۳۸، چي دغه شعر لری هېڅ صراحت نه دے کرے چي
 دا شعر ئی له کومې نسخې آخستے دے)

بهرکف دَ "بونیر" له کلمې دا استنباط کول به غلط نه وی چي دې
 شعر کنبی مرزا حضرت پیربابا ته اشاره کوی۔ او پھ دې لحاظ صحیح شعر
 داسی پکار وه۔

اے مرزا خضر پھ هر لوری جلوه کا

دَ ترمذ افتاب راوخوت له بونیرہ

کھ زما دا توجیہ قبولہ نه کرے شی نو بیا دَ شعر هېڅ مفہوم نه شی
 پیدا کیدے۔ او هر کله چي سید علی ترمذی (پیربابا) بونیر سره تعلق
 لری نو پھ دې بنا وئیلے شو چي دې شعر کنبی دَ پیربابا روحانی افصا تو

تہ اشارہ شوہی دہ۔

دَ حُنو بی احتیاط لیکونکیو دا خیال دے چہ ہرکلہ پیر بابا مغلوسرہ
رشتہ لرلہ نو حُکھ ہغوی دَ مغلو دَ پارہ پھ پینتنو کنبہ کارکولو۔ دَ حہراشتیا
خبرہ دا دہ چہ دا لیکونکی دَ یوسفزیو تُولہ قبیلہ چہ پیر بابا پکنبہ ژوند
کپے دے او اوس ئی پکنبہ مزار ہم دے پھ دہ نہ غندی چہ
دَ ہغوی مغلوسرہ رشتہ وہ او یواچہ پھ پیر بابا دا تنقید کوی۔

بیا کھ مغلوسرہ رشتہ لرل خہ گناہ دہ نو دا گناہ خو دَ بایزید
روبنان پھ سلسلہ کنبہ ہم شتہ حُکھ چہ دَ بایزید دَ پلار عبد اللہ
مور دَ زید اغا لور وہ او زید اقا بنحہ دَ سلطان ابوسعید مرزا والی توران
لور وہ لہ پھ دہ لحاظ خو بایزید انصاری ہم دَ پیر بابا پھ شان دَ مغلو
وینہ لرلہ او مغل ئی ہم دغسہ ماما خیل وولکہ چہ دَ پیر بابا وو۔ دَ
تذکرۃ الانصار دَ وینا مطابق دَ زید اقا قبر دَ امیر تیمور قبر سرہ
نژدہ پھ سمرقند کنبہ دے لہ

دَ اخون دروہزہ نامہ ہم پھ روشانی تحریراتو کنبہ دَ بایزید روبنان
دَ مخالف پھ حبثیت پھ نظر نہ راخی۔ دَ اخون دروہزہ یو کتاب ہم
ہغہ پخیلہ نہ دے مرتب کپے۔ سید تقویم الحق کا کاخیل دَ مخزن پھ
مقدمہ دَ اخون دروہزہ دَ زوی کریم داد بابا پھ بارہ کنبہ لیکہ چہ دے
دَ اخون دروہزہ مشر زوی وہ چہ ”دَ ہغہ ٲول کتابونہ ئی مرتب کری
او خوارہ کری دی لہ پخیلہ دَ مخزن دَ چاپی نسہ پھ وروستی پانہ
دَ فقیر مصطفی محمد“ دا عبارت موجود دے ”آں جمع و ترتیب کتاب مخزن الاسلام

لہ اورینٹل کالج میگزین۔ فروری ۱۹۵۵ء۔ ص۔ ۴۸ او شجرہ نسب۔ دَ ڈاکٹر

جہانگیر مقالہ۔ لہ ایضاً۔ ص۔ ۶۱۔ لہ مخزن۔ مقدمہ۔ ص۔ عب۔

که از عبدالکریم بابا بود نیز از مردم سبزو غلط افتاده“ (د مخزن الاسلام هغه جمع او ترتیب چي عبدالکریم بابا کړې وه له خلقو سهوه او غلط شوه وه) په دې لحاظ د فقير مصطفیٰ محمد“ (چي د اخون دروېزه نسه وه) په شهادت دا وييل شو چي تر ۱۱۱۲ هـ پوري (د مخزن د ترتيب وروسته تاريخ) په مخزن کښي کاتبانو او نسخه نويسانو لاس وهني کړي وې. نو که صورت حال داسي وي نو له ۱۱۱۲ هـ نه پس ته په دې کتاب کښي د لاس وهني امکان خوک ردول شي. او د دې يو ثبوت دا ده چي د مخزن په باره کښي خوشحال بابا په ۱۰۸۶ هـ کښي وايي:

نامعقول مجهول بيان پکښي بڼايه
پکښي بد د سيد وايه يزید ستايه
او د مخزن د مندرجاتو په باره کښي دا تفصيل ورکوي.
د حسين په مرگ يزید کله راضي وه
بلکې دے د ده د خون متقاضی وه
امراگان يې د حسين په مرگ قصاص کړل
زه حېران شوم د يزید په هسې خاص کړل
بيا يې دا دو پکښي کښلي ده له دينه
چي په 'ال به رافضي درود وايي نه
بيا وايي.

معنا د اذري ترجمه کړي
تصوف يې و عالم و ته نومړي
ترجمه د شاه ناصريو خو اشکاله
و عالم ته جوړه کړي له مقاله

اوس چي مونڊ ڌ مخزن چاڀي نسخہ ڪورو نو نہ ٻہ هئي ڪنہي نہ ڌ
 ”سيدبد“ شته او نہ ڌ يزید تعريف نہ ڀڪنہي ڌ يزید ڌ ظلم دفاع شوي
 دہ اونہي ڀي ٻہ ال رسول درود تہ بد ويئي دی۔ دغہ شان ڌ آذري
 ڌ معما او ڌ شاه ناصر ترجمہ ہم ٻہ موجودہ چاڀي مخزن ڪنہي نشته۔
 ٻہ دي دليل ڌ مخزن ڌ صحت ٻہ بارہ ڪنہي ٻہ يقين هيڻ نہ شي
 ويئي کيدے بلڪي ڌ مخزن حصي خو ڌ سيد تقويم الحق ڪا ڪا خيل ٻہ خيال
 ٻہ اخري ترتيب ڪنہي داسي گهاڙي وڃي شوي دي چي اوس ٻڪنہي دا بھلون
 نہ ڪينہي چي ڪريم داد بابا ڪوئي حصي ليکي وي او ڌ اخون دروېزہ بابا
 ڪوئي حصي تحرير ڪري دي تہ او هغہ پاڻي ڪسر ٻڪنہي ڌ ڪتاب مراتب
 مولينا فضل ودود مرحوم پوره ڪرے دے ڪھہ چي ڪاڻي ٻہ ڪاڻي ڀي ٻڪنہي
 داسي گهاڙي راپڊا ڪري دہ چي ڌ ٽول ڪتاب صحت ڀي مشڪوڪ ڪرے
 دے۔ تہ

ڌ مخزن ڌ صحت ٻہ بارہ ڪنہي شڪ پڊا ڪونڪي نور عوامل هم شته۔
 ڌ مثال ٻہ طور ڌ ڪتاب ڌ اڪثرو فصلونو اخرتہ اخون دروېزہ خيل نوم
 راوستے دے خو ڌ حنو فصلونو اخرتہ ڀي دا اھتمام نہ دے ڪرے ڌ مثال
 ٻہ طور دا فصلونہ چي عنوانونہ ڀي ٻہ نکتو نوملي شوي دي ڌ ”دروېزہ“
 نامہ نہ لري۔

تہ ڌ شاه ناصر خسرو يوه رباعي ڌ مخزن ٻہ ص۔ ۱۱۱ سرہ ڌ ترجمي راغلي دہ۔ خو ورسره
 ڌ بايزيد بسطامي ”گفتارهم ڌ رباعي ٻہ شڪل ڪنہي سرہ ڌ ترجمي بيان شوے دے۔
 تہ مخزن۔ مقدمہ۔ ص۔ عط۔ (ملخصًا) تہ ڌ مثال ڌ پارہ وگوري ڌ ڪتاب حاشيہ ٻہ
 ص ۱۷۸ (ليک ڌ ڪريم جان) او متن ص ۱۸۵ (ليک ڌ ڪريم داد)۔

صفحه	نکته	صفحه	نکته
۹۹	چهارم	۱۰۷ - ۱۰۶	یازدهم، دوازدهم
۱۰۰	ششم	۱۰۸ - ۱۰۷	سیزدهم
۱۰۱	هفتم	۱۰۹	شانزدهم
۱۰۲	نهم		
۱۰۶	دهم		

له دې نه علاوه نکتہ چهاردهم او پانزدهم (ص ص ۱۰۸، ۱۰۹) کښې د
 ”دروېزه“ په ځای د ”فقير“ نامه راغلې ده. دغه نوم يعنی ”فقر“ ځنو ځايونو
 کښې عبدالحليم صاحب او مصطفى محمد صاحب هم استعمال کړي دي. له
 بلکې په ص- ۱۸۳ د يو نامعلوم الحال سړي ”عمرخان“ په نامه هم ځنې
 شعرونه د ”بعضو قلمي نسخو“ په حواله راغلي دي. ځنو ځنو ځايونو کښې
 د ايضاً معلوم بار“ ”ديگر معلوم بار“ او ”بيان ديگر“ په عنوانونو اصل مضمون کښې
 اضافي شوي دي او ښاغلي مرتب دا څرگندونه نه ده کړې چې دا اضافي
 د چا دي. ښاغلي مرتب د قلمي نسخو نمبر ځنې ځنې ځايونو کښې په حاشيه
 ورکوي خو دومره تکليف يې نه دی کړی چې د دغو قلمي نسخو پېژندګلو
 وکړي. د مثال په ټور د ص ۷۰ په حاشيه کښې د قلمي له، له، له، له
 له او له او د چاپي دريو نسخو ذکر راغلي دي خو دا نه ده څرګنده چې
 دا کومې نسخې دي او د استناد درجه يې څه ده. د ديو ټولو وجوهاتوله
 کبله د ”محزن“ صحت مجروحېږي. دا موقع د محزن په باره کښې د مفصل
 بحث نه ده خو دومره به زه ضرور ووايم چې د ”محزن“ څومره قلمي
 نسخې زما له نظره تېرې شوې دي (او د دوی شمېر له شلو زيات دی)

له د محزن مقدمه - سيد تقويم الحق کاکاخيل ص - ع -

هغو کښې يوه هم د بل په شان نه ده. ځکه نو محض د ”مخزن“ په شهادت څوک مجرمول ماته هېڅکله صحيح نه ښکاري.

د اخون دروېزه سره منسوب د دويم کتاب ”تذکرة الابرار والاشرار“ حال هم که له مخزنه بد نه دے نو ښه هم نه دے. وروښه خدا خبره هم ډېره اهمه ده چې لکه د ”مخزن“ دا کتاب هم د اخون دروېزه له وفاته پس د هغه زوی عبدالکريم له دې الفاظو ”از کلمات جان پرور..... دروېزه ننگهاری قدس سره در تحرير آورده و تاليف نموده“ له سره ليکله دے. اوله دغه پسه ئې هم تر ص ۲۴۷ پورې دا ”تحرير“ او ”تاليف“ جاري ساتلې دے. د کتاب د تاليف کال ۱۰۲۱ هـ بيان شوی دے. له حالانکې په دغه کال لا اخون دروېزه ژوندی وه. سيد تقويم الحق کاکاخيل د مخزن په مقدمه کښې د خزينة الاصفياء په حواله د اخون دروېزه د وفات کال ۱۰۴۸ ليکله دے او رود کوثر کښې شيخ محمد اکرام هم بغير له څه حوالې هم دغه کال را اخستلې دے. په دې لحاظ په ۱۰۲۱ هـ کښې اخون دروېزه ژوندی وه او پکار ده چې دا کتاب ورته اورولې شوی وې يا هغه پخپله لوستی وې خو متأسفانه دا خبره په تذکرة الابرار والاشرار کښې نه ده راغلې. ځکه نو په يقين سره دا وئيل مشکل دی چې تذکرة الابرار والاشرار د اخون دروېزه له سترگو تېر شوی وه. دا دعویٰ په دې لحاظ هم د غور قابله ده چې خوشحال بابا سوات نامه کښې د تذکرة الابرار والاشرار هېڅ ذکر نه کوی. افضل خان په خپل تاريخ مرصع کښې نه صرف د هغه د فارسي راو پښتو ”هر قسم“ کتابونو ذکر کوی (ص ۳۴۴) بلکې د تذکرة الابرار والاشرار له د.... دروېزه ننگهاری قدس سره له جان پروره کلمه توڅه په يک کښې راوړې شوی او تاليف شوی. تذکرة الابرار والاشرار ص ۲۲۸-۲۲۷. له ايضاً ص ۲۴۷.

حوالی ہم و رکوی۔ ذکر مثال پہ طور ذکر تاریخ مرصع پہ ص - ۲۳۱ ذکر
 ”تذکرۃ الابرار والاشرار“ نوم اخی او پہ ۲۳۶، ۲۳۷ او ۲۴۰ ذکر دغه کتاب
 بیان شوی حالات تکراری خود حیرانتیا خبره دا ده چہ پہ دیو حال اتو
 کنبہ ذکر او ذکر تاریخ مرصع ذکر بیان تر مہنخہ بعض دہر اہم
 اختلافات موجود دی۔ مثلاً

تذکرۃ الابرار والاشرار

تاریخ مرصع

- ۱۔ شیربون نومبہ ذکر ہار پہ شیربون نام افغانے بود در حدود قندھار۔ از
 و دو پسر خلف مانند کیے شیخی دویم غوری۔
 (ص ۸۶)۔ (ترجمہ)۔ شیربون نوے یو
 افغان ذکر قندھار پہ حدود و کنبہ وہ
 چہ لہ ہغہ دودہ زامن پاتی شوہ یو
 خنبی او دوہم غورے۔
- ۲۔ خلورو وارو ورونو یومبر حلال کرے
 وہ یو تربلہ ئی و دہشہ۔ دا یو
 ورونو چہ شکنے نومبہ ہ، دا ئی لہ
 بنوروا لہ و دہشہ ہبر کر۔ کدھ
 ئی بخوہ ویکرہ۔ دے ازردہ شہ
 ذکر دہ وارو ورونو لہ مہنخہ جدا
 شہ تراوسہ پورے جدا دے۔
 متفرق پہ ہر جائی مہشت دے۔
 زہانی ہم لہ ورونو جدا شوی ذکر گھار
 پہ تاجک ماجک کنبہ مہشت دی۔

اڪثر خلق ڇي ترې نه خبر نه ڏي
 پڪارو و غوڻبه ٿي ٻي ڇپو ڪٽي و وڻه
 ورته وائي ڇي تاجڪ ڏي
 خود ڏٺو واپه وڻ ڪٽي ٿي ڇمڪي هير
 ڪر ه اوڌ ڏٺو واپه هغه ته وڻه رسڻ
 له ڏي ڪبله هغه (ڇمڪي) له ٺورو وڻو
 جدا شه اوڀه سپين غره ڪٽي مڀشت شه
 اوڌ هغه اولاد زمونڙ تر ڏي وخته نورو
 درونو ته نه ڏي راغله اوڪه (دوئي)
 غوريا ڇپو سره يو ڇا ٿي شي نوهم ڇيله
 بخره لکه ڇي حق ٿي ڏي نه موڻي

۳۔ ڌله ڙاڪ ٻي هغه اوان ٻي مڀر
 ڌ لنگر ڪوٽ استوڪه وه، ڌ يوسف
 ڌي ٻي اشغري ٻي ڌا سبب ڇي
 دلازاڪ ڌ لنگر ڪوٽ ڪردو نواح
 مڀر نيولي وه ڇي به ڌ يوسف زيو
 مال موڻي و مڀر ته ٻي چاڪاهه
 ورغ تاخت او تاراج به ٿي ڪر هـ
 ڌلازاڪ ڌ لنگر ڪوٽ ڪردو نواح
 مڀر نيولي وه ڇي به ڌ يوسف زيو
 مال موڻي و مڀر ته ٻي چاڪاهه
 ورغ تاخت او تاراج به ٿي ڪر هـ

ڪه ڇوڪ به ٿي ٻي سود ٻي سودا
 ورغ هم به ٿي ازارو هـ (ص ۲۳۶)
 ترجمه: هر ڪله ڇي يوسف ڌي تر ڇهـ
 موڏي ٻي هشنغر متوطن پاڻي شوـ
 دلازاڪو ٻيا ورسره ڌ عناڌ او خلاف طريقه
 راواخته هـ هر ڪله ڇي ڌ سڀي علاقه
 دوئي سره وه ڪه ڌ يوسف زيو سودا ڪرن
 به ڌ دوئي په لاره تهر ٻي ه نوڇي به

ٺٺي وڙل اوڇٺي به ٺٺي لوٺ کول اوکھ

د دوي غواڳاڻي به د سڀي صحرا ته راوڀي

نو د دلا زاکو غلواو بد معاشانو به لوٺي

سماع است که مردم غوري خيل را دوا زده هزار

سوار بودند همگی یکسر تا خندند اکثرايشان به تير مائه

اين مردم دوخته کشته شدند مگر اندک. (ص ۹۶)

ترجمہ :- ويٺيل شي ڇي غوريا خيل دولس

زره سواره و وٺول له خپلي وتبتهدا

په دوي کښي اکثر د ديو خلقو (يوسفزي)

په غشي و وڙل شوھ

۴- نقل دے ڇي دولس زره سواره

د غوريه خپل په هغه اوان کښي

و و- تهرسو سواره ابلق سوارو

د خليل په تپه کښي و وپه دا

جنگ کښي اکثر پر بوتل- (ص ۳۳۷)

گرانو لستونکيو ته به احساس شوي ڇي د دواړو تاريخي دستاويزونو

په تفصيلاتو کښي دومره اختلاف دے ڇي د هغې په بنا دا نتيجه قائميدے

شي ڇي د تاريخ مرصع د تصنيف په زمانه کښي د تذکرة الابرا والاشرار

شکل داسي نه وه لکه ڇي اوس دے او ځکه نو دا فېصله کول اسان

شي ڇي ”تذکرة الابرا والاشرار“ کښي هم لکه د ”محزن“ کاتبانو او نسخه

نويسانو د خپلي خوښي يا بي احتياطي له کبله لاس وهني کړي دي. ځکه

نوله تاريخي اعتباره دا کتاب هم د استناد درجه بالي او کم از کم د بايزيد

انصاري خلاف ترې تمسک کول يو ډېر غېر محتاط عمل دے.

د ”تذکرة الابرا والاشرار“ خلاف يو ډېر محکم دليل پخپله د کتاب له

مته لاس ته راځي. د کتاب بيان دے-

اين فقير شېبې از شبها در هشت خضر همان او بوده - چول از عادات فقير از اول عمر تا

باخر بمیں (۹) که شب بيدار می باشد، در آن شب هنوز بقصد تجسس احوال او بيدار تر بودم

چون درمیاں فقیر و خوابگاہ او پردہ لطیفہ بودہ، دریا فتم کہ تمام شب با عروس خود در خواب بودہ
چون صبح دید از بستر خواب برخاستہ جامہ پوشیدہ، نے غسل بجا آوردہ و نہ وضو، تا آمدہ
در مسجد نشست، بعدہ اتباع او در رسیدہ و بہ نماز بامداد مشغول گشتند و ایں فقیر تنہا نماز را بجا
آوردہ، ترجمہ^{لہ} ”او دا فقیر لہ شیونہ یوہ شپہ پھ ہشنغر کنبی دَ دھ مہلمہ
وہ او ہرکلہ چہ لہ اولہ تر اخرہ (۹) دَ دہ فقیر دا عادت پاتی شوے دے
چہ دَ شپہ وین وی او پھ ہغہ شپہ خو دَ دھ دَ حالاتو دَ تجسس دَ
پارہ زیات وین و م (نو) ہرکلہ چہ دَ فقیر او دَ دھ دَ خوابگاہ ترمینخہ
نری پردہ وہ ما معلومہ کرہ چہ دے تہلہ شپہ خپلی ناوی سرہ وودہ
وہ۔ چہ سبا شہ لہ بستریہ پاخبہدہ جامی ئی واغستی۔ نہ ئی غسل پھ
خائی راوہرہ اونہ ئی اودس وکرہ خورلغہ او پھ جماعت کنبی کنبہناست
پس تہ دَ ہغہ مریدان راغلہ او دَ سحر نمونخہ ئی شروع کرہ اودہ فقیر
حان لہ نمونخہ وکرہ“ دہ واقعہ کنبی دہری داسی خبری دی چہ دا خون دروزہ
غندی عالم نہ ئی توقع نہ شی کہدے۔ مثلاً:

۱۔ دَ خدائی پاک حکم دے چہ ولا تجسسوا (او تجسس مہ کوئی) او دَ دہ
واقعی لیکونکی پخپلہ دا اعتراف کرے دے چہ دے دَ بایزید دَ حالاتو
دَ تجسس دَ پارہ دَ عادت نہ زیات وین پاتی شوے وہ۔

۲۔ دَ خدائے پاک بل حکم دا دے چہ ولا یغتب بعضکم بعضاً (تاسو کنبی
دہ یو دَ بل غیبت نہ کوئی) او دا واقعہ بیانول کہ بہتان نہ وی
نو غیبت خامخا دے۔

۳۔ بایزید پھ دھ دومرہ اعتماد کرے وہ چہ دے ئی پھ خپلہ خوابگاہ
کنبی شمولے وہ او دھ دَ ہغہ دَ اعتماد نہ دا ناجائزہ فائدہ حاصل
عُنبتل چہ دَ بنی خاوند دَ خلوت تماشا ئی پھ پتہ پتہ کولہ۔

۴- د هغه زمانې د رڼا د انتظاماتو او د کپړې د نفاست د اندازه کولو نه پس هر شوک پخپله دا فېصله کولې شې چې په توره تياره کښې هغه منظر بېخي ليدای نه شې چې د کتاب ليکونکي د ليدو دعوی کوی ځکه نو دا دومره لوی دروغ د اخون دروېزه غنډې انسان نه انتهای غېر متوقع دی.

۵- د کتاب د ليکونکي دا خبره هم د مناسبې گواهي په غېر موجودگي کښې قابل اعتبار نه ده چې بايزيد روښان ته د غسل ضرورت پېښ شوی وه او وې نه کړو. دغسې د اودس خبره هم سمون نه خوری ځکه چې اول خو د کتاب ليکونکي دا نه دی ښیلي چې ايا د بايزيد کور صرف په يوه کوټه مشتمل وه او بل کوم ځای (چې هلته اودس کيدی شې) ئې نه لرلو چې د کتاب د دې خبرې تصديق پرې وشي چې د کتاب ليکونکي به بايزيد خانچاپه اودس کولو ليدلو. بيا دا هم کيدی شې چې بايزيد نه داسې شرعي عذر لاحق شوی وه چې د هغې په وجه هغه په تېانه نمونځ کړی وی. هرکله چې د کتاب ليکونکي دا ټول تفصيلات نه دی بيان کړي نو د هغه روايت قابل اعتبار نه دے او صرف يو داسې الزام دے چې هېڅ ثبوت ئې نه شې پېښ کيدی.

۶- د کتاب ليکونکي دا نه ده واضحه کړې چې د سحر د نمازې امام شوک وه. ځکه چې که بايزيد پخپله امامت کول نو بيا خود هغو الزاماتو په رڼا کښې چې د کتاب ليکونکي ئې لکوی د هغه په اقتدا کښې د نمازې د نه کولو د پاره بنياد موجود وه خو هرکله چې د کتاب ليکونکي دا نه دی وئيلي (اوډېره اغلبه

دا ده چې بايزيد امامت نه کولو ځکه چې په دې صورت کښې به د کتاب ليکونکي خامخا دا الزام لگولې وې نو د کتاب ليکونکي له پکار ورو چې د رسول کریم صلی الله عليه وسلم له دې وعيده وپريډلې وې چې فرمايېلى ئې دى چې "من شذَّ شذَّ فى النار" (هر څوک چې (له جماعته) بېل شه نو په اور کښې پرېوتو) او ځکه د دې واقعي ليکونکي اخون دروېزه هېڅکله نه شى کېدې. د تذکرة الابرار والاشرار په تمهيد کښې د "عبرو" کتابونو په جمله کښې د "کشف المحجوب" نوم هم راغلى دے (نعوذ بالله) او د يو کتاب په حواله پکښې دا جسارت هم شوې دے چې "مصنف کشف المحجوب از جمله عارفان نيت" (د کشف المحجوب مصنف د عارفانو له جملي څخه نه دے) - او صاحب د کشف المحجوب حضرت داتا گنج بخش دے چې اقبال د هغوى په باب له وائى ـــ

سید هجویر مخدوم ام

مرقه او پير سنجر را حرم

او دا پير سنجر هغه بزرگ دے چې په کشفى حال کښې ئې له ځلې د کشف المحجوب د مصنف په باره کښې دا شعرونه دے -

گنج بخش فیض عالم مظهر نذر خدا

ناقصان را پير کامل کلاں را رهنا

او هم دغه پير سنجر د کتاب په ص ۱۲۸ خپل پير طريقت هم گڼي. (خو متأسفانه په شجره کښې د پير سنجر د مخدوم سيد هجویری ذکر نه کوی) - اوس دا څنگه کيدے شى چې د دېو ټولو خبرو نسبت دې اخون دروېزه سره وکړې شى -

خبره دلته نه ختمیږي بلكې تذكره الابرار والارشاد رسول كريم
 صلى الله عليه وسلم. د حضرت امير المؤمنين عمر اودامت نورو اكابرينو په
 باره كښې د ډېرو غېرو محتاطو خبرو نه ډك دے او هم دغسے د اخون
 دروېزه نوم سره منسوب بل كتاب ارشاد الطالبين كښې هم داسې خبرې
 شوي دي چې د اهل سنت والجماعت مسلك سره سمون نه خوري له
 او د كفر دا فتوے چې په تذكره الابرار والارشاد او ارشاد الطالبين
 كښې صادري شوي وي د هغو خوڅه شمار نشته. د ديو فتوؤ په باره
 كښې حضرت امام اعظم دا فرمايلي دي چې كه په چا كښې يو كم
 سل نخښې د كفر او يوه د ايمان وي نو د كفر فتوى پرې نه ښايي خو
 د تذكرې په نزد كه چا ووئيل چې مريض به مړ شي يا غه به گرانه شي نو
 د خنوپه نزد به كافر شي، كه چا ووئيل چې يهودي له عيساي ځنې ښه دي
 نو كافر شي، كه چا صغيره گناه وكړه او بل چا ورته ووئيل چې توبه
 وباسه او هغه ووئيل چې ما څه كړي دي نو كافر شي وغېره وغېره له
 اوس څرگنده خبره ده چې د اخون دروېزه غندي متبرع عالم نه خو د
 تكفير دا توقعات نه شي كيدے لكه چې له ديو كتابونو ظاهر يږي.
 ”تذكره“ كښې د ”پير چالاک خټك“ او د هغه د ورور پير عمر خټك
 په باره كښې يوه قصه راغلې ده چې له هغې دا معلومېږي چې د
 كتاب د ليكونكي په نظر كښې نو پير چالاک ”جاهل“ ”مفتري“ ”سفيه“
 او ”ضال“ وه (نعوذ بالله) او دا ئې محض د حضرت پير بابا سره د يوې
 مناظرې نه اخذ كړي دي له حالانكي دا پير خالاک خټك هم هغه
 ”اخون خالاک“ معلومېږي چې تاريخ مرصع كښې ئې افضل خان خټك

له تذكره - ص - ۱۸۱ - ۱۱۴ - ۲۸۳ (پچې پرې د كتابت په غلطۍ ۱۸۳ ليكې شوي دي) وغېره
 وغېره - ارشاد الطالبين - له تذكره - ص - ۲۶۶ - له تذكره - ص - ۱۳۲ -

پہ دی عنوان ذکر کرے دے ”ذکر قدوہ محققین زبدۂ علماء دین متین پیغمبر غازی غزاء کفار طرف کوہستان کاشغرو چین بنکار تروئے د مریدانو پہ فتراک یعنی حضرت اخوند محمد خالاک قدس اللہ سرہ“ اوس ہر خو کہ دا اخون خالاک ہم د نری وہ او حکہ ختک وہ (افضل خان ٹپ ”ترین“ بولی) خوا افضل خان ٹپ د شاہجہان ہم حمصر شماری او ہر کلہ چہ حضرت پیر بابا د اکبر باچا پہ عصر کنبی پہ ۹۹۱ھ کنبی وفات شوے دے نو حکہ دا انتہائی غبر اعلیہ دہ چہ د اکبر باچا پہ زمانہ کنبی وفات شوی پیر بابا بہ یو داسی سری سرہ بحث کرے وی چہ ہغہ د اکبر باچا د بادشاہی پہ دورہ (۱۰۳۷-۱۰۶۸ھ) کنبی ہم ژوندے وہ۔ دا دواہ بیانوہ پہ یوہ وخت صرف ہلہ صمیم کیدے شی چہ دواہ اخون خالاکہ ومنو۔ ”مخزن“ او ”تذکرۃ الابرار والاشرار“ کنبی د ہغو غزاگانو ذکر دے چہ یوسف زیو د ”تاریکیانو“ برخلاف کری دی۔ او ہر کلہ چہ د تذکرہ لیکونکے د رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم د دوو حدیثونو پہ حوالہ خان د یوسف زیو سرہ ملحق کئی تہ نو اوس سوال دا پیدا کیڑی چہ کہ چرہ د ”مخزن“ او ”تذکرہ“ د دغو متعلقہ حصو لیکونکے اخون دروہزہ وی نو ہغہ پنچلہ پہ دی ”جہاد“ کنبی حصہ ولے نہ اخستہ۔ د ”مخزن“ او ”تذکرۃ الابرار والاشرار“ کنبی ہچرتہ ہم دا ذکر نشتہ چہ اخون دروہزہ د ”تاریکیانو“ برخلاف پہ یوہ جنگ کنبی ہم شامل وہ حالانکہ ہغہ د اعداد تر وختہ ژوندے وہ حکہ چہ پہ تذکرۃ الابرار والاشرار^۱ لہ تاریخ مرصع ص- ۵۹۲۔ لہ اشراغانی دواہ اخون خالاکہ منی خوہغہ بل اخون خالاک ہم د ”تری“ (نری) اوسیدونکے شماری او خپل اخون خالاک د ترکستان کنبی۔ روحانی رابطہ۔ ص ۵۰۴۔ لہ تذکرہ ص- ۱۱۳-۱۱۴۔ لہ تذکرہ ص- ۱۵۸۔

او په مخزن کښې له د جلال الدين د مرگ او د احدات د هغه په ځای د کښېناستو صفا ذکر شوی دے. اوس نو سوال دا پېدا کيږي چې که "تاريکیان" هم دغسې "کشتي" وو لکه چې په "مخزن" او "تذکرۃ الاولیاء" الاشرار کښې ئې ذکر شوی دے نو د ديو کتابونو لیکونکي په دې نیک کار کښې پخپله ولې حصه نه اخستله. دا سوال به د کریم داد بابا په باره کښې هم پېدا کيږي ځکه چې کریم داد بابا هم تر ۱۰۷۲ هـ پورې ژوندی وه او که هغه هم "تاريکیان" هم دغسې بد گڼل لکه چې د هغه مرتب کړي کتابونو نه څرگند کيږي نو د هغوی برخلاف له مقدسه جنگه ئې ولې ډډه کوله. څرگنده خبره ده چې د ديو ټولو تفصیلاتو په رڼا کښې مونږ ویل شو چې یا خو د بایزید روښان او د اخون دروېزه تر مېنځ د اختلاف او دښمنۍ دا خبره صحیح نه ده او یا بیا (نعوذ بالله) اخون دروېزه او د هغه زوی با عمله عالمان نه وو او چې څه ئې ویل هغه به ئې نه کول. د بایزید روښان د مخالفانو په صف کښې اوس اوس د یونوی مخالف حضرت اخون پنجو (چې اصل نوم ئې عبدالوهاب وه) اضافه هم شوې ده. دا اضافه د شمس العلماء میر احمد شاه رضوانی د تحفة الاولیاء په حواله خپړندوي محمد صديق روحي په خپل کتاب ادبي څېړنې کښې کړې ده چې د ننګرهار پوهنتون د ښوونې او روزنې پوهنځي په ۱۳۶۰ هـ ش کښې چاپ کړې دے. ښاغلی روحي د ښاغلي اثر افغاني د کتاب "روحاني رابطه او روحاني تړون" حوالې هم پخپلې مقاله کښې ځای په ځای ورکړې دي نو پکار ده چې دوی د تحفة الاولیاء د استناد په باره کښې دومره اصرار نه وے کړے ځکه چې ښاغلي اثر د اخون پنجو بابا په باره کښې خصوصاً

او د نورو ديني مشرانو په باره كښې عمومًا د هغو خبرو ترديد او تغليط كړې دے چې د تحفة الاولياء ليكونكى راوړى دى۔

د تحفة الاولياء ليكونكې شمس العلماء مير احمد شاه رضوانى مرحوم (۱۳۵۳هـ) د ۱۲۷۹هـ) د اكبرپورې اوسيدونكې وه كلكه نو د اخون پنځو په سلسله كښې چې خه ورته ښه ښكارېده د خپل كلې وال سره ئې تړلى دى مثلاً دا چې اخون پنځو بابا د حضرت كاكا صاحب پيرو ه او دا چې هغه د "تاريكيانو" خلاف وه وغېړه وغېړه۔ د ورومې خبرې ترديد ئې د حضرت كاكا صاحب په باره كښې د ليكلې شويو ټولو تذكرو نه كيږي او د دويمې خبرې ترديد ئې د لاندې ليكليو معروضاتو په ذريعه د كولو جرأت كوم:

- ۱۔ لكه چې مخكښې عرض وشه تحفة الاولياء اتي يو كتاب دے چې د اخون پنځو بابا او د بايزيد روښان د مريدانو تر منځه د اختلاف خبره كوي او هركله چې د دې كتاب ليكونكې "غرض لرونكې گواه" دے نو كلكه محض د ده په سند دا خبره د منلو نه ده۔
- ۲۔ هيڅ يوروشاني كتاب كښې د اخون پنځو بابا ذكر د بايزيد روښان د مخالف په حيث نه دے شوى۔

- ۳۔ د اخون پنځو بابا هيڅ يو كتاب مونږ ته نه دے پاتې او په دې وجه د براه راست شهادت په غېر موجودگي كښې دا فېصله كول ممكن نه دى چې اخون پنځو بابا د بايزيد روښان په باره كښې څه خيال لرې۔
- ۴۔ تذكرة الابرار والاشرار كښې د "ابرارو" په سلسله كښې د "ملا عبد الوها" مانكرواى كوم ذكر كړې دے له هغه د دې خبرې ترديد كوي چې اخون پنځو بابا د اخون دروېزه مريد وه۔ نو كه اخون دروېزه سره د دې رشتې په سبب څوك خامخا اخون پنځو هم د هغه "شريك كار"

کئی نو پکار ده چي هغه د خپل خيال اصلاح وکړي. پخپله دمير احمد شاه رضواني د وينا مطابق د اخون دروېزه او د اخون پنجو تر مېنه ملاقات نه دے. شومے. له

۵- د اخون پنجو بابا په باره کښي روايات دا دي چي هغه او د هغه پلار د عبد القدوس گنگوئي مريدان وو. او عبد القدوس گنگوئي د ابراهيم لودي سره د پاني پت په جنگ کښي موجود وه او بيا د بابر سربود پاني پت له مېدانه پياده په ډير تکليف ډيلي ته بوتله شه ۶- د اخون پنجو بابا والد محترم د ابراهيم لودي له شهادت په هندوستان پرېښوه او يوسف زيو ته راغی او بيا چي په هندوستان کښي د سوريانو حکومت قائم شه نو هغه د يوسف زيو سکونت ځکه ترک کړه چي يوسف زي د سوريانو نه باغيان وو ۷-

”روحاني رابطه“ کښي اثر صاحب د مهابت خان له خوا د جهانگير د گرفتاري په واقعه کښي (بغېر له شه سنده) د اخون پنجو بابا ذکر کوي او دا مدعا لري چي اخون پنجو بابا د حضرت مجدد مريد وه. د حضرت مجدد د مکتوباتو په ورومبي دفتر کښي يو مکتوب (نمبر ۱۵۷) د حکيم عبد الوهاب صاحب په نوم شته خو خداي خبر چي دا حکيم عبد الوهاب صاحب اخون پنجو بابا دے هم او که نه. خو دا خو يو بالکل ثابت حقيقت دے چي د اخون پنجو بابا زوي حضرت شيخ فريد الدين د حضرت مجدد د خليفه اعظم حضرت ادم بنوري په خلفاؤ کښي وه ۸- نو ځکه دا ډېره اغليه ده چي د حضرت مجدد او حضرت ادم بنوري متولينو

له تحفة الاولياء- ص ۲۸ (روحاني رابطه ص ۴۸۲) له رود کوثر- ص ۷۲ له تحفة الاولياء (روحاني رابطه ص ۴۲۵) له نتائج الحرمين (قلبي) ص ۱۷۳ له مولينا محمد امين بن خشي (د ډاکټر محمد حنيف صاحب په حواله) -

کښې دې څوک د مغلو د ظلمونو حمايت وکړي.

۸- تاريخ مرصع کښې د حضرت اخون پنځو بابا برادر راست ذکر نشته حالانکې که چېرې د معترضينو دا خبره رښتيا وي چې اخون پنځو بابا د مغلو حمايت کړې وه نو دا ډېره غېرممکنه ده چې د پېښور د مشهورې محاصرې (۱۶۳۰ء او اخر د ۱۰۳۹هـ) په ضمن کښې اخون پنځو بابا غېرمتعلق پاتې شوې وې او ځکه نو تاريخ مرصع به يې خامخا د هغه کردار ذکر کولو چې اخون پنځو بابا د مغلو په حمايت کښې ښکاره کړې وه. دا خبره ځکه هم اهميت لري چې د تاريخ مرصع د ليکونکي ماما خېل او نيکه (شهباز خان) په دې جنگ کښې د مغلو ملگري او د بايزيد روښان مريدان د عبدالقادر په مشرۍ کښې د پښتنو سره (تريوه وخته) کومکيان پاتې شوي وو. له په دې وجه د خپلو ماما خېلو او نيکه د صفائي د پاره افضل خان سره له ټولو غوره سند د اخون پنځو بابا عمل وه خو هرکله چې تاريخ مرصع کښې د ۱۶۳۰ء د جنگ په سلسله کښې د اخون پنځو د هېڅ کردار ذکر نه دې شوې نو ځکه دا خبره سکتېه غلطه ده چې اخون پنځو بابا د روښانيانو په ضد او د مغلو په حق کښې څه کاررواۍ کړي دي.

۹- د تاريخ مرصع سياسي برخه کښې لکه چې عرض وشه د اخون پنځو بابا نوم نه دې راغلي خو د پښتنو اولياؤ د هغه تذکرې د ترجمې نه پس چې مخزن افغاني کښې شامله ده د افضل خان ليکلي ضميمه کښې د اخون پنځو بابا نوم شته. تاريخ مرصع کښې د اخون خالاک په تذکره کښې ويلي شوي دي. نقل دې چې يوه وړې مهلمانې و مهمانخاني ته د

اخوند جيو راغلل- هغه زمان د حضرت جيو كره هېڅ موجود نه وو-
 وي فرمائيل چې كټوى په نغريو باندې كړئ اُبه تودې كړئ- چې
 اُبه كړې شوې خادماني راغلل خبرې حضرت اخوند ته ورساوه- حضرت
 اخوند وفرمائيل چې څخو تحمل وكړئ- پس له يوه ساعته يو شخص
 راغ- دوه گودي ئې د مېوو د ورېښو گپاوو راوړل وكتووته ئې واچول
 چې ورېښې پخې شوې، وي فرمائيل چې كوژغالي د مستو د پاره وكړئ- په
 د ا ميان كښې يو شخص راغ منكي ئې د مستو راوړه په ورېښو ئې
 واچول وي خورل چې هغه شخص لار، حضرت اخوند وفرمائيل چې دا
 شخص اخون پنځو وه" له اخون پنځو كه د مغلو سره و نه نوافضل خان
 به هېڅكله د هغه مقام د اخون خالاک سره په تعلق كښې نه و نه
 بښلې ككه چې اخون خالاک هغه "قدوة محققين" "زبداء علماء دين متين"
 او "غازي" كڼي او ظاهره ده چې داسې سره به د افضل خان په
 خيال هېڅكله د مغلو د ملگري په "غيبى امداد" فخر و نه كړى-
 ۱۰- د شمس العلماء مير احمد شاه رضواني تحفة الاولياء كښې د اخون پنځو يو
 كرامت بيان شوى دے چې ښاغلى څېړندويي محمد صديق روهي په
 ديوالفاظو كښې ترجمه كړې دے "حضرت اخون پنځو صاحب يوه روح
 د جومات په حجره كښې د مراقبې په توگه سر په زنگانه ايښه وه
 كله چې راپاڅېده كالې ئې لاندې شوى وو او د سمندر تروې ابه ئې
 له كالبو څخه شخړې د ده مريد حېران وه خو اخون پنځو په خندا
 ورته وويل چې زه د مراقبې په حال كښې وم ومې ليدل چې زما د
 يوه مخلص بهرې چې حجاز ته روانه وه په ابو كښې ډوبېږي- سوداگر

له تاريخ مرصع-ص- ۵۹۳-

له مانه ډ روحانيت ٲه عالم کښې مرسته وُغښته زه ورغلم بهرې مې دڅغورله
نورما کالي هلته لاند ه شوی دی “ له

اوس هم ډ دې “کرامت” هغه روايت ولولې، ٲې تاريخ مرصع کښې ډ اخون
څالاک ٲه سلسله کښې راغلي دے “ نقل دے ٲې يوه دُرُخ اخوند څالاک غزا
ته فضائل مآب اخوند ملا جمال کره مهلمه شه - هرگاه ٲې طعام ٲې وخوړ
يوه حويلې ٲې ډ ٲاره ډ شپې ورته خالی کره - ٲې اخون ارام وينو هرڅوک
رخصت شول لارل، دروازه ٲې پورې کره - ٲس له يوه ساعته اخوند ملا
جمال راغی که هرڅو ٲې جستجو ٲې وکړ حضرت اخوند ٲې ٲه هغه حويلې
کښې بيا نه موند - ٲه دا جستجو له کليه ٲسې ووتل - اخوند قدس سره
مخې ته راغی دواړه لستونې ٲې ٲه اُبولونده وو - سوال ٲې ترې وکړ حقيقت
ٲې نه معلوموه ٲې خپل خلوت ته راغی اخوند ملا جمال مذکور ٲې يو ډ ده
له شاگردانو وه ډبرالحاح ٲې وکړ ٲس له هغه معزالیه وفرمائيل ٲې ٲه قعر
درياب کښې جهاز غرقېده هغوسرور ه ياد کړم - ډ دوی ٲه مدد ورغلم جهاز
له غرقېده حق تعالی وساته له

اوس ٲه يقيني ډول ديو دواړو روايتونو کښې يو غلط دے او هرکله
ٲې ډ افضل خان خټک او اخون څالاک ترمنځه وخت ډ مير احمد شاه رضواني
مرحوم او اخون ٲنجو ترمنځه زمانې ٲه مقابله کښې لڼا دے او ډ اخون څالاک
روايت ډ اخون ٲنجو بابا ډ روايت ٲه مقابله کښې اول هم ليکله شوه دے
نوداځکه وئيله شو ٲې مير احمد شاه رضواني مرحوم محض ډ خپل “کلی وال”
کراماتو کښې ډ اضافي ٲه خاطر دا قيصه ليکلي ده -

ډ بايزيد انصاری ٲه مخالفينو کښې يو لوې نوم ډ خوشحال بابا دے اگرچې

د اوسنۍ زمانې يو شاعر د خوشحال خان د کلام په مقدمه کښې ويلي دي چې ”عجيبه خبره ده چې خوشحال خان خټک د بايزيد د عقائدو يا سياسي تحريک په پره يا مخالفت کښې له هېڅ قسمه جامع تنقيد يا تحسين په نظم يا په نثر کښې نه دے پرېښه حالانکې بايزيد د خوشحال خان زمانې ته ډېر نژدې وه او په سياسي طور د خوشحال خان هم خيال وه خو خوشحال خان د بايزيد د عقائدو مخالف وه لکه چې دې شعرته ي معلومېږي:

زه د دروېزه غنډې ايمان ښيږم و ده ته

دے د پير روښان غنډې د کفر کا تلقين

له دې خبرې قطع نظر چې د دې حوالې وروستۍ حصه (خوشحال خان د بايزيد د عقائدو مخالف وه) د دې د ورومې حصې (خوشحال خان خټک د بايزيد د عقائدو.....) په پره يا مخالفت کښې هېڅ قسمه جامع تنقيد په نظم يا په نثر کښې نه دے پرېښه صفا ترديد کوي دا خبره بالکل ثبوت ته رسي چې خوشحال خان بابا د بايزيد روښان د مذهبي عقائدو سره اتفاق نه لرلو. په دې ضمن کښې زه د خوشحال بابا خپي نور شعرونه د حوالې د پاره پېش کوم.

هغه وخت چې پير روښان فساد بنياد کړ

پښتنو ورسره ټينگ کار د فساد کړ

د روښان خبر البيان ي وه ليدلے

هغه هم مجهول بيان وه ناپسند لے لے

د خوشحال بابا په ديو درېو وارو شعرونو كښې بايزيد انصاري د "تاريك" په نامه نه دے ياد شوے بلكې په ورومې او دوېم شعر كښې د "بايزيد روښان" او درېم شعر كښې د "روښان" په حيثيت ې ذكر شوے دے۔ له دې ځنې دا نتيجه راوكښل غلط نه دى چې هر څو كه خوشحال بابا د بايزيد انصاري مذهبي عقائدو سره اختلاف لرلو خو هغه سره ې هغه عداوت نه لرلو د كوم نسبت چې د بايزيد په سلسله كښې اخون دروېزه ته كيږي۔ دلته يوه خبره د هېرولو نه ده۔ ښاغلى اسلانونف په خپله مقاله "د روښان يا نوملى نهضت" كښې د خوشحال خان د ديوان د پېښورې چاپ په حواله د هغه دا دوه شعرونه راوړي دى ۱۔

نس مې اوريدے دے څه غم نه لري د دين
 ښه فكر ې لږ دے ډېر دے بدو و ته شين
 زه د پيغبر غنډې ايمان ښيم و ده ته
 د نې لکه شيطان غنډې د كفر کا تلقين
 او بيا ې وييلې دى "مگر د خوشحال خان په هم دغه شعر كښې چې د راوړتې په مجموعه كښې چاپ شوے دے د پيغبر د لفظ په ځاى دروېزه راغلې ده او د شيطان د لفظ په ځاى روښان ليكل شوے دے۔
 خو بايد ووييل شى چې پېښورے چاپ سم او صواب ته نژدې دے ځكه چې په پېښورې چاپ كښې هغه قلمى نسخه په كار لوېدلې ده چې پخپله د خوشحال خان د لمسى افضل خان په قلم ليكل شوې ده" له دا دوه شعرونه د "پېښورې چاپ" ديوان كښې داسې دى۔

نس هي افريده دے چي غم نه لري د دين
 بنه فكري لب دے ډير دے بدو و ته شين
 نه د پغمبر غندي ايمان بنيم و ده ته
 دے راته شيطان غندي د کفر کا تلقين

د هوق چاپ ديوان چي دا شعرونه ترې رانقل شو د "خانصاحب محمد زمان صاحب" اکوړه په اجازت او د پروفيسر عبدالمجيد افغاني مرحوم د يوې درې مقدمې سره چاپ شوه دے. د دې ديوان د ۹۸ مخ نه پس ته ليکلی شوی دی. "حصه دوېمه د ديوان د خوشحال خان خټک له قلمي نسخې نه چې په قبضه د افضل خان خټک کښې وه په تصحيح د ډاکټر ايچ ډبليو بېليو صاحب بهادر د پېښور په جېلخانه کښې په اهتمام د سلطان بخش داروغه په سن ۱۸۷۰ کښې مطبوع شوه وه اوس دوباره په اجازت د سرکار دولت مدارميا عبدالرحمن تاجر کتب د پېښور او د هوق بازار خواجه گنج چاپ کړلو و بالله التوفيق" ۱۷

د بېليو د اصلي نسخې په هم دغه مخ (۱۶۲) دغه دواړه شعرونه هم دغې راغلي دي لکه چې د هوق چاپ ديوان کښې دی. د بېليو د اصل نسخې په خاتمه کښې چې د ديوان په ۲۰۷ مخ چاپ ده دا نوبت راغله دے: "جناب ډاکټر ډبليو بېليو صاحب بهادر مهتم د جېلخانې د پېښور له بعضې خانانو د خاندان د مصنف نه نسخه د ديوان مذکور چې ډېره خوش خطه او مطلاً بېش قيمته او بې بها وه راغستلې په خپل حکم سره په مطبع د جېلخانې د پېښور کښې

له ديوان خوشحال خان خټک بزبان افغاني و فارسي. (د هوق چاپ) ص- ۱۶۲
 له کامل مرحوم د کليات د سريزې په "د" مخ سهواً دانوم "نظام بخش داروغه" ليکله دے. د هوق چاپ د بړه درج نوبت داوپنا هم پوره صحيح نه ده چې د بېليو چاپي نسخه په ۱۸۷۰ کښې "مطبوع" شوې ده د بېليو د نسخې په تائيل ۱۸۶۹ع ليکله شوه دے او په خاتمه کښې يې ۱۸۷۰ع راغله دے.

پہ اہتمام دے سلطان بخش داروغہ پہ سنہ ۱۸۷۰ عیسوی چي موافق دے سنہ ۱۲۸۷ ہجری دے دے پارہ دے فائدي دے خاص و عام خلقو چاپہ ئي کرہ۔

دے بناغلي اسلانون پہ راي دے خوشحال خان ختيک دے ديوان دے پېښوري چاپ

قرأت حکه صواب ته نژدي دے چي پہ دي چاپ کښي هغه قلمي نسخہ پہ

کار لوئيدلي ده چي دے خوشحال خان دے لمسي افضل خان پہ قلم ليکل شوي

ده؟ دے پېښوري چاپ دواړو نسخو کښي دا صراحت نه دے شوے چي دا

نسخہ دے افضل خان ختيک بن اشرف خان ختيک بن خوشحال خان ختيک پہ قلم

ليکلي شوي ده - پہ دواړو نسخو کښي افضل خان ته دے کتاب دے ملکيت نسبت

خوشوے دے خو دے دي نسخي دے افضل خان پہ خپل لاس دے ليکلو هېڅ

دعوي نه ده شوې - او بيا دا هم دعوي نه ده شوې چي دا افضل خان

دے خوشحال بابا غسه افضل خان وه - او ډېر اغلب قياس دا دے چي دا افضل خان

هم هغه دے جمال گري افضل خان ختيک دے چي انگرېزي مستشرقينو ترې

خني نسخي اخستي يا ئي ورسره ليدلي وي لکه چي هيوز ئي دے کليد افغانی

پہ مقدمه کښي اعتراف کړي دے -

دے پښتولہ ټولو لوي خوشحال شناس يعني دوست محمد خان کامل

مومند مرحوم و مغفور دے جېلخاني دے نسخي او دے هغي دے نقل (هوتي چاپ)

پہ باره کښي وئيلي دي - دے ۱۸۷۰ء چاپ نسخہ اگرکه نايابه خونه ده ليکن

ډېره کمه موندل شي - دا نسخہ ما لستې خونه ده ولي دے هوتي چاپ نسخي

دے لستو نه معلوميري چي کاتب صاحب پکښي ډير تصرفات کړي دي له

معنوي لحاظ سره هم دے ديو دواړو نسخو دے ديو دوه شعرونو قرأت انتھائي

گمراه کن دے - خوشحال بابا دے خپل نس دے اپريدي کېدو په ثبوت کښي

له دے کليات سريزه - دے مخ

دا وئیل غواہی چي دے (د خوشحال بابا نفس) حُکھ اپریدے دے چي د بایزید رویشان د "کفر تلقین" منی او زما هغه خبري نه منی چي د دروېزه غندی پکني ایمان بنیلے شوی دے۔ اوس دلتہ یوه لویه تلازمہ د بایزید رویشان او د اپریدو ده چي د هغي په موجودگی کني "پیر رویشان" نه بغیر د بل چا ذکر هېڅ جواز نه لری۔

د بیلو نسخه په ۱۲۸۷ کني لیکل شوی وه۔ او چي له کوي قلمی نسخي دغه چاپي نسخه لیکل شوي ده د هغي د لیک د کال هېڅ پته نه لکی۔ خود خوشحال بابا له ټولو زړه نسخه چي مونږ ي لرو د عابد خان په قلم لیکلې هغه نسخه ده چي د دیو کړشو لیکونکي ي لری۔ له دغه پسه د محمد سعید ساکن سراي (شاید چي هم دا ختک سعید وی) په ۱۱۷۳ ه کني لیکلې نسخه ده چي د پښتو اکیدایمي د لائبریری د قلمی نسخو نمبرق- ۸۱۳ لری۔ دې پسي درېمه زړه نسخه د گل محمد پېښوری په قلم په ۲۶ محرم ۱۱۷۵ ه د محمدی صاحبزاده د پاره لیکلې نسخه ده چي د هم دغه لائبریری نمبرق- ۲ لری۔ دغو درېوواړو نسخو کني دغه دوه شعرونه هم دغسې دی لکه چي د راورقي، حبیبی مرحوم، کامل مومند مرحوم او نورو چاپي دیوانونو کني راغلي دی (یعنی د دروېزه او پیر رویشان نوم لری) زما په خیال د محمدی صاحبزاده د پاره لیکلې نسخه تر ټولو نسخو زیاته مستنده وه حُکھ چي د یو لوي شاعر او عالم له نظره تېره شوي ده او هم دا حکم د عابد خان په نسخه هم کېدے شی حُکھ د دیو ټولو دلائلو په رڼا کني دا خبره څه ځاي نه نیسي چي د "پېښوری چاپ" نسخي قرأت "سم او صواب ته نژدې" دے۔

اوس تر څو چي د خوشحال بابا او د بایزید رویشان د باهي اختلاف تعلق دے نو لکه چي مخکني عرض وشه خوشحال بابا بایزید انصاری سره

قج

د عقيدې اختلاف خاځا لږلو خو دا اختلاف تر هغه درجې نه وه رسېدلی
 ترکومې چې د مخزن او تذکرة الابرار والاشرار د ليکونکي وه. د دې په ثبوت
 کښې يو دليل خو دا عرض شوی دے چې خوشحال بابا هېڅ يو ځای کښې
 بايزيد انصاری ته د مخزن د ليکونکي او د نورو مخالفينو غندې "تاريک" يا "تاريک"
 نه دے وييل بلکه هر چرته ئې چې ذکر کړے دے نو د "روښان" يا د
 "پيروښان" په نامو ئې يادوی.

د خوشحال بابا شعر

هغه وخت چې پيروښان فساد بنياد کړ

پښتنو ورسره ښتنگ کار د فساد کړ

دا ښی چې د پيروښان اقدامات د خوشحال بابا په نظر کښې د "فساد" د
 تعريف لاندې راتله. خو دا به يوې نتيجې ته "ژر ټوپ وهنه" وی ځکه
 چې خوشحال بابا د خپل "باچا" ايمل خان له د قومی تحريک په باره کښې وائی:

د ايمل فتور اغاز شه

د مومندو هم عنان شوم له

نوکه د ايمل خان تحريک د خوشحال بابا په نظر کښې "فتور" وی نو د
 پيروښان تحريک ته که هغه "فساد" وائی نو زما په خيال له دې دا
 نتيجه اخذ کول صحيح نه دی چې خوشحال خان د بايزيد انصاری دښمن
 وه. ځکه چې په "فتور" او "فساد" کښې د معنوا اشتراک شته او که يو د
 مدح په مقام استعمال شوی وی نو بل خاځا د دم مقام ته منسوب
 کول صحيح کار نه دے

د خوشحال بابا (او ورسره د حضرت کاکا صاحب په باره کښې هم) دا سوال البته پېدا کيدی چې دې دواړو مشاهيرو (چې وروپه په ۱۱۰۰هـ او دوهم په ۱۰۶۳هـ کښې وفات شوي دي) په خټکو کښې د بايزيد روښان د تحريک په اثر و نفوذ ولې څه وئيلي نه دي. د احواد په لواغره کښې د مغلو سره په جنگ کښې قتلېدو دا ثابتوي چې امداد او دهغه ملگری خټکو ته بغير له څه وجهې نه وو راغلي. حالنامه کښې راغلي دي چې امداد له تيراه نه (چې د روښانيانو مضبوط مرکز وه) خټکو ته تللی وه او اکرچې حالنامه دا نه ښیي چې احواد کله خټکو ته تللی وه خودا ضرور بيانوي چې مغلو سره له "اخری جنگه مخکښې" "چند سال آڼي گزرايند" (څو کاله ئې هلته تېر کړه) له او هر کله چې امداد په ۱۰۳۶هـ (۲۵-۱۶۲۴) کښې وفات شوي وه نو که "چند" درې کاله هم وگړو نو دې به خټکو ته به ۱۰۳۱هـ کښې تللی وشميرو. او دا د حضرت کاکا صاحب او د خوشحال بابا د پلار شهباز خان زمانه وه. او هر څو که سره د تاريخ مرصع هېڅ يو تاريخ مونږ ته دا نه ښیي چې د روښانيانو او خټکو تر مېنځه څه روابط وو خو د "دربو کالو" دا اقامت څرگندوي چې د خټکو او روښانيانو تر مېنځه ډېر تينگ تعلق وه. که چرې د احواد په خټکو کښې اوسېدلی د سياسي زبردستی له کبله وو نو پکار ده چې خوشحال بابا دا زور غندلی وي او که دا اوسېدلی په زور نه وو نو بيا به دا ضرور فرض کوو چې خټک يا د خټکو يوه لويه برخه د بايزيد روښان د ارادت په حلقه کښې شامله وه او د احواد سياسي قيادت ئې منلو او په دې صورت کښې دا

سوالونه یقیناً پېدا کېږي چې د حضرت کاکا صاحب، مناقب لیکونکی خوشحال بابا پخپله او د هغه نښه افضل خان ولې د بایزید روښان او د خټکوپه دې تعلق چې پاتې شوی دی او ځنې اوسنی خټک لیکونکی ولې په شدت سره د دې تعلق د منلو نه انکار کوي. د ۱۶۳۰ء د پېښور د مشهورې محاصرې په سلسله کېنې چې زموږ افغانان مؤرخین په غلطۍ د روښانیانو د تحریک سره تړي او محترم دوست محمد خان کامل مرحوم یې د کمال خان داوودی د قیادت لاندې د مغلو برخلاف د پښتنو جنگ کوي، د مقامات قطبیه او تاریخ مرصع دواړو له بیانه معلومیږي چې په دغه موقع د خوشحال بابا د والد شهباز خان همدردی مغلو سره وې له او چونکې په دغه جنگ کېنې عبدالقادر خان روښان تر څه وخته د پښتنو سره ملگره وه نو دا ویل شو چې کم از کم د ۱۶۳۰ء په دې واقعه کېنې د خوشحال بابا خاندان د روښانیانو خلاف وه. ځکه نو په دې موقع تاریخ مرصع له دا وضاحت کول پکار وو چې خټکو د احداث سره ملګرتیا او د هغه له زویه سره مخالفت ولې کولو؟

د یو ناقابل فهم واقعاتو کېنې یوه واقعه د روښانیانو په خلاف د یوسف زیو په جنگ کېنې د مخزن د لیکونکي نه شاملېدل دي چې یوخوا روښانیان ملحدان گڼي او د هغوی برخلاف جنگ کونکي غازیان شمېري د هغوی د غزاګانو قصې لیکي او بل خوا پخپله په یوه غزا کېنې هم د خپل شرکت ذکر نه کوي.

په دې موقع زه د پیر بابا او اخون دروېزه په کردار د یو اعتراض ځواب ضروري گڼم چې ما یې د پیر بابا او اخون دروېزه په سلسله کېنې

له مقامات قطبیه ص - ۱۶۱ - تاریخ مرصع ص ۲۵۳ - ۲۵۴ -

قصداً نہ وہ کرے خواہس ہی دے خُندوستانو دے شدید اصرار پہ وجہ وضاحت کوم۔ دا اعتراض دے پیر بابا او اخون دروېزه دے ہغه کردار متعلق دے چے دے دواړو مشرانو دے اکبر دے دین الہی پہ ضمن کنبی څرگند کرے دے۔ حبیبی مرحوم لیکي:۔ ”..... په روښانيانو پسې يو عمومي پروپاگند د سياسي اختلاف په وجه له شاهي دربارۀ روان وه چې دوی د الحاد او اباحت په تور بدنام کاندې۔ دې خبرې ته سراولف کپرو په لطيف ډول اشاره کوي، چې روښان خو د سياست له پاره ”پيرتاريک ياملحد وبلل شه مگر د هغه وخت پاچا“ اکبر“ خو پخپله هم د دغه نامه مستحق وه ځکه چې هغه هم يو نوے ”دين الہی“ را ايستلے وه له دا اعتراض نورو ليکونکيو هم د حبیبی مرحوم په تتبع کنبی کرے دے۔ خو حقيقت دا دے چې دا اعتراض له تاريخه د بې خبرۍ د تدبر له قلمه او کله خدای پاک مې نه غلطوی نو د پير بابا او اخون دروېزه سره ځانجا عداوته او بايزيد روښان سره له غير ضروري عقيدته را پېدا شوے دے۔

دين الہی څه وه او څه ترې جوړه کرے شه دا يو بېل سوال دے چې د خواب د پاره دې هی لستونکی د ډاکټر اشتياق حسين قریشي مرحوم مشهور کتاب ”ده مسلم کيونتې او ده اندواو پاکستان سب کانتې ننت“ (د هندو پاکستان د برصغير اهل اسلام) ته رجوع وکړی (په انگریزي نه پوهېدونکی قارئین د شيخ محمد اکرام د مشهور کتاب ”رود کوثر“ نه استفاده کولے شی) خو لکه چې بالکل تاريخي حقيقت دے۔ حضرت پير بابا د دين الہی د رواج په کال (۹۹۰هـ) رحلت کرے وه نو ځکه هغوی باندې خو د

دين الٰهی ۾هه مقابلہ کنبی دَ چپ پاڻي کهدو الزام صريحًا غلط اوله خدايه
 دَ نه وهرېدو ثبوت دے۔ خواخون دروېزه چي دَ معلومو سندونو ترخنه
 تر ۱۰۴۸هه ژوندے وه او دَ اکبر له مرگه پس وفات شوے دے دَ اکبر
 ۾هه باره کنبی خپله عقیده داسي خرگنده کړې ده ”چون اکبر بادشاهه نیز
 از دين پاک خير البشر عليه السلام اخراج نموده بود انصاف نه کرد“ له (هرکله چي اکبر بادشاهه
 هم دَ رسول کریم صلی الله عليه وسلم له پاکه وینه اورېدلے وه انصاف
 ئي ونه کړه)۔ بيا وائی ”اما ازیں جاکه دین و ملت بے حکومت حکام اسلام تقویت
 نمی یابد فائده نه کرد زیرا که بادشاهی اسلام نبوده“ له (لیکن ۾هه وجه دَدې چي دین
 او ملت دَ اسلام دَ حاکمانو له حکومته بغیر تقویت نه مومی (زما بحث
 او دلائلو څه فائده ونه کړه لکه چي دَ اسلام باچائی نه وه) بيا وائی
 لارخنه وه دَ دین پاڻي چي زمونږ باچا اکبر وه

دے دَ نفس ۾هه لوری متلے اوله دینه ۾ې خبر وه ته

زما ۾هه خیال تر ۱۰۴۸هه پورې دَ اکبر دَ الحاد او کفر وغېره خبرې خو
 پېښور ته رارسېدلې وې ولې دَ نام نهاد دین الٰهی ”شهرت“ لا تر دې
 بلکه نه وه رارسېدلے۔ هسې هم ”دین الٰهی“ دَ اکرې له درباره بهرنه
 وه وتلے او ۾هه شاهي درباریانو کنبی صرف اتلسو کسانو دغه ”دین“ قبول
 کړے وه له او دَ تورمل او بګوان داس غنډې امیران ئي ۾هه سختو
 مخالفینو کنبی شامل وو او دَ اکبر دَ مرگ نه پس خوهېدو دَ دې ”دین“
 جنازه ووتله او هرکله ۾ې اکبر ۾هه ۱۰۱۴هه (۱۶۰۵ع) کنبی وفات شوے

له تذکره الابراار والاشرار۔ ص۔ ۱۵۷۔ له مخزن۔ ص ۱۲۴۔ له ایضاً ص۔ ۱۳۴

۱۳۵۔ له روډکوثر ص۔ ۱۲۹۔

دے او د مرحوم اشتیاق حسین قریشی مطابق د اکبر مذہبی عجائب پرستہ
 پہ ۱۵۹۵ء (۱۰۰۳ھ) کنبی خیل انجام تہ رسېدې وې له حُکمه نو د اخون
 دروېزه نه دا امېد ډېرې خایه وه چې د اکبر له مرگه پس دې مخزن او
 د تذکرې د لیکونکي ئې بې ضرورته د هغه برخلاف تحریر او تقریر کولے.
 د روښانیانو په خلاف دا تحریک د امداد تر وخته جاری وه حُکمه چې احاد
 په ۱۰۳۴ھ کنبې د دغه لیکونکي په ژوند وفات شولے وه او د ۱۰۲۱ھ نه
 پس د اخون دروېزه د خه تحریر پته نه وه لگېدې ته

له بره ذکر شویو حوالو نه د دې خبرې واضح تردید کیدی چې
 پیر بابا او اخون دروېزه پیر روښان ته خو ملحد وئیل دی خودیو "نوی دین"
 د موجد اکبر باچا په الحاد او کفر چپ پاتې شوی دی. او حُکمه هر شوک چې
 په حقیقت د خبریدلو نه پس هم د دې غلط الزام په صحت اصرار کوی
 نو هغه یا خو د خپلې اصلاح فکر نه لری او یا له خدایه نه وېرېدی.
 بهر کیف لکه چې یو خل مخکښې هم ما عرض کړے دے او هم دغه
 خبره گران ملگری سید تقویم الحق کا کاخېل هم کړې ده اوس د بایزید
 او پیر بابا تر مېنځه منافشه وردول بې فائده دی. دواړه ډلې د خدایې پاک
 په مخکښې حاضرې دی. تلك امة قد خلت لها ما کسبت ولکم ما کسبتم
 ولا تسألون عما کانوا یعملون. په دې سلسله کنبې د قرآن کریم د دې
 آیت حواله گران سید تقویم الحق کا کاخېل هم ورکړې ده او زه هم
 دا بحث په دغه آیت کریمه ختموم.

زه د دې مضمون په آخر کنبې اول د محسن حقیقی د احساناتو شکریه
 ادا کوم چې د هغه په خاص فضل زه د دې قابل شوم چې د بیماری
 له ده مُسلم کیونتی او ده اند و پاکستان سب کانتی ننډ. ص ۱۴۹. له مخزن. مقدمه. ص ۱۸

تقط

دَ علم دَ کئی او دَ مصروفیت باوجود مِ دا کار تر سرہ ورسولو۔ بیا دَ هغه دَ هغو بندگانو شکریہ ہم پھ ما واجبہ دہ چِ دَ هغوی دَ تعاون نہ بغیر بہ دا کار تر هغه حدہ مکمل شوے نہ وھ لکھ چِ اوس دے۔ دیو بندہ گانو کنبی لھ ٲولو نہ محکبِ زھ دَ مرحوم دوست محمد خان کامل مند مرحوم نوم اختل ضروری گنم چِ پھ ٲولو تحقیقی او علمی کارونو کنبی ۾ زما حوصلہ افزائی کرِ دہ۔ خدائی پاک دِ هغوی تہ دَ دِ جزا پھ هغه جھان کنبی ورکری۔ آمین۔

دَ دوی نہ پس دَ خپلو گرانو دوستانو امتیاز احمد صاحبزادہ او فاروق صاحبزادہ ٲہر ٲہر ممنون یم چِ زما ادبی کارونو تہ ۾ تل پھ درتہ سترگہ کتلی دی او دَ دوی دَ تعاون پھ وجہ زھ دَ دِ قابل شوے یم چِ ٲہرو گرانو ادبی کارونو تہ لاس و اچوم۔ خدائی پاک دِ دِ دوی لھ ہم اجر ورکری۔ دَ گران سید تقویم الحق کا کاخبل، پروفیسر محمد اعظم سید سیف الرحمن، ٲاکتراج ولی شاہ ختک، پروفیسر یار محمد مغموم، گران اصف صمیم، اسد اللہ غضنفر، فرید صحرائی، سید محمود ظفر او دَ خپل کشر ورور صاحبزادہ سعید احمد دَ تعاون او ملگرتیا اعتراف کوم۔ دَ کتاب بناغے خوش نویس گران انوار الحق داؤد زے او دَ کتاب چاپونکے بناغے مصطفیٰ کمال ہم زما دَ خصوصی شکریے مستحق دی۔ خدائی پاک دِ دیو ٲولو تہ جزائے خیر ورکری۔ آمین

واخر دعویٰ ان الحمد للہ رب العالمین

پہنپور۔ ۷ جنوری ۱۹۸۷ء

قلندر مومن

۷ جمادی الاول ۱۴۰۷ھ

ضميمه الف

خبر البيان

دېښورچاپ مخ	د کابل چاپ مخ	ايټونه	د مقصود المؤمنين مخ	کيفيت
۱۹	۱۵ الف	يعلمون ظاهراً من الحيوة الدنيا.... غافلون	۲۱۹	
۲۰	۱۵ ب	لا يحب الله الجهر بالسوء من القول	۲۵۳	
۲۵	۱۸ الف	وما من دابة في الارض الا على الله رزقها	۲۳۰	
۲۷	۱۹ ب	لقد خلقنا الانسان في احسن تقويم	۱۳۷	
۲۸	۱۹ ب	الله يتوفى الانفس حين موتها.... الى اجلٍ مسمى	۱۵۰	
۳۲	۲۲، ۲۱ الف	اولئك الذين هدى الله فيهداهم اقتدة	۱۳۳	
۳۳	۲۲ الف، ۲۲ ب	اعلموا انما الحيوة الدنيا لعب ولهو..... والاولاد	۲۱۶	مقصود المؤمنين "اعلموا" او "لهو" به پس عبارت نهلري.
۳۴	۲۲ ب	ومن اعرض عن ذكرى فان له معيشة ضنكا	۱۹۲	دا دېښورچاپ به ۱۴۸ اوډ کابل به ۳ ب هم شته.
۳۵	۲۳ الف	بل توثرون الحيوة الدنيا والخرة خير مما يبقی	۲۲۰	
۳۶	۲۳ ب	يا ايها الناس كلوا مما في الارض حلالاً طيباً	۱۹۱	دې به ۲۸۱ اوډک به ۱۵۸ الف ولا تستبجوا خطوات الشيطان
۳۸	۲۴ ب	وما ابرئ نفسي ان النفس..... الاما هم ربی	۱۷۳	د مقصود المؤمنين به ۱۹۸ مخ هم شته
۳۹	۲۵ الف	زين للناس حب الشهوات من		
		النساء..... متاع الحيوة الدنيا	۲۱۲	
۳۹	۲۵ الف	تلك الدار الاخرة نجعلها للذين لا يريدون		
		علواً في الارض ولا نساداً.	۱۴۰	د مقصود المؤمنين به (مر ۲۱۹ هم شته)
۴۳	۲۷ ب	قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله	۲۴۱	
۴۴	۲۸ ب	يا ايها الذين امنوا لم تقولون مالا تفعلون	۱۳۵	
۴۸ -	۳ الف	اولى لك فاؤلى ثم اولى لك فاؤلى	۲۶۰	

تقا

کیفیت	دمقصولوئین مخ	ایتونه	خبرالبیان	
			د کابل چاپ مخ	د پېښور چاپ مخ
	۱۳۸	واعبد الله ولا تشركوا به شيئاً	۳۳ الف	۵۱
	۱۸۴، ۱۷۶	اذا زلزلت الارض زلزالها	۳۴ الف	۵۳
	۳۳۶	كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ	۳۴ ب	۵۴
	۱۷۵	لمن الملك اليوم لله الواحد القهار	۳۵ ب	۵۶
	۱۷۸	ثُمَّ نَفْخُ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ	۳۵ ب	۵۶
	۱۷۹	يَا أَيُّهَا رَبِّكَ أَوَّلَىٰ لَهَا	۳۶ الف	۵۷
	۱۸۰	يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا	۳۶ ب	۵۸
	۱۳۶	جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ	۳۷ الف	۵۹
	۱۴۹	إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ لَا يَعْقِلُونَ	۳۸ الف	۶۰
خبرالبیان کښي دا ایه دوه ځل راغلې دے دوهم ځل د پېښور ۲۳ او د کابل په ۱۳۳۰ الف کښي ”ان المنافقون هم الفاسقون“ عبارت زیات دے۔	۲۶۹	الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ فَكَيْسُهُمْ	۴۴ ب	۷۲
	۲۳۷	وَتَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا تَفْلَحُونَ	۴۸ الف	۷۸
	۱۴۸	أُدْعُ إِلَى سَبِيلِ هِيَ أَحْسَنُ	۴۸ الف ب	۷۸
	۲۶۴	فَإِذَا أَظْمَأْضَتُهُمْ كِتَابًا مَوْقُوتًا	۴۸ ب	۷۹
	۲۷۱	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَتَبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ مِنْ قَبْلِكُمْ	۴۹ الف	۸۰
	۲۸۰	وَيَلَّكَ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ	[۴۹ الف ب - ۵۰ ب]	۸۰
	۱۹۱	صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ	۵۰ ب	۸۲
	[۲۹۶، ۲۸۴] ۳۱۷	فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ	۵۱ الف	۸۳
	۲۹۱	قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ	۵۳ الف	۸۶
	۲۹۹	وَإِذْ كُذِّبَكَ مِنَ الْغَافِلِينَ	۵۲ الف ۲۱ ب - ۳۲ ب	[۲۱۱، ۸۷] ۲۵۹
	۲۲۵	وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاطِرَةٌ	۵۳ ب	۸۸
	۳۴۲	وَجَعَلَ كَلِمَةً هِيَ الْعُلْيَا	۵۶ ب	۹۲

قف

خبر البيان		ايتونه	دمقصو المومنين مخ	كيفيت
د پېښور چاپ مخ	د كابل چاپ مخ			
۹۴	۵۸ الف	يا ايها الذين امنو..... الى الكعبين	۲۶۵	
۱۰۰	۶۱ ب	وَسَبَّكَ يَعْلُقُ..... لَهُمُ الْخَيْرَةُ	۱۹۷	
۱۱۶	۷۱ ب	وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي	۲۶۱۴	
۱۱۶	۷۲ الف	ات الصلوة تهمل ولذِكْرالله اكبر	۲۷۰	
۱۱۷	۷۲ ب	أَلَا الْمَصْلِينَ داسمون	۳۱۶	
۱۳۳، ۱۳۰، ۱۳۶	[۷۴ الف] [۸۳ الف]	قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ	۲۷۶، ۲۲۲	
۱۲۷	۷۸ ب	فمن كان يَرْجُوا..... ربه احداً	۱۶۳	
۱۳۱	۸۱ الف	واقيموا الصلوة..... ترجمون	۲۶۱۴	دايت ډپ په ۱۷۷ او ډک په ۱۰۳ هم شته
۱۳۴	۸۲ ب	فويل للمصلين..... ساهون	۲۶۹	
۱۳۶	۸۴ الف	للذين احسنوا الحسنى وزيا دة	۳۳۲، ۲۸۷، ۳۴۷	
۲۱۱، ۱۵۵	۹۳ ب	يا ايها الذين امنوا اذا تناجيتهم... الرسول	۲۵۶	
۱۵۷	۱۲۱ ب	فاذا اطمانتم..... كتاباً موقوتاً	۲۶۱۴	دايت ډپ په ۱۷۹ او ک ۵۴ ب هم شته
۱۵۸	۱۹۵ الف	وَمِنْ احْسَنُ قَوْلًا..... عمل صالحاً	۱۴۸	
۱۶۰	۹۶ الف	يُخَيِّرْتُ الله..... وفي الاخرة	۲۵۷	
۱۶۰	۹۶ الف	اليه اذْعَوْا إِلَيْهِ مآب	۱۴۰	
۲۲۴، ۱۶۱	[۹۶ ب] [۱۲۸ الف]	وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون	۳۲۱، ۱۳۷	
۱۶۳	۹۷ ب	يا ايها الذين امنو..... اياماً معدوداتٍ	۲۷۱	دايت يوه حصه د پ په ۱۸۰ او ډک په ۴۹
۱۷۰، ۱۶۵	[۹۸ ب] [۱۰۱ الف]	كل ذلك كان سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا	۲۷۵	هم شته
۱۶۷	۹۹ ب	فمن لم يجد..... سِتْنَيْنِ مَسْكِينًا	۲۷۳	
۱۶۷	۱۰۱ الف	فمن شهد منكم الشهر فليصمه	۲۷۵	

تفج

خبر البيان

د مقصود المومنين مخ	ايتونه	د كابل چاپ مخ	د پېښور چاپ مخ
٢٧٨	واقيمو الصلوة قرصاً حسناً	١٠٣ ب	١٧٦
٢٨٢	و يلدو على الناس غنى عن العالمين	١٠٨ الف	١٨٦
٢٨٢	الحج اشهر في الحج	١٠٨ ب	١٨٧
٢٠١	الخناس الذي يوسوس في صدور الناس	[١٠٩ ب ١٤٥ ب]	٢٥٧، ١٨٩
٢٩٠	واصحاب المشمة ما اصحاب المشمة	١١٠ الف ب	١٩٠
١٩٩	واما من خاف هي المادى	١١٠ الف ب	١٩١
١٩٨، ١٧٣	ات النفس لا تارة بالسوء الا ما رحم ربى	١١٠ ب	١٩١
٢٩٠	واصحاب الشمال ما اصحاب الشمال	١١١ الف	١٩٢
١٨٩	وزين فهم لا يهتدون	[١١٤ الف ١٢٩ ب]	٢٢٨، ١٩٨
٢٢٦	ان كيد الشيطان كان ضعيفاً	١١٦ الف	٢٠٢
٢٠٣	ان الشيطان لكم عدو فاتخذوه عدواً	١١٦ ب	٢٠٣
٢٠٥	ان الحسنات يذهبن السيئات	١١٧ ب ١٤١ ب	٢٥٠، ٢٠٥
٢٩٥	واما اصحاب اليمين	١١٨ ب	٢٠٧
٢٩٤	فاصحاب الميمنة ما اصحاب الميمنة	١١٩ الف	٢٠٧
١٣٤	يا ايها الناس شفاء لما في الصدور	١١٩ الف	٢٠٨
٢٩٤	شلة من الاولين وشلة من الاخرين	١١٩ ب	٢٠٨
١٨١	قل يا عبادى الذين اسرفوا رحمة الله	١٢٠ الف	٢٠٩
١٥٠	قد بينا الايات ليقوم يوقنون	١٣٠ ب	٢١٠
٢٢١	ان الذين يباعدونك اجراً عظيماً	[١٢٠ ب ١١٢ الف]	٢١٠
٣٢٣	والكاظمين الغيظ والعافين عن الناس	١٣١ ب	٢١٢

م م كنى د "فاصحاب
الميمنة" به حائى
د و اصحاب الميمنة
غلط دى.

خبر البیان		ایتنوہ	دمقصود المومنین کیفیت مع
د پینور	د کابل		
چاپ مخ	چاپ مخ		
۲۱۴	۱۲۳ الف	(ما یفعل الله بعد ایکم) ان شکرتم وامنتم	۳۰۲
۲۱۵	۱۲۳ ب	فلهم عذاب جهنم ولهم عذاب الحریق	۱۶۲
۲۱۷	۱۲۴ ب	هذا بصائر للناس یوقنون	۱۳۳
۲۲۰	۱۲۶ الف	ولا تطع من اغفلنا قلبه عن ذکرنا	۳۱۳، ۲۰۹
۲۲۱	۱۲۶ ب	یوم لا ینفع یقلب سلیم	۲۱۱
۲۲۲	۱۲۷ الف	بل الانسان علی نفسه بصیرة و لوالقی معاذیرة	۳۵۲
۲۲۵	۱۲۸ ب	ولا تكونوا کالذین نسوا الله فانسیهم انفسهم	۳۱۴
۲۲۸	۱۳۰ الف	فاما الذین امنوا فزادهم ایمانا	۲۹۳، ۱۵۴
۲۲۸	۱۳۰ الف	لَیَسْتَخْلَفَنَّهُمْ خوفهم امنا	۱۴۰
۲۳۵	۱۳۳ ب	فجعل لعنة الله علی الکاذبین	۲۵۴
۲۳۶	۱۳۴ الف	براءة من الله من المشرکین	۲۴۳
۲۳۷۰	۱۳۵ الف	قل هل ننبئکم یحسنون صنعا	۲۴۹، ۵۰
۲۳۸	۱۳۵ ب	ات علینا جمعه وقرانه فاتبع قرانه	۱۳۵
۲۳۹	۱۳۶ الف	فمن کان یرجوا ربه احدا	۱۶۳
۲۵۶، ۲۴۰	(۱۳۲ الف) (۱۳۵ الف)	من کان فی هذا اعمى اضل سیلا	۱۹۴
۲۹۵، ۲۴۰	(۱۳۲ ب) (۱۲۵ الف) (۱۶۶ ب)	یا ایها الرسول فما بلغت رسالته	۱۴۵
۲۴۴	۱۳۸ الف	یا ایها الذین امنوا اصیلا	۲۹۹
۲۴۵	۱۳۹ الف	واتبع سبیل من اتاب الخ	۲۹۱
۲۵۰	۱۴۱ ب	ولکل درجات مما عملوا	۱۳۶
۲۵۲	۱۴۲ ب	والذین اهتدوا واتاهم تقویهم	۲۹۷
۲۵۵	۳۴ ب	ولقد ذرانا لجهنم هم الغافلون	۳۱۴، ۲۰۹

پ کینی د غلطی
پہ وجہ فاتح قرانہ
نہ دے لیکے شوے
پ کینی د "اصیلا" نہ
پس تر "الی النور"
نیکے شوے دے۔

خبر البیان	ڈپنر چاپ مخ	ڈکابل چاپ مخ	ایتونہ	دمقصود المومنین مخ	کیفیت
۲۶۰	الف ۱۴۷	قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا	۳۰۹		
۲۷۲	الف ۱۵۳	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا.....الْيَهْ الْوَسِيلَةَ	۳۳۳		
۲۷۳	ب ۱۵۳	كُلْ شَيْءٍ هَالِكٍ إِلَّا وَجْهَهُ	۳۳۵		
۲۷۳	الف ۱۵۴	وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ	۳۲۸		
۲۷۹	ب ۱۵۶	فَانْزِلْ اللَّهُ سَكِينَتَهُ.....كَلِمَةُ التَّقْوَى	۳۴۷		
۲۸۲	ب ۱۵۸	وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ	۱۸۹		
۲۸۳	ب ۱۵۸	ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ	۱۹۰		
۲۹۴	ب ۱۶۲	فَنِعَمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ -	۱۳۶		

ضمیمہ کو کتبہ د استعمال شویو مخففاتو تفصیل دا دے :-

پ۔ د خبر البیان ڈپنر چاپ

ک۔ د خبر البیان ڈکابل چاپ

م۔ مقصود المومنین

ضمیمہ ب

خبر البیان		حدیثونہ	د مقصود المومنین	کیفیت
ڈپینسور چاپ مع	ڈکابل چاپ مع			
۴	۵ ب	کل امر ذی بال لم یبداء باسم اللہ فہو ابتر	۲۲۱	
۶	۷ الف	لا احصى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك	۱۲۸	
۱۹	۱۵ ب	من انقطع الى اللہ كفاه..... وکلہ اللہ الیہا	۲۱۷	
۲۰	۱۵ ب	وجبت حجتہ اللہ علی من اغضب فحلم	۳۳۴	
۱۹۱، ۳۸	[۲۴ ب] [۱۱ ب]	شر النفس اشد من شر الشیطان	۱۹۸	د مقصود المومنین پہ ۲۰۰ بیارغلے دے
۴۰	۲۵ ب	الکيس من دان نفسه وعمل.... علی اللہ مغفوة	۱۵۳	
۴۲	۲۷ الف	طلب اللہ فرض قبل کل فريضة-	۳۲۰	
۸۳، ۴۳	۲۸ الف ۵۱-ب الف	ملک اللّٰہین الورع والورع سید العمل	۲۷۶	خبر البیان کینی دہر خایہ راغلے دے-
۴۴	۲۸ ب	اشد الناس عذاباً یوم القیامتہ عالم		مقصود المومنین عالمہ حاملہ راوی دے-
۴۵	۲۹ الف	جاهل لا یفقه اللہ بعلمہ	۱۳۶	
۴۷	۳۰ ب	الموت اشد من الطیخ..... سبعین درجۃ	۱۲۲، ۱۲۱	م م کینی دمناشر پہ خانی منشأ اوسبعین بہ خانی "تسعين" دے-
		من یدکر اللہ وقلبہ ساء عن اللہ فاللہ		
		خصمہ یوم القیامۃ	۳۶۷	
۶۳	۳۹ الف	الجنة للطیخ وان کان عبداً..... سیداً قریشياً	۳۵۸	
۷۹	۴۸ ب	المومن لا یکنذب والکذاب (لیس فی) امتی	۲۵۸	
۱۱۲، ۸۰	[۴۹ الف] [۷۱ الف]	لا صلوة الا بحضور القلب	۲۶۶	
۸۰	۴۹ ب	لا ایمان لمن لا صلوة له ولا صلوة لمن لا زکوۃ له	۲۸۰	م م کینی متن کینی وہو مبی صلوة بہ خانی "صدقۃ" دے
۸۵	۵۲ ب	واللہ طیب لا یقبل الا الطیب	۲۹۲	م م کینی د"واللہ" پہ خانی "ان اللہ" دے-
۸۷	۵۳ الف	ان الشیطن جائثم..... وسوس	۲۰۳	م م کینی د"اللہ نہ" پس "غالی" ہم دے-

قفر

خبر البیان

دہ پینور چاپ مخ	د کابل چاپ مخ	حدیثونہ	د مقصود المومنین مخ	کیفیت
۸۷	۵۳ ب	من اراد ان یجلس..... اهل التصوف	۲۴۶	
۸۹	۵۴ ب	مانہکم عن ذکر اللہ تعالیٰ فهو حرام	۲۲۷	
۱۱۲	۷۲ الف	لعن اللہ..... حضور قلبہ	۲۶۶	[د احادیث خبر البیان کئی پہ دی شکل ہم رائے دے "ولیس فی قلبہ حضور الرحمن" پ ۱۳۲-ک ۸۱ ب-]
۱۱۷	۷۳ ب	المنتظر الى الصلوة کانه فی الصلوة	۳۱۶	
۱۲۹	۷۹ الف	لا تجزى الصلوة..... والمسجود	۲۶۶	
۱۳۰	۸۰ الف	اذا قُتِلَ الى الصلوة..... کلہا	۲۶۵	
۱۴۸/۱۳۱	[۸۱ الف] ۸۹ ب	فضلوا کما رایتمونی اُصلی	۲۶۵	
۱۴۵	۸۸ ب	افضل العباد عند اللہ من یدکر اللہ کثیراً	۳۰۰	[خبر البیان کئی دہر رہل رائے دے-]
۱۴۸	۸۹ ب	فضلوا کما رایتمونی..... مردودہ	۲۶۵	[د دی حدیث یوہ حصہ د خبر البیان پہ پ ۱۳۱ ہم دے-]
۱۸۷/۹۶۰	[۹۶ الف] ۱۰۸ ب	ان اللہ امر المومنین بما امر به المرسلین	۲۷۰	
۱۶۳	۹۸ الف	للصائم فرحتان فرحۃ عند الافطار.... لقائ	۲۷۲	[م م کئی د افطار پہ حائ "فطرۃ" او لقائ پہ حائ "تقاء ربہ" دے- اصل حدیث کئی "تقاء الرحمن" دے-]
۱۶۶	۹۸ ب	الصوم جتۃ من النار کجنتۃ احدکم من القتال	۲۷۲	
۱۷۱	۱۰۱ الف	اذا دخل رمضان..... الشیاطین	۲۷۵/۷۶	
۱۷۹	۱۰۵ الف	من وجبت..... فهو ملعون	۲۸۰	
۱۸۸	۱۰۹ الف	لا سبیل الى اللہ الا بالبلایا	۲۸۸	[خبر البیان کئی د "ملعون" نہ پس د "وملعون فی النار" الفاظ ہم شتہ-]
۱۹۰	۱۱۰ الف	وعن عبد اللہ بن عمر..... ابداً	۲۹۵/۲۹۹	
۲۱۹	۱۲۵ ب	ان من العلم کھیۃ المکتون المخزون لا یعلمہ الا العلماء یا اللہ-	۳۲۱/۱۴۰	[م م کئی یو حائ الا العلماء وبل حائ الا اهل المعرفہ رائے دے-]
۲۲۲	۱۲۹ الف	العبد مخیر بین الحسنات والسیات	۱۹۸	
۲۲۸	۱۳۰ الف	لا یستقیم ایمان احدکم..... یتقیم عملہ	۲۵۵/۱۶۰	

قَفْح

خبر البیان		دکابل چاپ مخ	حدیثونہ	د مقصود المومنین مخ	کیفیت
۲۳۰	۱۳۱ الف	من تعلم..... بصورة الخنزیر	۱۴۲		
۲۳۲	۱۳۲ الف	دولة المومن..... عما نهوا عنه	۲۵۸		[م م کنبی ذکر نهوا عنه "یہ خا خا ر نهی عنه" دے]
۲۴۱	۱۳۶ ب	یا فاطمه..... بغير عمل صالح	۱۶۳		
۲۴۲	۱۳۲ ب	یا امتی لا تنکی بشفاعتی بغير طاعتی	۱۶۳		
۲۴۳	۱۳۷ ب	اللهم احببنی مسکیناً..... زفرة المساکین	۳۴۸، ۳۴۵		
۲۴۸	۱۴۰ الف	خیر الذکر الذکر خفی وخیر الرزق ما یکنفی	۳۰۰		
۲۵۶	۱۴۵ الف	الشريعة کمثل اللیل..... فوق الشمس شیء	۲۸۳		[م م متن کنبی هر خا "مثل" او حاشیه کنبی "کمثل" دے۔]
۲۷۲	۱۵۳ الف	من لم یکن للوصال اهلاً..... فکل احسانه ذنوب	۳۳۳		دا شعرة نثری عبارت یہ شکل کنبی دے یہ ۲۷۴ او دے یہ ۵۴ اب
۲۹۵	۱۶۵ الف	دلیل الانبیاء صحتہ الایمان	۱۳۵		

ضمیمہ ج

خبر البیان		قول	د اولیا و اقوال	د مقصود المؤمنین کیفیت
د پېښور چاپ مخ	د کابل چاپ مخ		د ولی نوم	مخ
۳۶	۲۳ ب	کَلُوا الْحَلَالَ..... الْجَبِین	حضرت علیؑ	نشته
۱۰۶	۲۵ ب	اصول التوحید..... جهل عنه	سراج (۹)	نشته
۱۲۸	۷۹ الف	کلمة بسم الله..... يوم النشور	حضرت امیر المؤمنین	۲۶۱
۱۲۸	۷۹ الف	لا صلوة الا بفاتحة الكتاب	علیؑ	۲۶۳
۲۸۳	[۱۵۸ ب] [۱۵۹ الف]	شقی ابلیس..... رحمه الله	محمد الدینوری	۱۸۳
۲۹۶	۱۶۵ ب	ان الله نزل..... دراسته	حسن بصری	نشته

مراجع

د قرآن کریم اود د مختلفو تفسیرونو، د احادیثو له کتابونو د امت د اولیاء واصلحاؤ د لیکونو نه علاوه له دیو کتابونو فائده اخستې شوې ده.

- ۱ ادبی څېړنې - محمد صدیق روڼی - کابل
- ۲ ارمغان خوشحال - پېښور
- ۳ اسلامی دائرة المعارف (اردو) - لاهور
- ۴ اکبرنامه - (فارسی) - د ابوالفضل
- ۵ اکبرنامه (ترجمه د بیورنچ)
- ۶ انگریزی انسائیکلو پیډیا آف اسلام
- ۷ اورینټل کالج میگزین - فروری ۱۹۵۵ - لاهور
- ۸ بایزید روښان - د مرحوم قیام الدین خادم - کابل
- ۹ تاریخ مرصع - د افضل خان خټک - د کامل مرحوم نوټونوسره.
- ۱۰ تحفة الاولیاء - د شمس العلماء میراحمد شاه رضوانی
- ۱۱ تذکرة الابرار والاشرار - پېښور
- ۱۲ تفسیر یسیر - د مولوی مراد علی صاحب - پېښور
- ۱۳ تقویم تاریخی - عبد القدوس هاشمی - کراچی
- ۱۴ توژک جهانگیری - د الېگزندرا راجرز انگریزی ترجمه
- ۱۵ حالنامه - د پښتو اکېډمۍ ټاټپ شوې نسخه
- ۱۶ خبرالبیان - چاپی نسخه - پېښور
- ۱۷ خبرالبیان - عکسی نسخه - کابل
- ۱۸ دبستان مذاهب (فارسی)

- ۱۹ دبستان مذاہب - انگریزی ترجمہ
- ۲ دہشتو ادبیاتو تاریخ - دوہم توک دحبیبی مرحوم
- ۲۱ دپیررویشان پھ سلسلہ کتبہ د اخترخان د داکتریت مقالہ (د محترم تقویم الحق کا کاخیل پھ شکریہ)
- ۲۲ دربار اکبری - د شمس العلماء محمد حسین ازاد
- ۲۳ درویشانیا نوملی نہضت - د اسلانوف (ترجمہ)
- ۲۴ درویشان یاد - د گنو کسانو مقالہ - کابل
- ۲۵ دی مسلم کمیونٹی او د اندو پاکستان سب کانتی نینت - د اشتیاق حسین قریشی مرحوم
- ۲۶ دھند د کتابخانو پینتو قلمی نسخہ - د زلمی ہوادمل
- ۲۷ دیوان خوشحال خان خٹک - بزبان افغانی و فارسی - د ہوق چاپ
- ۲۸ روحانی رابطہ - روحانی ترون د قاضی عبدالحلیم اثرافغانی
- ۲۹ رود کوثر - د شیخ محمد اکرام
- ۳۰ رویشانیا رسالہ - کابل
- ۳۱ سوات نامہ - (تاریخ مرصع)
- ۳۲ صراط التوحید - دیازید رویشان - پپشور
- ۳۳ عہد بنگش - د مفتی ولی اللہ فرخ آبادی - کراچی
- ۳۴ کلیات خوشحال - د کامل مرحوم د مقدمی سرہ
- ۳۵ مخزن - د پروفیسر سید تقویم الحق کا کاخیل لہ مقدمی سرہ
- ۳۶ مقامات قطبیہ و مقالات قدسیہ - د حضرت عبدالحلیم صاحب
- ۳۷ مقصود المؤمنین - د دکتور میر ولی المسعودی د تصدیر سرہ
- ۳۸ مکتوبات امام ربانی - لاہور
- ۳۹ مناقب غوثیہ (قلمی) لہ محمد صادق شہبانی سعدی قادری
- ۴۰ نتائج الحرمین (قلمی) لہ مولینا محمد امین بد خشی (د اکتہر حنیف پھ حوالہ)
- ۴۱ دلنگوستیک سروے او انیا د گریسن
- ۴۲ یوسف زی پتھان - د مرحوم اللہ بخش یوسفی

بسم الله الرحمن الرحيم (۱)

یا بایزید - اکتب علی (۲) یدایة الكتاب بتعظیم الحروف بسم الله تمام - (۳)
إني لا اضیع (۴) اجر الذين يكتبون (۵) ثم يخربون (۶) حرفاً او نقطة ثم
يكتبون لاجل صحيح البيان -

یا بایزید - بنویس بر آغاز کتاب به بزرگی و به درستئ حروفها بسم الله
تمام - من گم غی کتم مزد آن کساں که می نویسند باز خراب می کنند
یک حرف یا نقطه - باز می نویسند برائے درست شدن بیان -
او یا بایزید - و کتبہ یہ آغاز د کتاب پہ بنو درستو (۷) حرفونو بسم الله
تمام - زہ نہ ورکوم مزدوری د ہیغو کسانو چي کبئی بیا ئي و رانوی
(۸) یو حرف یا تکه بیا ئي کبئی چي درستیدی بیان -

رے یا بایزید - لکھ کتاب کے آغاز (۹) کے بیان جن کے سارے اکھر
سہن بسم الله تمام - میں نہ گنوانوگا (۱۰) مزدوری انہن کی جے لکھیں
(۱۱) پرن بجاہن اکھر کہ (۱۲) تمکئی پرن لکھیں اس کارن جے (۱۳) سہی
ہوئے بیان - (۱۴) -

یا بایزید - اکتب الحروف التي تفسر بكل لسان لاجل منفعت الانسان^(۱۵)
انت عالم إني لا اعلم بغير حروف القرآن يا سبحان (۱۶)
یا بایزید - کتابة الحروف عليك ظهر - (۱۷) و علم اسماء الحروف علی -
(۱۸) اکتب بامری بمثل حروف القرآن و ضع علی بعض الحروف
نقطه او جزماً او علامة اخرى لاجل ان يعرف الانسان - اکتب
بعض الحروف اربعاً اربعاً - عیان - سيعلمون اذا يقرأون يخرجون
النفس مع بعض اخر الحرفین انسان (۱۹)

یا بایزید - بنویس آل حروفھا کہ بسازند بھر زبان برائے منفعت آدمی
توئی دانا - من غی داتم بحر حروفھائے قرآن یا سبحان -

یا بایزید - نوشتن حروفھا بر تو است و نمودن و آموزانیدن نامھائے
حروف بر من است - بنویس بفرمان من بمانند حروفھائے قرآن و
بنہ بر بعض حروفھا نقطہ یا جزم یا دیگر نشان (۲۰) برائے آنکہ
حروفھا بشناسند آدمیان - بعض حروفھا چھار چھار بنویس - عیان -
زود بیاموزند چوں بخوانند و دم بیرون کشند یا بعض دو حروف بہ
سینہ آدمیان -

او بایزید - وکنہ ہخہ حرفونہ پچی پھ ہرہ ژبہ ساز پری دفاں پ
دَ پَارَہ دَ آدمیانو - تھ دانا یئی لھ ہرہ خیزہ (۲۱) ما نہ زدہ بیرون
حرفونو دَ قرآن او سبحان -

او بایزید - دَ حرفونو کینل پھ تا دی - دَ حرفونو خرگندول و نمون
و بنوول پھ ما دی (۲۲) وکنہ زما پھ فرمان پھ مانند دَ حرفونو دَ
قرآن او کہدہ پھ حُخِی حرفونو تکی یا غروندی یا نورِ نینانی بی
لھ حرفونو - ژر بہ وپژنی آدمیان - حُخِی حرفونہ خلور خلور وکنہ
عیان - ژر بہ ئی زدہ کا پچی ئی لولی - ساہ ورسرہ باسی لھ دودہ و
وستری حرفو (۲۳) سرہ آدمیان -

رے بایزید - لکھ (۲۴) وہ اکھر جے سب جیب سھن جر تھیں
اس کارن جے نفع پاون آدمیان - توں سبحان (۲۵) ہے کج کا میں نابیں
جانتا بن قرآن کے اکھر رے سبحان -

رے بایزید - لکھنا اکھر کا تجھ سے ہے ، دکھلاونا اور سکھلاونا مجھ
سے ہے لکھ میرے فرمان سھن جیوں اکھر قرآن کے پھن کے پھن -

لکھ کوئی اکھر اوپر (۲۶) تمکنا کے جزم کے اور نشان ہے وہ اکھر
پہچانہن آدمیان - لکھ کوئی اکھر چار چار عیان - ورہال سکھن ہے
پڑھن تو سانس نکالن کوئی دویں بچہ اکھر سہن آدمیان بسم اللہ
الرحمن الرحیم - الالف کان احد عیان - الف یکے ہست عیان - الف یو
دے عیان - الف ایک ہے عیان - ب بابا یہ - پ پاپا یہ - ت تاتا تہ -
ت تاتا تہ - (۲۷) ت تاتا تہ - کان بیان - یعنی ہست بیان - دے بیان -
ہے بیان - ج جا جا جہ - چ چا چا چہ - خ خا خا خہ - ح حا حا حہ -
خ خا خا خہ - یقراؤن انسان - (۲۸) یعنی بخوانند آدمیان - لوی دی
آدمیان - پڑھن آدمیان - د دا دا دہ - ڈ ڈا ڈا ڈہ -
ذ ذا ذہ - د دا دا دہ - یعرفون یعنی بشناسند - ودی پڑنی -
پھ تا دی وی اعلام پہچانہن توں جان - (۲۹) ر را را رہ - ررا ررا رہ -
ز زا زا زہ - ز با با بہ - قد کان عیان - یعنی تحقیق ہست عیان -
ربنتیا دی عیان سچ ہے عیان - پس سا سا سہ - ش شا شا شہ -
ش بنا بنا نہ - ص ض ط ظ - یقراؤن باللسان - یعنی بخوانند
بزبان - لوی دی پھ ژبہ - پڑھو جیب پھن از زبان - ع عا عا غا
ف فا ق قا ک کا ک (۳۰) گ گا بھا بھ - گ گا بھا بھ - (۳۱) یفقتھون
بھا عاقلون انسان (۳۲) یعنی بفھمتد بدان عاقلان آدمیان - پھ
دا دی وپوھبزی عاقلان آدمیان - اسے سمجھیں سبجان آدمیان -
ل لا لا لہ - م ما ما مہ - ن نا نا نہ - ن نا نا نہ (۳۳) وواوہ
ہا ہا ہا ہہ (۳۴) ی یا یعلون تمام - یعنی بدانند تمام - زدہ
دی کا تمام - سکھن تمام (۳۵) بسم اللہ الرحمن الرحیم - بدایۃ الکتاب
(۳۷) یا بابا یزید - اکتب حمدی حمداً کثیراً یبدو رضائی اذا قال من

حمدی انسان - انظر یسبحُ لی ما فی سمائی و ما فی ارضی لیس من شیء الا یسبحُ بحمدی فلتؤمن بهذا الکلام - (۳۸) اما رجل امی کیف اکتب حمدک حمداً کثیراً - یا سبحان - یا بایزید - اکتب بقدر علمک - تمام - (۳۹) انت عالم و خالق المخلوقین و حافظ کل مخلوق بحفظه قبل الاظهار (۴۰) اذا صار بعدد جمیع المخلوقات بحارثم صار البحار مدادا و صار اکثر منها (و صار الکتاب ۴۱) بعدد سبعین الف کاتب او صار اکثر منها ، لكل کاتب سبعون الف قلم لا یکتب و لا یتم کلام حمدک و کَوُ بسبب الكتابة انکسر کل الاقلام وجف المداد - تمام - (۴۲) او کان حمدک حمداً کثیراً بعدد کل معلوم لک - یا سبحان - اکتب فی هذا الکتاب صلوة علی خاتم الانبیاء و علی اله ما کان جعلنا و رحمته و بركته علیک و علی ال و احباء و اتباعک فی هذا الزمان - اعلم (۴۳)

بنام خدائی (که) بخشاینده است مهربان یعنی بنام خدای است عیان آغاز کتاب - یا بایزید سیاس و ستائش من بنویس که خوشنودی من پیدا می شود چون مرا ثنا می گوئند ادمیان - بنگر - مرا تسبیح می گوئند آنچه در آسمانها و زمین من است - نیست از چیزی مگر که مرا تسبیح می گوید پس باور کن باین کلام من مرد امیم چگونه بنویسم ثنا و ستائش تو بسیار یا سبحان - یا بایزید - باندازه دانش خود بنویس تمام - تویی دانا و خالق مخلوقات و هستی (بر ۴۴) مخلوقات را نگاه بان که نگاه داشتی ایشان را پیش از پیدا شدن ایشان - چون شوند به شمار هر (۴۵) مخلوقات دریاها - پس هر دریا سیاهی شود یا زیادت تر شوند

ازیں بشمار هفتاد هزار کاتبان یا زیادت تر شوند ازیں - هر هر
کاتب را هفتاد هزار اقلام نوشته نه شوند و تمام نگردند سخنان
شنا و صفت تو - اگر بسبب نوشتن همه قلمها بشکند و
سیاهی شود تمام - یا ثنا و ستائش تو بسیار اینست که بشمار
آنچه مر ترا معلوم است - یا سبحان -

بنویس دریں کتاب صلوة بر خاتم انبیاء محمد علیه السلام
و بر همه پیغامبران و بر آ (نا) نکه (۴۵) پس روان ایشان
(هستند) (۴۵) کردم رحمت و برکت بر تو و بر پس روان و محبان
و فرمان برداران تو دریں زمانه - تو بدان -

بسم الله الرحمن الرحيم

په نامه دَ خدایِ پچی بخشائنده دے مهربان - په نامه دَ
خدایِ (پچی) په خدای دے عیان - آغاز دَ کتاب -
اوبایزید - زما دپر ستر صفت و کنبه - خوینی هی پېدا شی پچی
زما دپر ستر صفت وائی ادمیان - کوره - زما تسبیح وائی پچی زما
په مزکه کنبی دی (یا) په اسمان - نشته هېڅ بیرون پچی زما
تسبیح وائی ته باور کړه په دا بیان -

زه عامی مېړه یم (۳۶) په څه ستا دپر صفت وکنیم او سبحان -
اوبایزید - دَ خپلې پوهې په اټکل ئې وکنبه - تمام -

ته دانا یئې او خالق یئې دَ مخلوقان - ته ژغروم یئې دَ واپره
مخلوقان - او ژغرد (دې) پچی لا دوئی پېدا شوی نه وو - (۳۷) که
دریابونه شی څو په گنېدر (۳۸) دَ مخلوقان - ترو واپره دریابونه
توری شی یا که له دغو په گنېدر زیات شی - اویا زره کاتبان

يا كه له دغو په گنډر زيات شي - د هر كاتب اويآ زړه قلمونه
شي بې گمان وكښي تماچي به نه شي ستا د سترې ثنا (٣٩) خبرې
كه د كښلو په بهنه قلمونه مات شي او توري شي تمام - (٥٠) -
يا ستا ډېر ستر صفت هوى دے په گنډر چې په تا معلوم
دے - او سبحان -

وكښه په دا كتاب صلوة په خاتم د انبياء چې محمد دے (٥١)
او په واړه پيغامبرانو چې د دوې دى پس روان - وې كه
رحمت او برکت په تا او ستا په پس روانو په مېانو چې
وې نغوږى (٥٢) په دا زمانه - په تا دې وى اعلام -

او بايزيد - (٥٣) وكښه خبر البيان چې ئې لولى ادميان (٥٤) په
هغه هسى الحان چې به ئې لوست سورت د الرحمن (٥٥) زه عاجز
بنده عامى يم - خپسرو تا وته كنهكار او بدكار گنم له واړه
كنهكارانو له بدكارانو د محمد په امت كښي عليه السلام - ولې
امېدواړى ئې ستا و ښېگړې و رحمت و بخشش و ته دے -
راوېښه و ما و ته او زما و يارانو و فرمان بردارانو و محبتى
وته گناهان - بل ئې زړه قراى شي او ستا و كلام و ته
وزكار شي او سبحان -

او بايزيد - كه نه غواړې يا غواړى ستا ياران چې دې
نغوږى (او) محبتى كسان (٥٦) زما امر نيكارى ترو بويه چې
وچاروئې ته او ستا ياران چې دې نغوږى او محبتى دې له
واړه گناهانو - زه خداي زورور كړونې بخشنده دانا يم له
هره خيژه - پخپلې دانائې په توانائې كنهكار نيكو كار بليخت

نېک بخت کرم او نیکوکار گنهکار نېک بخت بلبخت کرم د دیو
د چار په بهنه - په تا دې وی اعلام -

او بایزید ما رښتیا وبخښل و تا و ته او ستا و یارانو و محبانو
او چې دې نغوړی و هغو و ته د توې په بهنه وړاندینی
گناهان - ولې تن دې ژغوری - ترو منع کړه یاران محبان او
هغه چې دې نغوړی له دغه پسه له نورو گناهونو - ترو
ئې لېږه چې ښیگره کا مدام -

تا مرده چې په ما پورې مسخړې کا او راپورې خاندی زما
په کښل او زما په لوستنې پورې ځنې ادمیان (۵۷) را حواله
کړه و ما و ته هغه چې زما پکښې ډېره ښیگره او ستا
خوښی ده - نه مسخړې کا نه راپورې خاندی ساه کښې
(۵۸) ادمیان - او سبحان -

او بایزید - شرم دې نشته چې درپورې مسخړې کا یا درپورې
خاندی او نه نقصان د ایمان - ښه هسې ئې مسخړې کړې
او خندل ئې زما په پیغامبرانو په اولیاگانو پورې له تا
وړاندې ځنې آدمیانو - (۵۹) او بایزید - و تا هې عقل درکړه - و
دې لیده و دې پېژانده د ده په سرنا رښتیا دروغ ، امر
نهی ، حلال او حرام - ترو هې ننویست ستا په زړه کښې ډار
امېدواری - په هغه بهنه دې کړه چار د اسلام - د چارې
په بهنه دې بیا لار موندله او هر مقام - ترو حکمت هې
درکه او اجتهاد او نور د الهام - و هر چا لره چې هې حکمت
درکه و هغه هې ډېره ښیگره ورکړه عیان -

او بايزيد- که زما خوښی غواړې او ډېره ښېگړه، وکښه خیرالبیان
 زه اړوم په دا زمانه له ځنې ادمیانو خبرې د دنیا او هر
 چې پکښې دی، خبرې د کرلې د سود (۶۰) او بازګانې او د
 ځناورانو او بهوده خبرې او دروغ - د کینې د غېرت د مېرمنې
 یا نور نور رنګارنګ خبرې سخنان- د بهښت خبرې او هر چې
 پکښې وی نعمت ئې (۶۱) د رنګارنګ طاعت یا د دوزخ خبرې
 او هر چې پکښې دے عذاب ئې په بهنه د رنګارنګ کنهان
 (۶۲) یاده وی زما نوس و ما و ته لذت شهوت په ښېگړې ئې
 را څرګندوی شېطان او و هغو چارو و ته هې لېږی (۶۳) ښکر
 د شیطان- پېدا کېږی و زما زړه و ته اندېښنه د دنیا د
 اخرت بیا بیا او نه خلاصیږی زما زړه له نښتې د نوس
 د شېطان (۶۴)

پغو وکښم (۶۵) خبرالبیان په دا زمانه او سبحان-
 او بايزيد وکښه زما په عنایت خبرالبیان- نه ئې کښل (۶۶)
 پېغامبرانو نه اولیاګانو کتابونه له تا وړاندې او نه ئې کړه
 بندګی، چار د ښېگړې، زما بې عنایته بې توفیقه- په تا دې
 وی اعلام-

راوښیه و ما و ته (۶۷) دستور او ادب د کتابو د کښلو او سبحان-
 او بايزيد- دستور او ادب د کتابو د کښلو هغه دے چې ئې وکښه
 زما په توفیق په ښکلې توګه (۶۸) په ورکولو د اندېښنې او
 د زړه په حضوری او په نه نغته (۶۹) د نوس د هوس او
 د شېطان او د فائدې د پاره د ادمیان (۷۰)

گورہ۔ ما کتابونه له تا وړاندې پېغامبرانو وټه استولی وو چې
پکښې وه بیان د رابستیا د دروغو د کړو د نکړو د حلاو د
حرامو په ژبه د خپل قام۔ زه به دروښم و تا وټه په خپل
قدرت په څلور ژبې خبر البیان۔ څه شو که ته له دغو وړاندې
بې خبره وي (۷۱) له خبر البیان۔ گورہ زما او زما د انبیاء و اولیاء
رابستیا دے کلام (۷۲) زما او زما د انبیاء د اولیاء کلام مې کړه
دے خبر البیان۔

وکښه زما او زما د انبیاء و اولیاء گفتار په دا کتاب۔ که د
دیو وېنا یو شکل وی زما له کلامه ترو ئې لوله په جار
کړه ترو په دا پند ورکړه و ترسنداده ادمیان۔
ته مې لاس ښوونے (۷۳) کړې چې رښتینې لاس وروښیئ لکه
پېغامبران و ادمیان۔

کومه ده رښتینې لاس۔ را (و) ښیئ و ما وټه په خپل فرمان اوسبحان۔ (۷۴)
او بایزید۔ رابستینې لار د انبیاء ده۔ د انبیاء لاس هغه ده چې
زما وپېژندگلی وټه بولی ادمیان۔

مرگ به ورشی وټه ننگهان۔ (۷۵) نشته دسری په دنیا کښې تل د تلہ مقام
گورہ د دغه زمانې ادمیان غواړی دنیا او هر چې پکښې وی
پرې (۷۶) مشغول دی دېر ادمیان ځنې په کرل یا په باز رکاف
یا په پوندگلی یا په ترکش بندی ځنې په نورو نورو چارو
مشغولی کا ادمیان۔

مرگ به ورشی وټه ننگهان نشته دسری په دنیا کښې تل د تلہ مقام
ځنې سری هسې کښې چې لوی (۷۷) عزیزۍ په

ڊپر مال په زاوخراد يا په ډيره وېنا چې بد بېهوده په زوره وائي - نه ده زما خوښي (۷۸) چې بد بېهوده په زوره وائي ادميان -

مرگ به ورشي ورسې وته ننگهان - نشته دسړي په دنيا کښې تل د تلې مقام يا هسې گڼي چې لوي (۷۷) عزيزي په نښته ده د فھر په راتلل (۷۹) ده د تنخ په وهل ده چې وژني ادميان - ګوره دا هسې چار ده حرام -

مرگ به ورشي ورسې وته ننگهان - نشته دسړي په دنيا کښې تل د تلې مقام يا هسې گڼي چې لوي (۷۷) عزيزي په زور کاري په غلا په طمع په کاسيري په ناداني وه په گناهان - (۸۱)

مرگ به ورشي ورسې وته ننگهان - نشته دسړي په دنيا کښې تل د تلې مقام يا هسې گڼي چې لوي (۷۷) عزيزي په اسراف (۸۲) په وړاني په بد فعلي په مېرثي کښې ده - مېرثي به نه وي بيرون له نوسه له شېطان - (۸۳)

مرگ به ورشي ورسې وته ننگهان - نشته دسړي په دنيا کښې تل د تلې مقام او با يزید - ووايه چې مرگ دې ډېر يادوي ادميان او يادوي دې عذاب د حنکدن چې روح به يې ووځي له تنه د ادميان (۸۴) مرگ به ورشي ورسې وته ننگهان - نشته دسړي په دنيا کښې تل د تلې مقام يادوي دې عذاب د ګور چې پکښې عذاب يا راحت دے د ادميان -

مرگ به ورشي ورسې وته ننگهان - نشته دسړي په دنيا کښې تل د تلې مقام يادوي دې عذاب د اور چې هر ګوره دے ګران - په تا دې

وی اعلام -

مرگ به ورشی و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
یادوی دې خپله نامه چې پکښې به کښلې (۸۵) زیاته بدی وی
که احسان -

مرگ به ورشی و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
یادوی دې لاس د صراط چې یون یې هرگوره دے گران - (۸۶)
مرگ به ورشی و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
یادوی دې هغه تله چې نیکی بدی به وتلی د ادمیانو (۸۷) ښه
یې ډېر به وی چې یې ښه لورے شی گران (۸۸)

مرگ به ورشی و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
ننه باسی په زړه کښې زما اوزما د عذاب داس - لرې دې
اوسی په پرهیزکاری له واره حرامو - هله (۸۹) نه کښېوځی زما
په عذاب کښې ادمیان -

مرگ به ورشی و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
او چار دې کا د ښېکړې په واره اندامو هله (۸۹) کښېوځی
زما په راحت کښې ادمیان -

مرگ به ورشی و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
توکل دې په ما کا چې رزق ورکوم د واره خورندکان (۹۰) -
مرگ به ورشی و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
ترک دې نه کا سړی (۹۱) زما طلب، تسبیح پېژندگلی، یاد، د
رزق په بهنه دې زړه نه لرې پرېشان - د زړه پرېشانی
مې حواچې کړې د رزق د پاره (۹۲) په ادمیان - (۹۳)

مرگ به ورشی و سړی و ته ننګهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
زه ژغورم د سړي د شا د ورغل په خوا په شا (۹۳) پښینه
(۹۵) د مور په نوس کښې ادمیان -

مرگ به ورشی و سړی و ته ننګهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
ترو پکښې بدل کړم حال د ادمیانو (۹۶) ګوره چې په خپل
قدرت منی ودرولې وینه کړم - ترو ودرولې وینه، د غوښې خزری
کړم ترو له هغې غوښې کړم صورت د ادمیان -

مرگ به ورشی و سړی و ته ننګهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
ترو ئې څرګند کړم په خپل قدرت هغه څیز چې شته د دیو
په ځان - هډا، پله، رګ، غوښه، وینه، پوست، وېښته او
واړه اندام د ادمیان - لکه سر (۹۷) او غوږ، سترګې، پوزه،
خُله، سینه او شا، لاس، پښې او هر چې شته د دوی
په ځان (۹۸)

مرگ به ورشی و سړی و ته ننګهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
ترو ئې مراو باسم په خپل قدرت د مور له نوسه - ترو ئې
ژغورم په حالت چې مرووټې، خوړونې هلکې، پېغلیکې (۹۹) تور
بڼیرې چې زور وی یا ځوان هسې بدل کړم په خپل قدرت
حال د ادمیان -

مرگ به ورشی و سړی و ته ننګهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام
یا ئې ووژنم دے په هر حال کښې په خپل فرمان - په تا
دې وی اعلام -

مرگ به ورشی و سړی و ته ننګهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تله مقام

نه پوهېږم چې بدلېږي حال د دوی (۱۰۰) نه پوهېږي چې

حال ئې بدلېږي د ادمیان -

مرگ به ورشي و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تلہ مقام

گوره چې ورشي درد ، رخ د سړی د حان و ئې نه باسی

زما بې فرمان - او نه نښاسی تندرستی هېڅ یو په خپل حان -

مرگ به ورشي و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تلہ مقام

وا به نه خلی دراد یو اندام د سړی د بل د اندام (۱۰۱)

مرگ به ورشي و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تلہ مقام

د سړی بویه چې یاد کا خپل عزیز محبتی او هغه ژوی چې

ئې لیدلی پېژندلی وو عیان گوره چې خو شوو هغه ادمیان (۱۰۲)

مرگ به ورشي و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تلہ مقام

یادوی دې سرایونه ، کورونه ، خایونه باغونه او هغه وږي چې سایه

دارې ، مېوه دارې دی عیان گوره هسې وړاندې د هرې زمانې

ادمیان لکه وران شوو د وړاندې زمانې کسان -

مرگ به ورشي و سړی و ته ننگهان - نشته د سړی په دنیا کښې تل د تلہ مقام

ترو نار شه د هغو (۱۰۳) کسانو چې ژوندون او مرگ ئې وی

زما بې طلبه - بے طاعته ، بے تسبیحه بې پېژندکلی ، بې یاده ،

بې نژدیکي ، بې پېوندکلی ، بې ښکلی بې قراری دی او په بد

خوی کښې دی په گناهان

سخ اوزما خونې د هغو کسانو ده چې ژوندون او مرگ ئې

وی زما په طلب ، په طاعت ، په تسبیح په پېژندکلی ، په

یاد ، په نژدیکي ، په پېوندکلی ، په ښکلی ، په قراری ، په

نیک خوئی کنبی وی په احسان -

مرگ به ورشی و سړی و ته ننګهان - نشته د سړی په دنیا کنبی تل د تله مقام
او بایزید - که دې رضا (۱۰۴) وی چې زما و پېژندګلی و ته بولي
ادمیان - ترو دې بویه چې د پېغمبرانو و لارې و ته ئې بولي
عليهم الصلوة والسلام - او که دې رضا وی چې د پېغمبرانو
و لارې و ته بولي ادمیان ترو دې بویه چې ئې بولي و هغه
وته چې پیر وی تمام (۱۰۵)

نشته په دا زمانه پیر تمام بیرون له تا چې وارث د انبیاء
ئې - د رښتینې لارې څښتن ئې - ته باور کړه په دا کلام (۱۰۶)
وايه و سړی و ته چې په رښتینې پېژندګلی و پېژنی دا جهان
چې کپه مې دے سرايې د بلا د فتې د نریان او ده
چارچوبه د تاریکې او سرايې د ورافه عیان -
هر چې محبت د بلا د فتې له نریان کاري سرايې سره

کا مبتلا به ئي کرم (۱۰۷) په سختي، په بلا، په فتنه، په اندوه
په غم او په تاریکي، په رندوالي (۱۰۸) ترو به زما له پېژندکلي
دروند شي عيان -

هر چي محبت له پليتي (۱۰۹) له فاني سراي سره کا - الوده به ئي
کرم په مرداري (۱۱۰) چي پليت شي - ترو ژوندون به ئي په
زړوري (۱۱۱) وي و به مري په ناداني - تن کور خائي به ئي
شي وران - ترو به جزا د عذاب تل د تله مومي مدام -

وايه سړي وته چي په رابستيا وپېژني سراي د هغه جهان
کور - سراي د نعمت د رحمت د روښنايي د خوښي او سراي
بودني د هغه جهان - هر چي محبت د نعمت او د رحمت
له سرايه سره کا د نعمت او د رحمت مزد به مومي - هر چي
محبت له روښانه او د ښادي له سرايه سره کا د روښنايي
او ښادي مزد به مومي هر چي محبت له باقي سرايه سره کا
مزد باقي به بيا مومي چي نه به شي وران - نشته په دنيا
کښي بقاي (۱۱۲) او نشته وران د هغه جهان - عيان -

ترو وايه و سړي وته چي د دنيا چاري دې هومره کا خو ئي
پکښي استوگه وي په دا جهان - او د هغه جهان چاري
دې هومره کا خو ئي فائده او بقا ئي (۱۱۳) وه تل د تله مدام
هر چي د دنيا چار د اخرت د چاري د پاره پرېږدي فائده
به مومي - رحمت راحت به ئي تل د تله وي مدام - هر چي
د دين چار د دنيا د چار د پاره پرېږدي ده لږه دے زلين -
لعنت - غم - پښېماني او عذاب مدام -

راوبنڀيه ۽ ما وٽه دنيا او وٺي او مائه ٿي ٻه خپل فرمان او سڃاڻ
 اوبائيزيد - دنيا ۾ محبت ۽ دنيا ڪرڻ ڏي ۽ او وٺي ٿي ڪنوس
 هوس ڪرڻ ڏي ۽ ادميان - عيان - ڪنوس ۾ هوسه بناخونه
 پيدا ڪرم ۾ هرهه بناخه زيان نرڻي ڏهرڻ بدلي پيدا ڪرم
 عيان (۱۱۳) ڪورهه بناخونه ۾ ٿي حرص، ڪبر، طمع ڪرڻ ڏي او
 بدگمان - زه ۾ حرصه وڌيڪه امپدواري، نان ڪوري (۱۱۵) تاريخي
 ۽ زهره پيدا ڪرم - ۾ ڪبره غري ٻي راهي پيدا ڪرم او مڃهه
 ۽ گناهان - ۾ شهوته غفلت ٻي شرمي او بد ادبي (۱۱۶) پيدا
 ڪرم عيان - ۾ طمعي شڪ، ورڪاوڙ ۽ توڪل او بدخوي
 پيدا ڪرم، غيبت قهر او غيبت ۽ بدلي وٺڻ پيدا ڪرم ۾ بداهه
 گمانه (۱۱۷) ڪورهه - ما ٻه درد ۽ زهره سپينو زرو، خريان، ڪرله
 اورتق، زامن - دا هسي شڪل ۾ ۽ دنيا مائه ڪرڻ دا وٺاوارن
 (۱۱۸) هرچي ٿي رضا وي چي ۽ دنيا وٺي مائه ٿي وپڙڻم
 او ٻه محبت ٿي چار ڪرم دا خصلتونه او مائه دي وپڙڻ او
 ٻه محبت دي ٿي چار ڪا - هرچي ٿي رضا وي چي ۽ دنيا
 محبت ترک ڪرم دا خصلتونه دي ترک ڪا هغه ڪسان -
 اوبائيزيد - ما بدخوي ٻه مانند ۽ اوسر يا ۽ زهره ڪرڻ ڏي
 او ٻه خوي ۾ ٻه مانند ۽ اُبو يا ۽ دارو ڪرڻ ڏي عيان -
 ترو بويه چي دي ڪنوس ۽ هوس ٻه نه نغته ۽ مشقت ٻه
 تبخ دي ووڙڻي ادميان - (۱۱۹)

حرص دي ٻه صبر او وڌيڪه امپد ٻه نڙدي مهلت، نان
 ڪوري ٻه خوانمردی او تاريخي ۽ زهره دي ووڙڻي ٻه چارو

د اسلام (۱۲۰) کبر په کهتری غرگی په ډاس، ېې راهی په لاری
 په پرهیزکاری دې ووژنی مینه د گناهان - شهوت په روژو،
 غفلت په یاد مدام، ېې شرمی په شرم، او بد ادبی په نیکه
 ادب (۱۲۱) غېرت په نېکه، د بدې خبرې غښته نما په
 فکر او قهر په قوت د زغمل، د عقل په رڼا دې ووژنی
 بدگمان (۱۲۲) طبع په قناعت، شک په یقین او بد خوئی دې
 ووژنی په نیکخوی ادمیان -

او بایزید - تا بویه (۱۲۳) چې زما او زما د عذاب ډاس، زما او
 زما د راحت محبت دریاد کړې و ادمیان - لرې نه اوسی له
 نهی بیرون زما د عذاب د ډاس په بهنه او چار نه کا زما
 په ورمندان (۱۲۴) بیرون زما د راحت په بهنه ادمیان -
 هر څیز ېې په اټکل کړې دے - سپه ېې بهترین کړې دے
 له واره مخلوقان - (۱۲۵) د هغې بندګۍ د پاره چې زما پېژندګلی
 پکښې حاصله شوی چې ېې په یگانګۍ وپېژنی د هر زمان ادمیان -
 ګوره عقل خوبیلو دے په ادمیان - ترو بویه چې خپل عقل
 دې بې ډاس کا - (۱۲۶) ترو دې نته باسی په خپل زړه کښې
 زما او زما د عذاب ډاس، زما او زما د راحت محبت ادمیان -
 راوښیه و ما و ته نخښې د ترسګارانو او محبتی کسانو په خپل
 فرمان او سیحان (۱۲۷) -

او بایزید - د ترسګارانو نخښه هغه ده چې لرې به اوسی زما
 د ډاس په بهنه له واره حرامو د محبتی نخښه هغه ده چې
 هره چار کا زما د محبت په بهنه زما په ورمندان (۱۲۸)

زما دَ طلب او دَ پېژندگلی دَ پاره به ښه چار کا په اندام-
 ترو تا بویه (۱۲۳) چې یاد کړې عذاب دَحْنُکدن، دَ پښتني، دَ
 کور، دَ قیامت - یاد کړه نامه او تله او عذاب دَ اورادميان-
 بل (۱۲۹) لرې اوسې دَ هر مقام له واپو حرامو- (۱۳۰) کوره دَ
 حَانکدن (۱۳۱) عذاب هغه دے چې دَ کنهگار حَانکدن شی و
 ده وته به دَ حَانکدن په وقت (۱۳۲) دَ قهر فرېسته له
 هېسته سره دَ ده دَ روح دَ وکښولو (۱۳۳) دَ پاره ورستوم
 چې روح ئې په گراني کاږي دَ ده له حَانه - عيان - دَحَانکدن
 عذاب به ئې يو ساعت دَ ده په نظر خو کاله کړم يو
 کال به خو دَ دنيا نار کاله وی او درد به ئې هسې وی
 چې شوک پوست کاږي دَ ژوندی جېوان یا به نریات وی له
 هنې دَ حُني آدمیان - چې مرگ ورنژدې شی ترو به ووائی
 کنهگار زار شه په ما چې ولې چې عذابوی سبحان -

ترو به و (۱۳۴) خپلې فرېستې وته وکړم فرمان چې وائی وکنهگار
 وته چې تا نه لوست کتاب دَ خدايې چې دې لوست چار دې
 نه کړه په کتاب دَ رحمن حُکه دې دا عذاب موندلے دے - عيان -
 ترو به دَ هغه پسه (۱۳۵) عزرائیل په قهر ورته کوری ترو به
 هسې ورته وائی - او بې نمازه - روحه - له دغه بې نمازه تنه
 راووځه - ترو به ئې په عذاب کښېاسم - په تا دې وی
 اعلام - (۱۳۶)

هر چې له مرگه وړاندې ومړی، فرمان بردار محبتي نیکوکار شی
 زه و نیکوکار وته په حالت دَ حَانکدن دَ رحمت فرېسته په

بڻه صورت ورستوم ڏه ڏه روح ڏه وکيلو ڏه پاره چي روح ئي
په اساني په راحت ڪاڊي په تا دي وي اعلام.

ترو به عزرائيل په نظر ڏه رحمت ورته ڪوري او هسي به ورته وائي
او پاڪه روحه له دي پاڪه تنه مراووه ترو ئي راوباسم ڏه ده
له تنه او په راحت ئي ڪنهباسم - په تا دي وي اعلام.

اوبايڙيد - عذاب ڏه پښتني هوي دے چي له مرگه پس به و
ده وته ڏه قهر فرښته له هېبته سره ورستوم ڏه ڏه پښتني
ڏه پاره - صورت ئي ڪرم ڏه ده په نظر لکه غر لکه ونه ڏه
ده اندام - عيان -

هر ڪله (۱۳۷) نظر ڪا ڪنھڪار ڏه فرښتي وته ڏه هغي له ڌاره به
ئي دريږدي تن او اندام او هسي به وائي نزار شه په ما په
دنيا مي دا هسي صورت نه ليده - ترو به ئي له ما وپښتي
زما په فرمان - هسي به په قهر ورته وائي - په شو (۱۳۸) خبر
يئي له يگانگي ڏه رحمان -

هر ڪله آواز ئي واروي په غور به ئي وردننه وئي په هغه
بهنه به ڪون شي - ڏه هغه پسه به هسي وائي ماهسي اروڀ
او وئيل مي چي خداي يو دے - وٺي نه مي نراڌه له يگانگي
چي په شو (۱۳۸) يو دے سبحان -

ترو به ورته وائي زما فرښته نزار شه ستا اے ڪنه ڪاره - وٺي
دي وهڀر ڪه امر، طلب، ورمندان ڏه رحمن او چار دي نه ڪڙه
ڏه دنيا په ڏوندون ڏه ده په ڪتاب اوس ڏه ده پس به ته ته
موچي بهرون عذاب ڏه سبحان -

ترو به وَ خپلې فرېستې وټه کړم فرمان چې عذابوی دے او د
 ده اندام ځکه چې په اندام ئې کړې چارې د حرام - ترو به
 وائی کنهکار درېغه په ما - ولې مې عذابوی په داسې عذاب سجان
 ترو به وَ خپلې فرېستې وټه کړم فرمان دایه وَ دغه بدکار وټه
 چې دے نادان چې عذاب د غوږ د سترگو د پوزې د خُلي
 د لاس د پښې د زړه د نوس د تن د اندام او عذاب د
 هر څیز چې په تا کښې دے (۱۳۹) بیا ئې موندل په بهنه د گناهان^(۱۴۰)
 ترو به هسې وائی زیان کار که مې خدا ئې و جارباسی و دنیا وټه
 زه به هره چار کړم په ورمندان د سجان - او بندګی به په
 اخلاص کړم چې ئې کا (۱۴۱) مخلصان ادمیان -

ترو به وَ خپلې فرېستې ته وکړم فرمان چې وائی وَ بدکار وټه
 چې تا به نه جارباسی وَ دُنيا وټه سجان - نشته تالره د دغه
 پسه بهرون عذاب پر عذاب - عیان - او عذابوم به دے تر هغه
 پورې چې د کور عذاب موږ پخپل فرمان په دا بهنه چې
 د نوس په نغته ئې چاره کړه او د شيطان - او چار به ئې نه
 کړه زما په کتاب - په دا بهنه به نه موږ زما راحت کنهکاران
 ادمیان -

راوېښه و ما ته عذاب د کور او نخښې ئې چې په ادمیان
 کښې دی او سجان -

او با یزید - عذاب د کور هغه دے چې کنهکار په کور کښې
 کېږدی د هغې پورې څو په خاورو پټ شې ترو به وَ ده ته

نڪير منڪر ٻه بد رنگ له قهره له هبته سره وراستوم چي ورده
 به ئي وڻسته غاڻس وي دندان - او ڌ اور ڪرنن به ئي ٻه لاس
 وي او روح به ئي ٻه تن ڪنڀي ننه باسم (ٻه) هومره اٽڪل چي
 عذاب و راحت و ته خبروي ادميان - او ڌ ڪور فجنه تن دے
 او ڌ نڪير منڪر فجنه دوه فرستتي دي چي ننوئي له دوه خويه
 سره ٻه ٽيه ڪنڀي ڌ ادميانو (۱۳۲) او ڌ ڪور ڌ عذاب فجنه خوي
 ڌ تن دے عيان - ٻه قهر به ورته وائي چي خداي دي ڌوڪ
 دے - پيغامبر دي ڌوڪ دے او دين دي ڪوم دے - ترو به ڪنھڪار
 هسي ورته وائي چي ما اروڀدھ - ٻه ٽيه هي ويئل چي خداي يو
 دے - ولي ٻه يڪاڻڪي ئي نه پيڙم چي پڇو (۱۳۸) يو ڌے يا
 به ڌ ده (۱۴۳) له ڌاره ورته وائي چي خداي هي ته ئي سبحان -
 ترو به ئي دوهي ڌ اور ٻه ڪرنن زما ٻه فرمان - ترو به ئي
 ورسوم و تحت الثري و ته - بيا به ئي راوخڙوم و ڪور و ته - ٽوندے
 به ئي ڪرم - ٻه دا عذاب به ئي عذابوي ڌو وي زما ٻه
 فرمان عيان - (۱۴۴)

ترو به هسي وائي ڪنھڪار ولي هي عذابوي ٻه دي هسي عذاب
 سبحان - ترو به و خپلي فرستتي و ته ڪرم فرمان چي وائي و
 زيان ڪار و ته چي ته ڌ خداي بي طلبه بي پيڙندڪلي وي او
 چار دي نه ڪره ٻه ايت او ٻه حديث - (۱۴۵) عيان - ترو به ڌ
 ڪنھڪار حجت قطع شي او ٽيه به ئي ٻه حجت نه ڪرڻي - ترو به
 ئي عذابوي (۱۴۶) ڌو وي زما فرمان - ترو به ئي ڪور هسي
 تنگ ڪرم چي ڌ نبي رُخ هاونه و ڪين رُخ و ته او ڌ ڪين به

ٺي نبي رخه ووڃي ٻه نظر ڏکڻاھڪاران آدميان۔ ترو به گناھڪار
 ھسي وائي ٻه داھسي عذاب ۾ وٺي عذابوي سبحان۔ ترو به ڏ
 گور وٽه ڪرم فرمان چي وايه ڏ گنهگار وٽه چي ته ٻه زمڪه
 باندې ٻه غفلت گرڇيڏي، کنبھناستي، ڄملاستي، ڏ خداي بي
 ياد استلي (۱۳۷) ڇڪه دي دا ھسي عذاب ومونداھ او چار دي
 نه ڪڙه ٻه ايت ڏ قرآن او ٻه حديث (۱۳۸) اوزيان ڪاره ٻه تا
 دي وي اعلام۔ ترو به ٺي حجت ڪوتاه شى۔ (۱۳۸) ٿبه به ٺي ٻه حجت نه
 گرڇي ڏ گنهڪاران آدميان۔ عذابوم به ٺي ڏ گور ٻه عذاب ڏ قيامته پوري عيان۔
 او بايزيدا۔ عذاب ڏ قيامت ھغه دے ڪله۔ (۱۵۰) ٻه خپل ترور
 زمڪه وڪوڊوم۔ و به باسھ ھغه چي شته ٻه دي کنبھي ڪران۔ ٻه
 تا دي وي اعلام۔ ترو به زمڪه ھرغر، توڪري خزري ذره ذره
 ڪرم ترو ٻه خپل ترور زمڪه او ھرغر به ڪرم ھمان (۱۵۱)
 زمڪه به دوه واري وڪوڊوم، و به وٽنم ٻه ورھمي ڪوڊول واري
 ٿوي عيان۔ او ٿوندي به ڪرم ٻه دووم ڪوڊول چي شته واري مخلوقان۔
 ڏ ورھمي ڪوڊول نوم ٺي راجفة او ڏ دووم ڪوڊول نوم ٺي رادفة
 ڪڙه دے۔ ٻه تا دي وي اعلام۔

ڏ برغو ٻه ورھمي اواز به واري ٿوي وٽنم۔

ترو به ھسي وائيم ڪوم دے قام ڏ ظالمانو او قام ڏ بادشاھانو
 او قام ڏ توانگرنو او قام ڏ ڪيرٿنو او ھغه قام چي رزق ٺي
 زما خور او بتدگي ٺي ڏ نورو ڪڙه عيان۔ زھ گواھي ڪرلم ٻه خپل
 ڄان زھ بادشاھ ڏ ملڪ یم۔ نه دے ملڪ بيرون زما۔ زھ يو
 يڪانه قهر ڪرون خداي یم۔ ته باور ڪڙه ٻه دا ڪلام۔

او دَ برغو په دووم اواز به وایه ژوی ژوندی کړم. هله گوری و
خپلې ناهې و ته ادمیان - (۱۵۲) -

ترو به له زمکې وباسم په خپل قدرت هغه چې پکښې وی
گران. تن د وایه خوزېدونی عیان -

د نرمکې مې دوه درونوالی کړی وی هغه پېړی دی او ادمیان -
چې په دنیا کښې په زمکه باندې وو او نن مې یستل پېدې
کښې له مرگه پس عیان - کله (۱۵۳) ویاسی د زمکې بارغه گران (۱۵۴)
ترو به وائی قام د بدکارانو. ولې ویاسی د زمکې هر چې پکښې دی
گران - که پټ عېب ئې نه کړی عیان - ترو به زه وایم. و خپلې
فرېښتې و ته مې وایه و دیو ته (۱۵۵) چې گرانی یاسی زمکه
په فرمان د رحمان -

او بایزید - زه به پاڅوم په وړخ د قیامت پېړی سړی قام قام
عیان - ځنې به قام د انبیاء وی ځنې د شیطانونو، ځنې به
قام د مؤمنانو وی ځنې د کافرانو ځنې به قام د نیکوکارو وی
ځنې د گنهکارانو، ځنې به قام د ذاکرانو (۱۵۶) ځنې د غافلانو عیان -
ځنې به د خیر (۱۵۷) وی ځنې د پانده قام - ځنې به د اروپدونو (۱۵۸)
وی ځنې د کانه قام - ځنې به قام د واصلانو وی ځنې د فاصلانو
ځنې به قام د یکانو وی ځنې د مشرکانو - ځنې به قام د مخلصانو -
ځنې د منافقانو - بیا به دوئی وویښی (۱۵۹) کښلې نامه د خپل
کردار - په تا دې وی اعلام -

هر کله (۱۳۲) نظر کا و خپلې ناهې و ته کښلی به بیا موخې پکښې
خپلې کردې (۱۶۰) پېړی ور ادمیان - نه به وینی نه به موخې په

نامه کښې یو کرده د بل عیان -

اوبایزید - زه به کوتاه کړم په ورځ د قیامت په دیدن د کښې
نامې جت د ادمیانو - ترو به هر یو جزا د خپلې کردې موی - په
ښه چار به له ما جزا د ښکړې موی په بده چاره به جزا
د بدې موی عیان -

اوبایزید - زه به په ورځ د قیامت پاڅوم له تې سره په چار
د تې ادمیان - پیر تمام به پاڅوم په چار د پېغامبرانو د پېغامبرانو
له تې سره علیهم الصلوٰۃ والسلام او پیر ناتمام د شېطان په چار
(له تې د (۱۶۱) شېطان -

فرمان بردار د پیر تمام د مسلمان په چارو له مسلمان سره او
فرمان بردار د پیر ناتمام د کافرانو په چارو له کافرانو په ښه چار
د نیکوکارو له تې سره د گناه په چارو له گنهکارانو، په دایم ذکر
د ذاکرانو له تې سره په غفلت له غافلانو ادمیان -

نرما د دیدن په بهنه د خپرو له تې سره زما بې دیدنه د
پندولو له قامه (۱۶۲) زما د اواز د ارویدو او زما د تسبیح د پوهې
په بهنه د شنواو له تې سره زما د اواز بې ارویدو زما د تسبیح
بې پوهې په بهنه د کښو له قامه - عیان -

د وصلت په چارو له واصلانو د وصلت په چارو له فاصلانو، د
یکگانۍ په چارو له یکانو سره، د شرک په چارو له مشرکانو، د
اخلاص په چارو له مخلصانو سره د نفاق په چارو له منافقانو ادمیان -
اوبایزید - زه به کوتاه کړم په ورځ د قیامت جت چې وویښی په
نامه کښې کښل چار د ادمیانو - لکه ورته کوری (۱۶۳) پیر ناتمام نادان

مشرک و خپلې ناهې وټه - کښلې به بیا موږ خپلې چارې واړه لکه چارې د شېطان - ترو به واټی - ترار شه په ما پچې دنیا هې خپسر (۱۶۴) کانه د پښت په بهنه پیر نا تمام (۱۶۵) او خپله چار هې ښه کښله په کمان له چارې د ادمیان اوس خپل نوم په خپله نامه کښې وینم نوم د پیر نا تمام مُشرک او خپله چار لکه چاره د شېطان - ترو به زه و خپلې فرښتې وټه کرم فرمان پچې ورته وایه اے زیان کاره باور دې نه که په کتاب د خدايې او چار دې نه که په دا ایت یَوْمَ يُنْفَعُ فِي الصُّورِ فَلَا أَشَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ (۱۶۶) ترو به ورته وایم و ده وټه (۱۶۷) ترما لعنت په تا او و خپلو فرښتو، پېغامبران و دوستانو د لارې و تښتنو او پر واړه د عصا د عالم وټه به کرم فرمان پچې و ده وټه وایي پچې لعنت د خدايې په تا یا فلان د فلان (۱۶۸) پچې چار دې کړه د شېطان - پچې به بې تله بې لېده بې نردکړې او بې د نبی د کړدې دې په دروغ وئیل پچې زه پیر یم تمام او مال دې حصلاوه په دنیا کښې د پیری او د پښت په بهنه حرام - (۱۶۹) له سړی دې غلاوه مال و ایمان - نشته تالره د دغه پسه بیرون عذاب د سختی له تپې د شېطان -

هر کله (۱۳۷) ورته کوری پس راو د پیر نا تمام د نادان مشرک شېطان و خپلې کښلې ناهې وټه خپل نوم به کښلې موږ نوم د کافراو خپله چار د کافراو - واټی به ترار شه په ما پچې خپسر هې په دنیا کښې مؤمن کانه او خپله چار هې کښله چار د مؤمنانو اوس خپل نوم په خپله نامه کښې (۱۳۸) کښلې د کافر نوم وینم او خپله چار

واړه لکه چار د کافرانو - عیان -

ترو به زه ورته وایم لعنت زما په تا او و خپلو فرشتو و پېغامبران و دوستانو، د لارې د تېنتو او په واره د عرصات و عالمو و ته به کرم فرمان چې ورته وائی لعنت د خدای په تا او فلان د فلان (۱۷۱) چې چار دې کره په نخته د شېطان او نه دې کره چار په ایت د قرآن - نشته تا لره بیرون عذاب له تېې د کافرانو - عیان -

هر کله (۱۳۷) گنهکار و خپلې کښلې نامې و ته گوری ترو به وائی نار شه په ما په دنیا کښې چې (۱۷۲) خپسر نیکوکار کاښه - خپله چار چې طاعت گټله اوس خپل نوم په خپله نامه کښې کښل گنهکار او خپله چار ویتم چار د گناهکارانو - (۱۷۳)

ترو به زه پر ده لعنت کړم - ورو (۱۷۴) خپلو فرشتو و پېغامبران و دوستانو د لارې و تېنتو او پر واهو د عرصات و عالمو و ته به کرم فرمان چې ورته وائی لعنت د خدای په تا او زیان کاره - باور دې نه که په کتاب د خدای او چار دې نه کاږه ایت (۱۷۵) او بایزید - زه هېڅ ظلم نه کړم پر سړی ولې سړی ظلم کا په خپل ځان - گوره زه بدل کړم نوم خوږ او حال د ادمیانو په چار د ادمیانو - هر چې د گناه چارې پرېږدی - ترو نښکړه کا په ده به نوم د گناهکاری و اخنم او نوم به ئې کړم له نیکوکارانو - عیان - د گناه خوی به ئې د طاعت په خوږ د عذاب حال به یئ د راحت په حال بدل کړم - په تا دې وی اعلام - هر چې ښه چار پرېږدی ترو چار د گناه کا - زه به له ده نوم د نیکوکاری و اخلم ترو نوم به ئې گناهکار کړم او خوږ د طاعت به ئې په خوږ د

گناه او د راحت حال به ئې د عذاب په حال بدل کړم۔ عيان۔
 او بايزيد۔ زه به و خپلې فرشتې و ته کړم فرمان چې گوښې کا (۱۷۶)۔
 تپه د بدکارانو له تپې د نیکوکارانو ادميانو بيا به و خپلې فرشتې
 و ته کړم فرمان چې و خپژوی و بلندای و ته نیکوکاران۔

ننه باسم (۱۷۷) په سجين کښې کړوه د گناه کارانو۔ عيان۔ ما په بهنت
 کښې ياغونه کړی دی په گنبدار (۳۸) د پيری د ادميان۔ زه به
 ورو بجنم تل د تله ژوندون، ښه او لوږې مقیمی ملکونه و هر
 یو چې وی له نیکوکارانو۔ (۱۷۸) پکښې به ئې ډار اندوه (۱۷۹) نه
 وی۔ پکښې به ئې خونې او ښادی وی او هغه چې د ده مرضاً
 وی او تل د تله امان۔

سجين هې کاڅه کړې دے پکښې هې سوری کړی دی په گنبدار
 (۳۸) د پيری وړ د ادميانو۔ په هر سوری کښې هې عذاب کړې
 دے په اتکل د گناهونو۔ زه به و اور و ته کړم فرمان چې
 هر یو عذابوی په اتکل۔ غواړی به هر یو که له اور و وړم۔
 هېڅ کله به نه وباسم یو له گناهکارانو ادميانو۔ نه به مومی
 پکښې هغه مرگ چې له راحت و د دوزخیانو۔ او عذابوم به
 له کافرانو سره۔ لا ترې لاندې منافقان۔ حکه چې په ژبه به
 ئې وئیل باورم هې دے په خدايې۔ په قربستو په کتاب او په
 پېغامبرانو ئې او په وسترې ورځ۔ رښتیا نیکی بدای له خدايه ده
 او له مرگه پس ژوندون رښتیا دے د زړه بې باور و او بې چارې
 د اندام۔ (۱۸۰)

د منافقانو فحینه هغه ده چې لیږی د گناه و چار و ته ځان ور

نور کسان - له ښې چارې منع کوی ادمیان - بندګی ې به کاله
 حرامو په وهیره د پټ ذکر - چې په زړه په ساه ې کا مدام -
 هر چې دائم ذکر وهېر کا - زه به ې وهېر کړم په عذاب داور
 چې دے سوزان - منافقان هغه دی چې کا کناهان - ګوره نخبې د
 منافقانو د مؤمنانو بیان دی په قرآن - چې منافق وری - و
 ادمیانو بویه چې ې پریویتی (۱۸۱) په کفن دې ې کنبې کا - فوځ
 د جنازې دې پرې وکا - ترو دې ې په ګور په لحد کنبې
 کیږدی - په خاورو دی ې پټ کا - ترو ګور دې ې روغ کا
 مسلمانان - ترو به ې زه عذابوم په دوزخ کنبې له کافرانو -

اوبایزید - زه به نه عذابوم ې خبره د هرې زمانې ادمیان -
 زه د رښتني لارې تښت له کتابه سره وراستوم چې پکنبې به
 کنبلی وی د رښتیا د دروغ د حلال د حرام د کړه د نه کړه
 د راحت او د عذاب بیان - هر چې باورکه په ما او د لارې
 په تښت او چار کا زما په کتاب - وبه ې باس د دنیا په
 ژوندون له تیرې وړنا وته - ترو به ې ننه باس له مرګه
 پس په راحت دائم مدام -

هر چې باور نه کا په ما او د لارې په تښت او چار نه کا
 زما په کتاب نه به ې وباسم د دنیا په ژوندون له تیرې و
 وړنا وته - ترو به ې ننه باس له مرګه پس په عذاب تل د تله
 مدام -

ګوره د دغه زمانې سړیو ته (۱۸۲) غواړی دنیا په مشغولی کا چې
 پکنبې دی ډېر ادمیان - یادوی او غواړی مال ملک کورونه اورتی

زهن، خلور بول يا نور خيز را نڪارنگ له خنيه له اغستو له خورو
 د اتام - حئي په بهنه د غلا يا د اميد چي شه غواړي له ادميانو -
 حئي په بهنه د کړني يا د باز را کافي يا د پوندگلي د حناورانو يا
 په ترکش بندي د بادشاهانو يا په نورو چارو مال کړدوي که
 حلال يا شبهات وي يا حرام - يا غواړي بهنيت پرې مشغولي کا - هر
 چي پکښې وي لږ ادميان - يادوي او غواړي حوري کورونه، هر چي
 پکښې دي (۱۸۳) خنبل او خوردن د اتام - يادوي او غواړي باغ
 وني مېوې او نور نعمت هې عيان - (۱۸۴) حئي د فاعله حئي د
 راوړي يا د لوستن په بهنه چي دُعا، تسبيحات، استغفار په ژبه
 لولي په زبان - او پريښي ئې دے زما طلب او مشغولي ديدار بيرون
 يو يو له ادميانو (۱۸۵) چي زما طلب پريږدي نور شه غواړي -
 زار دے د هغه کسانو - کوره زما طلب، نغته، تسبيح، ديدن
 پېژندگلي او ياد په دے (۱۸۶) زما له واره نعمته - ترو باور کړه
 په دا کلام -

او بايزيد - په تا فرض دي چي زما د پېژندگلي وته بولي
 ادميان په پوهه د پېغامبرانو عليهم السلام - او زما بي طليه
 له نور شه ئې وچار باسي - هر چي بي ما نور شه غواړي - هغه
 دے نادان - عيان -

راويښيه و ما وته پوهه د پېغامبرانو په خپل فرمان او سبحان -
 او بايزيد - د شريعت د طريقت د حقيقت د معرفت د يگانگي
 پوهه هې د پېغامبرانو کړې ده - عليهم السلام -

کوره - د شريعت پوهه هې د پېغامبرانو گفتار کړے دے او

بنياد د اسلام - بنياد د مسلمانن (هي) روا کلمه د شهادت کړې
 وه چې رښتيا اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له واشهد
 ان محمداً عبده ورسوله وايي په ژبه په زبان عيان -

او روا نمونځ شپه ورځ پينځه وخته دے د زړه په حضورى د
 حنان - او روا روژه ده لکه روژه د انبياؤ د اولياؤ او چې د
 دوى دى پس روان روژه د ماه رمضان - او روا زکات د مال
 د تن دے د ايمان - او روا حج چې زيات د خليل د جليل د کور
 کا هر چې طاقت لري - عيان - خلاص به ئې شى د شريعت له
 قرضو کړدن ئې (۱۸۷) هر چې زده کا او پرې چار کا په بنياد
 د اسلام -

راوښيه و ما و ته روا کلمه د شهادت، نمونځ، روژه، زکات
 حج او احرام - او سبحان -

او بيزيد - کلمه د شهادت هي د هغو روا کړې ده هر چې ئې
 نمونځ، روژه، نرکوة روا دى له ادميانو - نمونځ، روژه، زکات، حج
 عبادت هي د هغو روا کړې دى چې ئې کا بي غفلته بي حرامه
 چې ئې نما په پېژندگلى په ياد د زړه په حضورى وى په
 دين د اسلام -

له حرامو سره عبادت هي چار کړې ده د شيطان - حرام هي کړې
 دى اصول د دنيا او نغته د نوس و د شيطان په ادميانو (۱۸۸)
 کوره - تن د سړى په زهرو مړى او ايمان ئې و مړى په حرامو (۱۸۹)
 نه به وى د ادميانو چې وژنى ايمان په چارو د حرام - زه
 نه قېلوم بندگى له حرامو سره د ادميانو - هر چې ئې رضا

وی چې په رښتیا زما په بندګۍ کېنېږي ترو و ده بویه چې
 په هر مقام کېنې دې لری اوسی له واړو حرامو -
د نمائځه د فرضو د واجبو د سنتو دے بیان (۱۹۰) اوبایزید. د فرضو
 نرده کول فرض، د واجب واجب د سنتو د ادا کولو د پاره سنت
 وی په ادمیانو- نمونې بی اودسه او اودس بی استنجا روا نه دے-
 که د استنجا ځای له درمه نریات پلټ وی عیان- له اودسه
 وړاندې استنجا فرض ده او له نمائځه وړاندې اودس فرض دے-
 ښه چار هغه ده چې هره چار د هغې چارې په محل چار کا
 ادمیان- ترو بویه چې فرض واجب سنت د استنجا د اودس له
 فرضو له واجبو له سنتو له ادا کولو وړاندې ادا کا او مکروهات
 دې ئې مکروه لری او فرض واجب سنت د اودس د نمائځه له
 فرضو له واجبو له سنتو له ادا کولو وړاندې ادا کا ادمیان-
 روا ښه و ما و ته د استنجا فرض واجب سنت او مکروهی په
 خپل فرمان- او سبحان -

اوبایزید- استنجا د ابو د خاورو ده- استنجا د ابو فرض واجب سنت
 ده عیان- که د استنجا ځای له درمه نریات پلټ وی وله
 ئې فرض- که څو درم وی- وله ئې واجب- که له درمه کم وی
 وله ئې سنت دی- او مکروهات ئې ناسته و کعبې و ته کاته و
 شرم ځای و ته- (۱۹۱) وئیل د قصې او د استنجا ځای بی عذر په
 ښی لاس وله دی په ادمیانو- د زمکې استنجا په لوبه، په
 خاورو، په کاغذ د شری په توکړې په نراهه څیز چې له
 جاریستې دی، د لرګي په توکړې روا دی او په پنځه (۱۹۲) خښته

په هلا په نارغنه وښه په غشايه په سکاره په ښښه
روا نه دی. په تا دې وی اعلام. که هغه څیز نه موی چې
پرې روا وی د هغه پسه به دا څیز هم د ضرور د پاره پرې
روا وی او په خوړنی څیز استنجا ده حرامه.

راوښیه و ما و ته استنجا، اودس غسل شرائط احکام ارکان د
واړو مقامو او سبحان.

او بایزید. استنجا د شریعت وله دی په لاس په ابه چې دوله
وی (۱۹۳) له پلټی او له جنابته. عیان. او استنجا د طریقت فهم
درله د شرم ځای دی له کاسیری له هغه چې پر دوی وی
حرام. او اودس ئې د چار کړه دی زما په فرمان په اندام
او هتیا طی ده له حرامو او غسل ئې دے چار د پېغامبرانو ونغته
د فریشتگانو او نه نغته د شيطان د ښکرو. چار دې کا د پېغامبرانو
له چارې د هغه پورې څو پاکي بیا موی ادمیان.

او استنجا د حقیقت فهم درله د شرم ځای له غفلته. نزدیکی ده
که له حلالو سره وی عیان. (۱۹۳) او اودس ئې چار ده زما
په یادو په هر دم (۱۹۵) او د زړه فهم درله دی له اندېښنې
د شيطان. او غسل ئې یقین دے په پټ ذکر چې نه گڼی
هیڅ څیز له ما کوښه هر چې شته په دواړه جهانه. د هغه
پورې څو صافی بیا موی زړونه د ادمیانو له بده گمانه.

او استنجا د معرفت فهم درله د روح دی له خطراتو په حال
د نزدیکی عیان. او اودس ئې چار د اندام وه زما په حضوری
زما په دیدن. په تا دې وی اعلام.

او غسل ئې بې ما د نور شھ سول دی په نور د معرفت - زما دیدان بې رنگ دے دیدار دے په پتې د زړه د لېدھ او تجلیه د روح د ادمیانو- او بایزید- شرطونه او حکونه د نمائېھ یو دی عیان - (۱۹۶) -

گوره - پاکی د تن د جامې د خائې له شرطونو له حکمونو د نمائېھ دے په شریعت کبې او په طریقت کبې وی له حرامو او په حقیقت کبې له حلالو سره په غفلت نژدې کېدھ بې یاد دوام او په معرفت کبې بې ما د نور شھ کښل وی او دروغ گمان - گوره (۱۹۷) پتول د شرم خائې شرط او حکم دے په شریعت کبې او په طریقت کبې فهم درلھ د شرم خائې له کاسیری له هغه چې په دوی وی حرام او په حقیقت کبې له حلالو سره په غفلت نژدې کېدھ بې یاد مدام او په معرفت کبې بې پېژندگلی او بې حضوری ترما نژدې کېدھ د ادمیان -

گوره - پېژندگلی د نمائېھ د وقت شرط او حکم دے په شریعت کبې او په طریقت کبې پېژندگلی د طاعت د وقت ده او د گناھا- او په حقیقت کبې پېژندگلی د فائدي (۱۹۸) د دایم یاد دے او د نریان او په معرفت کبې پېژندگلی د وارو سپرو او چارو د وارو سپرو ده او د هر مقام -

گوره - د مخ جاریستل د نمائېھ د پاره و کعبې و ته شرط او حکم دے په شریعت کبې او په طریقت کبې د زړه د مخ جاریستل دی په اخلاص د ورمندان د اسلام او په حقیقت کبې د زړه د فهم جاریستل دی و ذکر خفی و فکر دائم مدام او په معرفت

کڻي جاريستل د روح دی نما ویکانگی وته و قراری و راحت
وته د ادمیانو-

کورۍ- نیت د مانځه شرط او حکم دے په شریعت کښي- او په
طریقت کښي دے د چارو د پېغامبرانو او چار د پېغامبرانو رنګارنګ
نسېکړه ده او احسان او په حقیقت کښي نیت دے د حال د
پېغامبرانو او بیا به موځي زما د هستی دیدن دیدار په حال د
پېغامبرانو ادیان- او په معرفت کښي نیت دے و اسرار د پېغامبرانو
خلاصیدي له بنکاره له پټه شرکه او له بده گمانه په اسرار
د پېغامبرانو ادیان- او ننوځي نما په خوۍ- زما خوۍ راحت
د روح دے عیان-

کورۍ- د شریعت له ارکانو (۱۹۹) په مانځه کښي ورې (۲۰۰) تکبیر دے
چي له نیته پس الله اکبر وایي عیان- او د طریقت له ارکانو زما
د سترو یادول دی په ژبه په زبان- او د حقیقت له ارکانو
پټ ذکر دے په هر دم مدام او د معرفت له ارکانو وینا ده
چي وایي زما د هستی په دیدن په فهم هره وېنا کلام-

کورۍ- د شریعت له ارکانو په مانځه کښي دے قیام- او د طریقت
له ارکانو چار ده زما په فرمان په هر ځایي په قیام او د
حقیقت له ارکانو ذکر دے مدام په هر حال کښي په قیام
او د معرفت له ارکانو په هر څه کښي نما دیدن دیدار
دے په زړه کښي په هر حال کښي په قیام-

کورۍ- د شریعت له ارکانو په مانځه کښي لُستن دی له
قرآن- او د طریقت له ارکانو رښتیا وېنا د کلام او د حقیقت له

ارکانو بلل دی پھ شریہ و ذکر دائم مدام او د معرفت لہ
ارکانو د یگانگی و ہنا د کلام۔

گورہ د شریعت لہ ارکانو رکوع دے پھ فائزہ کنبی عیان۔
او د طریقت لہ ارکانو خدمت او سرکوزے دے د پیر تمام او د
حقیقت لہ ارکانو رکوع دے پھ یاد مدام او د معرفت لہ
ارکانو رکوع دے نما پھ توفیق نما پھ دیدان پھ زہ کنبی بی
وہروالی پھ تا دی وی اعلام۔

گورہ د شریعت لہ ارکانو سجده دہ پھ فائزہ کنبی عیان۔
او د طریقت لہ ارکانو سجده دہ بی حرام او د حقیقت لہ ارکانو
سجده دہ د ذکر پھ یقین، پھ ترکولو (۲۰) د گمان او د معرفت
لہ ارکانو سجده دہ نما پھ حضوری او د وجود پھ ورکولو د آدمیاں۔
گورہ د شریعت لہ ارکانو پھ فائزہ کنبی وسترے (۲۰۲) ناستہ
دے خو التیات ولوی تمام۔ او د طریقت لہ ارکانو قراری دہ
لہ واپہ حرام۔ او د حقیقت لہ ارکانو قراری دہ لہ غفلتہ نما
پھ یاد۔ د زہ پھ حضوری مشغولی دہ او فکر دائم مدام
او د معرفت لہ ارکانو قراری د روح دہ نما پھ قراری کنبی
راحت د روح نما پھ قراری کنبی دے۔ او عذاب بی خوی د تن
دے بی گمان۔

فرض واجب سنت مستحب مکروہات د اودس مراوینیہ و ماتہ
پھ حیل فرمان او سبحان۔

او بایزید۔ د مخ ولہ د سر لہ و ہستو د تر بی د کنبی، د غورہ
لہ بلہ غورہ پورے دواپہ لاسہ لہ خشکی سرہ ولہ۔ د سر لہ

خلورې بخري مسخ اوله بنسکری سره د دواړو پښو وله - د گڼې
 بډیرې مسخ د لاس په انگشتان - دا په اودس کښې فرض دی
 په ادمیانو - گوره ابه و شوتلو و بانه و سترغلی و ته رسول
 په پاکې گواهي د زړه ابه په اودس کښې بې اسرافه خرڅول
 او د زړه فهم درله له اندېښنې د شيطان - دا په اودس کښې
 واجب دی عیان -

گوره - لاس له مړونده پورې وله او زما نوم هسې یادول وئیلی
 بویه "په نامه د خدای چي ستر دے - په سترو ستر دے (۲۰۳)
 د خدای په دین د اسلام - اسلام رانښتیا دے - کفر دروغ دے"
 په تا دې وی اعلام -

ابه په خله ایستل په غاښ د مسواک مښه، په خله د ابو
 کوډول د غرغړې کول، په پوزه د اوبو نیستل او درې وارې
 وله د هر اندام عیان (۲۰۱) خلال د زیرې دننه، د ورچینې (۲۰۵)
 خلال د گټو تمام - دا په اودس کښې سنت دے - په تا دې
 وی اعلام -

گوره د اودس نیت، ترتیب ئې فهم درله - له اندامه په تاوتود
 باندې نوندول، مسخ د سر تمام - دا په اودس کښې مستحب دی
 عیان -

گوره - ابه بې عذره په کښې لاس په خله کښې ابه کر (۲۰۶)
 په ټی لاس بې عذره د پوزې پاکیزول - ابه د مخ و ته په
 ترور اچول په ابو کښې توکل عیان - دا په اودس کښې مکروه
 دی په ادمیانو -

دَ غسل دے بیان - (۲۰۷) او بایزید - غسل فرض واجب سنت مستحب دے پھ ادمیانو ترو بویہ چھی تن دې پھ غسل پاک کاجنباں عیان - دَ واره غسل فرض واجب سنت مستحب ئی راونبیہ و ما و تہ پھ خپل فرمان او سبحان -

او بایزید - دَ منی پھ وتل، پھ حبض پھ نفاس، دَ منی پھ وتل پھ ننوتل دَ اندام (۲۰۸) کافر کھ پھ حالت دَ جنایت شی مسلمان - دا غسل فرض دے پھ ادمیانو - غسل دَ مری واجب دے او کھ کافر بی جنابتہ شی مسلمان - دَ ادینی دَ دوه و عیدو دَ عرفی سنت دے او چھی وتڑی احرام - دَ برات دَ شپھی غسل مستحب او ورکے (چھی) بالغ یا دَ پنخلسو کالوشی تمام -

گوڑا ابھ پھ خلھ پھ پوزہ کنبستل او تمام تن و تہ رسول دا پھ غسل کنبی فرض دی پھ ادمیانو - هتیاخی او استنجأ او بیڑہ کرھ (۲۰۹) دَ پلیتی ولھ لھ واره تنه لھ اندامه دا پھ غسل کنبی واجب دی پھ تا دې وی اعلام - اودس هتیاخی دَ غوبزو دَ سترگی دَ نامھ دَ شرم حائی دا پھ غسل کنبی سنت دی -

خلال دَ غابش دَ نوک پھ لاس پھ ابھ بشپول دَ هر اندام دا پھ غسل کنبی مستحب دی عیان -

دَ تیمم دے بیان (۲۰۷)

او بایزید تیمم پھ هغه سری فرض دے چھی ابھ ورخنه تھ وی یو کروہ لاس وی دَ دھ او دَ ابو پھ میان - درې کروہه یو فرسنگ دے او کروہ دے خلور زرہ کامونه - یا ابھ وی دَ

رُخُ پھ بہنہ (مُضری) (۲۱۰) یا دَ دِشَنہ یا دَ لہوہ دار وی (۲۱۱) یا دَ کوهی ابہ وی کالی ورٹخہ نہ وی چہی ابہ پری کابی۔ پھ دہ فرض دی چہ تیمم دی کا تمام۔

تیمم پھ جنب پھ حائض پھ نفساً باندی ہسی روا دے چہ پھ اودس ماتی کسانو۔ تیمم پھ نرمکہ او دَ نرمکی پھ حُسن روا دے لکہ پھ رپک یا پھ کاخی پھ گرد یا پھ گرد الودہ جامہ یا پھ نور ہسی شکل پھ ادمیانو۔ دَ زمکی حُسن ہغہ دے چہ نہ سوئی نہ ولہبی او چاہہ نہ اخلی۔ عیان۔

دَ تیمم فرض او ماتونی یئی او نمونخُ چہ پری روا وی راوتیبہ و ماوتہ پھ خپل فرمان او سبحان۔ (۲۱۲)

او یایزید۔ دَ پاکیزہ خاورو غبتہ او نیت ہسی وئیلے بویہ ”نیت مہی وکھ چہ تیمم بہ کرم چہ بی اودسی لہ ما واخستہ شی بل نمونخُ پھ ما روا کا سبحان“۔

دوہ واری دَ لاسو وھل پھ نرمکہ یا دَ زمکی پھ حُسن پھ تیمم کبتی فرض وی۔ درے دَ حُ دووم دَ لاسو دَ پارہ پھ ادمیانو۔

تیمم پھ ہغو مات شی چہی اودس پرے مات شی بیرون چہی ئی پھ ابہ شی توان۔ پھ تیمم دی ہومرہ نمونخُ کا چہی ئی رضا شی دَ اودسی نمونخُ پھ تیممی پسہی روا دے پھ تا دی وی اعلام۔ تیمم دَ جنازہی دَ عید دَ نماغھ دَ پارہ کھ ابہ وی اووخت تک وی ہم روا دے۔ دَ فرض دَ قضا او دَ ادینی دَ نماغھ دَ پارہ روا نہ دے پھ ادمیانو۔

دَ اودس دَ ماتونی دے بیان۔ (۲۰۷) پھ کوم خیز اودس مات

شی راوتسیه و ما و ته په خپل فرمان او سبحان - او بایزید - په متیازو په هوس اُبی په سپروبی، په منی، په کم کافنی (۲۱۳) په استخاصه په دامت شی په وړاندې اندام - په وه، په غلو په هجی په دامت شی په وستر اندام - په وینه - په تراوه، په زیری، په ډکه خله چې واچوی په لېونتوب، په مستی په بی هوښی، په تهغه خندا په نماغه کښې مات شی یا په خوب که تکیه ئې په څه لکولې وی د ادمیانو -

د پاکو اود د بیان - (۲۰۷) راوتسیه و ما و ته پاکې ابه چې اودس پرې روا دے د ادمیانو - او سبحان -

او بایزید د جوهر، د دریاب د سرود د چینی د کوهی اُبه پاکې دی او د اسمان - (۲۱۴) عیان - روا نه دے (اودس) په هغه ابو چې له ونې له میوې نښتېځلی وی په هغه چې نور څه پکښې ډېر شی چې د ابو له صفته ئې وباسی لکه شربت یا سرکه یا د گل ابه یا دا نور هسې شکل پکښې ډېر شی چې اودس کا د ادمیان اودس روا دے په هغه ابه که پاک خیز ورسره ووځی چې یو صفت د ابو وچار باسی لکه تیز بی یا لږې پټی (۲۱۵) یا زمره یا صابون ورسره ووځی یا زعفران -

که په لږ ودرولې ابه کښې پلیتی پرېوځی اودس پرې روا نه دے فهم درله د لږ ودرولې ابه فرض دے په ادمیانو - که په روانو ابو کښې پلیتی پرېوځی اودس پرې روا دے که د پلیتی اثر پکښې لیده نه شی یا په هغه جوهر چې یو رخ ابه ئې وکوږوي او بل رخ ئې نه کوږی که په یوه رخ ئې پلیتی پرېوځی په

بل رخ ئې اودس روا دے د هغه ادميانو۔

که د کوهی یا په لږ ابه کښې هغه څیز ومری چې روانه وینه نه لری لکه ملخ یا چچ یا غمبسي یا لږم یا نور هسې شکل ومری ابه پرې وړانې نه شی یا هغه په ابه کښې ومری چې ژوندون ئې په ابه وی لکه کب یا چنگکښ یا کونی کبر یا نور هسې زنده کسان په هغه ابه (اودس) روا دے۔ په مستعملو ابو اودس روا نه دے عیان۔ که په کوهی کښې پليتی پریوځی هغه ابه چې پکښې وی د ابو د پاکي د پاره دې وکارې۔ که په کوهی کښې مږک۔ مرغی یا نور هسې شکل ومری له هغه کوهی دې شل په ډول له دېرشو پورې وکارې که کوزه یا چرکه (۲۱۶) یا نور دا هسې شکل ومری له هغه دې خلوېښت له شپېتو پورې په میانو ډول دې ابه راوکارې۔ په تا دې وی اعلام۔ که په کوهی کښې سې یا نالت یا نور دا هسې لېوه پریوځی یا پسې یا ستور یا سرې پکښې ومری هر چې پکښې وی واړه ابه دې راوکارې۔ کم یا ستر پکښې وپرسیږی یا بوئی ناک شی له حنا وړانو۔ که کوه چینه داسر وی واړه ابه ئې وکښه نه شی واجب دی چې پکښې وی هومره یا سل په ډول له تیرسو پورې دې ابه راوکارې۔ عیان۔ (۲۱۷)

که په کوهی کښې مږمږک یا مرغی یا نور شه هسې موځی پرسولے، بوئی ناک نه وی او نه ئې زده وی چې کله پریوتلے دے۔ د یوې شپې ورځې نمونځ دې وجارباسی۔ که پرسولے یا بوئی ناک وی د درې شپې ورځې نمونځ دې وجارباسی ادمیان

هر چي ئې اودس پرې كړې وي يا پرې څه بل وس ولې وي
هغه دې پرېونځي عيان- (۲۱۸)

پرېبون د سړي د حلال څيز پاك دې او پرېبون د نالت د سپي
د نور لېوه پلېت دې په تا دې وي اعلام- او پرېبون د پېشي
(۲۱۹) د چرگي د نيووني مرغې او چي په كور كښې وي لكه مېك
يا مار يا دا نور هسې شكل مكروه دي- د خرې د قجر مشكوك
دي- كه نورې ابې نه مومي په هغه ابې دې اودس كا تيمم
دې هم كا هغه ادميان-

بيان د پلېتي او پاكيزه ولې (۲۲۰) راوېنسيه وماوته په خپل
فرمان او سبحان-

او بايزيد- كه تن يا جامه په درنه پلېتي له درمه زياته پلېته
شي نمونځ پرې روا نه دې- ولې ئې فرض دي- كه څو درم وي-
نمونځ پرې روا دې ولې ئې واجب دي- كه له درمه كمه وي
ولې ئې سنت دې په ادميان-

كه په سپكه پلېتي له نيم لستونې زياته پلېتي وي نمونځ پرې روا
نه دې- ولې ئې فرض دي- كه نيم لستونې په اټكل وي نمونځ پرې روا
روا دې- ولې ئې واجب دي كه له نيم لستونې كم وي ولې ئې سنت دي عيان-
كورځ- درنه پلېتي متيازې غل ويښې مروء ده او هر (۲۲۱)
چي راوونځي دا هسې له ادميانو- شراب، متيازې، غل يا هر
چي له هغه څاروي له مرغې چي الوزي چي غوښه ئې ده حرامه
غل د هغه مارغې چي حلال وي پاك وي له چوكه پس چي
غل ئې مغلظ وي او غوښه ئې حلاله ده په تا دې وي اعلام-

سپکه پليتی، متيازې، غشوې، وينه، هر چې له هغه څلور بوله
ووتی چې غوښه ئې حلاله ده - عیان -

پرېښون او خوله د سړی د جنب د حائض د نفسا پاکه ده - کافر
(۲۲۲) یا که وی مسلمان - هسې لکه پرېښون او خوله د حلال
جېوان - که هغه پليتی وی چې څرگندیدې لکه وينه یا زوه، غل
په لرې کول ئې پاک شی عیان - بیرون چې اثر ئې پاتو وی
نه پرې کېږی - (۲۲۳) یا هغه پليتی وی چې نه څرگندیدې لکه
متيازې یا شراب یا په نورې هسې پليتی پليتی وی په درې
واره وله پاک شی یا ئې هومره پرېوتی چې زیات گمان د پاکي
پېدا شی د ادمیانو - که پليتی په موزه یا پېژلس وته خودرم (۲۲۴)
ورسې که وچه شی په نرمکه ئې ومېږی - نمونخ پرې روا
دے د ادمیانو (۲۲۵) که لرگین یا خاورین کالے، پوزے یا پلاس
یا نور هسې کالے پليتی شی، په درې واره هسې وله پاک شی چې
په هر وارې څاشکی ودری - عیان - که اسپرین یا سرولین یا دا
هسې نور کالی یا تیغ پليتی شی که یو وار ئې پرېوتی پاک شی
په خاورو یا په ایره ئې ومېږی - په تا دې وی اعلام -

که جامه له څلورې بخړې کمه نمازی وی د ادمیانو نمونخ ئې
پرې روا دے (۲۲۵) که نورې جامې نه وی یا ابه هم نه وی
چې جامه ئې پرېوتی عیان -

که جامه نه موی نمونخ (۲۲۵) (دې) برېښا کا په ولاړې یا
په ناستې - ولې په ناستې به دے چې په اشارت ئې کا برېښا
کسان -

منی پلپتہ دہ - واجب دی چي ئي لوندہ پربوئيئي (۲۲۶) کہ پھ
جامہ پورې وچہ شی کہ ئي ومبدي نمونخ پري روا دے (۲۲۵)
کہ نرمکہ پلپتہ شی پھ نمريآ پھ وہ وچہ شی او اثر د
پليتي ليڈ نہ شی نمونخ پري روا شی د ادميانو- (۲۲۵)
مراوئبيہ (۲۰۷) و ما و تہ شرطونہ او حکمونہ د نمائخ پھ خيل
فرمان او سبحان -

او بايزيد - پرهيزگاري لہ کنناہانو (ہي) شرط کرے دے د ايمان
(۲۲۷) د درستوالي د پارہ پاکی د تن د جاي د خائي لہ پليتي
شرط دے د نمائخ د درستوالي د پارہ پھ ادميانو- ہمرہ اتکل
چي سجده کا او پري کہبدي اقدام - کہ وارہ خائي پليت وي
بيرون ہومرہ خائي چي پنبسي پري کہبدي يا سجده کا ترو
بويہ چي پري کہبدي اقدام - کہ وارہ خائي پليت وي، نمازی
شخہ کہ تہ جامہ وي ترو دي ئي لاندې کا تراقدام (۲۲۸)
کہ خائي پليت نوژن وي، وچ خائي نہ موي - کہ پھ ہغہ
خائي جامہ واچوي يوخ ئي پھ نو شی - نمونخ پري روا دے
(۲۲۵) کہ بل رخ ئي ہم پھ نو شی نمونخ پري روا نہ دے
(۲۲۵) عيان - کہ پاک او وچ خائي نہ موي نمونخ (۲۲۵) دي پھ
کافي يا پھ لرگی يا پھ نورخہ باندې پھ اشارت کا تمام -

گورہ ژغروے (۲۲۹) د تن د اندام د ايمان د درستوالي د پارہ
شرط دے لہ حرامو، د شرم خائي پتول پھ حق د نمائخ د
درستوالي د پارہ شرط دے پھ ادميانو-

د مہرہ شرم خائي د نوم او د زنکائہ پورې دے - نرنگون

دے لہ شرم حائے سرہ او نوم ئی لہ شرم حائے سرہ کھلے نہ
 دے۔ و شرم حائے وتہ دے نہ گوری چہ پہ دھ روا نہ وی عیان۔
 د اورتے شرم حائے تن دے تمام۔ ولے مخ لاس او پنبی د
 نمائے پہ حق د شرم حائے نہ دے۔ د شہوت پہ حق حکم
 ئی د شرم حائے دے۔ (۲۳۰) د شرم حائے وتہ پہ شہوت کاتہ پہ
 نا محرمانو دے حرام۔

د وینے شرم حائے لہ زنگانہ د کردتہ پورے دے ولے سر لاس
 پنبی پندای د شرم حائے نہ دے۔
 کہ خلورمه بخرد د شرم حائے پہ تمام نمائے کنبی برمتہ
 وی نمونہ (۲۲۵) پرے روا نہ دے عیان۔ د طاعت د گناہ د وخت
 پہ زندگلی شرط دے د ایمان د درست والی د پارہ چہ بہ حذر
 کا پہ وخت چہ ئی توان شی لہ گناہونو۔ او پہ وخت د طاعت
 دے کا چار د احسان۔

گورہ د نمائے د وخت پہ زندگلی د نمائے د درست والی د پارہ
 شرط دی پہ ادیانو۔ د صباح وخت صبح صادق دے۔ هغه
 سپیدی دہ چہ خرگندیدی پہ غایہ د آسمان۔ باقی وی خو نمروخیڑی
 عیان۔ وخت د نمازپنیں هغه دے چہ نمر وگرئی او د هغه پورے
 باقی وی چہ د هر خه سپورے بی اصلی سپوری یو پہ دوه شی۔
 اصلی سپورے د نیچے ورچے دے پہ تا دے وی اعلام۔

ترو وخت د نماز دیگر شی د هغے پورے باقی وی چہ نمر پت
 شی تمام۔ ترو وخت شی د نمازنام۔ باقی وی خو شفق پت شی۔
 شفق د سرخه لہ پسه سپیدی دہ (۲۳۱) ترو وخت د نماز حقتن شی

د هغې پورې باقی وی چې صبح رښتیا شی - عیان -

ګوره د زړه د مخ جاريستل و کعبې و ته د نمائځه د درستوالي د پاره شرط دی په ادمیانو - بیرون چې (د) دښمن یا د لېوې ډاس وی ترو دې نمونځ کا په هغه لوری چې ئې رضا وی د هغوادميانو - که ورسې یو د هغه ځای و ته چې د کعبې مخ ئې نه زده وی و ده بویه هر چې ورڅخه وی (۲۳۲) هغه دې وپښتې نمونځ پرې روا نه ده . بې پښتې - په تا دې وی اعلام - که ټوک ورڅخه نه وی په هغه لوری دې نمونځ کا چې ئې د زړه باور شی - که زړه ئې باور نه کا نمونځ دې و هر لوری و ته کا عیان -

روا نه ده د فرض نمونځ . بې نفلو په سورلونی باندې . بې عذر - روا نه ده د فرضو د نمائځه نیت . بې نفلو د کعبې بې رځه په سورلونی باندې که ډاس وی هم روا نه ده - که ډاروی و سواره بویه چې مخ دې و کعبې و ته کا د فرضو نیت دې وکا - هر لوری و ته چې مخی نمونځ دې په اشارت کا تمام -

روا ده د نمونځ په بېړۍ کښې په ناستې یا په ولاړې ئې کا - که بېړۍ له کعبې له رځه و جaroخی نمونځ کړونه دې هم و جaroخی مخ دې و کعبې و ته کا - بې د مخ د جاريستلو و کعبې و ته نمونځ ئې روا نه ده - عیان - بې جاريستلو د زړه د مخ و اخلاص و ته درست ئې نه شی ایمان -

ګوره د نیت کړه و بشپړې و ته شرط ده د ایمان د درستوالي د پاره او نیت د نمائځه د درستوالي د پاره شرط ده په ادمیانو - ښکاره درلې د وخت د زړه فرض دی (۲۳۳) او مستحب ده د

زبان - هسې دې وائی نیت هې وکله چې نمونځ به کړم د خدای د پاره دوه رکعتنه د دغه صبح په سنت د رسول علیه السلام (۲۳۳) - د فرضو د پاره دې وائی د خدای فرض د دغه وخت - مخ هې و کعبې وته که - مقتدی دې هسې دا هم وائی - ننوتم په نمازخانه د دغه امام - ترو دې الله اکبر وائی - عیان - د جمعي د نمازخانه د جمعي د عید د عید، د وتر وتر، د نفل نفل د تراویح تراویح، د جنازي جنازي هسې د نور نمازخانه د پاره دې هم نیت کا ادمیان - که د نمازي یقین وی چې نمونځ د پښین کړم په ژبه بل وخت ووائی نمونځ پرې روا دے د زړه د نیت په بهنه - د زړه (نیت) په دے د ژبې له نیته چې دے زبان -

شرطونه او حکونه د نمازخانه یو دی په تا دې وې اعلام - د نمازخانه رکنونه تکبیر د تحریمه دے - ولایه، لستن، رکوع، سجده ناسته شو التحیات ولوی - په تا دې وی اعلام - کوره تکبیر تحریمه حراموی په نمونځ کړونی بی د کبریا له یادو او ولایه لېږی وښی چار وته به هر ځای چې وی او منع کوی ئې له گناهانو او لستن لېږی د تسبیحاتو د ژبې وښی وېنا ته او منع کوی ئې له بداه کلامه او رکوع لېږی و خدمت و نغتي د پیر تمام او منع کوی له نغتي د پیر تمام په تادې وی اعلام - او سجده لېږی و کهتری وته د زغملو، هتیا طی له گناهانو او قعود لېږی چې کښېنی قرار دې شی له هغه سفره چې وی د حرامو - په ناستې دې سفر د زړه کا د هغه پورې

چي پريکا منزلونه د هر مقام۔

بيان دے د مکروهاتو د نمانځه او د جماعت (۲۰۷) راوبښه و ما

وته په خپل فرمان او سبحان (۲۳۵)

او بايزيد۔ مکروهات د نمانځه لويې دى له تنه له جاي سره (۲۳۶)

او اړي، د گټو ټکول، د ټکي کره، و بنی و کين لوري و ته په

نمانځه کښې کتل، د سپي په دود يا په پلتي (۲۳۷) بي عذره کښي ناسته

دى په ادميانو۔ په پلتي ناسته په تمحک کښې روا دے (۲۳۸)

که په ظاهره نمانځه کښې نه وي مکروه دے چي رکوع يا سجده

کا يا سر وړاندې هسک يا کونز کا له امامه۔ يا ئي د وړاندې صورت

وي د حېوان يا خائي برابر نه وي يا په سپکه (۳۳۹) وچه پليتي پليت

وي يا که خائي وي گورستان۔ عيان۔

گوره جماعت سنت موکده دے په ادميانو۔ که يو مقتدي وي سم

دې ودرې په بنی لوري له امامه۔ په کين لوري مکروه دى يا

که له ده وړاندې شى امام۔ د اورقي امامتي مکروه ده عيان۔

روا نه وي چي امامتي کا معذوران چي ئي وينه يا وه يا متيازې

رواني وي چي درولے ئي نه شى (۲۴۰) عيان۔ نه بويه چي په هغو

پسې اقتدا کا۔ هسې نه بويه چي د فرضو تبستن اقتدا کا په

متفلا نو ادميانو (پسې)۔ د ناستو امامتي روا ده د عذر په بهنه

چي ئي کا د ولاړو کسانو۔ روا ده په گډا پسې لکه روا دے نمونځ

په هغو پسې چي وي متيمي ادميان۔

بيان د هغو فرضو د واجبو د سنتو چي په نمانځه د دي په رکن

کښې وي۔ (۲۰۷) راوبښه و ما و ته په خپل فرمان۔ او سبحان۔

او بایزید۔ نماز دے ہستی، دے ستروی پہ زہد یادول فرض دی بچی
 لہ یگانگی پس حاصل دے دے ایمان او زما دے نامہ دے ستروی یادول
 فرض دی پہ قیام۔ ہنہ بچی لہ نیتہ پس ورے تکبیر دے بہتر
 دے چہ وائی اللہ اکبر عیان۔ کہ لہ تکبیرہ پہ بدل ئی اللہ
 اجل، یا اللہ اعظم یا وائی رحمن۔ نمونہ پورے روا دے۔ یا کہ وائی
 معنی ئی پہ ہرہ ثبہ ادمیان۔ ولا راستل (۲۳۱) او لستہ دے
 سورت یا دے درے ایتہ لہ قرآنہ۔ گورہ بلل او دے لاری ونبول زما
 دے پھندا گلی و تہ پہ قرآن واجب وی دے ایمان او ہنہ واجب بچی
 دی پہ قیام لستہ دے الحمد ورسرہ لستل (۲۳۲) دے سورت دے یوہ
 یا دے درے ایتو لہ قرآنہ بچی پہ دھ وی اسان۔ (۳۳۳) نیکارہ درلہ
 دے لستو پہ ورمی دودہ رکعتہ پہ خلور یا پہ درے رکعتہ فرض
 نمائے کینی او لستہ دے اللہم پہ وستی رکعت و ترکیبے او
 بی ورمی تکبیرونو دے دوو عیدو دی عیان۔ پہ نورہ لستے پہ
 صباح، پہ خفتن، پہ نمائنام او ورو لوستن پہ پسنین، پہ نماز دیگر
 ہم واجب دی پہ امام۔

گورہ ہنہ سنت بچی دی پہ قیام۔ برمنہا ہسکول دے دوو لاسو
 لہ ورمی تکبیرہ سرہ لہ غوبزو پورے۔ پہ ارتقی گتے۔ پنے لاس
 پہ کینے لاس پہ نامہ یا ترے لاتدے تربینہ (۲۳۴) اورتینہ دی
 پہ سینہ کیردی عیان۔ نظر دی دے سجدی و حائے و تہ کا۔ پنبے
 دی خلور گتے مقدار ارتقی کیردی۔ ترو سبحانک اللہم دے لا الہ غیرک
 پورے ترو اعوذ باللہ من الشیطن الرجیم ترو بسم اللہ الرحمن الرحیم
 ولا الضالین پس (۲۳۵) امین پورے وائی (۲۳۶) ادمیان۔

گوره فرض دَ ایمان هې اخلاص دے او واجب هې ادب دے
سنت هې بنسټگړه دَ رنځگارنگ الوان -

دَ رکوع فرض رکوع دے واجب هې قرارے دے سنت هې چې دَ
رکوع په وخت دې تکبیر وائی و پښو و ته دې گوري - (۲۳۷) په
دوه لاسه دواړه نرنگونه په اړقې گټې ونسی سبحان ربی العظیم
دې درې واره وائی ترو دَ رکوع پس دې قرار ودری په اقیام -
سمع الله لمن حمده دې وائی امام - ربنا لك الحمد دې وائی
مقتدیان پس له امامه -

گوره کهتری حلیې عاجزی نیکوئی فائده ده دَ ایمان -

فرض دَ سجدي سجده ده - قراری او ترتیب دَ نماز په سجده
کښې واجب دی عیان - سنت هې چې دَ سجدي په وخت دې
تکبیر وائی او سجده دې کا په اووه اندامه په لاس په پښې
په زنګون په مخ ادمیان - دوه لاس دې سجده کښې له غوږ
سره سم کېږدی دَ گټو سرونه دې قبلې و ته کا - په سجده کښې
دې درې واره سبحان ربی الاعلی وائی - ورنونه دې له کېډې
پستنه لری - عیان - و پوزې و ته دې گوري - قرار دې کښې دَ
دوو سجديو په میان ادمیان - گوره قرارے په دوه حاله بنسټگړه
ده دَ ایمان چې قرار دې شی په وړې حال له گناهانو او
په وستړی حال له خوئی دَ ادمیانو - او وستړے ناسته فرض
دے وړے ناسته او دَ التَّحِيَّات لُستن په دواړو ناستو (۲۳۸)
کښې واجب دی له نماز په وتل په سلام -

گوره په ناستې کښې سنت دے چې کینه پښه څملوی - ښی

دې د کتو په سينه ولاړه لری- دوه لاسه دې په ورنونو باندې
کېږدی عیان - د کتو سرونه دې و قبلي وته کا- خپسر (۲۳۹) وته
دې گوری- صلوة په التحيات پسې په وستری ناستی کښې دې
لولی- ورمې ونې د پسه وکين رخ وته دې لی سلام-

او بايزید- هر چې ئې رضا وی چې په نمازې تنوخی له
ادمیانو ترو بویه چې له نیته وړاندې دې اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ لَهٗ اخره
پورې په ژبه وائی په زبان- (۲۵۰) او اتي وجهت او سبحان الله دې
اخړه پورې ولولی تمام- دغه پسه دې نیت کا د نمازې- ترو دې
تکبیر وائی له تکبیر پسه دې سبحانک اللهم ترو اعوذ بالله عیان-
او بسم الله دې اخره پورې وائی ادمیان- د هغه پسه دې الحمد لله
ولولی ترو له ولا الضالین پس دې په ورو امین وائی په تا دې
وی اعلام- (۲۵۱) ترو دې سورت یا یو ویزد ایت یا درې یا زیات
له قرانه ولولی هغه چې په ده وی اسان- (۲۵۲)

د ولارې د فرضو د واجبو د سنتو له ادا کولو پس دې تکبیر
وائی- ترو دې رکوع کا د هغه پورې چې په رکوع کښې قرار شی
د هغه پسه دې تکبیر وائی (۲۵۳) سر دې هسک کا د هغې پورې
خو قرار ودری په قیام- ترو د رکوع د فرضو د واجبو د سنتو
له ادا کولو پس دې تکبیر ووائی- (۲۵۳) ترو دې سجده کا- پکښې
دې قرار شی- په تا دې وی اعلام- ترو دې تکبیر ووائی او سر
دې هسک کا ترو دې کښې د دوو سجده په میان- ترو دې
تکبیر وائی ترو دې بله سجده کا د هغې پورې شو پکښې قرار شی
عیان- (۲۵۴) ترو د سجده د فرضو د واجبو د سنتو له ادا کولو

پس دې ولاړ شى - (۲۵۵) ترو دې دوه دم ركعت هم هسې وكا- ترو دې تكبير وائى - ترو دې كښينى التحيات دې ولولى عيان - زيات دې نه لولى په ورې ناستى كښې ادميان - چې په ورې وارا هسې دې په وستړى نمانځه كښې التحيات ولولى د پسه دې صلوة لولى تمام - په واړه نمانځه كښې دې زړه وما وته حضور لرى او ما دې ياد لرى لكه مخلصان ادميان - او پستنه دې اوسى له نمانځه د منافقانو- زړه په هغه لعنت كرم چې تن ئې زما په بندگى ولاړ وي په زړه كښې ئې زما طلب تسبيح ، حضور ، پېژندگلى او ياد نه وي او بندگى ئې په سستى په رسم په عادت وي او بې ما په نورڅه مشغول دى په پټې وړ په عيان - د ناستې د فرضو واجبو سنتو له ادا كولو نه پس دې له نمانځه راووتى په سلام- ورپه دې و بنى لورى وته وائى السلام عليكم ورحمة الله د پسه و كين رخ وته ادميان -

هر كله (۱۳۷) الحمد او سورت په وستړى ركعت په وتړكښې ولولى ترو دې تكبير وائى د هغه پسه دې اللهم اتا د اخره پورې ولولى عيان- ترو دې تكبير وائى ركوع او سجود دې وكا ترو دې نمونځ كا تمام-

بيان دې د هغو چارو چې سجده پرې واجبه شى (۲۰۷) راوبښه و ماته په خپل فرمان او سبحان- او بايزيد سجده واجبه شى چې د دعا په ځاى قرأت يا د قرأت په ځاى دعا لولى- چې د په زوره لست وخت دى په وروچې ددرو وخت دى په زوره ئې لولى امام- چې د ناستى په ځاى ولاړ شى يا كښينى په ځاى د

قیام۔ چي الحمد په ورو وړي رکعتو په څلورو فرضو کښي يې سورته لولي يا چي ئي الحمد په دوو وستريو رکعتو کښي وهېره شي په تا دې وي اعلام۔ يا چي اللهم انا په وترو کښي وهېره شي يا د دواړو عيدو تکبيرونه ئي وهېره شي يا چي نمونځ ئي تمام کړي نه وي سلام لي يا چي ئي تمام کړي نه وي نه لي سلام۔ او با يزيډا۔ هر چي په رکوع کښي بيا مومي امام ترو بويه چي له رکوعه وړاندې وي تکبير په ولاړي ووايي که تکبير په ولاړي ووايي او په رکوع کښي نه مومي امام نمونځ دې ورسره وکا ولي هغه رکعت دې نه گڼينه له امامه۔ يو دې بل کا تمام۔

گوره بيان د قضا چي ئي وهېره شوې وي۔ (۲۵۷) او ترتيب دې ئي فهم لري تر هغه پورې چي شپږ ورته تير شي تمام بيرون چي وقت تنگ وي ترتيب ساقط شي چي ډېر قضا شي يا چي وقت تنگ وي يا چي ئي وهېره شي په تا دې وي اعلام۔ او حد د ترتيب هغه دے چي شپږ ورته تير شي د هغې پس دې چي ئي رضا وي وختي دې قضا کا ادميان۔

گوره د هغه وخت چي نمونځ مکروه دے هوي دے بيان۔ له صباحه۔ (۲۵۸) پس څو نمر وڅيړي، پس په نيمه ورځ د نماز ديگر پس مکروه دے څو شي نمانام (۲۵۹) بيرون که هغه قضا کا چي ترتيب ئي ساقط نه وي۔ د تلاوت سجده هم روا ده په ادميانو۔

گوره د سنت مؤکده دے بيان۔ (۲۰۷) دوه رکعت د صباح له فرضو وړاندې وي او شپږ د پېشين۔ څلور له فرضو

وړاندې او دوه د پسه وی-دوه رکعتہ د نماينام (۲۵۹) له فرضو پس
وی او دوه رکعتہ د نمازخفتن له فرضو پس وی- (۲۶۰) عیان-

کوره چې فرض د نمانځه ترک کا نمونځ ئې مطلق روانه دے-
چې واجب په زده ترک کا نمونځ پرې شینه ناتمام-چې واجب
ئې وهېر شی سجده پرې واجبه شی که سنت کا نمونځ پرې
روا دے په ملامتی د ادمیانو-

کوره د مسافر د نمانځه دے بیان (۲۰۷) که سرے ویو
حائې وته نیت کا چې د ده او د هغه حائې په میان لار د
درې منزلو د اتمې میاشتې بارداری اورقې تگ وی-چې له کوره
ووحی مسافر شی- عیان- په څلورو راکعتو فرضو کنبې دې دوه
وکا- که ئې رضا وی ورځه دې لری یا دې وخورى د رمضان-
که مسافر په بنهر کنبې د پنځلسو شپو ورځو نیت کا مقیم
شی نمونځ د مقیمی کا- که بی بنهره نیت کا مقیمی نه شی-
که په خیمه کنبې وه بېگمان- که له مقیم حائې و سفر وته
ووحی سفری شی- مقیمی به ئې ولاړه شی- که بیا د هغه حائې
وته وجاروئې څو نیت د مقیمی نه کا مقیمی نه شی- بیرون
چې ورشی و خپل حائې وته عیان- که مسافر په بنهر کنبې
ننوخې او نیت د مقیمی نه کا- هسې وائی کانداه یا بل ځه
په ووحم (۲۶۲) که یو کال پکنبې پاتو شی مقیمی نه شی په
تا دې وی اعلام- که چا نمونځ په مقیمی کنبې قضا کړے
وی په سفر دې مقیمی قضا کا او که ئې په سفر قضا کړے
وی په مقیمی دې سفریان قضا کا عیان-

نمانځه مڪروهه دي چي ئي اروى - ولې د خطبې په محل په غافل
روا دي په ذڪر روا نه دي چي لولى قرآن - (۲۷۰)

او د جمعې نمونځ روا نه ده په مسافر په اورته ، په رنځور
په بنده - كه يو له دوئي حضور شي نمونځ ئي روا ده له
هغه جماعته سره فرض وختي روا ده له امامه - روا دي چي په
جمعه په امام پسې دې اقتدا كا او هر چي د نماز پېښين (۲۷۱) په
خپل ځاي له امامه وړاندې وكا - نمونځ ئي په كراهيت شي په
تا دي وي اعلام - چي د ادينې نمونځ تمام كا ترو دي پر زمكه
پرېشان شي ادميان - له ما دي غواړي بشپړه احسان - ما دي ډېر
يادوى بل نيكوكار شي ادميان -

كوره د عید د نمانځه دے بیان - (۲۰۷) په كم عيد ثواب د

چي له نمانځه وړاندې وخوري له اتمه - ښه يا پاكه جامه دي
واغندى چي لري - په تن او په جامه دي خوشبوى پورې كا هر
چي لري - عيان - مسواك او غسل دي وكا - سرسايه دي د عيد
له نمانځه وړاندې وركا - د عيد د تمحك په لاس دي تكبير
په زوره وائي عيان - نفل نمونځ (دي) د عيد له نمانځه وړاندې
نه په كور نه په تمحك (كا) (۲۷۲) دا ثواب دے د نمونځ كړونې
په تا دي وي اعلام -

د كم عيد په نمانځه كښې يوولس تكبيرونه دي - شپږ په
ورې ركعت او پنځه په دووم كښې - او واجب دي د ستر عيد په
نمانځه كښې نه (۲۷۳) تكبيرونه دي پينځه دي په ورې ركعت
وائي او څلور په دووم كښې عيان -

بیان دَ جُمعی دَ نمازُھ دَ سرسائی او دَ دوؤ عیدو دَ نمازُھ (۲۰۷) راوښییه و ما و ته په خپل فرمان او سبحان -

او بایزید دَ جُمعی نمونُخ په هغه ښهر فرض دے چې دَ جُمعی (۲۶۳) پکښې قاضی، امرا او دَ شریعت وی احکام - چې بانگ زن دَ جُمعی بانگ لی بویه چې سودا دې پرېږدی دَ جهان - دَ غسل تابیا دې وکا - ترو دَ جُمعی و نمونُک و ته دې روان شی ادمیان -

حکم دَ ادینې دَ نمازُھ هغه دے چې دَ جُمعی نمونُخ دې په نمازپښین کا (۲۶۴) او له شرطو ئې چې خطبه دې له نمازُھ وړاندې لوی - (۲۶۵) او نمونُخ دې په جماعت کا او لږ حد دَ جماعت درې کسه دی بی امامه - امام دې دوه رکعت په زوره لوی ولې سورت پکښې نه دے عیان (۲۶۶) دَ جُمعی دَ نمازُھ په وقت دې دَ نمونُک ور نه تری ادمیان -

دَ جُمعی نمونُخ لس رکعت دے - څلور رکعت سنت دې دَ جُمعی کا او دوه رکعت فرض دې دَ جُمعی کا له امامه - بیا دې څلور سنت له الحمد له سورت سره کا او نیت دې هسې کا چې و ما و ته نژدے دے عیان (۲۶۷) -

هر چې معذوری ئې وی دَ جُمعی نمونُخ دې په جماعت نه کا - په ښار ه (۲۶۸) یا په کلی کښې له جماعت سره دې دَ نمازپښین کا له امامه - هر چې په وستری ناستی یا په سجده سهو (۲۶۹) کښې مو می امام - نمونُخ پرې روادے که له امامه سره دې موافق کا - ترو دې پاشی خپل نمونُخ دې کا تمام -

چې خطیب خطبه لوی دَ دنیا کیس او نفل نمونُخ بی قضا

دې هر چې د عید په نمانځه کښېږي تکبیر تحریمه او د دې د پسه دې وائی (۲۷۴) لاس دې ځوړند لری شو تکبیرونه کا تمام- د پسه دې سبحانک اللهم ترو اعوذ بالله ترو بسم الله ترو الحمد دې له سورته سره ولولی (۲۷۵) ترو دې تکبیر وائی رکوع دې وکا- (۲۷۶) ترو دې د دووم رکعت په لستن اغاز کا چې له لستن خلاص شی ترو دې درې وارې تکبیر وائی ترو دې څلورم تکبیر وائی په هغه دې رکوع کا او نمونځ دې کا تمام- هر چې په رکوع کښې بیا مو می امام او تکبیرات ویل نه شی و ده بویه چې تکبیرات دې په رکوع کښې قضا کا- تکبیرونه دې د رکوع له تسبیحاتو وړاندې لری عیان- که څوک په ولاړه کښې بیا مو می امام که واره یا ځنې تکبیرونه ئې ویلوی وی ترو بویه چې ئې قضا کا په قیام-

ګوره د عید د نمانځه د وقت دے بیان (۲۰۷) اغاز د عید د وقت چې نمر وڅیژی د هغه پورې باقی وی څو چې وځاروی عیان- چې وځاروی ترو وخت ئې ووځی- د عید نمونځ د پسه روا نه دے و ده بویه چې په دوه ومه ورځ دې ئې قضا کا- په دریمه روا نه دے بهرون د ستر عید نمونځ د عذر په بهنه روا دے په تا دې وی اعلام-

د عید له نمانځه وړاندې خطبه روا نه ده بهرون د جمعې په ورځ چې له نمانځه وړاندې دې خطبه لولی- حکم د ستر عید د نمانځه هسې دے چې د کم عید وی احکام- د ستر عید ثواب هغه دے چې د عید له نمانځه وړاندې څه نه خوری نه وختی او ثواب دے چې خوری له قربان-

پچي رانلے وی پھ هغه لاس دې نه ئی پھ بله لاس
 دې شی روان. هغه تکبیرونه پچي له فرضو پس دی هسې
 دې وائی. الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله والله اکبر. الله اکبر. و
 بالله الحمد. درې واري عیان.

پاکي د حېض د نفاس. راوبښيږه و ما و ته پھ خپل فرمان
 او سبحان (۲۰۷) -

او بایزید. که اورته له لسو شپو (۲۷۷) وړاندې پاکه شی
 نمونځ او صحبت له غسله وړاندې روانه ده. په تا دې وی اعلام.
 گوره د حېض د نفاس په حالت صحبت دے حرام. هر پچي
 په غلطی یا د شهوت په هوس صحبت کا و هغه بویه پچي ډېر
 استغفار دې وائی. یو یا نیم دینار دې ورکا د گناه د کفارت د پاره
 و فقیرانو. عیان. (۲۷۸) -

اغمار د حېض هې له حوا پېدا که پچي په بهښت کښې ئی
 زما بهرمانی کړه ځکه هې په دا عذر مبتلا کړه په تا دې وی اعلام
 که د اوو کالو یا د اتو کالو نجل وینه وویښي هاله (۲۷۹) کښې
 اختلاف دے. که د نو (۲۸۰) کالو نجل وینه وویښي. هغه وینه د
 حېض ده. بز مدّت د حېض درې شپې ورځې دے او زیات ئی
 لس شپې ورځې دے عیان. هره وینه پچي له درې ورځو وړاندې
 یا له لسو شپو پس وویښي هغه د استحاضې ده. په هغه حال
 کښې نمونځ، روژه، صحبت روا دے په ادمیانو. بز مدّت د پاکي
 پنځلس شپې ورځې دے د زیات ئی (۲۸۱) نشته بیان. که له لسو
 شپو پس پاکه شی او له پنځلسو وړاندې بیا وینه وویښي هغه وینه

دَ استخاضې دہ پھ تا دې وی اعلام۔

کھ عادت ئی لس یا اووہ شپې ورځې وی یو وار ئې وینہ
پھ پینځھ یا پھ درې ورځو کنبې ودری ترو ئې بویہ پچې نمونځ دې
کا، روژہ دې لری او صحبت دې نہ کا۔ دَ عادت دَ جاروتلو دَ پارہ
دې بی عبادتہ ونہ اوسی۔ دَ عادت جارواتہ یو وار بس دی عیان۔
گورہ دَ نفاس دے بیان۔ (۲۰۷) زیات مدت دَ نفاس خلوبښت

شپې ورځې دے (۲۸۲) او دَ لږې نشتہ بیان۔ کھ دَ چا حامن
وزیدی پھ هغه ساعت ئې وینہ ودری حکم ئې دَ پاکړ دے۔
کھ دَ خلوبښتو ورځو پس بیا وینہ ووینی هغه وینہ دَ استخاضې
دہ (۲۸۳) پھ تا دې وی اعلام۔

کھ لھ خلوبښتو شپو وړاندې وینہ ودری نمونځ دې کا
روژہ دې لری لھ مېړہ سرہ دې نزدیکی نہ کا۔ بی عبادتہ
دې نہ اوسی خو خلوبښت شپې ورځې ووځی۔ تمام
هر پچې ئې دوه حامن وزیدی هغه وینہ لھ وستری زامنہ
پس ووځی دَ نفاس پھ حساب دې ئې گنی۔ عیان۔

بیان دَ معذور دَ بانگ دَ جنازې۔ مراوښیہ و ماوتہ پھ

خیل فرمان او سبحان۔ (۲۸۴)

او بایزید پچې ئې وینہ یا وه یا متیازې روانې وی یا هغه
پچې ووځی دَ دھ بی اختیارہ لھ وستری اندامہ، هغه معذور
دے عیان۔ کھ پھ هر وقت اودس کا نمونځ پرې روا دے
کھ پکنبې جراحت وی روان۔ پھ تا دې وی اعلام۔
پچې وقت ووځی اودس ئې مات شی و ادا کونی بویہ (۲۸۵)

ہجی پہ وری وقت دے ادا کا۔ کاهلی دے نہ کا ادمیان -
 گورہ بانگ نماز سنت موکدہ دے دے پینچھ وقتو او دے
 جعی دے پارہ - دے عید او دے جنازے دے پارہ روا نہ دے پہ ادمیانو
 کہ پریددی بانگ قامت نبھریان واجب دی پہ بادشاہ ہجی
 ورسره وننبلی لہ هغو نبھریانو سرہ دے قامت دے بانگ دے پارہ
 ہجی دے اذان -

ہرہجی بانگ نماز پہ فمحدک کنبی وائی او شوک یی پہ خیل
 کور واروی ویل یی پہ دھ باندی بیا روا دی - کہ نہ وائی
 بزہ کاس نہ شی - پہ تا دے وی اعلام -

دے قضا نمانچھ دے پارہ ، دے وری نمانچھ دے پارہ بانگ قامت
 روا دی - دے نور نمانچھ دے پارہ اختیار لری - لہ وقت ورنندی
 بانگ روا نہ دے بیرون دے صباح - عیان -

دے بانگ وئیل مکروہ دی پہ راندھ ، پہ کوچی (۲۸۶) پہ ناپوہ
 پہ بندہ ، پہ ہرمونی ، دے وقت پہ ناپہڑندونی پہ جنیان - پہ
 اودس ماتی روا دے ولے قامت ورباندی مکروہ دے - بانگ اواقامت
 دے درست وائی موذنن ہسے شکل اللہ اکبر اللہ اکبر دے آخرہ پوری
 تمام - پہ صباح دے فلاح پسے الصلوٰۃ خیر من النوم دے دودہ وارے
 ووائی (۱۸۷) لکہ بانگ ہسے دے قامت وائی - لہ فلاح پس دے دودہ
 وارے قد قامت الصلوٰۃ ہم وائی پہ تا دے وی اعلام (۲۸۸) .

تلوار دے نہ کا پہ قامت کنبی او نہ دے کا پہ بانگ
 ہجی بانگ قامت وائی مخ دے کعبے وتہ کا - دے محلت دے فمحدک دے
 بانگ خواب واجب دے - ہرہجی بانگ زن بانگ وائی اروبندونی

دې هم هسې وائی عیان - بانگ زن چې صلاه فلاح و ته ورسې مخ
 دې و ښی و کین رخ و ته وگرځوی بې اقدامه - چې ئې اروی هغه
 دې هم وائی لا حول د عظیم پورې تمام -

قرار دې شی د دنیا له وېنا او له چارې ئې هرچې اروی
 بانگ چې دے اذان - خواب دې وائی یا دې نه وائی بیرون د
 خپله فمحدک هر چې اروی په وقت چې لوی قرآن - (۲۸۹)

مکوره فرض دوه لونه دے - فرض عین او کفایت دے عیان
 فرض عین فرض وقتی دے او فرض دائم مدام - فرض وقتی
 بنیاد د مسلمان دے او چې زده کوی پوهه د پیغمبرانو -
 فرض دائم چې ما ډېر یادوی په پټې په هر حال په خائې
 ادمیان - په ادا کولو د فرض عین کردن خلاص شی د ادمیانو -
 فرض کفایت که یو له جماعته ادا کا کردن ئې خلاص شی د
 نورو کسانو عیان -

فرض کفایت علم فقه، نمونخ د جنازې، له درې ورځو پس
 د رځور پښتنه خواب د نږی دے او سلام - د نږی تښتن دې
 الحمد لله رب العلمین وائی - اروپدونے دې یرحمک الله وائی -
 د سلام خواب چې مسلمان وائی السلام علیکم چې ئې اروی
 هغه دې وائی علیکم السلام -

نیت د جنازې دې هسې کا - نیت هې وکھ چې نمونخ
 کرم په څلور تکبیره نمونخ د جنازې، ستود د خدائې، رحمت
 په مصطفی، ثواب د دغه مړی مخ هې وکعبې و ته ترو دې
 الله اکبر وائی عیان - ترو دې سبحانک اللهم ولوی - بیا دې تکبیر

وائی ترو دې صلوة دعا (۲۹۰) ولولي له مجيده پورې عيان -
ترو دې تکبير وائی ترو دې دعا ولولي - ترو د خلورم تکبيره پس
دې لی سلام -

بیان د روژے او کفارت فې راوبنسیه و ما و ته په خپل
فرمان او سبحان - (۲۹۱)

او بایزید - روژه د رمضان له نیته سره فرض ده که
عادل بالغ وی، په امتی د محمد علیه السلام - روژه روا ده په
نیت د شپې که فې وهېرشی - نیت فې روا دے پخوا چې نمر
وجاروخی عیان (۲۹۲)

د ما و ته دې له نیته وړاندې هسې وائی (۲۹۳) یا خدایه
روژه هې درله تالره توکل باور هې په تا دے او ستا په رزق
روژه کښایم ترو دې شخه وڅښې یا و دې خوری له اتامه -
له کښایلو پس دې نیت کا چې کاندې به فرض روژه لرم
که خواست وی د سبحان -

روژه له خوړو له څښو له سره وطی (۱-۲۹۳) منع کا بې
شپې ادمیان - ماته نه شی فرض روژه نه نقل که په وهېره
شخه وخوری یا وڅښې یا صحبت کا یا وچوی بیرون په قصد -
نه چې فې غلط کا شېطان - چې په قصد وچوی روژه فې ماته
شی یو دې قضا ولری ولې کفاره پرې واجب نه شی - په تا
دې وی اعلام -

په روژه د سترگو تورول (۲۹۴) د دنیا د بناسټ د پیاره
بیرون د دارو - د ناروا کښلول، د لوبې کره له هغه مکروه دی

په ادميانو- كه روژه دار له خپلې اورقې سره لوبې كا- مني ئې ووځي (۲۹۵)، روژه ئې ماته شي- يو دې قضا ولري كفاره پرې واجبه نه شي- كه مني ئې نه ووځي روژه ئې ماته نه شي- عيان- كه د روژه دار كم كاڅي يا د اسپنې خزرې يا هډوكې يا نور دا هسې ونغر شي روژه ئې ماته شي- يو دې قضا ولري كفارت پرې واجب نه شي په تا دې وي اعلام- روژه ماته شي په بې عذره، په قصد خواږه، په تخنېه، په صحبت، كفارت پرې واجب شي بې گمانه- كفاره د روژې ازادول د برده دى زما په لاسا كه توانگر وي- تمام- او كه پاس د برده د ازادۍ نه لري دوه مياشتې دې پېوست روژه لري نه دې خورى په ورځ په دا ميان- هر چې وخورى (۲۹۶) له سره دې ئې گڼي- په تا دې وي اعلام- كه د روژې پار نه لري- د هرې روژې د پاره يو يو په اوږې وربشې يا نيم نيم په اوږې يا بها دې وركا د شپيته فقيرانو يا دې وخړوى دوى په اتم- (۲۹۷) نه بويه و روژه داسا چې په غوږو غوړ وڅڅوى يا په پوزه ابه ونسي يا غرغړې كا يا كته غړوى په اندام- له استنجادې هومره نه پاڅي خو په څيز ومېرى اندام- بل ابه نه ننوځي په اندام د ادميانو-

د روژې ماتول په مسافر په باردارې اورقې (۲۹۸) چې د روژې په بهنه ئې د تن يا د حامن داسا وي او په رنځور چې د روژې په بهنه ئې رنځ زيات شي عيان- روژه په حائضې په نفسا باندې ده حرامه- په قضا درله دې بيره

کا صدقہ پہ دوی نہ ده - عیان - کہ هسې زور وی چې روژہ درلے
 نه شی روژہ دې ماته کا - د هرې روژې (۲۹۹) د پاره لکه کفارت
 هسې دې ورکا و فقیرانو اتام - که و مری میراث خور دې ورکا د
 ده له غلې د هرې روژې د پاره د کفارت په نیت که وصیت
 ئې کړے وی - بې وصیتہ په ده لازم نه دی - عیان -

که وړوکه بالغ شی یا کافر مسلمان شی په رمضان - دغه
 پسه دې رواژہ لری او قضا دې نه لری له هغه وړاندې
 چې ئې خوړلی وی په رمضان - هر چې بې هوښه یا لېونے
 شی په رمضان هغه روژہ چې لېونتوب بېهوښی ورغلی وی
 قضا دې ولری وړ د هغې پس او نه دې لری پنخوا چې ئې
 خوړلی وی ادمیانو - (۳۰۰)

که څوک د سحر یا د نانبام په بهنه څه و خوری که
 کوری صباح وی یا نه وی نانبام یوه روژہ (دې) د هغې په
 ځای قضا ولری او کفارت پرې واجب نه شی - عیان -
 مکروه دی چې په ژبه څه وځېبښی یا ژاوله ژوی
 یا د وړکې د پاره وژوی له اتامه یا کنبل کا یا ورسره لوبې
 کا له هغو چې ناروا دی په ادمیانو -

د سری بویه چې په نویښتمه شپه هر یو له عاقلو
 میاشت و ته دې کوری په شعبان - که څوک ئې وویښی روژہ
 دې ولری که ئې نه وویښی روژہ دې نه لری د هغې
 پورې څو مدت تمام شی د شعبان - که یو کس وویښی میاشت
 د رمضان گواهی دې ئې قبوله کا د عدل د پاره امام که علت

وی په اسمان کښې- عیان- په دیدن د میاشتې مېړه یا اورته
 ساوو یا بنده سم وی په تا دې وی اعلام- که علت نه
 وی په اسمان گواهی دې نه قبلوی امام بیرون د ډېرو
 ادمیانو- که د کم عید میاشت یو کس وویښی روژه دې نه
 کښائی که علت وی په اسمان (کښې) عیان- گواهی دې نه قبلوی
 امام بیرون که دوه مېړه یا یو مېړه دوه اورقې وی په تا
 دې وی اعلام- که علت نه وی په اسمان (کښې) گواهی دې
 نه قبلوی امام بیرون د ډېرو ادمیانو-

کوره د زکوٰۃ او د توانگرانو دے بیان (۲۰۷) راوښیه و ما
 وته په خپل فرمان او سبحان (۳۰۱) او بایزید- زکاة فرض دے
 په هر توانگر چې ازاد، عاقل، بالغ وی له مسلمانانو چې زکاة
 دې وباسی د مال د تن د زړه د ایمان-

که د ده له دوه سوه درمه له خرڅه نریات وی یا
 خلوبښت څرندۍ پسونه یا دېرش څرندۍ غوا یا پینځه څرندۍ
 وی اوښان- یا اس یا اسپ یا کالی د بازارګانې وی چې د
 دوو سوو درمو ئې بها وی او کال په دوئی تېر شی تمام هغه
 توانگر دے عیان-

نشته په ورکې نه په لېونی نه په مال ازاد شوی بندګانو-
 حبیب دې نه کا په مال کښې کور نه جامه د اغستن او نه
 د تیځې خریان نه کیږدی، نه لیږدی نه د ژواک بنده ګان-
 په تا دې وی اعلام- نه د اورقې پسرول (۳۰۲) بیرون له اوږې
 د زېږو یا د سپینو زرو نه وسله د مېړه- نه لمات زېږ

سپین زرا په نظر د اوولې جامه او نشته زکاة د لوبښې په ادمیانو-
 کوره د زېږو د سپینو زرو د زکات دے بیان (۲۰۷) د زېږو
 زرو له شلو نیم مثقال دے او د سپینو زرو څلوېښتم مثقال
 دے. (۳۰۳) روا دی چې ورسره کا بها د کالی چې ئې د بازارکافي
 وی له زېږو له سپینو زرو سره ادمیان -

کوره د کرلې د میوې د زکات دے بیان (۲۰۷) هرچې له
 زمکې راووتی لسمه ئې واجب ده چې ئې وباسی که په نورو
 ابو پیدا شی یا په ابو د اسمان که مېوه ئې د یو کال پوره
 وی تمام (۳۰۴) بې لرگیه بې نله بې وښو بې زرغنی عیان-
 که مېوه پینځه باره شی بار شپيته په اوږی وی د نې
 په اوږی علیه السلام او اوږی اته په سپر دے او هر
 سپر په درنوالې دوه شلې ستارې دی- په تا دې وی اعلام-
 له هغه چې د کوهی په ابو پیدا شی او شلمه دې
 وباسی له پومې که د پینځه خوراره غلې ئې بها شی لسمه
 دې وباسی هم که پینځه په من شی له زعفرانه (۳۰۵)

د کبینه دې لسمه وباسی که په عشری زماکه وی
 اوږی د مت په حسیب- مت شپږ دېرش په سپر دے (۳۰۶)-
 کوره د پسو د زکاة دے بیان (۲۰۷) که شی څلوېښت
 چرنده کان کال پرې تېر شی تمام- یو دې ورکا د سلو شلو
 پورې- که یوزیات شی دوه دې ورکا که دوه سوو پورې په تادې وی اعلام که یو
 زیات شی درې دې ورکا که څو تیر سونه نوی شی- که څو نسو شی څلور دې ورکا
 تروپه هرو سلو پسې یو یو پسه دې ورکا- دمنې دوزې زکاة همان دے په ادمیانو-

گورہ زکاة د غوینو دے بیان - (٢٠٧) کہ دہرش خاروی
شی ہالہ کنبی زارے دے کہ کال پری تہر شی تمام۔ دھلوہنتو
ہوارے دے۔ د شپہتو دوه زاری وی پہ تواتکراو۔ لہ اویاؤ
زارے او ہوارے۔ لہ اتیاؤ دوه ہواری دی۔ لہ نوی درپ
زاری دی۔ او لہ سلو دوه زاری یو ہوارے دے۔ ترو پہ
ہرو لسو زارے ہوارے واجب شی۔

د غوا د مہنبی زکاة یو شکل دے پہ ادمیانو۔ زکاة
نیوونے دی میان ونسی لہ خنارانو۔
کہ زیات شی لہ کالہ ورنڈی مال د تواتکراو۔ پہ ہغہ
حُئس دی لہ مالہ سرہ وکئی زکاة دی وباسی یا ہغہ چرنڈکان
چی ئی زیات کالہ یو نہ تہر شی ورسرہ دی وکئی۔ کہ د
چا مال لہ زکاتہ ورنڈی یا پس (٣٠٧) ورک شی کردن ئی
خلاص دے عیان۔

گورہ د اوبنانو د زکاة دے بیان (٢٠٧) لہ پینخو کنبتہ
نشتہ۔ بیان (٣٠٨) کہ پینخو شی چرنڈکان کال پری تہر شی
تمام۔ یو (پسہ) دی ورکا پہ لسو کنبی و دوه پسونہ دی
پہ پینخلسو کنبی درپ دی خلوم دی ورکا کہ شل اوبنان
شی تمام پہ پینخویش کنبی زارے دے۔ پہ شپہ دہرش کنبی
ہوارے دے پہ شپہ خلوہنت کنبی دوه غابے دے۔ پہ یو
شپہتہ کنبی خلوم غابے دے پہ شپہ اویا کنبی دوه زاری
وی پہ یو نوی کنبی دی دوه، دوه غابنی ورکا د سل شل
پورے۔ ترو دی گئی چھی روا دی پہ ادمیانو۔

گورہ زکاة دَ اس دَ اسپي دے بيان - (۲۰۷) کہ شوک اس

اسپي لري کال پري تهر شي تمام تبنت يي اختيار لري
چي يو ديتار دي ورکا دَ هر خريان يا دي يي بها کاله دوه
سو درمو دي پينجھ ورکا تمام - په تا دي وي اعلام - نشته
زکاة دَ اس نه دَ چر نه دَ خر بيرون که دَ بازگاني وي عيان -
گورہ چي زکاة پري روا دے او پري ناروا دے دَ هغو

دے بيان (۲۰۷) روا دے پر هغوي چي لږ لري پر هغوي
چي نه لري پر هغو چي لږ خواړه ورکړي وي و ديو بادشاهانو -
پر هغو چي په مال يي ازاد کړي وي په هغو بنده کانو، پر
هغوچي پوره وړي وي پر هغو چي دَ کور له ماله گوښي وي -
ترو بويه و توانگر چي زکاة ورکا و) هر يو چي يي یاد کړي
دے - عيان - نه دي ورکا و هندو، نه دي پري روغوي
نمُحک - نه دي پري کفن کا و مرده کان - نه دي ازادوي
برده نه دي ورکا و توانگرانو - نه دي ورکا و پلار و نيکه
او نه په پورته نه و زامن نه و نسي نه په کښته،
نه مېړه و اورته نه اورته و مېړه و نه تبنت چي په
مال يي ازاد کړي وي هغه بنده کان نه پر برده نه پر کم
زامن دَ توانگرانو په تا دي وي اعلام - نه دي ورکا و هاشمي
چي هغه ال دَ علي دَ عباس دَ جعفر دَ عقیل دَ حارث دي
چي زامن دَ عبدالمطلب دي عيان - (۳۰۹)

که شوک زکاة دَ هغو ورکا چي گمان يي دَ فقيري وي
ترو خبر شي چي توانگر دے يا هاشمي يا کافريا پلار يا يي

نوڙي دے بيا دې نه ورکا بيرون چي بنده يا په مال ازاد وي
بنده ڪان په تا دې وي اعلام۔

مڪروه دي چي زڪاة استوي له ٻنهره و بل ٻنهره و ته
په ادميانو بيرون چي هسي قرابتي وي ڪم توانه اوڪنگلان عيان۔
ڪوره سرسايه د روڙي واجبه ده (۲۰۷) پر توانگړانو چي ئي
وباسي د ڪان د ڪم زامن د برده و د پاره په تا دې وي اعلام۔
نه دې وباسي د اورقي نه د ستر زامن نه د هغه برده
چي ئي په مال ازاد ڪري وي نه چي د بازرڪافي وي نه د
هغه برده چي شريڪ وي په ميان د ادميانو۔

سرسايه يو په اوږي وربشي يا نيم غم يا بها دې ورکا
و فقيرانو۔ اوږي اته سپره وي په سپر د عراق۔ عيان۔
سرسايه په نمر وخاته واجبه ده چي ئي وباسي ادميان۔
هر چي له دغه وړاندي ويري يا وزيري يا شي مسلمان سرسايه
پري واجبه نه شي په تا دې وي اعلام۔

ثواب دے چي سرسايه د عيد په ورځ وباسي له هغه
وړاندي چي د نماز و ڪافي و ته ووځي ادميان۔ ڪه له هغه
وړاندي وباسي روا دي او ڪه ئي پستنه وباسي ڪردن ئي
خلاص نه شي او ويستل ئي واجب دي په ادميانو۔ (۳۱۰)

ڪوره د ڇ دے بيان (۲۰۷) د ڇ گذارون واجب دي پر
ازاد پر عاقل بالغ چي خوري، تبخونه، د ڪاله خرڅ لري ورد
لاري وي امان۔ (۳۱۱)

نه دې گذاري ڇ اورقي بيرون چي ورسره وي محرم ادميان۔

روانه دی گذارون بیرون چي ورسره وی محرم د
 مندیخی عیان - (٣١٢) د حج په لاردې چار کا چي هي امرکړے -
 دے په ادمیانو- هر چي د کعبې په لاس خبر اړوی د پیر
 تمام ترو ئې بویه چي ورواړی د نبی د علم زما د پیژندگلي
 د پاره و پیر تمام- کعبه هي د خلیل کور کړے دے (٣١٢) او
 خپل کور هي کړے دے زړه د پیر تمام- زما کور په دے
 د خلیل له کوره په تا دي وی اعلام- نه حصليږی زما
 پیژندگلي په کعبه کښې، حصليږی زما پیژندگلي له تمامه
 پیره و ادمیان - (٣١٣)

د طریقت دے بیان - (٢٠٧) او بایزید د طریقت زده او چار
 وکښه - زده او چار د طریقت د شریعت له زده له چاره به
 ده پر ادمیانو- (٣١٥)

سراوښیه و ما و ته زده او چار د طریقت په خپل فرمان
 او سبحان !

او بایزید - شریعت وېنا او طریقت چار د پېغمبرانوده زما
 رحمت په دوئی او سلام (٣١٦) ننگته د نوس ده او د شېطان-
 او ننگته د زړه د روح چار د پېغمبرانوده عیان - (٣١٧)
 سراوښیه و ما و ته نوس او خوئی ئې او چي پکښې
 اوسې او دے د خه خیز خائي دے، په خپل فرمان او سبحان-
 او بایزید - نوس اماره ، لوامه ، ملهمه ، مطمئن له خوږه
 سره دی په ادمیانو- اماره خائي دے چي پکښې اوسې شېطان-
 او لوامه خائي دے چي پکښې اوسې لښکرې د شېطان او

ملہمہ خاڻي دے چي پکڻي اوسي فرڀڻگان او مطمئنہ خاڻي
دے چي پکڻي روح اوسي عيان -

ڪورہ لار دَ شيطان دَ لڀڪرو زړه وٽه وَ کين رخ وٽه ده -
په زړه کڻي وَ کين رُخ وٽه ننڍي چي وسوسي کا په ادميانو
لڀڪري دَ شيطان - ورياده وي لذت شهوت هوس دَ نوس
و ادميانو - په ښځري ور څرگندوي وَ دوي وٽه شيطان - وَ
هغه چار وٽه به ئي لږي لڀڪري دَ شيطان - دَ شيطان
دَ لڀڪرو دَ نغتي په بهنه دَ کين لوري په يارانوشي ادميان -
ڪورہ پڇو وريادوي لذت شهوت هوس دَ نوس دَ ادميانو -
کشي ډېر مال دَ خريچي دَ پاره يا ډېر ملک دَ کښت دَ پاره
يا وے ښائسته اورقي يا کور يا برده يا اس وے يا حناوران يا
نور خيز دَ دنيا له ماڻي وريادوي وَ ادميانو -

ڪورہ ښه اواز دَ غوږو، ښائست دَ سترگو، خوش بوي دَ
پوږي او وَ خلي وٽه مزه دَ څښو دَ خوړو دَ اټام - ښه اغستن
وسله او پښول يادوي وَ تن واندام له حلالو يا له شېهاتو
يا له حرامو - وَ مېړه وٽه ښائست دَ اورتو، و اورتو وٽه ښائست
دَ مېړه يا نورې چاري وَ ديو ته يادوي چي په پټه ئي
کا ادميان - دروي په تن کڻي لکه روانه وټه - دَ نهی له
خويه ژر ننه باسي په زړه کڻي وَ ادميانو - په ښځري
ور څرگندوي وَ دوي وٽه دا هسي چاري شيطان - ترو ئي لږي
دوي وَ طلب دَ هغه چاري وٽه لڀڪري دَ شيطان - ترو دَ
نوس دَ شيطان په نغته دَ کين لوري له يارانوشي ادميان -

کښې چې ښه کا په کمان ولې نه ئې زده وی د نوس له
 بدی او نه پوهیدې په مکر د شېطان سری زما له نغې
 له بندګر ووئې په دا بهنه چې نغوری د نوس او د شېطان-
 ګوره پڅو مکر کا شېطان چې لېږی و ډېر ملک و مال و
 اورتو و لښکرو و ته او وهېږوی عدل و بادشاهانو- لېږی دوئ
 او حُني ادمیان و هغې چار و ته چې حاصلیدې (پرې) رنګارنګ
 ګناهان- لېږی و ډېرولو د مال و کرلې و بازرګانې و پوندګلې
 و ترکش بندې یا و نورو چارو و ته د نوس و ادمیان- ګوره
 نفس اماره و حرامو، لوامه و شېبې ملهمه و حلالو مطمئنه
 و پاکو و ته لېږی ادمیان -

او بایزید - و سری بویه چې وپېژنی شېطان- مکر او مېړشې
 ئې- مشغولی دې کا د ده په نښته (۳۱۸) تل د تله مدام-
 ګوره چې وائی و حُني بازرګانو و ته باک ئې نشته که دروغ
 وایئې په سودا (۳۱۹) او وائی و حُني عالمانو و شېخ زاده ګانو
 و حاجیانو و نا پیرانو و دا هسې نورو کسانو و ته باک ئې نشته
 که حُني و طمع و ته او مال غواړئې له ادمیانو- د مال غښته
 له ادمیانو دی حرام- او وائی د غله و کاسیرو ظالم او په
 مانند دغو و ته باک ئې نشته که دروې (۳۲۰) و غلا د کاسېری
 و ظلم و ته- په غلا په کاسیری په ظلم په دا هسې چارو
 حاصلیدې ګناه و ادمیانو- (۳۲۱)

ګوره دا دی له مکره د شېطان- که سرې په مال
 توانګر وی یا زورور وی په عزیزانو- و ډېر خښه و اعستن

وته ئې لېږي او چې خوري ډېر اتم تروکېر ظلم و شهوت وېې
 شرهې وېد ادېر وته ئې لېږي او و چارو د گناهان- د کبر
 په بهنه به مسخرې کا- و سړي وته به هغه وېنا وائی چې و
 ده وته قهر پېدا شی د ادميانو- ترو د ارویدونې په زړه
 کېنې د بدې وېنا غېتته ننه باسي شېطان- ترو ئې لېږي چې
 و ده وته هم غېتت بده خبره وائی (۳۲۲) یا ئې په بده
 نامه سره لکه کېرښ لې ده یا غېتت بده وېنا واری یا
 بد نوم- قهر ئې و ده وته زیات شی عیان (۳۲۳)

بیا و کېرښ وته به هسې وائی شېطان چې و تا وته د
 ژوی په حضور هسې ئې دوېل پېڅه ئې ووهه که ئې نه ووهې
 په تا پورې به خاندی ادميان- هرکله (۱۳۷) ئې ووهې تروخوږ
 شی یا پرهار پرې وشي ترو خوږ شوی و پرهار ژلی وته به
 هسې وائی شېطان- دے هم هسې ووهه چې ئې ته وهلی ئې
 فلان- که ئې نه ووهې ستا شرم دے عیان (۳۲۴) هرکله (۱۳۷)
 ئې ووهې بیا و کېرښ وته به هسې وائی شېطان- دا شرم به
 له تا د ده بې مرگه پس نه ئې که ئې نه وژنې له
 ژوندونه دې مرگ به دے په نظر د ادميانو- هرکله (۱۳۷)
 ئې وژنې ترو مېرغی شی د هغه پسه ورانې په ورانې زیاتېږي
 په میان د ادميانو- ترو به عذاب ابدی تل د تلې موحې په
 هغه جهان عیان -

کورۍ دا دی له مکړه د شېطان چې لېږي حنی ادميان
 و زورکاری وته چې څه راشي له کمزورانو او حنی وغلاوته

چې غلا کا له ادميانو، حُني و کاسيری و ته چې کاسيری کا له هغو چې په دوئی دی حرام او ورڅرگندوی ئې و دوئی و ته په ښېگړه دا هسې چارې شېطان - ترو به کمزوری و ته وائی شېطان مه پرېږده خپله مایه و زور ورو ته، نه و غله و کاسير و ته شرم ستا دے چې و دوئی و ته (۳۲۵) پرېږدې عیان - ترو مېړشی کا په دا بهنه په میان د ادميانو - یا به ئې لېږی چې یادوی بدی پسی شا (۳۲۶) د نورو کسانو چې له ده نور سړی واری - ترو و دوئی و ته به وائی شېطان چې ورته وایه په تا ئې هسې بد وئیل فلان - چې حُني واری ترو په دا بهنه کینه ننوئې په زړه د ادميانو -

مکوره دا دی له مکړه (۳۲۷) د شېطان که څوک ورورسوی د ده و تن یا و مال یا و اورتو یا و عزیزانو و ته د ده په پټې زیان (۳۲۸) ترو په دا بهنه تنه باسی شېطان د سړی په زړه کښې بدگمان چې فلان به کړی وی یا فلان (۳۲۹) نه پوهېږی په مکر د شېطان په هر زمان بیرون یو یو له ادميانو -

مکوره پښو له ښېگړې سړی باسی شېطان - د لوبو په بهنه وړکی له لُستنی د گناه په بهنه له توپې حُني ادمیان - د دنیا د خبرو چارو په بهنه له بندگی د ژبې له لُستنی - د دنیا د خبرو د ژبې د لُستنی په بهنه باسی له دائمه یاده مدام - (۳۳۱) هسې په نورو بهنو له ښېگړې باسی ادمیان - په تا دې وی اعلام - او نه پوهیږی د ده په مکر په هره زمانه بیرون یو یو له ادميانو -

گوره د نوس د شېطان نغته ده زیان د ایمان - نه بویه
 و سړی چې زیان کا د ایمان په نغته د نوس د شېطان -
 گوره په حجاب په پرده به پاتو شی زما له پېژندګلی
 د شپږو تپو عالم و شپږو چارو په بهنه د هرې زمانې
 ادمیان، د علم په بهنه ځنې عالمان - د پښت په بهنه
 ځنې ادمیان - د زهد په بهنه ځنې زاهدان، د عبادت په
 بهنه ځنې عابدان، د ناتمام پیر د نغې په بهنه ځنې
 طالبان، د نعمت په بهنه ځنې توانګران یا په نورو بهنو
 ځنې ادمیان - په ښېګړې څرګندوی و هر گوره ته خپله
 چار شېطان و منع کوی ئې له نغې د پیر تمام ځکه چې
 حاصله نه شی له ده پوهه د نبی، پېژندګلی او حاصل
 د ایمان و ادمیانو - (۳۳۲)

په کومه چار به سره پناه موږ د نوس له بدې د
 شېطان له مکره راوتیښه و ما وته په خپل فرمان او سببان -
 او بایزید - هر چې د نوس له بدې پناه غواړی ترو ئې
 بویه چې د نوس هوس د عقل په رڼا فهم لری - د نه نغې
 د مشقت په تنخ دې ووژنی عیان - هر چې د شېطان له
 مکره پناه غواړی ترو ئې بویه چې راونسی وسله له شېطان -
 د ده په مېرخی دې ټینگ شی ادمیان -

گوره که یاده کا شېطان و ادمیانو وته بدې د نورو
 ادمیانو رښتیا دې زده وی چې دا مکر د شېطان -
 دا مکر دې وچار باسی په یاد کړه د ښېګړو د هغو ادمیانو

او په ایت د قرآن - عیان -

راوښیه و ما و ته وسله د شيطان په خپل فرمان اوسبحان -
 او بايزيد - بدگمان ليتده ، غېرت ئې ژر د بدې وېنا
 غښته غښه او قهر دے زور د شيطان او هغه وېنا چې قهر
 پېدا کېږي (۹) وېشته ، ورانے د هغه وېنا په خلخه تل او اندوه د
 سړي خونې ده د شيطان (۳۳۳) فرض هې کرے دے پر ادميانو
 چې (په) پرهېزکاري بدگمان - غېرت په ښېگړې د بدې وېنا
 غښته زما په فکر ، قهر په قوت د زغمل هغه وېنا چې قهر
 پرې پېدا کېږي په پټه خلخه ، ورانے په قواري د اندام
 اندوه په صبر دې جارباسی ادميان - هر چې هسې کا ، لوی له
 ورېده له خپلې لویې په ښېگړې په عزيزی پناه به ئې
 کړم د نوس له بدې او له مکړه د شيطان ، له زواله د
 ايمان ، بدې به ئې په نیکي عذاب به ئې په راحت بدل
 کړم عیان - (۳۳۴) هر چې هسې نه کا پناه به ئې نه کړم د
 نوس له بدې او نه له مکړه د شيطان نه له هغې چې
 زوال دے د ايمان - بدې به ئې په ښېگړه عذاب به ئې په
 راحت بدل نه کړم د گناهکارو ادميانو -

خوئ د زړه راوښیه (۳۳۵) و ماته په خپل فرمان اوسبحان (۳۳۶)

او بايزيد - په زړه کېنې دولس حايونه دی - شپږ (شپږ)
 وکينې و ښي رخ و ته - (۳۳۷) مطمئنه حائي د روح او ملهمه
 حائي دے د فرښتگانو - ترو ننوئې په زړه کېنې و ښي رخ
 و ته فرښتگان د زړه د روح د نغې د پاره او د نه نغې

دَ نوس دَ شېطان - دَ فرښتو په نغته دَ ښی لوری له یارانو
 شی ادمیان - ترو به هسې وائی وَ ده وته چې هوس دَ نوس
 او لذت ستا دَ نوس دوه څانگونه دی دوئی تره دَ همت
 په تیښکه ویاسته هله به دې نه والوزوی گناهان - دَ فرستو
 په نغته په نه نغته دَ شېطان دَ ښی لوری له یارانو شی
 ادمیان - (۳۳۸)

او بایزید - ما زړه دَ سړی کرې دے ځای دَ دارو دَ کرې دَ
 ایمان - نه بویه وَ سړی چې دَ دارو په ځای وکړی زهر
 دَ ایمان (۳۳۹)

راوښیهِ وَ ماته دارو او زهر دَ ایمان - کومه چار وَ تا
 وته په نزدیکی بهه ده په ادمیانو او سبحان -
 او بایزید - ښه چار چې دارو او گناه چې کرې دے زهر
 دَ ایمان - وایه وَ سړی وته چې له زړه دې وباسی دَ زړه
 په خوئی خوئی دَ نوس ، دَ فرښتو په نغته نه نغته دَ خناس
 په نغته دَ روح نه نغته دَ شېطان - هله دَ ښی لوری سره
 وګاننه شی ادمیان - (۳۴۰) بهترینه چار وَ ما وته په نزدیکی
 هوی ده هر چې چار کا په دا کلام - فرض چې کړی دی پر
 ادمیانو چې زما دار زما دَ عذاب په یاد زما او زما دَ محبت
 زما دَ نعمت په یاد په زړه کښېباسی او پستنه دې اوسی
 زما دَ دار په بهنه په هتیاقي له واره حرامو او چار دې کا
 دَ ښکړې زما دَ محبت په بهنه او اوسی دې دَ دار او دَ
 امېد په میان - ادمیان - له هغه پیره دې واوړی چې دَ ښی له

پوهې او زما له پېژندګلې خبر نه وی که زاهد تارک بشر (۳۴۱)
یا عابد بې خبر یا عالم بې عمل یا سید له اولاده د نبي مرسل
وی عیان. فرض مې کړی دی په ادمیانو چې طلب دې کا د
پیر تمام د انبیاء د پوهې او زما د پېژندګلې د پاره که مې
حاجې وی په حین په عجم یا په شام. په ده دې یقین
کا. پر لاس دې مې توبه کا د ده په نغته دې چار کا. خدمت
دې مې ډېر کا په مال ور په حان. هله به مې زیاته شی
له ده پوهه د نبي (د) لارې او ایمان. (۳۴۲)

فرض مې کړی دی په ادمیانو چې ما دې په پټې ډېر
یادوی په ذکر مدام خلخه پټه او لرې دې اوسې له غافلانو
ادمیانو. بنه دې لږ په نرمې وائی بد دې نه وائی کلام.
فرض مې کړی دی په ادمیانو چې اندوه په صبر
و جارباسې چې مې شو وشي زیان. قهر دې په زغمل و جارباسې
له هغه چې مې په رانیول وی توان. خوری دې له حلالو
(۳۴۳) چې په خوردن مې توان وی لږ اتم. په لږو کبني
دې بې اسرافه ورکوی و هغه چې د ده په ورکړه نرمه
خوښی وی او خوښی د نبيو ادمیانو.

فرض مې کړی دی په ادمیانو چې زما په قضا دې
راضی شی زما په بلا دې صبر کا زما په نعمت دې شکر
کا زما په ورکړه دې قناعت کا. تل دې لرې اوسې له
هغو چې زیان وی د ایمان.

فرض مې کړی دی پر ادمیانو چې قرار دې نه شی هر

یو زما له طلبه د هغه پورې چې چې په یکانګی وپېژنی او
چې بیا مووی واړه مقامه، زما له خویه دې ونسی او پرې دې
بدی خوئی د ادمیانو- چار دې کا له سری سره لکه (۱۳۷)
سری له خدائی سری سره لکه (۱۳۷) خدائی کسان-

فرض چې کړی دی پر ادمیانو چې باور او چار دې کا په
دا بیان- هر چې باور او چارې کا (۳۴۳) په دا بیان پناه به ئې
کرم د دنیا په ژوندون د نوس له بدی او له مکړه دشېطان
نه به ئې عذابوم په عذاب د حان کندان نه د گور نه د
قیامت نه د اور چې سیزونه دے سوزان-

ترو به ئې ننه باسم په پائنده راحت او په حای د
امان- (۳۴۵) وی به پکېنې ده سره هغه چې ئې رضا وی او
ژوندون به ئې باقی وی او دائم-

هر چې باور او چارې نه کا (۳۴۶) په دا بیان- پناه به
ئې نه کرم د دنیا په ژوندون د نوس له بدی او له مکړه
د شېطان- عذابوم به ئې په عذاب د حانکدان او د گور او د
قیامت د اور سوزان- نه به ئې ننه باسم په پائنده راحت نه
په حای د امان- نه به مووی تل د تله امان-

ترو وایه و هغه سړیو ته چې باور نه کا په دا کلام چې
راوړئ له خدایه بهتر له دغه کلامه که یویاست (۳۴۷) له
رېستنې ادمیانو-

راوېښه و ما و ته بخړه د فایدې په خپل فرمان اوسېد
او بایزید- فائده د رېستنې طالب له تمامه پیره له

ما ده عيان- کوره هغه بخړه چې له طالبه د يقين نغته ده ته
 باور کړه په دا کلام- او هغه بخړه چې له کافله پیره ده بلنه
 ده زما و پېژندکلی و ته، د رښتني لاس څرگندول دی په
 تا دې وی اعلام- او هغه بخړه چې ئې له ما ده هغه کښائين
 او جزا ده د ادميانو-

او هسې د روژې د زکاة د حج په طريقت کښې حکم
 دے چې سرے دې دائم لرې اوسې له حرامو، په حقيقت
 کښې له غفلته، په معرفت کښې بې ما له نور څه په تا
 دې وی اعلام-

او بايزيد- زه د طريقت وړ و هغه و ته پرانيځم چې د
 شريعت په علم چار کا و هغه پس و ده و ته د طريقت پوهه
 وروښښم- د حقيقت وړ و هغه و ته پرانيځم چې د طريقت
 په علم چار کا- دغه پسه ئې د حقيقت له پوهې خبر کړم-
 د معرفت وړ و هغه و ته پرانيځم چې د حقيقت په علم چار
 کا- دغه پسه د يگانگي پېژندکلی وروښيځم- عيان-

او بايزيد- زه ليرونه زما د لارې بې کړدې (۳۴۸) له مقامه
 نه رسوم و بل مقام هسې چې له حايه و بل حائي و ته بې
 تلنه نه رسوم سړی نه چارپايان-

د زړه مثل راوښييه و ما و ته په خپل فرمان او سبحان-
 او بايزيد- زړه د مړی او زړه د رنځور او زړه د غافل
 او زړه د ترسکام او زړه د جاروتلی او زړه د سالم او زړه
 د ذاکر او زړه د شهيد او زړه د مخلص په قرآن کښې دے

عیان-گوره زړه هې د محبت ځای کړې دے د ادميانو-په هر
 زړه کښې چې د دنیا محبت دے هغه زړه په مانند د شاپي
 (۳۴۹) دے چې پکښې رنگارنگ غله او نور څيزوی ورځناوران-
 په هر زړه کښې چې د بهنيت محبت دے هغه زړه په مانند
 (د) باغ دے چې پکښې رنگارنگ د بهنيت نعمت وی فريوان-
 په هر زړه کښې چې زما محبت دے هغه زړه په مانند
 د لويې عرش دے-عيان- گوره هر سرے چې د بادشاه پر
 تخت څلور بول وتری يا پليتي ورباندې واچوی يا ئې وړان
 کا که باغ وی که بوستان (۳۵۰) ترو به و د ده وته پېدا
 شی قهر د بادشاهانو ترو کومه سزا پر ده روا شی وهل
 که نه موت يا هر شے چې ادم ئې نه پستدوی (۳۵۱) په
 تا دې وی اعلام- هسې هر چې د دنیا يا د بهنيت محبت
 په زړه کښېاسی قهر هې پېدا شی و دیو به راحت نه
 بخښم په عذاب به ئې خواړ کړم عیان-

د حقيقت دے بيان-(۲۰۷) او بايزيد- وکښه زده او چار
 د حقيقت-گوره نرده او چار د حقيقت د طريقته لږ زده
 او لږ چار به دے په ادميانو-

سراوښيه و ما وته نرده او چار د حقيقت په خپل
 فرمان او سبحان-

او بايزيد- حقيقت دے حال د پېغامبرانو او چار ئې پت
 یاد وی او فکر مدام-

ذکر دائم د زړه ذکر په ساه دے او فکر ئې هغه

دے ڇي رابستيا يقين کا ڏاکران په ڏکر مدام - نه دې کښي
 له ما کښي هر ڇي شته په دواړه جهانہ - عيان -
 کښي ڇي دے د بښکښي نه د بدی د فرمان برداری
 نه د گناه د بندگي نه د نعمت د یاد نه د غفلت د فکر
 نه د شيطان د اندېښني د پاره عمر د ادميانو - ترو بويه
 ڇي تېرو په بښکښي نه په بدی ، په فرمان برداری
 نه په گناه ، په بندگي (۳۵۲) نه په نعمت ، په یاد نه په
 غفلت ، په فکر نه د شيطان په اندېښنه کښي عمرو ادميان -
 گوره عمر د ادميانو په بیره ځي له ادميانو په دیدان
 د ادميانو -

ښه عمر ڇي د سړي په عمر کښي هغه کښي دے ڇي
 زما په یاد زما په نغته کښي ځي تېرو ادميان - بد عمر
 ڇي د سړي په عمر کښي هغه کښي دے ڇي زما بي يادو
 زما بي نغتي ځي تېرو ادميان - (۳۵۳)

ترو بويه و سړي ڇي نظر دې کا خپلي چارې و ته
 ڇي څه چارې کا په دا عمر - بښکښي که بدی ، نغته که
 گناه - ښه او بده چارې دې په رښتيا په زړه کښي حسيب
 کا - خپله چارې به وفائي کا له ادميانو (۳۵۴) - ترو به د
 خپلي چارې جزا بيا مومي په تا دې وی اعلام په زياتولو
 د بښکښي د بدی ڇي اختييار ورکړے دے و ادميانو - (۳۵۵)
 ترو بويه ڇي له تياره و رانې و ته ووځي ادميان -

راوښيه و ما و ته تاريخي روښنائی له معنی په خپل

فرمان او سبحان -

او بايزيد - كم عقلی ، منكری ، گناه ، غفلت ، جاهلی ، نادانی
هي له خپلې تاريخې كړې دي - عقل ، ايمان ، جارواته ، نغته
او ياد او علم هي له خپلې روښناني كړې دي عيان -

گوره عقل د ژواک د نفس او زيان کار د شېطان ، ناتمام
د زړه ، تمام هي د روح كړې دے په ادميانو - گوره ايمان
معصوم دے د پېغامبرانو د تپې ، رحمت دې وي د دوي
په ځان ، مقبول د مؤمنانو د تپې ، موقوف د منافقانو د
تپې او مردود دے چې تپه ده د شېطان - متبوع د وړكيو
د تپې تفريق د فروښتگانو د تپې دے او مجموع هي كړې
دے د مسكينو د تپې ايمان - عيان -

زه وكتېم (۳۵۶) له تپې سره په چار د خپلې تپې ادميان -
گوره د پېغامبرانو د تپې له خوي هوي دے چې سره له
ده لاس موحي چې ئې موند له پېغامبرانو مرسلانو عيان -
نبناته ئې هغه ده چې د طمع د پاره به و مخلوقانو و ته
نه شي روان - د دنيا له ماله به ئې نه غښته له ادميانو -
بولي سړي زما و پېژندكلى و ته زما د كتاب په نغته
د گناه په بهنه به زما له عذابو ويرو - زما د نغتي په
بهنه به ئې د راحت زېرے كا په ادميانو -

گوره د مؤمنانو د تپې له خويه هوي دے چې وركړه
نه وركړه محبت غېرت يا نوره چاره به ئې زما د خوښي د
پاره كړه - په تا دې وي اعلام - زما په نعمت به شكرواړ

په ورکړه قناعتي، په بلا صبور په قضا په کړه راضي وه عيان -

د مؤمنانو د تپې له خويه هوي) دے چې وي به
ترسنده پرهيزگران او فرمان برداران او رښتني ذاکران او
توکلي مخلصان او محبت به ئې که يو حبله اولېدل به ئې
و ښېگړې وته او له گناهه به ئې منع کول ادميان- او چار
به ئې په مصلحت په منصفۍ کړه زما په نغته د ايمان
د ايمان د فائدي د پاره د ادميانو-

کوره د منافقانو د تپې له خويه هوي دے چې ايمان
به ئې راوړه و ما زما و فرښتگانو و پېغمبرانو و کتاب د
زړه بې باوره په ژبې به ئې راوړه ايمان- په دا به مومن
نه شه عيان- د منافقانو د تپې له خويه هوي) دے چې
زما او زما د پېغمبرانو د کتاب حکم به ئې (په) وېنا قبلواوه
او په کړده به منکرو ه- د نبي علم به ئې نه غښت
حتيٰ طي به ئې نه کړه له غفلته له گناهانو (۳۵۸) و گناه ته
به ئې لېدل نور ادميان او منع به ئې کړه دوي له ښېگړې
او له ياد مدام- د منافقانو د تپې له خويه هوي دے چې
به ئې وېل فحش په دروغه بېهوده ډېره وېنا، خواږه، خښه
اغسته به ئې ډېر کي وه له حلاو يا له شېهاتو يا حرامو- او
زما بندگي به ئې کړه په سستی په ديدن د ادميانو-

کوره د شېطانانو د تپې له خويه هوي دے چې حرص
طمع، دروغ، غافل، ناپوهه، مشرک، گناهکار و عيان- خپس
به (ئې) د پښت يا د علم په بهنه ښه گانډه- په دروغ به

ئې وئېل چې زه پيريم د ادميانو- زما پلار نيکه هسې
 ښه وو بزگان- هتياتي به ئې نه کړه له دروغو- په تا دې
 وی اعلام- بيا به ئې په دروغه ورته وئيل هر چې زما په
 لاس توبه کا، زما نغوږی- دوی به زه يا زما پلار نيکه
 وړانديني له عذاب و راحت و ته وباسی- په عذاب به نه
 وی مدام- ترو هر سره چې وعده ونسی له مشرکانو سره
 ترو بهزار شی له ما او زما له پېغمبرانو په تا دې وی اعلام-
 په دا هسې چارو له ډاره بې پروایي له فرمان برداري و گناه
 او له لارې و گمراهی و ته له روښنایي و تاریکي و ته رسوی
 له ادميانو- د رزق د مال د طمع د پاره و مخلوقاتو و ته به
 ستر (۳۵۹) وائی- د دنیا له ماله به ئې حني غښته- هتياتي به
 ئې نه کړه له حرامو وئيل به ئې و دوی و ته که واوړی
 له پير تمامه تاسی به زه قبول کړم له واره گناهه سره-
 عیان- خپسر او خپله چار به ئې له نورو سړيو بهه گڼله
 په گمان ولې دے او د ده چار بدتر وه له نورو مخلوقاتو
 او دے به نه پوهیږی عیان-

گوره په کومه چار له ما بخشاش غواړی- د لستني
 په بهنه يا د نمانځه په بهنه يا د عبادت په بهنه يا
 د کښلو د دیدان په بهنه- يا د علم په بهنه، يا د پښت
 په بهنه يا د زهد په بهنه يا د شفاعت په بهنه حني
 ادميان- زه به نيامرزم د واړو کتابو د لستني په بهنه
 چې چار پرې نه کا یو له ادميانو- نه د هغه نمانځه په

بهنه چي د زره بي حضوري ئي کا ادميان - نه د هغه عبادت
 په بهنه چي د يکانگي بي پېژندگي وي عيان - نه د کينلو د
 دیدن په بهنه چي زما د نښاني بي دينه بي پېژندگي ئي
 ويښي ادميان - نه د زهد په بهنه چي د يکانگي بي پېژندگي
 وي په تا دي وي اعلام - نه د هغه علم په بهنه چي کړده
 پرې نه کا - په تا دي وي اعلام - نه د پښت په بهنه بي
 نې چارې عيان - نه د پېغامبرانو د شفاعت په بهنه چي
 چار نه کا په نخته د پېغامبرانو -

د ورکيو د تپي خوی هوی دے چي زيات ورکي د مور
 د پلار په خوی کښېوځي که کافريا هندو وي يا مسلمان -
 د فرښتو د تپي خوی هوی دے چي له هرڅه سره
 موکل وي (۳۶۰) په تسبیح په بندگي سستی کاهلی نه کا
 فرښتگان -

د مسکينو د تپي خوی هوی دے چي له ما سره يکانه
 قرار شوی وي مدام - زما له خوی او قراري ئي موندلې وي - (۳۶۱)
 په تا دي وي اعلام -

د قراري مقام هي له هره مقامه به کړے دے - د قراري
 له مقامه په پورته نشته هېڅ مقام - مسکين يو دے هر يو
 محتاج د ده دے -

گوره توبه هي فرض کړې ده په ادميانو چي له ناپوهي
 وپوهي وته له کفره و ایمان و ته له گناهه و فرمان برداري
 و ته له غفلته دي و جاروونځي و ياد مدام -

لہ ہندوالی و لیڈہ وتہ لہ کنوالی و اروہدہ وتہ لہ
جداؤ و پھوستون وتہ او لہ شرکہ و یگانگی وتہ لہ نفاقہ
و اخلاص وتہ د تن لہ خویہ زما و خوی وتہ دہ و جاروچی
د ہنہ پورہ پچی بیا موچی زما قوری عیان۔

ذکر ہی د تن د ژبی د زہ د سہی کرے دے عیان۔
د تن ذکر ہغہ دے پچی تن و جارباسی لہ وارو حرامو۔ د اندام
ذکر ہغہ دے پچی عبادت او یاری د نسیکری کا لہ ادھیانو۔
د ژبی ذکر ہوی دے پچی کتاب تسبیح پرہی لولی او پچی پر
وائی بنہ کلام۔ د زہ ذکر ہغہ دے پچی پکبنہ ننه باسی (۳۶۲)
زما فکر او حنی و باسی اندہنہ د شیطان۔ د سہی ذکر ہوی
دے پچی ننه باسی او و باسی زما پھ یاد ہرہ ساہ پھ ہر
حال پھ ہر حائی پچی وی ذاکران ادھیان۔

گورہ زدہ کرہ د نوس د شیطان د زہ د روح پھ
خان د ادھیانو (۳۶۳) د نوس زدہ کرہ د دنیا و چارو وتہ
لہزی د شیطان زدہ کرہ لہزی و چارو د گناہانو۔ د زہ
زدہ کرہ د بہشت و چارو وتہ لہزی د روح زدہ کرہ و یگانگی
و پٹندکلی وتہ لہزی۔ پھ تا دہی وی اعلام۔ زہ د نوس
پھ نختہ پھ تاریک عذاب ننه باسم، پھ نختہ د شیطان
پھ عذاب د اور د زہ پھ نختہ پھ راحت د بہشت د روح
پھ نختہ پھ راحت د یگانگی ننه باسم ادھیان۔

راوہیہ و ما وتہ ستا د ناہی او ستا یاد پھ خیل
فرمان او سبحان۔

او بايزيد- هر چي ما نه ويني هغه ې نه پېژني او هر
چي ما نه پېژني هغه ې نوم يادوي او هر چي ما ويني د
زړه په ديد هغه ما پېژني او هر چي ما پېژني هغه ما يادوي-
نه يادېږي د سړي هېڅ ې ليده ې پېژندلې له نامه
پس په تا دې وي اعلام-

گوره زه نه کړم په زده کړه د حرف د لفظ ې چارې
دانا له يگانگي ولي په زده په چارو په يگانگي دانا کړم
ادميان- تمام نه شي له چارې په تش زده ې چارو- نه
په چارو ې زده- تمام شي په زده په چارو چار د ادميانو-
گوره- سړي مشتاق د علم دے او علم مشتاق د بندگي
دے او بندگي مشتاقه د ذکر ده او ذکر مشتاق د ذکر خفي
دے او ذکر خفي مشتاق دے د دوام-

گوره هر عبادت تسبيح او ذکر د ژبې پرېکړې شي لکه قوچ
روژه زکات حج يا نور هسې شکل له ادميانو بهرون د اتم ذکر
له هغه نه پرېکړې چې په خپل ذکر فهم لري مدام- (۳۶۳)
گوره ما په بهشت کښې ډېرې مېوې کړي دي چې مزي
ې تل وي نه پرېکړې نه لري کېږي هغه سړي لره چې
ما په پټې ډېر يادوي او هتياتي کا له وارو حرامو-

گوره د ژبې ذکر په ورو يو وار له اويآ زره وار په زوره
ذکره به دے- د زړه ذکر په سا يو وار له اويآ زره وار د
ژبې له ورو ياده به دے د فائدي د پارا د ادميانو-

راوښيه و ما و ته ستړوي د فرينتو د ادميانو او پڅو

حاصلہ شی ستا پڙنداکلی و ادمیانو او سبحان (۳۶۵)

اوبایزید - فریستی جي پیدا کړې له عقله بي د نوسه
له هوسه - سړی جي پیدا کړه له عقله د نوسه له هوسه
بي عقله د نوسه له هوسه جي پیدا کړه حناوران - ترو
هر سرے چي د عقل په نغته د نوس په نه نغته چار
کا هغه به وی له فریستکانو او هر سرے چي د نوس په
نغته د عقل په نه نغته (۳۶۶) چار کا هغه کمره تردے له
چارپایانو - حاصله شی زما پڙنداکلی و ادمیانو، د ژبي په
پښتنه د پښو په تل، په رښتني یقین، په چارو د اندام
په ذکر مدام په ترکولو د گمان او نیک خوئی د ادمیانو - (۳۶۷)
کور د ژبي پښتنه هغه ده چي پښتنه کا له کامله پیره
د هغه پورې خو لار بیا مومی په تا دې وی اعلام (۳۶۸) د
پښو تل هغه دی چي روان دې شی پیر تمام وته که ئي
حائي لري وی عیان - رښتنه یقین هغه دے چي یقین د رښتیا
کا په پیر تمام په نغته دې ئي چار کا خدمت دې ئي ډیر
کا په مال ور په خان - هله به ئي له ده زیاته شی پوهه
د نبي د لاري ورايمان (۳۶۹) -

چار د اندام هغه ده چي زما بندگی پرې کا او چار د ښکړې
پرې کا - له حرامو دې هتیا ت لری واره اندام -

ذکر دائم هغه دے چي زما نوم په پتي ډیر یادوی مدام
د هغي پورې خو ما یاد کا ادیمان یقین دې په خپل ذکر
کا - نه دې گني هېڅ له ما گوښې هر چي شته په دواړه

جھانه دَ هغې پورې شو ذاکران شی عارفان - عیان -

د معرفت دے بیان (۲۰۷) او بایزید وکښه زده او چارې د معرفت - کوره زده او چارې د معرفت د حقیقت له زده او له چارې به دی په ادمیانو -

راوښیه و ما و ته زده او چارې د معرفت او هر چې پکښې دی مقام د عارف طاعت او ګناه یې په خپل فرمان او سبحان - (۲۷۰) او بایزید - د معرفت زده د یکانګی زده او چارې هغه دی چې هره چار زما په حضوری کا ادمیان - کوره په معرفت کښې مقام د قربت د وصلت د وحدت د سکونت دے په تا دې وی اعلام - او عارف واجد (۳۷۱) مقرب، واصل، موحد، مسکین وی عیان - نه به موی زما پېژندګلی بهرون چې په ورمندانه چار کا او بهرون چې پسته اوسې له ګناهه د هر مقام ادمی - کوره د شریعت ورمندان گفتار د پېغامبرانو دے او چار یې د پیڅه بنیاده د مسلمانې دی په ادمیانو - او ګناه د شریعت نه نغته د شریعت ده او نغته د نوس او دشېطان چې لېږی یې و بې شریعت و ته او بې شریعت لکه لېوه دی چې پکښې قوا دی هغه هسې دی لکه ځناوران - کوره د لېوه نخښه هغه ده چې په شپه ډېر ګرځي د نوس په هوس په طلب د مردارې یا د ځناورانو یا د نور څیز د پاره چې د دوی خوردن وی عیان - هسې چې په شپه ډېر ګرځي فرمان بردار د شېطان عیان - د نوس په هوس د غلا د کاسیرې د پاره یا د نورو حرامو - زه به عذابوم ادمیان په نغته د

نوس (۳۷۲) دَ شېطان پھ عذاب دَ اور چي دے سوزان۔
 گورہ نخبہ دَ حُناورانو هغه ده چي پھ ورخي به ډېر
 گرجېده دَ نوس پھ هوس پھ طلب دَ وانبه دَ ابو او هر
 چي خوردن دی دَ حُناورانو۔ پھ شپه به پھ غفلت ډک حُملاست
 نه به ئي رساوه و نور چا وته زیان هسي چي پھ شریعت
 کنبې قرار ده دَ نوس پھ هوس به پھ ورخ ډېر گرجېده
 ډېر به ئي خواړه خنبه اغستن وئیل۔ پھ شپه به پھ غفلت
 ډک حُملاست لکه دَ حُناوران چي نه به ئي رساوه نور چا
 وته زیان۔ عیان۔

هسي چي پھ شریعت کنبې قرار شي له طریقت به پھ
 حجاب شي۔ نه به موی خوي دَ فرستگانو۔ عذابوم به ئي دَ نوس
 دَ هوس پھ بهنه پھ تاریک عذاب کنبې چي نه به موی نه
 به ويني زما پېژندگلي پھ تا دي وی اعلام۔ (۳۷۳)

گورہ ورمندان پھ طریقت کنبې پھ لېرونی هغه دے
 چي مشغولی ئي وی پھ رکوع پھ سجود پھ قعود پھ قیام
 پھ روژه پھ تسبیح پھ تحلیل پھ چارو دَ پېغامبرانو۔ تل دَ
 ژبي پھ لُستنه چي دے زبان۔ او زړه دي ژغوری له اندېښني
 دَ شېطان۔ ترو پھ بهنه دَ زړه دَ نختي او پھ نه نخته دَ
 شېطان بیا به موی پاکی دَ تنې (۳۷۴) پھ تا دي وی اعلام۔ پھ
 راحت به ئي کنبېاسم که مصري زما پھ طلب کنبې ادمیان۔
 گورہ دَ طریقت گناه پھ لیرونی مخالفت دَ زړه دے دَ
 فرستگانو دَ پېغامبرانو (۳۷۵) او نخته دَ نوس او دَ شېطان۔

ترو بويه چي په طريقت کښې ئې ورمندن وي په هغو ترو بويه چي چار کا او پستنه دې اوسې له کناهانو- هر چي په طريقت کښې ئې قرار شي له حقيقته به په حجاب شي- نه به موي بخږه د داسم يار- په تا دې وي اعلام-

گوره د حقيقت ورمندن په ذکر داسم د روح دے اوداسم ياد چي يادوي زما نوم ډېر په پټې په زړه کښې داسم مدام- په شپه په ورځ په خشکۍ په درياب په کور په سفر په توانگري په کمداري په تندرستي په رنځوري په پټې په ښکاره او رښتني يقين دے او ترک کول د گمان (۳۷۶)-

گوره سره هر څه له ما کونښي گڼي په گمان- ترو بويه چي لرې دې کا دا گمان په هغه داسم ياد چي ورک کا مانه پس او نه دې يادوي شريک له مايوه ذره ذاکران ادميان- (۳۷۱) ترو به ئې ننه باسم د روح د نغټې په بهنه په خپلې پېژندکلي ترو به ئې زړه موي صافي و داسم ياد د رښتني يقين په بهنه او په ترک کول د گمان- ور به کړم و ده ته په اخرت کښې راحت د هغې مېوې چي مزه ئې تل وي مدام- د اواز راحت به ئې د غوږو، د ديدن راحت به ئې د سترگو او د خوش بوئ راحت به ئې د پوزې وي د اغستن راحت به ئې د تن او د خلې راحت به ئې د څښواو د خوړو د اتم- اروي او ويښي اغنداي موي به هغه چي په دنيا ئې (۳۱۸) اړوډلي ليدلي اغستلي منډلي نه وي غوږ سترگي، تن، پوزې، خلې د ادميانو-

گوره په حقيقت کښې گناه په ذاکر غفلت دے- ډېروږل

هغه لوستن چې زما پېژندگلی ئې نه حصلېږي (۳۷۹) اونخته
د نوس د شېطان- ترو بویه چې د حقیقت په نخته دې چار
کا له گناهه دې پستنه اوسی د هغه پورې خو ذاکر عارف
واجد شى- عیان- (۳۸۰)

گوره په معرفت کښې په عارف واجد دا ورمندان دے
چې هېڅ له ما شریک نه گڼي هر چې شته په دواړه جهاته
په هر نظر د زړه په سترگو (۳۸۱) دې و ما و ته نظر کا
په هر څه کښې (۳۸۲) دې زما هستی بې رنگه وینی لکه
لیده عارفانو- زما اواز دې اروی لکه اروپده سامعانو ادمیانو-
او خوبش دې اوسی په دا په هر حال په هر ځای مکان-
نشان د عارف واجد دا چار د ده په تا دې وی اعلام (۳۸۳)
گوره هر علم زما له علمه دے- هر نوم زما له ناهې
دے، هر زور زما له زوره دے- هر اواز زما له اوازه دے-
هر رنگ زما له رنگه دے هره سترولی لوی (۳۸۴) زما له
لویی دے- هر بناسټ زما له بناسټه دے هره تیاره زما
له تاریکه دے- هره روښنائی زما له روښنائی دے- هر قهر
زما له قهره دے هر رحم زما له رحمته دے- زه له هر
څه سره یویم په تا دې وی اعلام-

گوره گناه د معرفت په عارف واجد هغه دے چې له
ما سره څه شریک گڼي یا په هر نظر د زړه په سترگو (۳۸۱)
و ما و ته نظر نه کا- په هر څه کښې زما هستی نه وینی
چې ئې نه لیده کافرانو او منافقانو یا زما و افریده و ته ناحق

رسوی زیان (په) نخته د نوس او د شېطان (۳۸۵) ترو د يقين په رڼا، د زړه په سترگو (۳۸۱) په هر څه کښې دې زما هستی بې څه شکله وینی چې لیده عارفانو- زما اواز دې اړوی چې اړونده سامعانو په تا دې وی اعلام- او نه دې رسوی ناحق زما لږیدنه وته زما د خوښې د پاره زیان عیان -

په بهنه د گمان د ترک والی د يقين د رڼا په بهنه به ورکړم و د ده په اخرت کښې راحت د دیدن راحت د سترگو (۳۸۱) هغه دید به وینی چې په دنیا یې سترگو (۳۸۱) لیدلې نه وی- په تا دې وی اعلام- (۳۷۷)

د حضوری راحت د زړه دے - موځی به هغه حضوری چې نه وی موندلی په دا جهان زړه د ادیبانو- د اغستن راحت د تن دے - هغه جاعې به واغندی چې ئې اغستی نه وی په دا جهان ادیبانو-

ترو بویه چې د معرفت په ورمندان چار کا - پستنه دې اوسې له گناهانو- ترو دې یاد د نیستی پرېږدی یادوی دې هستی زما په یاد د اثبات چې د غوږو پرده ئې لرې شې تهغې (۳۸۶) پورې څو واجد (۳۸۷) عارف مقرب شې عیان- د مقرب نخبه هغه ده چې هر اواز زما اواز کښې د تسبیح له پوهې په تا دې وی اعلام -

سوره په څو مکر کا په عارف ناتمام شېطان- گمراهوی ئې چې ورته وائی- وایه له خدایه دی- د ژوی مال د خدای دے د خدای مال روا دے په عارفانو- یو شکل وی ورباندې

آمر نهی ، حلال و سحرآمیز - ترو چارکا عارف ناتمام دَ نوس په
 هوس په نغته دَ شېطان - وې باسی زما له نغې کبې ئې باسی
 په کناهانو -

کورده عارف ناتمام نه پوهیږي دَ نوس په هوس نه په
 مکر دَ شېطان خوښي ئې دَ ژوی په مال و خوښ دې اوسې عارف
 زما په پېژندگلی زما دَ پېژندگلی خوښي دې نه بدلوی دَ
 مال په خوښي ادمیان (۳۷۷) -

راوښیه و ما و ته خپله ستړی ، ستا هستی پخو نژدې ده
 و ادمیانو و ته او سبحان -

او بایزید - زه په اعلی په دریاب رحمت ، په عرش په کړی
 په لوح په قلم په بهشت په زمکه کبې یم ور په اسمان - په
 تا دې وی اعلام - په دوزخ په اسفل کبې هم یم - ور زما هستی
 شته دَ اعلی دَ اسفل په میان ور له هرڅه سره ده - په تا
 دې وی اعلام - کوره هوې څیزونه او واره څیزه (۳۸۱) هې په
 اټکل کړی دی - کم ، میانه ، لوې ، رنکارنگ دَ دیغو څیزو په مانند
 دَ څرگند دَ حد پایان - زه له هر چا سره په هرڅه کبې
 یم - نشته څرگند زما دَ لوی حد پایان عیان -

کورده - ادمیان زما په هستی کبې دی زما هستی ده په
 ادمیانو - لکه کبونه په ابو او ابه په کبو کبې لکه کبونه په
 ابو ژوندی وی هسې په ما ژوندی دی ادمیان په تادی وی
 اعلام - (۲۷۷) کب پې په ابو کبې هرڅې مخ ئې و ابو و ته شی -
 هسې هر لور و ته چې و جاړو و مخ ئې و ما و ته شی دَ ادمیانو -

دَ عارف واجد دا فکر بس دے کھ ئی یقین وی تمام۔

گورہ پھ قربت کنبی پھ عارف مقرب دا ورمندان دے چي
 هر اواز زما لھ اوازہ گنبی پھ تسبیح دی فہم لری۔ پھ وخت
 دَ خواہہ تسبیح دَ اتام۔ پھ وخت دَ تلو پھ تسبیح دَ پنبو،
 پھ وخت دَ چار تسبیح دَ اندام۔ پھدا نہ شی اواز لھ خیزہ
 بی کوہ پداہ (۳۸۹) او نہ کوہی خیز بی زما لھ قوتہ۔ ہراواز
 زما تسبیح وائی۔ نہ پوہ پزی بہرون لھ شنوا خونہ پزی پھ
 تسبیح و سرود۔ عیان۔ (۳۹۰) تسبیح و اواز زما و شنوا پھ میان
 پتہ چار دہ۔ دَ پتہ چار ووتہ پھ ژبہ نہ بویہ بیان۔ (۳۹۱)
 گورہ گناہ دَ قربت پھ عارف مقرب دا دے چي زما اواز
 نہ گنبی تسبیح ئی۔ فہم نہ لری پھ وخت دَ اروہدہ نہ پھ
 تسبیح دَ پنبو نہ دَ اندام نہ پھ وخت چي خوری اتام۔ اونغتہ
 دَ نوس دَ شہطان۔ ترو بویہ چي دَ قربت پھ ورمندان چار کا
 او پستہ دی اوسی لھ گناہہ دَ ہغی پوری ٹو مقرب عارف
 واصل شی۔ عیان۔

گورہ۔ ورمندان پھ وصلت کنبی پر واصل وہنا او چار دَ
 پپوستون دے چي ہرہ چار پھ ما کا۔ زما اواز دی پھ ما
 اروی۔ ما دی زما پھ سترگو (۳۸۱) وینی۔ زما ہستی دی زما
 پھ ہستی وپژنی عیان۔ یادوی دی زما ہستی پھ ہغہ
 یاد چي دَ دھ ہستی زما پھ ہستی کنبی ورکہ شی او ورک
 دی کا گمان۔ گمان دے وجود دَ ادمیانو۔

گورہ زہیم پھ وہنتہ پھ پوست کنبی دَ ادمیانو، پھ

وینہ پہ غوبنہ دَ ادمیانو۔ پہ رگ پہ پلہ دَ ادمیانو، پہ ہلا
 پہ ماغزہ دَ ادمیانو۔ پہ ہر شہ کنبی یم چي شہ شتہ دَ
 سری پہ حان۔ تحقیق وہ زما ہستی لہ ہرہ خیزہ سرہ لکہ
 دہ لہ ادمیانو۔ زہ یم پہ ادھی کنبی زما ہستی پہ چارسو
 ۴۰ ادمیانو۔ زہ نژدے یم دَ ادمیانو وتہ لہ حانہ۔

گورہ گناہ دَ وصلت پہ عارف واصل و ہنا او چار دَ جدائی
 دہ چي ہرہ چار پہ ما نہ کا زما اواز پہ ما نہ اروی ما
 زما پہ سترگو (۳۸۱) نہ وینی۔ زما ہستی زما پہ ہستی نہ
 پیڑنی پہ تا دی وی اعلام۔ زما ہستی پہ ہغہ یاد (نہ یادوی)
 چي دہ ہستی زما پہ ہستی کنبی ورکہ شی او نہ ترکوی گمان
 نغہ دَ نوس دہ او دَ شہطان۔ (۳۷۳)

گورہ ما ہر خیز لہ خپلی ہستی دَ خپلی ہستی دَ پارہ
 یو یو کرے دے پہ ہر یو کنبی زہ یو خدائی یم بی گمان۔ تو
 بویہ چي ما دی پہ یکاگی یاد کا ہر یو چي ووینی ادمیان۔ نشتہ
 جدائی نما (او) دَ ادمیانو پہ میان۔ پخیلہ عزیزی کو نما
 ہستی یوہ دہ لہ ہستی دَ ادمیانو عیان۔

ترو بویہ پہ عارف واصل چي پہ وصلت کنبی ورمندان
 دی پہ چار کا۔ لہ گناہ دی پستتہ اوسی دَ ہغی پورے شو
 واصل عارف موحد شی عیان۔ (۳۷۳)

گورہ ورمندان پہ عارف موحد ہغہ دے چي خپسر لہ
 یکاگی پس ترو خلاص وینی لہ بندگی ور لہ گناہانو۔ پہ بندگی
 زما پہ نظر مشرک شی پہ پرہنول یی کافر شی پہ نظر دَ

ادمیانو۔ موحد کہ غواہی هغه طاعت چي نه پري۔ مشرک نه پري کافر شي ترو ي بويه چي د ادمیانو د وړاندې دې مشغول کا په عبادت تن ور اندام چي د ده په بهنه زما له عبادته نه ووحي ادمیان (۳۹۲)، او روح دې مشغول لري زما په خوي۔ زما خوي راحت دے د روحانو۔ ترو دې خپسر يادوي لکه ياد شوي دي او خپسر دې بي شريکه يو گڼي ور ويني حکه چي شرک په يوه کښي دے حرام۔ ودې نسي زما خوئي پري دې بددي خوئي د ادمیانو۔ هتيات دې اوسي له شرکه په وېنا ور په چار۔ وېنا دې زما وائي چار دې زما کا چي ما وئيل هغه دې وائي هسي دې نه وائي لکه وائي مشرکان ادمیان۔ ولې ښکاره دې نه کا زما پت و غافلانو۔ روا ده زما وېنا او چار په يکانه۔ روا نه ده په مشرکانو ادمیانو۔

گوره گناه په وحدات کښي په عارف موحد پت شرک دے او خوي د ادمیانو نغته د نوس ده او د شېطان۔ ترو بويه په عارف موحد چي په وحدات کښي ورمندن دې پر چار کا پستنه دې اوسي له گناهه د هغه پورې خو يکانه قرار شي عيان۔

گوره په عارف يکانه پخو مکر کا شېطان۔ کمراهوي ي چي ورته وائي يکانه بادشاه تبتن دے۔ هر شه د ده دي تمام۔ روا دے په تبتن مال د بندکاتو يا که و خوري حرام يا ډېر اتمام۔ يو شکل دے په ده طاعت گناهان۔ حلاله ده په ده چار د حرامو۔ ترو چار کا عارف يکانه په نغته د نوس د شېطان۔

و ئی باسی زما له خوڤه - کښې ئې باسی په خوئی د ادمیانو -
 اوبایزید - یاده کړه ادمیانو وته قصه د ادم علیه السلام -
 کوره زما په روح ژوندې صفی مسجود وه د فرښتگانو
 له نامواکاه شوه په بهنیت ننوتله د بهنیت د نعمت د
 درجې تښتن شوه نبي مرسل اولوالعزم وه - عیان - (۳۹۳) منع
 کړه چې وه د وڼې له نږدیکې او له نغځې د شېطان - چې
 یوه بې فرمانی ئې زما وکړه ترو چې گمراه کړه و چې ویست له
 بهنسته د یوې گناه په بهنه په نغځه د نوس او د شېطان -
 هسې چې اکاه کړه ادمیان چې زما پېژندکلی دې غواړی
 له هغه چې پیروی تمام - د هغې پورې خو ما په یگانگۍ وپېژنی
 حلال دې خوری - پستنه دې اوسې له حرامو د نوس له هوسه
 له نغځې د شېطان -
 کوره د ادم مېرثه شېطان وه - د بنی ادم مېرثه هغه وی
 چې له حقې لارې ئې جاربا سی - عیان -
 هر چې چار کا د نوس په هوس او په نغځه د شېطان -
 ترو به ئې گمراه کړم لکه چې گمراه که ادم علیه السلام - ترو
 بویه و ادمیانو چې اقتدا کا په ادم پسې چې وجاروته زما
 و نغځې وته له گناهانو - ترو چې قبول که اولاد چې ورکړه او
 پناه چې که د نوس له هوسه او له مکړه د شېطان -
 هسې هر چې وجارووئ زما و نغځې وته پس له گناهانو -
 قبول به ئې کړم لاس به ورکړم پناه به ورکړم د نوس له هوسه
 له مکړه د شېطان (۳۷۳) -

راونسيه و ما و ته خپله حياقي بقائي مال ملک عزيزی

علم چار قراری خوئی راحت په خپل فرمان او سبحان -

او بايزيد - د هرڅه دے اغاز پایان اټکل وينوالے له

خوبه ژوندون له مرگه، بقائي له فنا او هستی ې وی نامتلمه (۳۹۴)

نشته زما په هستی کښې اغاز پایان نه اټکل - ته دے زما

وينوالے له خوبه، زما ژوندون ېې مرگه دے بقائي ېې بې

فنايته ده زما هستی ده ېې نقصانه -

کور د هرڅه هستی تن روح لری خیز په خیز کښې

ننوخې یا ووخې پیوند یا ګوښی شی مال ملک زیاتیرې کمیږي

د ادميانو - نشته زما د هستی تن روح، هېڅ خیز (۳۹۵) له ما

نه ووخې نه راننوخې نه پیوند نه ګوښې شی زیات کم نه شی

مال ملک زما لکه زیات کم شی د ادميانو (۳۷۳)

کور د سړی عزيزی له ډاره له اندوهه سره ده - ډایري

له مرگه له مخلوقانو - زما عزيزی (۳۹۶) ېې ډاره ېې اندوهه ده

ډایري ېې له ما مرگ وړ هرڅه - عیان -

کور ډاره علم زما دے ېې وهېوالی له خپله علمه اکاه

یم په تا دې وی اعلام - ورکړے ېې دے علم په اټکل وهر

یوه له وهېوالی سره نه دی اکاه زما له ډاره علمه ادميان -

کور زه هغه ېې پروا یم چې هره چار تل ېې شریکه

ېې مله ېې کالی کریم - نشته زما محتاجی شریک و مل و کالی

وته لکه د ادميانو - (۳۹۷)

کور چار کا بیا سست او وزگار او قرار شی له خپلې چارې

نه کا چار تل تتله ادمیان - زه نه سستېږم نه خلاصېږم له
خپلې چارې نه قرارېږم هېشکله او چار کړم په خپل خواست
په خپل قدرت دائم مدام -

نور د هر څه د هسټی دے رنگ، مانند، برابری، ځنس
بې کمانه ځنې له وړاندينو سره وو نه له وستړینو سره، له
بنکاره سره (۳۹۸) نه له پټه سره - بدلېږی او نور نور کېږی
حال د مخلوقانو عیان زما هسټی رنگ مانند برابری ځنس نه
لری - زما هسټی له وړاندينیو سره ور له وستړینو سره له
بنکاره ور له پټه سره ده - زما حال نه بدلېږی لکه بدلېږی
حال د مخلوقانو - عیان -

کور د هر څیز وړاندې وستړی بڼه کین لاندې پاس
شته هر یو په ځای کېږی دے عیان - نشته زما وړاندې
وستړی بڼه کین لاندې پاس نه ده زما هسټی په ځای
په مکان (۳۷۳)

کور هر څه محتاج دی و ادمیانو و ته او هر څه محتاج
دی و ما و ته له ادمیانو -

زما خوښی ده چې مې په یکلکۍ وپېژنی لکه مخلصان
ادمیان بې د نوس د هوسه د نغې د شېطان - (۳۹۹) کور
زما خوښی ده چې مې په یکلکۍ وپېژنی چې پېژنی بیاموی
زما حیاتی بقائی مال ملک توانگری عزیزى قرارى خوئ راحت
ترو به مسکین شی عیان -

کور ورمندان په سکونت کېږی په عارف مسکین هغه

دے پچي له غښتي قرار اوسي - نه دې غواړي زيات زما له
حياتي له بقائي له ماله له ملکه - نه دې غواړي به زما
له توانگري له عزيزي له قراري زما له خويه له راحت
که غواړي هېڅکله نه به مومي - ته باور کړه په دا وېنا
پچي دے کلام -

کورده د مخلوقاتو قراري له تلې له الواتې له کورېده
له بهېده سره ده - نشته زما په قراري کښې تلې ، نه الواتې
نه کورېده نه رواني (۴۰۰) زه قرار یم نه غواړم له خپلې
حياتي نه له بقائي زياته حياتي بقائي نه مال ملک نه غواړم
د خپلې توانگري په عزيزي قراري خوې راحت - زما هستي
بي پروا ده - عيان -

کورده زما په هستي کښې کورې ، ئي ، الوئي هر څيز
پچي کورې يا ئي يا الوئي - زما هستي د هر ځاي ځاي ده بي
گناه - زه فارغ یم له خورو له څينو له طاعتې له گناه -
له قيامه (۴۰۱) له رکوعه ، له سجوده ، له ناستې ، له پرېوتې
له خوې د ادميانو -

کورده حال د مخلوقاتو بدلېدې نور نور کېږي زما حال نه
بدلېدې نه نور کېږي - لکه د مخلوقاتو عيان - نشته زما پلار
زما زامن ، نه خور وروڼ ، زما هستي له يوه زياته کمه نه
شي - په يوه کښې گنډار تحقيق دے حرام - (۳۷۳)

کورده د مسکين گناه په سکونت کښې مخالفت د سکونت
دے او د روح کورېده (۴۰۲) او خوې د ادميانو او نغته د

نوس دَ شېطان- ترو بويه چي په سکونت کښې ورمندن دې په چار کا- له گناهه دې پستنه اوسى تمام دَ هغې پورې چي په کړه ئې توان وى عيان-

گوره که زده وى دَ ادميانو دَ دنيا چار او چار پرې نه کا په تش زده به دَ دوئ چار نه شى تمام- هسې (که) هر فرض واجب سُنْت ئې ترده وى دَ هر مقام- خو چار پرې نه کا گردن به ئې خلاص نه شى له فرضو له واجبوله سُنْتو دَ هر مقام- (۴۰۳)

تمام به نه شى هېڅ چار په زده بې چارې، بې زده په زده، په چار هره چار شى تمام- گوره کړې هې دے خبرالبیان په څلور ژبې موافق له قرآن- پکښې دے بیان دَ رښتياو دَ دروغو دَ حلالو دَ حرامو او بيان دَ کړه دَ نه کړه دَ هر مقام- په تا دې وى اعلام- گوره کړې هې دے خبرالبیان کتاب تېنگ دارو دَ دين، تندرستى دَ ايمان او چراغ دَ ادميانو- چار کړه په قرآن په خبرالبیان او په هغه کتاب چي موافق دے له قرآن- دَ تندرستى دَ پاره دَ زړه دَ روح دَ ايمان- او که چار پرې نه کړې بخړه دې نشته په خبرالبیان- ترو دې شرميرى له ما چي پند ورکوى و ادميانو بې کړدې دَ خبرالبیان- (۳۷۳) ترو پند ورکړه په دا له کړو پس و هغو ادميانو چي دې نغورې پند دې په چار کښېاسى او ويريدى له ما په پتې او له عذاب به دَ اور چي دے نيران (۳۷۳)

گوره هر چي لولى خبرالبیان او پرې چار کا ور و به نسيم

و ده و ته خلور ژبې - خبر به ئې کړم د کړه د نه کړه له چارې د هر مقام - پناه به ئې کړم د دنیا په ژوندون د نوس له بدۍ د شېطان له مکړه له ورکوالۍ د ایمان - (۳۷۳) ترو به ئې وباسم له منکړۍ و باور و ته له کناهه ورمندن و ته له غفلته و یاد مدام (وته) (۴۰۴) له بې راهۍ و لاس و ته ، له ناپوهۍ و پوهې و ته ، له رانده والی و لیده و ته له کاڼه والی و اروږده و ته (۴۰۵) له جدائی و پېوستون و ته او له شرکه و یکاڼکۍ و ته له نفاقه و اخلاص و ته د سړی له خویه زما و خوئی و ته ادمیان -

کوره په بهښت کښې (مې) سرايونه باغونه کړی دی په کنډار د پیری و ادمیانو - په هر سرايې کښې زما راحت دے - ژر به ئې ننه باسم له مرکه پس د هغه سرايې په راحت چې غواړی که هغه خیز زما دے ترو به په رښتیا د ده وی په تا دې وی اعلام زما حیاتی بقائی مال ، ملک ، عزیزۍ قواری ، خوۍ ، راحت او هر خیز چې (مې) دے (بې ۴۰۶) شکه به د ده وی - ته باور کړه په دا کلام -

کوره هر چې لوی خبر البیان او چار پرې نه کا ورو به نه ښیم و ده و ته خلور ژبې او خبر به ئې نه کړم د کړه د نه کړه له چارې د هر مقام - ولې پناه به نه موی د دنیا په ژوندون د نوس له بدۍ نه له مکړه د شېطان - او ژوندون به ئې وی له کناهانو ترو به بیا موی عذاب د ځانکدن د کور د قیامت د اور او عذاب رنکارنگ عیان -

نوٹونہ

- ۱۔ عکسی نسخہ کنبی ”بسم الله الرحمن الرحيم“ لیکے نہ بنکاری۔
- ۲۔ عکسی اوچا پی نسخہ کنبی ہم داسی دے۔
- ۳۔ چا پی نسخہ کنبی ”اتمام“ دے۔
- ۴۔ چا پی نسخہ کنبی د اضحیح پھ حائی یضیح دے۔
- ۵۔ چا پی نسخہ کنبی ان یکتبون دے۔
- ۶۔ چا پی نسخہ کنبی ”تخزبون“ دے۔
- ۷۔ چا پی نسخہ کنبی ”بہہ درست“ او پھ عکسی نسخہ کنبی ہم پھ دغہ شکل لیکے شوے دے خوشاید چی پھ عکسی نسخہ کنبی حرفونہ ”حرفون“ لیکے شوے دے۔
- ۸۔ چا پی نسخہ کنبی د ”ہیغو“ نہ پس پھ لیند یو کنبی ”ہغو“ لیکے شوے دے او د ”بیا ئی ورا نوی“ پھ حائی ”بیا ورا نوی“ دے او حاشیہ کنبی ئی بنییلی دی چی عکسی نسخہ کنبی ”بیا ئی“ دے۔
- ۹۔ لھ دی نہ پس عکسی نسخہ کنبی غنی تور داغ دے۔ حکہ تود چا پی نسخی تتبع وشوہ۔
- ۱۰۔ لھ دی نہ پس تھ عکسی نسخہ د لستودہ۔
- ۱۱۔ دلتہ لکھیں دے خود جملی پھ ابتدا کنبی ”لک کتاب الخ“ لیکے شوے دے۔
- ۱۲۔ عکسی نسخہ کنبی د ”کہ“ پھ حائی ”کے“ دے۔
- ۱۳۔ د جے پھ حائی عکسی نسخہ کنبی ”چی“ دے۔
- ۱۴۔ لھ دی نہ پس ”اقرا ورا بک الاکرم الذی علم بالقلم علم الانسان ما لم یعلم۔ قرآن میں ہے (گایان) لیکے شوی دی چی مونہ تھ الحاقی ہکارہ شو حکہ چی د پنبیتو او فارسیٰ حصو کنبی نہ وھ۔ دھندی لھ دی حصی نہ پس پھ عکسی نسخہ کنبی د عبارت دے۔

”من کتب بسم الله الرحمن الرحيم فجوّده تعظيماً لله تعالى غفر الله ما تقدم من ذنبه
قال النبي صلى عليه السلام- چاڀي نسخہ کتبې، قال النبي عليه السلام ليکے شوی او
حاشیه کتبې دَ عکسی نسخې عبارت ته اشاره شوي ده-

۱۵- دَ چاڀي نسخې تتبع وشو- عکسی نسخہ کتبې عبارت په دې شکل کتبې غلط ښکاری-
اکتب حروف الذی ان یقرون لكل لسان-

۱۶- عکسی نسخہ کتبې دَ ”انت عالم“ نه پس ”حروف القرآن“ ښکاری نور عبارت دَ یو
تور داغ لاندې پټ ده- دَ چاڀي نسخې تتبع وشو-

۱۷- کتب الحروف الخ- عکسی نسخہ-

۱۸- عکسی نسخہ کتبې صفا نه ښکاری- دَ چاڀي نسخې تتبع وشو-

۱۹- عکسی نسخہ کتبې عبارت دَ لغوی غلطیو نه وک ده- حکم نو دَ چاڀي نسخې نه نقل شو-
معنی ئې دَ فارسي، پښتو او هندي عبارت نه واضحېږي-

۲۰- هم داسې ده- دَ چاڀي نسخې فاضل حاشیه کتبوکی هم هم دغسې پرېښه ده- حالانکه
”نشان دیگر“ پکار وه-

۲۱- عکسی او چاڀي نسخہ کتبې ”له هر خیز“ راغله ده-

۲۲- متن دَ عکسی نسخې مطابق ده- چاڀي نسخہ کتبې ”وغون“ او ”وښول“ په ”وغون“

او ”اوښول“ بدل شوی دی- مونږ په ’وښول‘ کتبې دَ چاڀي نسخې املا په خپل
خائې وساتله-

۲۳- عکسی نسخہ کتبې ”حرفو“ په لیندو کتبې نه ده- خدایې خبر چې دَ چاڀي نسخې
حاشیه لیکار ولې دا تور په لیندو کتبې راگېر کړه ده-

۲۴- عکسی نسخہ کتبې دَ ”لکه“ په خائې ”لک“ ده-

۲۵- چاڀي نسخہ کتبې دا تور په سبحان (سبحان) دَ خو په عکسی نسخہ کتبې سبحان
(سج ان) دی چې معنی ئې ده پوهیدونکي- عالم-

- ۲۶- د اوپر پہنچائی پہ چا پی نسخہ کنبی ”اور پر“ غلط دے۔
- ۲۷- عکسی نسخہ کنبی د تاتا پہنچائی تاتا لیکل شوی دے۔ اوچا پی نسخی ورتہ اشارہ کرے دے۔
- ۲۸- عکسی نسخہ کنبی ہم داسی وہ اوچا پی نسخی ہم ورتہ پہ۔ متن کنبی (کذا) لیکل دے۔
- ۲۹- دلته پہ عکسی نسخہ کنبی تقدیم و تاخیر نیکاری۔ د خبر البیان د عام طرز مطابق د
”پہ تادی وی اعلام“ جملہ د ”پچائین توں جان“ نہ پس راتل پکارا دی۔
- ۳۰- عکسی نسخہ کنبی ک دے خوچا پی نسخہ کنبی ”کہ“ لیکل شوی دے۔
- ۳۱- متن د عکسی نسخی مطابق دے۔ چا پی نسخہ کنبی گ کا کا گہ راغلے دے۔ اوچا پی
نسخی حاشیہ کنبی د دی توری پہ۔ دوه واره لیکل د نہ پوهہ و اعتراف شوی دے
عجیبہ خبرہ دا دہ چي پہ خبر البیان کنبی عام طور سرہ د گ پہنچائی ک لیکل شوی
دے خود دلته ئی حان لہ یو توری گنلے دے اوک سرہ د گنلے پہنچائی یو تے
لکولے شوی دے۔
- ۳۲- عکسی نسخہ کنبی ہم داسی دے۔ چا پی نسخہ کنبی یفقہ بہا عاقلون انسان لیکل شوی
او حاشیہ کنبی ئی اصلاح تہ اشارہ کرے دے۔
- ۳۳- عکسی اوچا پی نسخہ کنبی د سببان پہنچائی سببان لیکل شوی دے۔ وگورئی نوٹ ۲۵۔
- ۳۴- د ن املہ پہ عکسی نسخہ کنبی د چا پی نسخی نہ بدلہ دے۔ چا پی نسخہ کنبی د ن د
لاندی کنہا دہ خوچہ۔ عکسی نسخہ کنبی د ن د لاندی نقطہ دے۔
- ۳۵- چا پی نسخہ کنبی د ہا پہنچائی ہا لیکل شوی دے۔
- ۳۶- عکسی نسخہ کنبی د ہرنہ پس ”لا“ نشثہ۔ خدا ئی خبر چي دا توری چا پی نسخہ
کنبی خٹکہ راغلو۔
- ۳۷- لہ دی نہ اگا ہود حضرت علی یو قول درج دے اوور سرہ ئی رحمتی علیہ لیکل دے۔
د دی عبارت دا حصہ پہ چا پی نسخہ کنبی نشثہ ”صاں باللہ کل عمل والکلام قال
ہادی رحمتی علیہ ہذا الکلام مونہ دا تولا حصہ الحاقی گنوٹک لہ موسا و نہ پے۔

۳۸۔ عکسی نسخہ کتبہ دے دیا وہ چاہی بیدی دے ادا پہ چاہی اذ دے یسبح پہ چاہی تسبیح دے ”فتومن“ پہ چاہی ”فیومن“ او دے پھنڈا پہ چاہی ہڈا لیکلی شوی وو۔ عکسی نسخہ کتبہ پہ ”تسبیح“ دے نوٹ نمبر تلہ لیکلے شوے دے خو نوٹا نشتہ۔ لہ دے عبارت نہ پس دے ”قال ہادی“ نہ محکبہ کل شی قال تسبیح الرحمن عبارت دی چہ الحاقی وگنلے شو۔ و بہذا الکلام نہ پس دے قرآن کریم دے یوایت حصہ ”تسبیح لہ السموات السبع الخ راغلی وہ چہ متن کتبہ خکے رانہ دے شوی چہ دے عبارت پہ فارسی ترجمہ کتبہ دے قرآن دے عبارت پہ چاہی دے سورۃ بنی اسرائیل دا عبارت ”وان من شیء الا یسبح بحمدہ الخ“ راغلے دے۔

۳۹۔ بھ دی نہ پس دا عبارت دے ”انظر قد جعل الله لكل شيء قدراً“ کان فی القرآن عیان - خوہر کلہ چي دَ فارسی دَ عبارت نہ پس -

۴۰۔ دَعْسَى نَسْنَخِ عبارتِ گلد و دے۔ دَچا پی نَسْنَخِ دَعْبَارَتِ تَتَبِعِ و شَوَّہ۔

۱۶- دَ لیتا دیو دننه توری عکسی نسخہ کتبې نشتہ۔ فاضل مرتب چاپي نسخہ کتبې د حاشیے سره راوړی دی۔

۴۲- ٲه عكسى نسخہ كٲٲى دَڙٲى ڊٲرى غلٲى دى ڇٲ دَڇاٲى نسخى فاضل مرتب ٲى اصلاح
كٲى ده مونڊ دَڇاٲى نسخى دَڇڙاٲ تٲج وڪڙو-

۱۴۳۔ یہ عکسی اوچاپی نسخہ کنبی دا تورے ”اعلام“ دے۔ خود فارسی ترجمہ کنبی ”توبدان“
راغلے دے او مونہ دہنی ترجمہ اِعْلَم وکړہ حالانکہ پښتو ترجمہ کنبی دا تورے داسی
ترجمہ شوے دے۔ ”یہ تا دی وی اعلام“

۴- عکسی نسخہ کہنہی د ”وہنتی“ او ”مخلوقان“ ترمٹھ لیک د چا پی سمنہی فاضل محشی ”ہر“ لوستے دے خو عکسی نسخہ کہنہی لیک مونہ و نہ لوستے شو۔ او د ”ہر“ نہ بغیر عبارت ہم صحیح کہدی۔

۱۴۵۔ عکسی نسخہ کینی ”انکہ“ راغلے دے۔ ہم دغسی عکسی نسخہ کینی ”ہستند“ نشتہ۔

دواړه ځايه د چاپي نسخې تتبع وشوه.

- ۱۴۶- ”عامي“ د عربي د ”رجل امي“ او د فارسي د ”مررامي“ ترجمه ده.
- ۱۴۷- چاپي نسخه کښې عبارت داسې ده ”او ثغر (ل) د چې لا ديو پېدا شوي نه وو“ د عکسي نسخې تتبع وکړې شواو د ژغرونه پس ”دي“ زيات کړې شو ځکه چې په ذره املا کښې د ”د“ مکسور نې شکل هم دا دے.
- ۱۴۸- عکسي او چاپي نسخو کښې د لفظ ”کړندار“ يا ”کړندر“ راغلي دے. څو لکه چې څنگه عکسي نسخه کښې د بایزید د رسم الخط تتبع نه ده شوي (وگورئ هر ځای د ک املا چې پهلک لیکل شوي دے) ځکه نو زموږ په خیال د دې توري املا هم صحیح نه ده او شاید چې ”کندار“ د ”کنل“ حاصل مصدر وي.
- ۱۴۹- عکسي او چاپي نسخو کښې ”ستر ثنا“ راغلي دي چې ”ستري ثنا“ هم لوسته شي.
- ۵۰- د لفظ توري دے چې صحیح تلفظ ي معلوم نه دے. که دا ”تورے“ يا ”توري“ وي نو بيا پکار ده چې د ”تمام“ په ځای ”تمامه“ وگستله شي.
- ۵۱- چاپي نسخه کښې د ”خاتم د انبياء“ په ځای ”خاتم انبياء“ دے. عکسي نسخه کښې د رسول کریم د مبارک نوم نه پس د ”عليه السلام“ الفاظ هم نه ښکاري. شاید چې چاپي نسخه کښې د عکسي نسخې د ”ع م“ نه دا مطلب اخستې شوي وي.
- ۵۲- ”چې دې نغوري“ د عربي د ”اتباعك“ او د فارسي د ”فرمان برادران تو“ ترجمه ښکاري. که داسې نه وي نو بيا د عربي او د فارسي دغه ټکي بې ترجمې پاتې دي او د پښتو په متن کښې ”چې دې نغوري“ نوي الفاظ دي.
- ۵۳- له دې ځايه د پښتو خبر البيان شروع شوي دے او د ”او بایزید“ نه پس ته نور عبارت د عربي او فارسي په حصو کښې نشته.
- ۵۴- ”چې ئې لوی ادميان“ په چاپي نسخه کښې نشته.
- ۵۵- عکسي نسخه کښې ”چې ئې بنی لوست“ ښکاري. چاپي نسخه کښې د سورت او

الرحمن ترمنہ ”د“ نشہ۔

۵۶۔ چا پی نسخہ کنبی ”یا، جتی کسان“ دے۔

۵۷۔ ”زما پھ لوستن پوری“ چا پی نسخہ۔

۵۸۔ د چا پی نسخی فاضل حاشیہ لیکو کی دا تورے صحیح نہ دے لستے اوشک ف

نیکارہ کرے دے پی شاید دا ”پھ ملک کنبی“ وی۔

۵۹۔ د پی مقام کنبی ہر خا پی چا پی نسخی د ”مسخری“ پھ خا پی ”مسخرہ“ لیک

راو پے دے۔

۶۰۔ چا پی نسخہ کنبی د ”سود“ پھ خا پی ”سودا“ دہ

۶۱۔ چا پی نسخی دلتہ پھ لیند یو کنبی د نعمت ی نہ پس ”پھ بھانہ“ لیک دے خو

زمو تہ پھ خیال لہ د پی نہ بغیر ہم مطلب واضح پری۔

۶۲۔ دلتہ (و نورو د پرو خا یو نو کنبی ہم چا پی نسخہ کنبی ”گناہانو“ راغلے دے۔ عکسی

نسخہ کنبی ”گناہان“ دے پی گناہان او ”گناہانو“ دوارہ لستے شی۔

۶۳۔ ”و ہنی چار و تہ ہی لری“ عکسی او چا پی نسخہ کنبی عبارت داسی دے۔

۶۴۔ چا پی نسخہ کنبی ”نفی“ دے۔ دغسی د نوس پھ خا پی ”نفس“ دے او حاشیہ کنبی

ی دا تصریح کر پی دہ پی پھ عکسی نسخہ کنبی ”نغبتی“ نوس“ راغلے دے۔ مونہ

خو د کابل عکسی نسخہ کنبی د ”نغبتی“ ”غ“ پھدا نہ کرے شو۔

۶۵۔ چا پی نسخہ کنبی ”پھ شہ“ او عکسی نسخہ کنبی ”پسو“ دے۔

۶۶۔ چا پی نسخہ کنبی ”نہ کنبل“ دے او حاشیہ کنبی وضاحت شوے دے پی عکسی

نسخہ کنبی ”نہ ی کنبل“ دے۔

۶۷۔ چا پی نسخہ کنبی عبارت داسی دے ”راو بنیہ و ماتہ“

۶۸۔ دلتہ د چا پی نسخی فاضل حاشیہ نگار دا عبارت داسی لوستے دے ”پھ کنبی استول“

او خیال ی ظاہر کرے دے پی شاید دا عبارت ”اس تاؤ کرہ“ (عنان قلم را بتاب) وی۔

- ۶۹- دَچاپی نَسَنی فاضل حاشیہ لیکونکی ”نہ نَفْتہ“ ”نہ نَعْوَتہ“ لُستی دہ۔
- ۷۰- چاپی نسخہ کنبی ”دَ ادمیانو“ دے۔
- ۷۱- ”لہ دغہ وِرنِدی الخ“ چاپی نسخہ۔
- ۷۲- (د) انبیاء اولیاء الخ۔ چاپی نسخہ۔ دا عبارت عکسچاپی نسخہ کنبی دوہ حُل راغلے دے
او دوارہ حُل انبیاء او اولیاء نہ پس واو نشتہ۔ زمونڊ پھ خیال دَ هغه دوسر دَ
کلام طرز داسی نہ وو۔ دَچاپی نَسَنی پھ لیند یو کنبی بند دَ ہم دَ مکرری
املا پھ بنیاد مونڊ لہ۔ لیند یو ازاد ولیکھ۔
- ۷۳- عکسی اوچاپی نسخو کنبی دَ ”لاسر بنوونے“ پھ حَاطی ”لارو بنوونے“ راغلے دے
مونڊ دَ لاسر نہ پس ’و‘ حذف کرو۔
- ۷۴- ”کومہ دہ“ پھ چاپی نسخہ کنبی نشتہ۔
- ۷۵- دا شعر (۹) عکسی نسخہ کنبی ہر حَاطی ہم داسی لیکل شوع دے اوچاپی نسخہ
کنبی ہر حَاطی دَ ”نگہان“ پھ حَاطی ناگہان لیکل شوع دے۔ کبدے شی چچ دا
تورے اوس لہ استعمالہ پر پوتے وی۔ حالنامہ کنبی دَ نوی قبیلہ لہ خواپہ
عربی کنبی دا عبارت لیکل شوع دے ”یا قی الموت بختہ علی الانسان لیس
للانسان فی الدنیا مقام دائم المدام“ (ص۔ ۲۸۵) چچ ہم دغہ معنی لری او ہم
دغسی دَ صراط التوحید پھ ص۔ ۲۹ دَ فحوی غلطیو سرہ دا عبارت دحدیث قدسی
پھ شکل کنبی داسی لیکل دے ”یا تیه الموت بختہ علی الانسان لیس للانسان فی
الدنیا مقام دائم المدام“
- ۷۶- عکسی نسخہ کنبی دَ ”پری“ پھ حَاطی ”دلی“ دے۔ دَچاپی نَسَنی تتبع وشوع۔
- ۷۷- چاپی نسخہ کنبی دَ لوئی پھ حَاطی ”لویہ“ غلط نقل شوع دے۔
- ۷۸- چاپی نسخہ کنبی دَ ”خونبی“ پھ حَاطی ”خوشی“ غلط لیکل شوع دے۔
- ۷۹- چاپی نسخہ کنبی دَ ”قہر پھ راتل“ غلط بیکاری۔ مونڊ ”راتل“ کرہ۔

- ۸۰- لیندایو کنبې بنډا توری په عکسی نسخه کنبې نشته.
- ۸۱- له دې نه پس داسې ښکاری چې ځنې پاڼې عکسی نسخه کنبې نشته ځکه چې ده اب وروسته لفظ ”الجا هلون“ دے اوله دغه پسه لکه د نورو مخونو د راتلونکي مخ رکاب ”یریداون“ لیکل شوی دے چې د چاپي نسخې حاشیه لیکونکي د متن حصه کنبې ده او ”فی“ ې ورسره زیات کړی دے- چې د کابل په عکسی نسخه کنبې نه ښکاری.
- ۸۲- د اسراف په ځای عکسی نسخه کنبې ”اسرف“ دے.
- ۸۳- عکسی او چاپي نسخو کنبې ”له نوس له شیطان“ دے.
- ۸۴- ”روح به ې بوځي“ عکسی نسخه.
- ۸۵- چاپي نسخه د ”کبل“ نه پس په لیندایو کنبې ”وی“ راغله دے چې څه ضرورت نه لری.
- ۸۶- چاپي نسخه کنبې عبارت داسې دے ”چې یون ې دے هر کوره کران“
- ۸۷- چاپي او عکسی نسخو کنبې د ادیمیانو په ځای ”ادیمیان“ دی.
- ۸۸- چاپي نسخه کنبې هم داسې دے لیکن عکسی نسخه کنبې ”ډېر بوی“ دے چې ”ډېر بویه“ هم لستے شی.
- ۸۹- چاپي نسخه کنبې د ”هله“ په ځای ”بل“ صحیح نه ښکاری.
- ۹۰- عکسی نسخه کنبې هم داسې دے خو چاپي نسخه کنبې د ”خوړندگان“ په ځای ”خوړندگان“ دے. شاید چې د چاپي نسخې فاضل حاشیه کنبونکی د ”دابه“ معنی کنبې د ”جبنده“ د لفظ استعمال نه دي غلطی ته رسیدلے دی. بهرکیف ”خوړندگان“ د فارسی توری نه دے البته که ”خوړندگان“ وی نو امکان لری خو عکسی نسخه کنبې و ډېرو اضحه دے او د ”ر“ د پاسه ټکے نشته.
- ۹۱- چاپي نسخه کنبې ”سپه“ دے.
- ۹۲- چاپي نسخه کنبې عبارت داسې دے ”د زړه پرېشانی ې حرامه کړی (ده) درزق

- دَ پَارَہ “خودِ عکسیٰ نسخی عبارت” دَ زہ پرہشانی میجرام کُری دَ رزق دَ پَارَہ“
 زمونہ پھ خیال دغسی لوستل صبح دی لکھ چھ موپھ متن کنبی راوری دی۔
 ۹۳۔ متن دَ عکسی اوچاپی نسخی مطابق دے۔ دا تورے ”ادمیانو“ ہم لُستے شی۔
 ۹۴۔ چاپی نسخہ کنبی دَ ”پھ خوا“ تکی پاتی شوی دی۔
 ۹۵۔ چاپی نسخہ کنبی ”پھ سینہ“ دے۔ خو ”پسینہ“ دَ ”وخت نہ پس“ پھ محفل
 کنبی شاید چھ زیات مناسب وی۔ واللہ اعلم بالصواب۔
 ۹۶۔ عکسی اوچاپی نسخہ کنبی ”دَ ادمیان“ راغلے دے خوچاپی نسخہ کنبی پرے نوٹ
 ہم شتہ چھ دا دَ قواعد و خلاف دے۔
 ۹۷۔ دَ چاپی نسخی فاضل حاشیہ لیکوئکی دَ سر پھ حَائِی پھ لیند یو کنبی ”ہکذا“
 لیکلے دے شاید چھ دَ هغوی پھ عکسی نسخہ کنبی دا تورے وران شوے وھ۔ یا
 هغوی نہ شو پاخولے۔
 ۹۸۔ عکسی نسخہ کنبی دَ ”دوی“ پھ حَائِی ”دی“ دے۔ چاپی نسخہ کنبی دَ ”حان“ نہ پس
 ”عیان“ عکسی نسخہ کنبی نشتہ۔
 ۹۹۔ عکسی اوچاپی نسخہ کنبی ”هلکی“ ”بیفلکی“ دے۔
 ۱۰۰۔ عکسی نسخہ کنبی دَ ”دوئی“ پھ حَائِی ”دوی“ دے۔ دَ چاپی نسخی تتبع وشو۔
 ۱۰۱۔ چاپی نسخہ کنبی دَ ”بل دَ اندام“ پھ حَائِی ”بل اندام“ دے۔
 ۱۰۲۔ دَ عبارت پھ سر کنبی دَ ”وَسْوَی بویہ“ ”توری چاپی نسخہ کنبی“ ”وَسْوَی بویہ“
 راغلی دی۔ دغسی عکسی نسخہ کنبی دَ ”پہڑندی و“۔ پھ حَائِی ”پہڑندی و“
 اوچاپی نسخہ کنبی دَ ”گورہ چھ خوشو“ پھ حَائِی ”گورہ چھ شھ شو“ راغلی دی۔
 ۱۰۳۔ عکسی نسخہ کنبی ”هیغو“ اوچاپی نسخہ کنبی ”هغه“ دے۔
 ۱۰۴۔ چاپی نسخہ کنبی ”رضا“ او عکسی نسخہ کنبی ”سراز“ دے۔
 ۱۰۵۔ دَ چاپی نسخی فاضل حاشیہ نکاس دا حَائِی سم نہ دے لُستے۔

- ۱۰۶ دَچاپي نسخي عبارت داسي دے ”تھ به ياوسا کړه په دا کلام“
- ۱۰۷ چاپي نسخه کښې دا عبارت داسي دے ”هرچې محنت د يلا د فتحي له زيان کا سر-
له تاريخ سراي سره کا مبتلا به ئې کړم“
- ۱۰۸ چاپي نسخه کښې ”روند والي“ دے -
- ۱۰۹ چاپي او عکسي نسخه کښې ”پليت“ دے چې د سراي د صفت په وجه ”پليتي“
وليکل شو-
- ۱۱۰ ”په مرداري“ هم لستے شى -
- ۱۱۱ عکسي نسخه کښې هم داسي ښکاري - چاپي نسخه کښې تيا سا ”په ضرور“ ليکل
شوه دے ”زړه وري“ زياته ښه. معنی ښندى -
- ۱۱۲ چاپي نسخه کښې د ”بقائى“ په حائى ”بقا“ دے -
- ۱۱۳ چاپي نسخه کښې د ”بقائى“ په حائى ”بقائے“ دے -
- ۱۱۴ چاپي نسخه کښې د ”زېمتى“ په حائى ”زشتي“ او د ”ډېرې“ په حائى ډېره دے -
- ۱۱۵ د چاپي نسخي فاضل حاشيه کښونکى په ”نان کورى“ دا حاشيه ليکلې دے ”غالبا
چې د نانکورى مطلب د گېډې په غم کښې روند کون کړخېدل دى“ جمع اللغات
فارسي کښې دا تورے ”نان گورى“ او معنی ئې ”راپي کمينه“ ليکلې دے. شتائڼ
کاس ئې معنی ”نېک حراحي“ کړې دے او برهان قاطع کښې ئې معنی ”کنايه از
حرام مې او بخیل کړې دے چې ښاغلى رشاد ترې ”اسى توب، کسکى توب“ کښوسى او بخیلى معنی
راخستې دے -
- ۱۱۶ چاپي نسخه کښې د ”بدا اولې“ په حائى ”بى اول“ دے -
- ۱۱۷ دا عبارت چاپي نسخه کښې داسي دے ”.... غښتنه د بدا دنيا پېدا کړم له بد گمان“
مونږ د عکسي نسخي ”بدا دنيا“ او ”ابد گمان“ په ترتيب ”بداي دنيا“ او ”له
بدا گمانه“ وُلستو-

۱۱۸- دَچاپي نَسْنِي قُرأت دادے ”مَامِينَه دَ زِير دَ سَپِين رَا، خَرِيَان، كِرْلَه، اورتِي زَامِن

دَا هَسِي مُشْكَل هِي دَ دُنْيَا مَآيَه كَرِي دِي اَوْحُنَاوَرَان“ دِي عِبَارَت كِنِي صَرَف
دَ وِرَوَمِي ”دَ مِينِي“ پَه بَارَه كِنِي فَاضِل حَاشِيَه كِنُونِكي وَضَاحَت كِرِي دِي پِي دَا
دَوِي دَ مُطَلَب جَوِر وِلَو دَ پَارَه بَدَل كِرِي دِي -

۱۱۹- دَچاپي نَسْنِي عِبَارَت شَه مَعْنِي نِه بَسْنَدِي حُكَه چِي ”دِي نَوس“ پَه حَآي ”دَ نَوس“
لُسْتِه شَوِي دِي - عَكْسِي نَسْنَه كِنِي دَ نَوس اَوِهُوس تَرْمَنُجِه ”د“ وَاضِحَه نِه دِي
خَوَدَ مَعْنِي دَ جَوِر بَسْت دَ پَارَه ضَرُورِي وِو -

۱۲۰- چَآپِي نَسْنَه كِنِي دَا عِبَارَت دَا سِي دِي ”حَرَص دِي پَه صَبَر، اَوِر دَ مَهْلَت.....
..... پَه چَآرَا دَا سِلَام -

۱۲۱- فَاضِل حَاشِيَه كِنُونِكي دَ عَكْسِي نَسْنِي ”اَدَب“ ”اَوِيَه“ لَوَسْتِي دِي -

۱۲۲- چَآپِي نَسْنَه كِنِي دَا عِبَارَت دَا سِي دِي ”اَوَقَهَر پَه قَوْت پَه زَعْمِل دَ عَقْل پَه رَا نَا
دَ وَشِي نِي بَدَا كِمَان“ شَآيِد چِي دَا وِرَوَسْتِي غَلْطِي ”وَشِي نِي كِمَان“ دَ كِتَابَت سَهْوِي

۱۲۳- چَآپِي نَسْنَه كِنِي ”سَتَا بَوِيَه“ دِي -

۱۲۴- چَآپِي نَسْنَه كِنِي ”وَرْمَنْد نِه“ دِي -

۱۲۵- چَآپِي نَسْنَه كِنِي دَ ”مَخْلُوقَان“ پَه حَآي ”مَخْلُوقَاتُو“ دِي - خَوَدَا صَحِيح حُكَه نِه دِي

چِي لِه دِي نِه اَكَا هَوِي خَبَرِ الْبَيَان كِنِي ”مَخْلُوقَان“ رَاغَلِي دِي اَوِ عَكْسِي نَسْنَه كِنِي
دَ ”ن“ دَا نُرَه بَالِكَل وَاضِحَه دِي -

۱۲۶- دَ ”خَوِيُولِي“ پَه بَارَه كِنِي دَچَآپِي نَسْنِي دَ فَاضِل حَاشِيَه كِنُونِكي تَوَجِيَه صَحِيح وَه پَه

چَآپِي نَسْنَه كِنِي دَ ”بِيْدَا رَا“ پَه حَآي ”بِيْدَا رَا“ دِي چِي صَحِيح نِه دِي -

۱۲۷- چَآپِي نَسْنَه كِنِي ”نَجْبَنَه“ صَحِيح نِه بِيْكَارِي - حُكَه چِي دَ تَرَسْكَارَاتُو اَوِ مَحَبَّتِي كَسَانُو

بِيْلِي بِيْلِي نَجْبَنِي تَبْثِيلِي شَوِي دِي اَوِ دَوِي دَ پَارَه دَ وَاحِدَا صَبِيغَه اسْتِعْمَالُولِ صَحِيح

نِه دِي -

- ۱۲۸- ”د ترسکارانو فتنه هغه ده“ نه پس تردې حایه عبارت په چاپي نسخه کېښته.
- ۱۲۹- چاپي نسخه کېښي ”بل“ دوه ځل راغله ده.
- ۱۳۰- چاپي نسخه کېښي عبارت داسې ده ”د هومقام له واړه حرام“
- ۱۳۱- ”خانګدن“ په چاپي نسخه کېښي اکثر ځنګدن راغله ده.
- ۱۳۲- چاپي نسخه کېښي وخت او عکسي نسخه کېښي وقت ده.
- ۱۳۳- چاپي نسخه کېښي ”وکېنلو“ ده.
- ۱۳۴- عکسي نسخه کېښي ”و“ واضح لیکل دے خو چاپي نسخې نه پاتې شوه ده.
- ۱۳۵- چاپي کېښي ”له هغه پس“ ده. مونږ په ”س“ یوه فتحه مقدرة ولیکله.
- ۱۳۶- هم دغسې ”بې نمازة تنه“ په چاپي او عکسي کېښي ”بې نماز تن“ ده.
- ۱۳۷- دا لفظ خو حایه عکسي نسخه کېښي ”هرک“ لیکل شوه ده. د چاپي نسخې تتبع وشوه.
- ۱۳۸- متن د عکسي نسخې مطابق ده. چاپي نسخه کېښي ”په څه“ ده.
- ۱۳۹- چاپي نسخه کېښي د ”کټي“ ځای خالی ده او صرف ”چی په تا دے“ لیکل شوه ده.
- ۱۴۰- چاپي نسخه کېښي د ”بیا ئې مونداه“ په ځای ”بیا دې مونداه“ ده.
- ۱۴۱- چاپي نسخه کېښي د ”کا“ په ځای ”کره“ ده.
- ۱۴۲- چاپي نسخه کېښي دا عبارت داسې ده ”.... دوه فرېښتي دی چې ننوځي له دود خوی سره په زړه کېښي د ادمیان“ په حاشیه کېښي فاضل مرتب خوی معنی خوله یا خوله کړې ده. چې مطلب لا مشکوٰی. زمونږ په خیال ”خوئی“ متن کېښي د ارادې، نیت وغېره په معنی کېښي راغله ده یعنې متکرر تکریر په دے اراده د دوئی زړه ته ورننوځي چې یا سزا ورکړي او یا نېرې.
- ۱۴۳- په چاپي نسخه کېښي د ”یا به د ده“ په ځای ”یا به دے“ لیکل شوه ده.
- ۱۴۴- متن د عکسي نسخې مطابق ده. چاپي نسخه کېښي عبارت داسې ده ”ژوند به ئې کړم په دا عذاب به ئې عذابوی“ عکسي نسخه کېښي ”عذاب وی“ لیکل دے چې

”عذابوی“ هم گُسته شئ لیکن متن کنبی موتبر حُکله داسې کړوچې د ”عذابوی“ دواحد غائب د صیغې د پاره قرینه نه وه.

۱۴۵- عکسی اوچاپي نسخو کنبې عبارت داسې دے: ”اوچار دې نه کړه په دا ایت واعبداللہ ولا تشرکو به شیئا او نه په دا حدیث چې وثیلی دی سیمان“ له دې نه پس یو عربی عبارت دے چې د چاپي نسخې حاشیه کنبوکی د حاشیې مطابق ئې مطلب دادے چې ”چازما معرفت حاصل نه کړو ابدی راحت ئې ونه مندلو“ او مخکښې ئې پرې دا تبصره کړې وه چې شاید دا عربی د بایزید په نزد الهامی وی. خنې نورو خایونو کنبې چې د عربی عبارت کنبې د حدیث په نوم لیکلی عبارت کنبې د واحد متکلم صیغه استعمال شوي وی نو بیا غلے حاشیه کنبوکی دا گمان څرگندوی چې شاید بایزید دا عبارت حدیث قدسی گڼي. دلته ئې داسې نه دی وثیلی. مونږ ټکا ټول عبارت الحاقی بنکاره شه حُکله چې هرڅوک ایت کنبې حکم شته خو ”حدیث“ داسې حکم نه لري چې ”چار پرې کول پکار وو. بله ډاگه دا عربی عبارت د بایزید الهام وی نو بیا ئې ورته د حدیث نوم ولې ورکړے دے. په دې وجه زموږ په خیال دا د نسخه لیکونکی غلطی ده چې اصلاح ئې وشوه.

۱۴۶- چاپي نسخه کنبې ”ترو به ئې عذابوی“ دے.

۱۴۷- دایک د کایل عکسی نسخه کنبې ”استی“ ښکاری خوچاپي نسخه کنبې ئې ”استل“ لیکل دے او په لیندو کنبې ورته کڼا هم لیکل دے نو شاید چې په اصل عکسی نسخه کنبې هم ”استل“ وی.

۱۴۸- دلته هم هڅه اشکال را پېښیږي چې نوټ ۱۴۵ کنبې پرې بحث وشو او دلته هم متن د الحاقی کېدو په وجه اصلاح غښته.

۱۴۹- له دې نه اکا هو د نوټ ۱۴۵ او ۱۴۶ ترمنځه عبارت کنبې هم داسې مضمون کنبې مونږ ”حجت قطع شئ“ لیکل دے چې عکسی نسخه کنبې حجت کته شئ“ دے شاید چې هلته هم ”کوته“ وی.

- ۱۵۰- عکسی اوچا پی نسخو کنبی "لکه" دے۔
- ۱۵۱- فاضل حاشیہ کنبونکی په حاشیہ کنبی د "همان" معنی "هموار" کنبلی ده خو دا معنی ئی مونږ په یو یو لغات کنبی بیا نه موندۍ۔ که دا لفظ "اکاهمان" وی نو د هغی معنی یو شان ده۔ د زړې املار له رویه "دامان" د "دهمان" لیکل شو۔ نو دا تورے "دامان" هم کېدے شی۔
- ۱۵۲- چا پی نسخه کنبی د "هله گوری" په خا ئی "بله گوری" لیکل شوی دے۔ دا تورے چې په عکسی نسخه کنبی "بل" دے۔ "بل" هم لوستے شی خوزمونږ په خیال د متن شکل د معنی سره زیات مناسب دے۔
- ۱۵۳- دا تورے په عکسی اوچا پی نسخو کنبی "لکه" دے۔ خوله دې نه اکا هو هم خوځله عکسی نسخه کنبی د هرکله په خا ئی "هرلکه" لیکل شوی دے۔ وگورئ نوټ ۱۳۷۔ ځکه زمونږ په خیال دلته د لکه په خا ئی "کله" زیات مناسب دے۔
- ۱۵۴- چا پی نسخه کنبی دا تورے "بارغکران" لیکل شوی دے او فاضل حاشیہ کنبونکی ورته په لیند یو کنبی استعمالیه او د کذا تورے لیکل دے۔ "غه" د هغه مخفف او متبادل دے۔
- ۱۵۵- د عکسی نسخې "دیوته" فاضل حاشیہ کنبونکی "دوئ و ته" لُستلے دے۔
- ۱۵۶- چا پی نسخه کنبی د "قام د ذکرانو" په خا ئی "د ذکرانو" دے یعنی "قام" ترې پاتې شوی دے۔
- ۱۵۷- چا پی او عکسی نسخو کنبی د "خیر" په خا ئی "زهیر" دے چې دلته معنی نه درکوی خیر د بڼا په معنی کنبی استعمال شوی دے او استعمالیدۍ دغسې روند په خا ئی لاند بهتر دے۔ د عکسی نسخه کنبی "رند" دے۔
- ۱۵۸- چا پی نسخه کنبی "بدار و بد و فی" غلط دے۔ دغسې کوڼ هم غلط دے۔ او عکسی نسخه کنبی کې دے چې صحیح تلفظ ئی کا نه ویلک شو۔
- ۱۵۹- چا پی نسخه کنبی "یلے دوی و دیښی دے" خو په عکسی نسخه کنبی "بیا به دوی" ښکاری۔

- ۱۶۰- عکسی نسخہ کنبی ”خپل کرو“ دے چي ”خپله کرده“ او ”خپلې کردې“ دواړه لیستے شی
- چاپي نسخہ کنبی ”خپله کرده“ ده - موندنه ”خپلې کردې“ بهتر قرأت بشکاري -
- ۱۶۱- عکسی نسخہ کنبی داتوری نشته - دچاپي نسخې تتبع وشوه -
- ۱۶۲- چاپي نسخہ کنبی عبارت داسې دے ”زما يې دیدن د پروندا له مقام“ خوزموند په خیال کنبی زموند قرأت بهتر دے -
- ۱۶۳- چاپي نسخہ کنبی ”لکه گوری“ لیکل شوه دے او حاشیه کنبی ئې د عکسی نسخې قرأت ”لک ورتگوری“ هم درج کړه دے داسې بشکاري چي بناغلی حاشیه کنبونکی داتوره نه شو پاخولے -
- ۱۶۴- چاپي نسخہ کنبی د ”خپسر“ په حائي ”خپل سر“ لیکل دے او حاشیه کنبی ئې ”خپسر“ داسې راوستے دے لکه چي د حاشیه کنبونکی په خیال کنبی دالفظ صحیح نه وی -
- ۱۶۵- دچاپي نسخې د فاضل حاشیه کنبونکی د رايې مطابق د ”پیر ناتمام“ په حائي ”پیر تمام“ بهتر وه -
- ۱۶۶- د دي ایت د فارسی ترجمې نه پس ”په قرآن کنبی دی عیان“ راغلے دے - (عکسی نسخہ کنبی د فارسی ترجمه په حاشیه کنبی ده) چي الحاق وکړل شو - د ایت ترجمه داده ”هغه ورځ چي يرغو پوک وهل شی نو د دوي ترمنځ به هېڅ نسبي رسته نه وی او نه به له یوه بله پښتنه کوی“ د فارسی ترجمه کنبی لږ ډېر تغیر هم بیان شوه دے -
- ۱۶۷- د عبارت دچاپي نسخې په حاشیه کنبی دے - په متن کنبی لیکل شوه عبارت داسې دے ”ترویه وایم وده و ته“
- ۱۶۸- چاپي نسخہ کنبی ”یا فلان و فلان“ لیکل شوه دے چي غلط دے - زموند د متن د الفاظو معنی ده ”یا فلان خوې د فلان“ په پښتو کنبی تش حرف اضافت د ابیت د رشتي بنسټیلو د پاره استعمالیدی -

- ۱۶۹- چاپي نسخہ کتبې ”به“ نشته يعنى فقره داسې شروع کيږي۔ ”چې بي تله بي ليده الخ“
 ”حصوله“ هم چاپي نسخہ کتبې ”حاصله وه“ (يعنى جديدا تلفظ کتبې) دے۔
- ۱۷۰- چاپي نسخہ کتبې دا الفاظ ”په خپله نامه کتبې“ پاتې شوى دى۔
- ۱۷۱- دلته حاشيه کتبې فاضل محقق ليکلى دى ”يعنى د فلا فى حوې يا د فلا فى پس رو وگورئ
 زمونږ نوټ نمبر ۱۶۸۔
- ۱۷۲- چاپي نسخہ کتبې ”حې“ په لينډيو کتبې ليکلي شوي ده حالانکه د عکسې نسخې متن کتبې
 دا تورے ډېر واضح بنکاري۔
- ۱۷۳- چاپي نسخہ کتبې ”اوس خپل نوم“ پسې په لينډيو کتبې ”ويتم“ ليکله شوي دے خو
 مونږ يې ضرورت ونه گڼلو ځکه چې وروستني ”ويتم“ چې ”خپله جار ويتم الخ“ کتبې
 راغله دے۔
- ۱۷۴- چاپي نسخہ کتبې د نوټ باوجود د عکسې نسخې د قرأت تتبع شوي ده يعنى داځاي کتبې
 داسې دے ”وربه و خپلو فرېشتو الخ“
- ۱۷۵- چاپي او عکسې نسخې کتبې عبارت داسې دے ”چا ما دي نه که په دايت“ من عمل صالحا
 فهو مومن“ د چاپي نسخې حاشيه کتبونکي پرې دا نوټ ليکله دے چې دا ”ايت“ قرآن کریم
 کتبې نشته۔ ځکه نوهم دا ټول عبارت الحاق وکړله شہ۔
- ۱۷۶- چاپي نسخہ کتبې د ”گوښي کا“ په ځاي ”نه کتبې“ غلط ليکله شوي دے۔
- ۱۷۷- چاپي نسخہ کتبې د ”نته“ او ”باسم“ ترمنځه په لينډيو کتبې ”به“ ليکله دے چې شہ
 ضرورت نه لري۔
- ۱۷۸- چاپي نسخہ کتبې عبارت داسې دے ”مقيمي ملکونه وهرچې وي“ يعنى د ”هر“ او ”چې“
 ترمنځه ”يو“ نه دے ليکله شوي۔
- ۱۷۹- د چاپي نسخې محشې د ”چا ما اندوه“ نوري غلط لوستي دي او ”چارنه وه“ يې ليکلي دي۔
- ۱۸۰- چاپي نسخہ کتبې ”رېستيا“ د ورځ نه پس او د ”نيکي بدي“ نه بېل ليکله شوي دے۔

خو زموږ په خيال د متن قرات زيات مناسب ده.

۱۸۱- چاپي نسخه کښې عبارت داسې شروع کېږي ”چې منافق ومړی د ادميانو“ زموږ قرات

صحيح ده. دغسې چاپي نسخه کښې ئې د پريوینځي عبارت غلط خومعني ئې صحيح ليکلي ده.

۱۸۲- عکسي نسخه کښې ”سړی وه“ او چاپي نسخه کښې ”سړی“ ده.

۱۸۳- چاپي نسخه کښې عبارت داسې ده ”... اغستن هر چې په دې کښې وي“ عکسي

نسخه کښې ”وی“ نشته.

۱۸۴- چاپي نسخه کښې ”نور نعمت ئې عيان“ صحيح نه ښکاري.

۱۸۵- چاپي نسخه کښې د ”يو يوله ادميانو“ په ځای ”يو له ادميان“ ده.

۱۸۶- چاپي نسخه کښې د ”په“ په ځای ”په“ ده چې اغلاط نامه کښې ”به“ شوه د

خو صحيح شوه نه ده.

۱۸۷- چاپي نسخه کښې ”ئې“ نشته.

۱۸۸- چاپي نسخه کښې عبارت داسې ده ”..... د نوس د شېطان په ادميان“

۱۸۹- چاپي نسخه کښې ”کور“ نشته. دلته اونورو ځايونو کښې هم بايزيد د اسلام د ارکانو

سره د ”روا“ صفت زياتوی. مولينا عبد القدوس صاحب پرې دا نوټ ليکي ده.

”بايزيد مخکښې د پينځه وارو ارکانو سره ”روا“ لفظ په شخه غرض لکوی. او غالباً

اشاره ئې دې ته ده چې دا ارکان دې رسمي په نفاق نه ادا کېږي بلکه مقصد دې

پېش نظر وساتل شي هله به دا روا وي“ (چاپي نسخه ص- ۷۹) د مولينا عبد القدوس

صاحب د دې گمان تائيد د حالنامې د ص ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۲۵، ۱۲۸ او ۱۲۹ ځنې کېږي

چې هلته د يو ارکانو ته کله روا او کله جائز وائی.

۱۹۰- چاپي نسخه کښې دا عبارت په غټوټکو داسې ليکي شوه د ”د نماز د فرض د

واجب د سنت د بيان“

۱۹۱- چاپي نسخه کښې د ”شرم ځای“ غلط ښکاري ”شرم ځای“ د بايزيد روښان په

په اصطلاح يا شايد ڇي دهقي زمانې ڌا اصطلاح مطابق ”شرمڪاه“ ته وييل شوھ-

۱۹۲- چاپي نسخہ کښي ”پڄو“ غلط دے۔ له دي نه مخکښي چاپي نسخہ کښي ”د روا دي“ په ځاي ”رواده“ راغلي دي۔

۱۹۳- چاپي نسخہ کښي عبارت داسي دے۔ ”..... په لاس په ابھ (هر) ڇي د ولھ وي“ زمونږ په خيال په ليندنيو کښي ”هر“ معني غلطوي ځکه ڇي د بايزيد مطلب داده ڇي استنجا په شريعت کښي و په هغو ابو د لاسو ول دي ڇي ونيخل پرې جائزوي۔
۱۹۴- دا عبارت که داسي ولسنه شي نو معني ئي زياته ښه شي۔ نزديکي دي کا که له حلالو سره وي۔

۱۹۵- عکسي نسخہ کښي د ”په هرام“ نه پس ”ده“ زياته ښکاري۔

۱۹۶- عبارت د عکسي او چاپي نسخو مطابق دے۔ ولې سياق د کلام تقاضا کوي ڇي عبارت دي داسي وي۔ ”شرطونه او حکمونه د نمائندگيونه وي“

۱۹۷- چاپي نسخہ کښي ”گوره“ د تېر عبارت سره ليکه شوه دے۔

۱۹۸- عکسي نسخہ کښي ”فائده“ ده۔

۱۹۹- چاپي نسخہ کښي ”لارکانو“ دے۔ عکسي نسخہ کښي ”لارکان“ دے۔

۲۰۰- چاپي نسخہ کښي د ”ورې“ په ځاي ”ورمې“ ليکه دے۔

۲۰۱- چاپي نسخہ کښي د ”ترکولو“ په ځاي ”ترک کولو“ دے۔

۲۰۲- چاپي نسخہ کښي دا تورے ”ورسته“ ليکه شوه دے۔

۲۰۳- چاپي نسخہ کښي دا توري داسي ليکلي شوي دي ”ستوس ستروي“ ڇي څه معني نه بندي۔

۲۰۴- چاپي نسخہ د ”يستل“ په ځاي ”يستلي (کذا)“ د ”ابو کوبډول“ په ځاي ”ابھ

کوزول“ دي۔

۲۰۵- د ”ورجنې“ په ځاي چاپي او عکسي نسخو کښي ”ورچانې“ ”ورچاني“ (بالترتيب) دے۔

- ۲۰۶- دَ چا پی نَسْخِی ”اچول“ پھ عکسی نسخہ کنبی نشتہ -
- ۲۰۷- پھ چا پی نَسْخِی کنبی دا عتوان پھ جلی الفاظ کنبی لیکل شے دے -
- ۲۰۸- چا پی نسخہ کنبی دَ ”پھ حبض پھ نفاس“ نہ پس ”دَمَی پھ وتل“ الفاظ مکرراً نشتہ -
- ۲۰۹- دا تورے چا پی نسخہ کنبی ”بیرہ مکړه“ غلط دے -
- ۲۱۰- عکسی او چا پی نسخو کنبی دا تورے نشتہ - دَ مطلب دَ برابرولو دَ پارہ لہ خانہ و لیکل شو -
- ۲۱۱- چا پی او عکسی نسخو کنبی دَ ”ویننھ“ پھ حَای ”دینمنہ“ صحیح نہ بنکاری -
- ۲۱۲- چا پی نسخہ کنبی عبارت داسی شروع کہری ”دیتیم فرض او ماتہ ولی ی الخ“ لیکل دے
چی معنی نہ ورکوی - دا لفظ، خو دغسی دے چی مونږ متن کنبی راوړو او یا ”ماتہ ونځی“
دے -
- ۲۱۳- ”کم کاڼی“ پھ چا پی نسخہ کنبی ”کم کاڼے“ لیکل شے دے -
- ۲۱۴- دَ عکسی نسخی عبارت ”..... ابھ پاک د او د اسمان“ دَ چا پی نسخی حاشیہ لیکونکی ”ابھ
پاکہ دہ او د اسمان“ لکستے دے -
- ۲۱۵- دا تورے چی پھ عکسی نسخہ کنبی بنھ واضعہ دے دَ چا پی نسخی مرتب ”نرسی“ لکستے
دے او شک یی ہم پر پی بنکارہ کړے دے شاید چی فاضل مرتب ”نرسی“ دَ نرسوی (نیال)
معنی کنبی پکارولے وی - لہ دې نہ اکا هو یی ”نیزی“ ته هم استفہا میہ اچولی دی -
- ۲۱۶- دواړو نسخو کنبی ”کوثر“ او ”چرگ“ دے -
- ۲۱۷- چا پی نسخہ کنبی عبارت داسی دے ”لہ دری سوو پورې دا بہ سراو کاږی - عیان -
- ۲۱۸- دَ چا پی نسخی قرأت دا دے ”د یوشپی ورځی غوند دې وجار باسی دری شپې روزو
غوندی یا پھ خھ بلوسېدلے وی“
- ۲۱۹- چا پی نسخہ کنبی ”هیشو“ دہ
- ۲۲۰- دا الفاظ پھ چا پی نسخہ کنبی پھ جلی خط داسی لیکلی شوی دی ”بیان دَ پلیتی او پاکیزولی“
- ۲۲۱- چا پی نسخہ کنبی دَ ”هر“ نہ پس ”خھ“ پھ عکسی نسخہ کنبی نہ بنکاری -

- ۲۲۲- متن د عکسی نسخې مطابق دے۔ چاپي نسخه کښې عبارت داسې دے: ”کافروي يا مسلمان“
- ۲۲۳- د عبارت ”نه پرې کيدی“ ”نه لري کيدی“ هم لیکته شې۔
- ۲۲۴- چاپي نسخه کښې ”خو درمه“ صحيح نه دے۔ حکه پي دلته د ”خو“ معنی ”خومره“ ده۔
- ۲۲۵- چاپي نسخه کښې د ”نمونه“ نه مخکې ”نو“ په عکسی نسخه کښې نشته۔
- ۲۲۶- چاپي نسخه کښې د ”واجب“ نه مخکې ”دا“ په عکسی نسخه کښې نه ښکاري۔
- ۲۲۷- چاپي نسخه کښې ”شرط کړی ده د ایمان“ دے۔
- ۲۲۸- د ”که ته جامه“ په ځای چاپي نسخه کښې ”کته جامه“ لیکلې شوې ده او حاشیه کښې ئې ورته معنی ”غټه جامه“ لیکلې ده۔ دا قرأت غلط دے۔
- ۲۲۹- د چاپي نسخې فاضل مرتب دا تورے صحيح نه دے لیکته۔ په متن کښې ئې ”د غرول“ او حاشیه کښې ئې ”د غړوی“ (پې د عکسی نسخې اصل تورے دے) لیکل دے۔
- ۲۳۰- چاپي نسخه کښې د ”حکم ئې“ په ځای ”حکمی“ صحيح نه ښکاري۔
- ۲۳۱- چاپي نسخه کښې دا عبارت په لیندایو کښې داسې دے۔ (شفق د سرخې له پسه سفیدې) عکسی نسخه کښې لیندای نشته او ”ده“ د ”د“ په صورت کښې ښکاري۔
- ۲۳۲- چاپي نسخه کښې د ”هرچې ورځنه وی“ په ځای ”هر (خوک) چې ورځنه وی“ راغلې دے۔
- ۲۳۳- چاپي نسخه کښې ”ښکاره درلې د تیت د زړه فرض دی“ زمونږ قرأت د عکسی نسخې مطابق دے او دا صحیح حکه دے چې دا ټول بحث د نمائې د وخت د پېژندلو رادوان دے۔
- ۲۳۴- چاپي نسخه کښې د صباح نه پس ”سنت د رسول علیه السلام“ خو عکسی نسخه کښې د ”سنت“ د لاندې درې ټکي هم شته۔ شاید چې فاضل مرتب دا خیال کړے وی چې ”س“ د فارسی د پخواني املا مطابق ”یس“ لیکل شوے دے لیکن دخبرالبيان کاتب هرځای د التزام نه دے ساتلے۔ هم په دې مخ (۷- ب) درویمې کرښه کښې ”مستحب“ او وروستۍ کرښه کښې ”هسی“ د موجوده املا مطابق لیکل دے او د ”س“ د لاندې ئې درې ټکي نه دی کړي۔
- دې عبارت کښې د چاپي او عکسی دواړو نسخو کښې ”رکعت“ هم ”رکات“ لیکل شوے دے۔

- ۲۳۵- دې عبارت کښې دويم تورے ”دے“ (د میان نه پس) زائد ښکاری- د چاپي نسخې فاضل مرتب د دې مشکل دحل د پاره د ”سراوښيه وماوته“ نه پس په لويو برېکټونو کښې ”مکروهات د نمائځه او د جماعت“ الفاظ دوباره ليکلي دي-
- ۲۳۶- دا فقره په چاپي نسخه کښې داسې ده ”مکروهات د نمائځه لوبه ده له تن له جاي سره“
- ۲۳۷- په چاپي او عکسي نسخو کښې د ”پلتي“ نه مخکښې ”په“ نشته خومونډ د ۲۳۸ نوبت د عبارت په سرنا کښې دا څکه زيات کړو-
- ۲۳۸- چاپي نسخه کښې عبارت داسې دے ”په پلتي ناست په نمځدک کښې روادى“ دلته او هرځاې نسخه نويس ”مزرک“ ليک دے خومونډ په خيال چې هرکله دا تورے له نمائځه مشتق دے ځکه نو ”نمځدک“ ليکل ئي زيات صحيح دى-
- ۲۳۹- په عکسي نسخه کښې د ”سپکه“ نه مخکښې ”په“ نه ښکاری-
- ۲۴۰- چاپي نسخه کښې عبارت داسې دے ”چې ويا متيازي رواني وي“ زمونږ متن د عکسي نسخې مطابق دے-
- ۲۴۱- چاپي نسخه کښې د ”ولاړاستل“ په ځاې ”ولاړاتل“ غلط دے-
- ۲۴۲- دا تورے د چاپي نسخې فاضل مرتب صحيح نه دے پاڅولے او ”يستل“ ئي راوړے دے-
- ۲۴۳- د ”اسان“ په ځاې په دواړو نسخو کښې ”هسان“ دے- چاپي نسخې حاشيه کښې ”اسان“ هم راوړے دے-
- ۲۴۴- چاپي نسخه کښې د ”ترينه“ په ځاې ”ترينه“ غلط دے-
- ۲۴۵- دا تورے چاپي او عکسي نسخو کښې هم داسې دے لکه چې وليکل شو ولې بهتر دا ښکاری چې ”پسي“ و لستے شى-
- ۲۴۶- چاپي نسخه کښې ”واي“ نشته-
- ۲۴۷- چاپي او عکسي نسخو کښې د لښو په ځاې لښي دى چې د نسخه نويس محلي لهجه ښکاری-

- ۲۴۸- دلته هم دواړه ناستی“ په دواړو نسخو کښې دی -
- ۲۴۹- د چاپي نسخې په حاشیه اوپه عکسی نسخه کښې ”خپسر“ دے د چاپي نسخې متن کښې
 ”خپل سر“ غلط دے -
- ۲۵۰- د چاپي نسخې فاضل مرتب دلته حاشیه کښې تصریح کړې ده چې غالباً دادي ”دعا“
 ته اشاره ده ”انی وجهت وجهی للذی فطر السموات والأرض حنیفاً وما أنا من المشرکین
 زمونږ په خیال نسخه نویس په غلطی د انی وجهت په حائي ”اللهم انی“ لیکلی دی لکه
 چې بناغلی فاضل مرتب د قرآن کریم دې عبارت ته ”دعا“ وئیلی دی -
- ۲۵۱- چاپي نسخه کښې دا عبارت داسې لیکل شوی دے چې هېڅ معنی نه ورکوی ”پس دې
 پورې امین وائی په نادې وی اعلام“
- ۲۵۲- عکسی نسخه کښې ”هسان“ دے -
- ۲۵۳- د رکوع اختتام په تکبیر نه بلکه په ”سمع الله لمن حمده“ کېږي دلته څه اشکال شته -
- ۲۵۴- ”ترو دې تکبیر وائی ترو دې بله سجده کالو“ په چاپي نسخه کښې نشته -
- ۲۵۵- چاپي نسخه کښې عبارت په دې شکل څه بې معنی غنډې دے ”ترو دې سجده د فرض
 د واجب د سنت له ادا کولو پس د ولاړ شوی -
- ۲۵۶- چاپي نسخه کښې عنوان په جلی الفاظو داسې لیکل شوی دے ”بیان دے د هېڅ چارې
 چې سجده پرې واجب شی“ او حاشیه کښې دا نوټ راغلی دے ”دا عبارت په کتاب
 کښې مسلسل دے کلمه ربط ”دے“ دا ښیي چې دا عنوان دے خو مخکښې په بله جمله
 کښې د ”راوښییه“ مفعول پاتې کیږي هلته به یې محذوف وگنو“ هم له دې کبله
 مونږ د ”بیان دے“ په حائي ”بیان دې“ ولیکلو چې ”راوښییه“ سره یې ربط پاتې
 شی -
- ۲۵۷- له دې جملې نه اکا هو په جعلی ټکو کښې ”بیان د قصا گذارلو“ فصل ترلے شوی دے
 او لویو برېکټونو کښې رااکېر کړے شوی دے چې دا څرگنده کړے شی چې په عکسی نسخه

کٔبی عنوان نشته۔

- ۲۵۸۔ عکسی نسخہ کٔبی ”سبا“ اوچاپی نسخہ کٔبی ”سبا“ دے۔
- ۲۵۹۔ عکسی نسخہ کٔبی ”نماز بنام“ دے۔
- ۲۶۰۔ چاپی نسخہ کٔبی ”د“ پس ”پہ حائی“ ”پسی“ دے۔
- ۲۶۱۔ عکسی نسخہ کٔبی ”د“ کہ پہ خیمہ“ نہ مخکٔبی ”و“ نہ یشکاری خوچاپی نسخی راورے دے۔
- ۲۶۲۔ دچاپی نسخی فاضل مرتب نہ دلته غلطی شوې ده او بغير له شھ تصریحہ ئی ”کہہ نہ
- سبا کٔبی بہ و وٹم“ جملہ له حانہ لیکلې ده۔ عکسی نسخہ کٔبی بل کہ ”بلکہ“ لیکل شوے
- دے چي دخبرالبیان د مخصوص لیک دودسره سم ”بل کلہ“ ہم لُستلے شی۔
- ۲۶۳۔ دالفظ پہ چاپی نسخہ کٔبی نشته۔
- ۲۶۴۔ چاپی نسخہ کٔبی عبارت داسې دے ”چي د جمعی نمونخ د نماز پنین کا“
- ۲۶۵۔ چاپی نسخی کٔبی ئی د عبارت د سمولو د پاره ”وی“ له حانہ لیکل وه او عبارت داسې
- شوے دے ”اوله شرطو ئی وی“ عکسی نسخہ کٔبی عبارت داسې دے ”اولشرتوی“
- دا تورے ”اول شرطو ئی وی“ او ”له شرطو ئی وی ہم لُستلے شی۔
- ۲۶۶۔ دلته دچاپی نسخی مرتب پہ حاشیہ کٔبی کٔبی وی ”د بایزید پہ دے مسئلہ پوه
- نہ شو“ شاید چي دخبرالبیان د لیکونکی مطلب دا وی چي د جمعی د نماخه پہ مراکتونو
- کٔبی د سورتونو تعین نہ دے شوے۔
- ۲۶۷۔ دا حائی تخرو اشکال لری۔
- ۲۶۸۔ دې توری ته دچاپی نسخی مرتب استفهامیه لگولې او متبادل صورت ئی ”بناریه“
- ورکړے دے۔ د متن قرأت خلکہ بهتر دے چي ”بهر“ باندې حرف عامل ”پہ“ راشی
- نو ”بهر“ نہ ”بنارہ“ جوړ کړی۔
- ۲۶۹۔ چاپی نسخہ کٔبی د ”سجدہ تورے نشته۔
- ۲۷۰۔ ”د خطبہ (کذا) پہ محمل پہ غافل روادی پہ ذاکر الخ“ دچاپی نسخی دې عبارت

اشکال پیدا کرے دے او بناغلی مرتب پری نوٹ لیکے دے چي ”عبارت گہاو دے“

۲۷۱۔ چا پی نسخہ کنبی د ”نماز پنبین“ نہ پس ”نموخ“ دے چي عکسی نسخہ کنبی نشته۔

۲۷۲۔ چا پی نسخہ کنبی د عبارت داسي دے ”نقل نموخ“ (دي) د عید لہ نماخ نہ وړاندې

(نہ کا)۔ بین القوسین الفاظ فاضل مرتب لہ حانہ اضافہ کړی دی۔ مونږ د دغوالفاظو د کمولو د پاره د متن عبارت خویش کړو۔

۲۷۳۔ چا پی نسخہ کنبی د ”نہ“ پھ حائي ”نہه“ دی۔

۲۷۴۔ چا پی نسخہ کنبی د عبارت داسي دے ”او درې دي پس وړائي“

۲۷۵۔ اخري عبارت پھ چا پی نسخہ کنبی داسي دے ”..... لہ سورته سره دي لوی“

۲۷۶۔ چا پی نسخہ کنبی د عبارت اخري حصہ داسي ده ”ترو دي تکبير د وائي رکوع دي وکا“

خو عکسی نسخہ کنبی د عسبي نسکاري لکه چي مومتن کنبی راوړه۔

۲۷۷۔ چا پی نسخہ کنبی ”لس شو“ غلط دے۔

۲۷۸۔ چا پی نسخہ کنبی عبارت داسي دے ”..... د هغه بويه چي ډېر استغفار دي وائي...“

..... د گناه د کفارت د پاره و فقيرانو (ته) عيان“ د و فقيرانو معنی کنبی هغه

”ته“ شامل دے چي بناغلی مرتب بین القوسین لیکے دے۔

۲۷۹۔ چا پی او عکسی نسخو کنبی ”حاله“ دے۔ د چا پی نسفي پھ حاشیه ئي دانوت هم لیکے دے

”پھ هغي کنبی اختلاف دے چي حبض دے که مرض“

۲۸۰۔ چا پی نسخہ کنبی د ”نو“ پھ حائي ”نهو“ دے۔

۲۸۱۔ چا پی او عکسی نسخو کنبی ”نرياي“ دے۔

۲۸۲۔ چا پی نسخہ کنبی ”دے“ نشته۔

۲۸۳۔ چا پی نسخہ کنبی عبارت داسي دے ”هغه وينه وينه د استخاضې دے“

۲۸۴۔ عبارت پھ چا پی نسخہ کنبی پھ غټ قلم لیکے شوه دے۔ لہ دي نه اکا هو پھ لويو بربړنو

کنبی د (معدوم) یا نگ۔ د جنازې نموخ (فصل تر لے شوه دے۔

- ۲۸۵- چاڀي نسخہ کتبې ”دادا کونے به وی“ قرأت صحیح نہ دے۔
- ۲۸۶- دچاڀي نسخې متن کتبې ”کوچی“ او اغلاط نامہ کتبې ”کوچی“ دے۔ وې د عکسی نسخې متن کتبې وضاحتاً ”کوچی“ لیکل شوے دے۔
- ۲۸۷- دچاڀي نسخې عبارت داسې دے ”په صباح دې فلاح پسې درې واره وائی“
- ۲۸۸- چاڀي نسخہ کتبې عبارت داسې دے ”له فلاح پس دې دوه واري قد قامت الصلوة دې هم وائی“ دې عبارت کتبې ”دې“ دوه واري راغله دے۔ مونږ متن کتبې صحیح کړو۔ عکسی نسخہ کتبې له فلاح پس دې دوه واري ووائی“ لیکل شوے وه بیا دغه ”ووائی“ قلمزن شوے دے شاید چې ”دی“ له قلمزن کېدو پاتې شوے وی۔
- ۲۸۹- چاڀي نسخہ کتبې فاضل مرتب په حاشیه کتبې دا نوټ ورکړے دے ”مطلب به ئې داوی چې خوک چې په خپل جماعت کتبې قرآن لولی او اذان وئیل شي نو تلاوت دې پرېږدی او د اذان خواب دې ورکوی او که له جماعت نه بهر وی نو خوښه ئې خپله ده که تلاوت کوی او که د اذان خواب ورکوی“ دا توجیه صحیح ده۔
- ۲۹۰- چاڀي نسخہ کتبې د صلوٰۃ نه پس ”دعا“ نشته۔
- ۲۹۱- له عبارتہ اکا هو په چاڀي نسخہ کتبې ”بیان د روژې“ د بېل عنوان په ډول په لویو برېکټونو ([]) کتبې راغله دے۔
- ۲۹۲- چاڀي او عکسی نسخو کتبې د ”نمر“ په حائې ”نور“ دے۔ چاڀي نسخہ کتبې ئې حاشیه کتبې مسئله صحیح لیکلې ده خو ښکاری چې فاضل مرتب د ”نمر“ په حائې د ”نور“ نورے مخو مشکلا تو کتبې اچولے دے۔
- ۲۹۳- دا عبارت څه گډوډ غندی ښکاری۔ چاڀي نسخہ کتبې بناغله مرتب په حاشیه کتبې وائی چې دې کتبې غلطی ده۔ زمونږ په خیال دا عبارت داسې پکاروو۔ د روژه ماتی له نیته وړاندې هسې وایه ځکه چې د دې نه پس الفاظ د روژې د ماتولو د سننوی دعا ترجمه ده۔
- ۲۹۴- چاڀي نسخہ کتبې د سترگو تورول نه اکا هو ”د سر غوړول“ الفاظ هم راغلي دی چې په

عکسی نسخہ کنبی نشته۔ چاڻي او عکسی نسخہ کنبی ”د سترگي تورول“ دی چي د ”سترگو تورول“ محلي تلفظ دے۔

۲۹۵- ”اورق سره لوبي کا“ نه پس ٻه عکسی او چاڻي نسخو کنبی ”که“ هم شته چي د تکرار له کبله مونږ حذف کړو۔

۲۹۶- چاڻي نسخہ کنبی د ”وڅوري“ ټه ځای ”څوري“ غلط دے۔

۲۹۷- دا عبارت د محاورے خلاف دے۔ د ”دوی ټه اتام“ ټه ځای ”ټه دوی اتام“ پکار دے۔

۲۹۸- عکسی نسخہ کنبی باردارہ اورته دے۔

۲۹۹- چاڻي نسخہ کنبی د ”روژي“ ټه ځای ”وړخ“ دے۔

۳۰۰- د بونی یا بي هوش د روژي پخپله د خبر البیان مسئله د حنفی فقهي مطابق ده او مطلب ي

هم دادے چي د هغو روژوبه قضا کېږي کومې چي د بونوتوب یا بي هوشۍ نه پس ده نه دی نیولی۔ فاضل مرتب نه دي ضمن کنبی څه غلط فهمی شوې ده۔

۳۰۱- د ربط د قائم ساتلو د پاره چاڻي نسخہ کنبی د ”فرمان“ او ”اوسپان“ ترمنځه ټه

لیندېو کنبی ”د زکوة بیان“ عبارت زیات شوی دے۔ د دي غرض د پاره مونږ د ”توانگرانو دے بیان“ ټه ځای ”توانگرانو دي بیان“ راوړے دے۔

۳۰۲- چاڻي نسخہ کنبی تیځي ته تیځي لیکل شوی دے او ”کېږدی“ او ”لېږدی“ باندې سوالیه

نخبنې (۹) لگیدل دی۔ دغه نسخہ کنبی د ”پسول“ نه مخکښې یو ”ټه“ زیاتي هم لیکل شوی دے۔

۳۰۳- چاڻي نسخہ کنبی د ”نر پرو زمر و له شلو الخ“ ټه ځای ”له نر پرو له شلو“ دے یعنی

”زمر“ ي پر یې دے۔ ټه عنوان او نورو ځایونو کنبی چي د ”نر پرو“ سپینو او ”نررو“ لیکل پکار وړو هلته زېږ، سپین او نار لیکلی شوی دی۔

۳۰۴- عکسی نسخہ کنبی ”تورابه“ دے چي ”تورې ابه“ هم لیکل شې۔ تورې ابه روانو ابه

ته وائی چي له چينو حاصلې شوې وی۔

- ۳۰۵- ”کھ هغه ڇي ڌکوهي.... الخ“ دا الفاظ څه اشڪال پيدا کوي او داسي ښکاري ڇي ڇٺي
الفاظ دلته پاتي شوي دي - ڇاڻي نسخي ٿي داسي اصلاح ڪري ده ”شلمه دي وباسي له
هغه ڇي ڌکوهي په ايه پيدا شي اوله يومي الخ -
- ۳۰۶- ڇاڻي نسخه کښي د عبارت اصلاح شوې ده يعني عڪسي نسخه کښي ليکل ”بي حسيب“ په
حسيب“ شوه دے - مونږ متن کښي د ڇاڻي نسخي د حاشيې تقليد ڪړے دے -
- ۳۰۷- ڇاڻي نسخه کښي ”يا پس“ نشته -
- ۳۰۸- ڇاڻي نسخه کښي د ”بيان“ په ځاي ”زکوة“ دے -
- ۳۰۹- په عڪسي نسخه کښي ”د عباسي د جعفري، د عقيلي د حارثي دي“ الفاظ راغلي دي -
- ۳۱۰- داسي ښکاري ڇي د عڪسي نسخي ليکونکي دلته تيروتنه دے ځکه ڇي مسئله (لکه ڇي د ڇاڻي
نسخي فاضل مرتب ليکلي دي) داسي نه ده - بلکه د دي برعکس او ځکه ”گران ٿي خلاص
شي“ پکار وه -
- ۳۱۱- د ڇاڻي نسخي فاضل مرتب واضحه ڪري ده ڇي هغوي د ”تيڄوني“ (ڇي دوئي ٿي ”تيروني“
ليکي) په معني پوه نه شو - تيڄوني، سورلي ته وائي، خورے تونبي ته وائي او د کاله
خرش نفقه شوه ڇي د حج د پاره شرائط دي -
- ۳۱۲- دلته د ڇاڻي نسخي فاضل مرتب ”منديني“ ته سواليه ٽخنيه (۹) لکولي او ورسره ٿي ”کذا“
هم ليکل دے - ښکاري ڇي فاضل مرتب د ”منديني“ په معني نه پوهيږي منديته يا
ماندينه منکوڇي ښځي ته وائي -
- ۳۱۳- عڪسي نسخه کښي دا عبارت داسي دے ”کعبه ٿي د خليل کور ٿي ڪړے دے“ د ڇاڻي
نسخي نتيج وشوه -
- ۳۱۴- عڪسي نسخه کښي دواړه ځايه ”حصيليږي“ او ڇاڻي نسخه کښي ”حاصليرږي“ دے -
- ۳۱۵- دلته د خبرالبيان ورومبي حصه (شريعت) ختمه شي او د هغه د تصوف بيان شروع
شي په دے لحاظ دا د خبرالبيان دويمه حصه ده -

- ۳۱۶- عکسی نسخہ کتبہ ”رحمت پہ دی اور سلام“ دے۔ دَ چا پی نسخی تتبع وشوہ۔
- ۳۱۷- چا پی نسخہ کتبہ ”نہ نغته دَ نفس“ وہ اولہ دی نہ پس ”دہ“ شستہ۔
- ۳۱۸- دَ چا پی نسخی متن کتبہ دا تورے ”نہ نغته“ او پہ حاشیہ کتبہ لکھ دَ عکسی نسخی ”پنبت“ راغلے دے۔
- ۳۱۹- لہ دی نہ پس تہ عکسی نسخہ کتبہ دودہ مخہ ۱۱۲- ب او ۱۱۳ الف پہ بدل خط لیکلی شوی دی او دَ ۱۱۳ الف پہ حاشیہ دانا مکمل نوٹہ بنکاری ”دا پانہ نہ دہ کُکھ نو دَ پلینو“ داسی معلومیری چي دا دودہ پانہ لہ اصل عکسی نسخی خُنی ورکي شوی دی او دَ هغو پہ خا ئی دَ پښور دَ چا پی نسخی پہ مدد دودہ پانہ دوبارہ لیکلی شوی دی او کوپښښ شوی دے چي دَ لیک دود پہ لږ کتبہ دَ عکسی خبر البیان تتبع وشي۔
- ۳۲۰- دَ چا پی نسخی مطابق دا کلمہ پہ اصل عکسی نسخہ کتبہ ”دروم“ دے خود کابل پہ عکسی نسخہ کتبہ دَ پښور دَ چا پی نسخی تتبع شوې ده۔
- ۳۲۱- ”حاصلیری“ دَ کابل نسخہ کتبہ ”حاصلیر“ او چا پی نسخہ کتبہ ”حاصلیری“ دے دَ هغه دخت دَ املا سره سم ”حاصلیری“ ولیکل شہ۔
- ۳۲۲- لہ دی خایہ بیا دَ عکسی نسخی دَ اصل کاتب خط شروع شی۔
- ۳۲۳- دَ عبارت مفهوم مشکل دے۔ چا پی نسخہ کتبہ ئی دا مفهوم بیان شوے دے ”مطلب ئی دا دے“
- ۳۲۴- چا پی نسخہ کتبہ ”پہ تا شرم“ دے۔ بنکاری چي دَ چا پی نسخی فاضل مرتب ”پستا“ داسی لُستے دے لکھ چي نن سبا مونږ ”پتا“ لولو۔ حالانکہ خبر البیان کتبہ اکثر ”س“ دَ ”پس“ پہ شکل راغلے دے۔
- ۳۲۵- چا پی نسخہ دَ ”و دوی و تہ“ پہ خا ئی ”و دوی و تہ“ غلط دے۔
- ۳۲۶- چا پی نسخہ کتبہ دا عبارت داسی دے ”یا به ئی لیږی چي یا دوی به دی پښیشا“
- ۳۲۷- چا پی نسخہ کتبہ دَ ”لہ مکړه“ پہ خا ئی ”مکر“ غلط دے۔

۳۲۸- دې عبارت کښې چاپي نسخې د ”و مال“ ” واورتو“ او ” و عزيزانو“ په ځايي ” د مال“ ” د اورتي“ او ” د عزيزانو“ ليکله دے۔

۳۲۹- چاپي نسخه کښې د ” فلان“ په ځايي ” فلاني“ غلط دے۔

۳۳۰- عکسې او چاپي نسخو کښې ” لويې“ دې خو دا د کاتب خپله لهجه ښکاري۔

۳۳۱- دې عبارت کښې د ” دنيا د خبرو د چارو په بهنه له بنداگي“ په ځايي په چاپي نسخه کښې ” د دنيا د خبرو د چارو“ راغله دے۔ دا عبارت ” د دنيا د خبر په بهنه“ هم لستې شې۔ د ” ډي لستې“ دوه ځل راغله دے خودا تکرار نه دے بلکه مطلب يې دا دے چې شيطان د دنيا د کارونو په سبب انسان له بنداگي او له لستلو غافلوي او د دنيا لستونو په سبب يې له دائي ذکره وباسي۔

۳۳۲- چاپي نسخه کښې د ” په ښېگړي“ په ځايي ” له ښېگړي“ او د ” پوهه د ښي“ په ځايي ” پوهه د ښي“ ترتيب صحيح نه دے۔

۳۳۳- چاپي نسخه کښې د ” هغه وينا چې قهر پېدا کېږي“ په ځايي ” هغه قهر چې پېدا کېږي“ دے۔ د غسې کېږي په عکسې نسخه کښې ” کېدو“ هم لستې شې۔ دې عبارت کښې يو لفظ ” پخوتل“ د چاپي نسخې فاضل مرتب ته واضحه نه دے۔ د عکسې نسخې فرهنگ نگار استناد سر شاد هم دا لفظ يې وضاحته پرېښه دے۔ د دې عبارت نه پس ته عبارت که ذهن کښې وساتل شې نو د دې لفظ په باره کښې اندازه کېدای شې۔ يعنې د شيطان د مختلفو وسلو د مقابلې د پاره چې کوم علاونه تجويز شوي دي هغو کښې گمان په پرېهنگاري غېرت په ښېگړه د بدې وينا غښتله ” مرنا“ په فکر قهر په قوت د زغملو هغه وينا چې قهر پرې پېدا کېږي په پټه خله وړانې په قراري د اندام او اندوه په صبر سرع کېدای شې۔ د دې تصريحاً توپير سرنا کښې دا قياس کېدای شي چې دا لفظ ” په خله تل“ دے چې د کاتب له خوا يو ” له“ پکښې پاتي شوي دے۔ د نوټ ۳۴۲ او نوټ ۳۴۳ ترمنځه د متن متعلقه عبارت خبره نوره هم صفا کوي۔

۳۳۵ - ۳۳۴ چا پي نسخہ کتبني "راوشايه" غلط دے۔
 ۳۳۶ - ۳۳۵ دي عبارت کتبني "خوي ذرره" او "اوسيمان" په جلي قلم ليکلي شوي دي دغسې له دي نه پس "او بايزيد" هم په غي قلم ليکلي شوي دے۔

۳۳۷ - ۳۳۶ چا پي نسخہ کتبني عبارت داسې دے "شپړ وکيني [شپړ] ويني رخ وته۔ مونږ د "شپړ" ځاي بدل کړو۔

۳۳۸ - ۳۳۷ چا پي نسخہ کتبني له دي ځايه "ترو به هسې وائي" تر "د بي لوري له يارانوشي ادميان" په نستعليق کتبني ليکلي شوي ده او بي شميره غلطۍ لري۔ د "ځانگونو" په ځاي "څنگونو" د "دوي تړه د همت په ټينگه وياسته" په ځاي "تر زحمت به ټينگ وياست" د "هله به دي نه والوزي" په ځاي "بل دي نه والوزي دگناهانو" دلته د چا پي نسخي فاضل مرتب دانوت ليکلي دے "کذا۔ اما" د "ايمان" لفظ هېڅ مناسبت (نه۔ ناقل) لري "شايد اچي فاضل مرتب ته غلط فهمي شوې ده" د "ايمان" لفظ مضمون سره مناسب دے ځکه چي د عبارت مطلب دا دے چي سړي لږه نه دي پکار دي چي د ايمان د دارو د کړلو په ځاي د ايمان د پاره زهر وکړي لکه چي د دي نه پس ته مضمون کتبني د ايمان د دارو او زهر و ذکر شوي دے۔

۳۳۹ - ۳۳۸ چا پي نسخہ کتبني دي عبارت کتبني د "نه نغته" په ځاي "نغته" ده حالانکه حاشيه کتبني دا وضاحت شوې دے چي عکسي نسخہ کتبني "نه نغته" ده۔ د عبارت اخري فقره په چا پي نسخہ کتبني داسې ده "بل د بي لوري الخ"

۳۴۰ - ۳۳۹ چا پي نسخہ کتبني د "بشر" په ځاي "هنر" دے او ورته سواليه مخينه او د کذا لفظ ليکلي شوي دے۔ دا لفظ د "بشر" په ځاي "په رايه" هم ليکلي شوي خو بيا به د "عابد" نه مخکښي "يا" غورځول پکار وي۔

۳۴۲۔ ”ہلہ بہ ئی زیاتہ شی الخ“ پھ حائی پھ چا پی نسخہ کنبی ”بہ ئی زیات شی الخ“ لیکل دے۔

۳۴۳۔ چا پی نسخہ کنبی ”خوری دی حلال“ غلط دے۔

۳۴۴۔ چا پی نسخہ کنبی دا عبارت داسی راغلے دے۔ ”هرچی باورا او چارکا“ پھ عکسی نسخہ کنبی ”هرچی باورا او چارنک“ دے چي مونږ داسی ولسٹلو لکھ چي پھ متن کنبی دے د چا پی نسخی حاشیہ کنبی دا وضاحت شوے دے چي د عکسی نسخی ”نہ کا“ مضمون سرہ سمون نہ خوری۔

۳۴۵۔ پھ چا پی نسخہ کنبی د ”پائندہ راحت“ پھ حائی ”بلند راحت“ دے۔

۳۴۶۔ چا پی نسخی ”هرچی باورا او چارکا“ راوړے دے۔

۳۴۷۔ د ”کھ ویاست“ یو شکل۔

۳۴۸۔ عکسی نسخہ کنبی ”بکړد“ دے۔

۳۴۹۔ چا پی نسخہ کنبی ئی ”بناره“ نہ سوالیہ نغبنہ اچولې ده او ورسره ئی ”کذا“ لیکل دے۔

۳۵۰۔ چا پی نسخہ کنبی عبارت داسی دے ”یا ئی وراڼ کا ترو ئی باغ کا بوستان“

۳۵۱۔ د چا پی نسخی قرائت دادے ”ترو کوم خیز پر دس واشی وھل کهرمت واشی ادم“

پسندادی (۹ کذا)

۳۵۲۔ چا پی نسخہ کنبی ”نہ پھ بندگی“ غلط دے۔

۳۵۳۔ چا پی نسخہ کنبی هغه عبارت نشته چي لھ ”بد عمر چي د سړی“ نہ شروع کپړی

او ”زما پی نغتي ئی تپرویی ادمیان“ باندا پی ختمپړی۔

۳۵۴۔ چا پی نسخہ کنبی د ”بښکړه کھ بدی، نغته کھ ګناه“ پھ حائی ”بښکړه کھ بدی

کھ ګناه“ ده۔ د ”خپله چاسر بہ وفائی کا“ پھ حائی ”خپلی چارې پی وفائی کا“ دے۔

۳۵۵۔ چا پی نسخہ کنبی عبارت داسی دے ”د بدی ئی اختیار کړے دے وادميان“

۳۵۶۔ چا پی نسخہ کنبی د ”زھ وکنیم“ پھ حائی ”زھ وګنیم“ دے۔

۳۵۷- چاڀي نسخہ کتبې د ”یوحبله“ په حائي ”یودبله“ غلط دے۔

۳۵۸- چاڀي نسخہ کتبې ”په له غفلت له گناهان“ دے۔

۳۵۹- دا عبارت چاڀي نسخہ کتبې داسې دے: ”مخلوقاتو و ته بشروائي“ او حاشیه کتبې

فاضل مرتب په فارسي ليکلي دي چې ”دا کلمه په عکسي نسخہ کتبې واضحه نه ده

راغلي او کلمه او معني دواړه سهيږي دي“ دا کلمه ”بشر“ نه بلكه ”به ستر“ ده۔ او

د ”طبع د پاره“ نه پس ”به“ زائد دے۔

۳۶۰- ”موکل دي“ په چاڀي نسخہ کتبې نشته۔

۳۶۱- عبارت په چاڀي نسخہ کتبې داسې دے ”زما له خوي او قراسي [قراس] مندلے وي۔

۳۶۲- عکسي نسخہ کتبې دا توره ”پکښيا سي“ او چاڀي نسخہ کتبې ”پرې کښيا سي“ دے هرکله

چې د دي نه پس ”حئي وباسي“ راغلي دے نومونډ وړو مې تنک ”ننه باسي“ کړو۔

۳۶۳- چاڀي نسخہ کتبې عبارت داسې شروع کيږي ”گوره زده کړه [وي] د نوس الخ۔

مونډ په بريکتي کتبې دزيات کړه شوي توري ضرورت ونه گڼلو ځکه چې د عبارت مطلب

په دي رنگ کتبې واضح دے ”د ادميانو په ځان د نوس، د شيطان، د زړه، د روح

زده کړه گوره“

۳۶۴- دلته فاضل مرتب نوټ ليکي دے ”دا عبارت څه اغلاق لري خو غالباً مطلب يې

دا دے چې ذکر دائم همپش جاري وي او نور عبادتونه خواه مخواه حئي وخت د

سري نه پاتي شي“ دا شبه شايد چې فاضل مرتب ته په دي شوې ده چې هغوي

”پرېکړه شي“ (قطع شي) ”پرې کړه شي“ (پرې کړه شي) لست دے گڼي نو د

عبارت مطلب تقريباً هم هغه دے چې فاضل مرتب بيان کړے دے۔ او څه اغلاق نه

لري۔

۳۶۵- دي عبارت کتبې فاضل مرتب د ”ستروي“ معني په حاشيه کتبې ”بزرگي“ ليکلي

ده۔ د عکسي نسخې فاضل فرهنگ نگار بناغلي استاد مرشاد هم لغت نامه کتبې دمعني

- لیکھی دے۔ خو زمونہ پہ خیال دے دی معنی ”ذات“ دے۔
- ۳۶۶۔ چا پی نسخہ کنبی دے ”نہ نغته“ پہ حُائِی ”نغته“ غلط دے۔
- ۳۶۷۔ دا عبارت چا پی نسخی پہ نستعلیق خط کنبی داسی لیک دے ”حاصل شی زما پندارگی و ادیمیان دے ژبی پہ نبتنه دے پنبتو پہ تلہ پہ رابستینی یقین پہ چار دے اندام پہ ذکرمدام پہ ترکول دے گمان او نپک خوی دے ادیمیان“
- ۳۶۸۔ ”پہ تادی وی اعلام“ پہ چا پی نسخہ کنبی پہ نستعلیق خط لیکل شوی دے۔
- ۳۶۹۔ چا پی نسخہ کنبی دے عبارت وروستی حصہ داسی دے ”بل یٰ لہ دے زیات شی پود دے بنی لاس و ایمان“
- ۳۷۰۔ دے دی عبارت اخری حصہ چا پی نسخہ کنبی پہ نستعلیق لیکل شوی دے او دے ”عارف“ نہ محکبہ لہ حُانہ (پہ برہکتو نو کنبی) ”دے“ بی ضرورتہ نریات شوی دے۔
- ۳۷۱۔ دے چا پی نسخی فاضل مرتب پہ ”واجد“ داسی نوٹ لیک دے ”پہ خبرالبیان کنبی یٰ دلته دے واجد لفظ نریات کرے دے چي معنی یٰ ”موندونکے“ دے۔ خود بایزید پھ مقامات کنبی دے وجد یا وجدان خہ مقام نشته۔ حُکہ دا کلمہ ہسے دے وصف پہ طور استعمال شوی دے یو خاص مقام تہ اشارہ نہ کوی ”دے فاضل مرتب دا و بنا پورہ صیغہ نہ دے عارف واجد دے معرفت موندونکی تہ وائی چي لادے نور و سپرو نو نہ واقف نہ وی۔ و سکریٰ نوٹ ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۵، ۳۸۷۔
- ۳۷۲۔ چا پی نسخہ کنبی ”دے شیطان“ نہ محکبہ ”دے نوس“ سہوایا پی شوی دے۔
- ۳۷۳۔ دا عبارت چا پی نسخہ کنبی پہ نستعلیق لیکل شوی دے۔
- ۳۷۴۔ عکسی نسخہ کنبی ”پاک تنی“ دے چي چا پی نسخہ کنبی ہم دغسی دے۔ شاید چي دا کلمہ یا داسی وی لکھ چي مونہہ و لیکلہ او بیا ”پاک تنی“ وی۔
- ۳۷۵۔ چا پی نسخہ کنبی دلته بی ضرورتہ [سرہ] لیکل شوی دے۔
- ۳۷۶۔ چا پی نسخہ کنبی لہ پیتی نہ محکبہ ”پہ“ ”پہ رابستینی“ نہ محکبہ ”او“ نشته۔

- ۳۷۷- دا عبارت چاڻي نسخہ کتبې پھ نستعلیق لیکل شوءے دے۔
- ۳۷۸- پھ چاڻي نسخہ کتبې ”ڀي“ نشته۔
- ۳۷۹- چاڻي نسخې کتبې د دې کلې اوسنے شکل ”حاصلپرې“ لیکل شوءے دے۔
- ۳۸۰- د عارف واجد پھ بارہ کتبې وضاحت د غور قابل دے۔ د نوٲ ۳۷۱ د عبارت پھ سنا کتبې دې د متن دا حصہ و سٲلے شی۔
- ۳۸۱- عکسی او چاڻي نسخو کتبې ”ستروگي“ دے ڀي د نسخہ لیکونکي محلی لهجه ښکاری
- ۳۸۲- عکسی نسخہ کتبې ”هرشنبلی“ دے۔ د چاڻي نسخې تتبع وشوء۔
- ۳۸۳- دا عبارت هم د عارف واجد پھ بارہ کتبې د کٲلو دے۔
- ۳۸۴- چاڻي نسخہ کتبې ”ستروی“ ده۔ خود ستروی ”ی“ د ”لی“ غنډې ښکاری۔ بهرکف که ”ستروی“ وی هم د متن معنو کتبې څه فرق نه راځي بلکه له دې زیاته ثابت پړی ډي
- چې ”ستروی“ او ”لوئي“ بېل بېل مفاهیم لری۔
- ۳۸۵- د عارف واجد پھ حقله دې عبارت کتبې نور وضاحت هم شته۔
- ۳۸۶- چاڻي نسخہ کتبې ”ترهني پوری“ دے۔
- ۳۸۷- چاڻي نسخہ کتبې ”واحد“ دے خو ورته په لینډایو کتبې ”کډا“ لیکلی شوی دی چې دا تړي څرگند پړی چې فاضل مرتب پړې مطمئن نه دے۔
- ۳۸۸- فاضل مرتب دلته دا نوٲ لیکل دے ”د هغوئ څیزونه او واره څیز“ معنی واضحه نه ده خو مطلب ځي تمام څیزونه دی دا مطلب صحیح دے او د څېر البیان د عبادت مطلب دا دے چې دا مذکورہ څیزونه اوله دې نه علاوه نور څیزونه ځي پھ اټکل کړی دی۔
- ۳۸۹- چاڻي نسخہ کتبې ”بي کوزی د“ غلط دے۔
- ۳۹۰- دا ٲول عبارت پھ چاڻي نسخہ کتبې پھ نستعلیق خط لیکل شوءے دے۔ د عبارت پھ اخري حصہ فاضل مرتب دا نوٲ لیکل دے ”د دې عبارت مطلب واضح نه دے“
- ولی مونږ ته پکښي څه اشکال ښکاره نه شه۔ د عبارت مطلب دا دے چې زما اواز صرف

هغه اوریدے شی چي شنواوی اوهم داسي سرے په تسبیح اوسرودخوبسیدے شی۔

ۛۛۛۛ چاڀي نسخہ کښي د ”نه بويه“ په ځاي ”نه به وي“ غلط دے۔

ۛۛۛۛ چاڀي نسخہ کښي عبارت داسي دے ”له عبادته نه اوځي نور ادميان“ په

عکسي نسخہ کښي نور نشته۔

ۛۛۛۛ چاڀي نسخہ کښي عبارت نامکمل دے۔ له ”نامواکاه شوي“ نه پس چاڀي نسخہ

کښي عبارت داسي دے ”په بهينت د نعمت د درجي تينتن شوم“

ۛۛۛۛ دومره حصہ په چاڀي نسخہ کښي په نستعليق خط کښي وه چاڀي نسخہ کښي

”زيست ئي دے نامام“ ليکله دے چي مونږ ”هستي ئي وي نامامه“ ولوسته

ځکه چي د دې نه پس عبارت کښي هم په دې ترتيب اخر کښي ”ناما هستي

ده بي نقصانه“ راغله دے۔

ۛۛۛۛ چاڀي نسخہ کښي ”شين“ نشته۔

ۛۛۛۛ چاڀي نسخہ کښي ”ما عزيزي“ غلطه ده۔

ۛۛۛۛ چاڀي نسخہ کښي ”لکه ادميان“ دے۔

ۛۛۛۛ چاڀي نسخہ کښي ”سره“ نشته۔

ۛۛۛۛ دا حصہ چاڀي نسخہ کښي په نستعليق خط کښي ده۔ اخري عبارت کښي د ”نوس“

په ځاي په عکسي نسخہ کښي ”نور“ دے چي صحيح نه ښکاري۔

ۛۛۛۛ دې عبارت کښي فاضل مرتب د کوږېدوسره په ليند يو کښي سواليه نخبه اوخوږيږه

هم راوړي دي د بهېدو په ځاي چاڀي نسخہ کښي ”بهيره“ په چاڀي او عکسي

نسخو کښي د ”رواني“ په ځاي ”روان“ دے۔

ۛۛۛۛ دا ټول عبارت په نستعليق خط کښي دے۔ چاڀي نسخہ کښي ”له قيامه“ نه پس

بيا ”له کناهه“ ليکله شوه دے۔

ۛۛۛۛ چاڀي نسخہ کښي دا کلمه ”کوزي (و خوږيدل) ده“

- ۴۰۳۔ د چا پی نسني عبارت داسي دے ”هسي هر فرض واجب سنت (کھ) زده وی دهر
مقام“ مونږ (کھ) ”هسي“ نه پس رادرو او د ”سنت“ نه پس ”پي“ زیات کرو۔
- ۴۰۴۔ چا پی او عکسی نسخو کښي ”وته“ نشته۔
- ۴۰۵۔ ”له کا ټه والی د اروپا ه و ته“ چا پی نسخه کښي نشته۔
- ۴۰۶۔ دا الفاظ له چا پی نسني واخستے شول۔ عکسی نسخه کښي سم نه ټیکاری۔
- ۴۰۷۔ د پناه نه پس عبارت په نستعلیق کښي دے۔

تتمہ

لہ گرانو لستونکیو بخیننه غواہم چہ د دبدی مقدہی نہ پس یوخل
بیا ورته د خیل لیک د لستو تکلیف ورکوم خو دا دہر ضروری تکلیف دے
حکہ چہ د کتاب د کتابت نہ پس ماتہ حنی داسی معلومات حاصل شو
چہ زہ ی گرانو لستونکیو ته رسول ضروری گنہم۔ او د دغہ مقصد د
پارہ دا پس لیک د تہی پھ طور لیکم۔

د خبرالبیان پبشور چاپ کنبی حافظ عبد القدوس قاسمی صاحب
د بایزید انصاری د دوه کتابونو مکتوبات او واجید دے اشلوک ذکر کرے
وہ۔ د ورومی کتاب پھ بارہ کنبی حافظ عبد القدوس صاحب لیکے۔
”اکثر جہانگیر پھ خیل مضمون کنبی لیکے۔“ پیرروشان کے مکتوبات
میں ہے کہ ابراہیم دانشمند مدینہ کے رہنے والے تھے۔“ حافظ صاحب د دے
حوالی نہ پس خیلہ رای داسی شکارہ کوی۔“ خدای تہ معلومہ دہ چہ
د ”پیرروشان مکتوبات“ د دہ د خطونو مجموعہ دہ کہہ داہم د دے
حالناہی ذکر دے“ لہ

بناغلی بنہوا مرحوم د بایزید روبنان یادونہ کنبی بغیرلہ شہ تبصری
ہم دغہ الفاظ رااخی لہ خوجیبی مرحوم مکتوبات او واجید دے شلوک
”بہ سندہ“ کنبی او د بایزید پھ تالیفاتو کنبی ی نہ شمیری لہ

لہ مقدمہ۔ ص۔ ۵۰۔ لہ د بایزید روبنان یادونہ۔ د کابل چاپ سریزہ ص ۵۲
۳۳ د کابل چاپ د خبرالبیان سریزہ۔ ص۔ ۲۹ او د روبنان یاد۔ ص۔ ۲۹۳۔

قصب

ترخوچي د ”مکتوبات“ د استناد تعلق دے زما په خيال ښاغلیو حافظ عبدالقدوس صاحب او د دوی په تتبع کښې بېنوا مرحوم ته غلط فهمی شوې ده خو حبيبي مرحوم ته د دوی دواړو په مقابلې کښې لويه غلط فهمی شوې ده (لکه چې مخکښې به يې ذکر راشي) حافظ عبدالقدوس او بېنوا مرحوم په دې شک (چې هم د حافظ عبدالقدوس صاحب الفاظ تکراروي) کښې دی چې ”مکتوبات“ او ”حالنما“ کښې دا امکان شته چې ډاکټر جهانگیر نه التباس شوی وي او دوی د حالنامې په لحاظي ”مکتوبات“ ليکلی وي حالانکې ډاکټر جهانگیر نه داسې غلطې هڅوګله نه شوه کېدې. اول خو په دې چې هغه د انصاريانو (برکيانو) د هم هغه خاندان فرد دے چې بايزيد انصاري پکښې پېدا شوی وه او دويم دا چې د يو محقق په حېث له هغه نه د دبستان مذاهب هغه بيان پټ نه شه پاتې کېدې چې د حالنامې په باره کښې دغه کتاب کښې راغلی دے او بله دا چې په دې مضمون کښې هم حالنامه د يو جدا کتاب په حېث معرفي شوې ده له حکه نو د مکتوبات په باره کښې دا شک بې بنياده دے چې ګڼي ښاغلي ډاکټر محمد جهانگیر د غلط فهمی په بنياد حالنامه او مکتوبات يو کتاب ګڼلې دے.

حبيبي مرحوم د خپل خيال او رأيي د پاره څه بنياد نه بيانوي. خو پکار دا وه چې له هر چا نه زياته دوی دا عقیده لرلې چې مکتوبات د بايزيد روښان تاليف دے حکه چې حافظ عبدالقدوس صاحب او بېنوا مرحوم ته دا غلطی شوې وه چې د مکتوبات په باره کښې د ډاکټر محمد جهانگیر خيال د ستايلي ډاکټر خپل خيال دے خو

حبيبي مرحوم خو خپلو گڼو مضمونونو کښې د هغه کتاب حواله درکوي چې
 ډاکټر جهانگير پرې د خپل خيال " بنياد ايښه دے - دا د تذکرة الانصار
 په نامه يوه رساله ده چې علي محمد دانشمن په ۱۱۱۸ هـ کښې ليکله
 وه او د ډاکټر محمد جهانگير د فرورۍ ۱۹۵۵ د مضمون لويه حصه
 چې پکښې د مکتوبات او حالنامې ذکر هم راځي د تذکرة الانصار په
 متن مېني ده - او شايد هم د دې تلخيص په بنياد حبيبي مرحوم
 خپلو مضمونونو کښې د تذکرة الانصار حوالې درکوي ځکه چې پخپله
 تذکرة الانصار د ډاکټر محمد جهانگير په خيال کښې يو داسې کتاب
 دے چې تراوسه چاپ شوے نه دے او چې کومې نسخې ته خو
 کاله مخکښې دوی استفاده کړې وه هغه په ۱۳۲۵ هـ مطابق
 ۱۹۰۸ء کښې ليکلي شوې وه او دوی ته په جالندر کښې خان زمان
 خان بسټيلي وه خو دوی ته دا علم نشته چې خان زمان خان د
 تقسيم نه پس خان سره دا نسخه راوړې وه او که نه - د دې
 کتاب د يوې بلې نسخې په باره کښې ډاکټر صاحب وائي چې د
 هند له وېشه مخکښې دوی اورېدلی وو چې د شيخ دروېش اولاد
 سره د تذکرة الانصار يوه نسخه موجوده ده له

حبيبي مرحوم د تذکرة الانصار حواله د اعظم گره د مجلې
 "معارف" د جون ۱۹۲۷ء د گڼې په بنياد درکوي خو دا ډېره
 غېر ممکنه ده چې ډاکټر محمد جهانگير به د معارف دغه گڼه
 نظر انداز کړې وي - بهرکېف د "معارف" دغه گڼه ما د ډېر کوشش

باوجود ہم و نہ موندلے شوہ حُکھ نو ما سرہ دے خبری دے تردید
 دے پارہ ہیخ ثبوت نشته چي حبیبی مرحوم ته غلط فہمی شوې دہ او
 ہغوی دے اورینتل کالج دے میکزین پہ حُائی دے ”معارف“ نوم لیکلے دے۔
 خو ہر خہ چي وی ڈاکٹر محمد جہانگیر دے تذکرۃ الانصار تلخیص
 کنبی دے مکتوبات ذکر کوی او کہ حبیبی صاحب دے تذکرۃ الانصار
 نور روایتونہ منی نو دا روایت ہم پہ دومرہ اسانہ دے رد کیدونہ دے۔
 اوس به راشو دے ”واجید دے شلوک“ لره۔ دے خبر البیان دے پېښور
 چاپ پہ پېژنداکلو کنبی مولینا عبدالقادر مرحوم لیکي :-

دے لاهور دے اورینتل کالج دے فارسی دے استاذ فاضل ڈاکٹر وحید
 قریشی چي دے پنجابی او اردو ژبو دے تحقیق پہ مہدان کنبی ممتاز
 حیثیت لری مونږ ته دے بایزید انصاری دے حُئی وېناگانو (شلوکونو)
 پہ حقلہ ډېر قیمتی معلومات را استولی وو چي فاضل مولوی عبدالقدو
 س هغې ته دے ”بجیدا دے شلوک“ یعنی دے بایزید دے وېناگانو پہ الفاظو
 پہ خپله مقدمہ کنبی اشاره کړې ده “ لہ

مولوی عبدالقدوس صاحب پہ خپل وار دے خبر البیان پہ
 مقدمہ کنبی لیکي۔

۷۔ واجید دے شلوک۔ دے پنجابی یو منظوم کتاب (مرتبہ او نکلناکھ)
 دے۔ دے کُخے خلقو دا خیال دے چي دا ہم دغه بایزید دے اودا
 نظمونہ دے ده دی “ لہ

مولوی عبدالقدوس صاحب دے ”بجیدا دے شلوک“ پہ حُائی

قصو

او بېنوا مرحوم په خپل تحقيق ”د بايزيد روښان يادونه“ کښې هېو
د دې کتاب ذکر نه کوي. د دې مقصد دا دے چې هغوی دا
کتاب د حبيبي مرحوم نه هم زيات ېې سنده گڼلو ځکه چې حبيبي
مرحوم ېې ذکر خړ کړې دے خو بېنوا مرحوم د ذکر ورهه نه دے گڼلې.
کوم کتاب ته چې مولينا عبدالقادر ”مجيد ا دے شلوک“ اوحافظ
عبدالقدوس ”واجيد دے شلوک“ (مرتبہ او نکار ناته) واي ُ هغه
خوما پېدا نه کړې شه البته د پنجابي ادب په تاريخونو کښې
د پنجابي د يو پښتون شاعر ”بابا وجيد خان“ ”وجيد خان“ او
”وجيد“ ذکر راځي له چې د متفقه بيان مطابق په ۱۱۳۰ ه کښې
کابل سره نژدې پېدا شوه وه ظاهره خبره ده چې دا شاعر
بايزيد روښان نه شی کيدے ځکه چې نه خو بايزيد روښان په
۱۱۳۰ ه کښې پېدا شوه وه او نه د هغه د پېدا ئش ځای کابل
سره نژدې وه. دريو وارو تذکرو کښې د بابا وجيد خان، وجيد خان
يا وجيد د وفات د کال ذکر نشته خو د پېدا ئش د کال نه ېې
صفا پته لگي چې د بايزيد روښان او د دې شاعر ترمنځه د زمانې
وېر لوي فرق دے. ديو تذکرو کښې صرف اخري تذکره يعنی
”پنجابي ادب دی کھاني“ چې عبدالغفور قریشي په ۱۹۷۲ء کښې
چاپ کړې ده ”بابا وجيد خان“ او بايزيد انصاري يو گڼي. دا
تذکره نکار ليکي.

له پنجابي ادب دی کھاني. از عبدالغفور قریشي ص. ۲۹۴، پنجابي ادب و تاريخ

از شميم چوهدري. ص. ۱۰۲ او پنجابي شاعر دا تذکره. از مولا بخش کشته. ص. ۱۱۱-
(په ترتيب)

دا ڪتاب ”واجيد دے شلوك“ ٻھ ڄاڻي دا ڪتاب ”واجيد دے شلوك“
 بلے دے او دَ ڄُئو خلقو (بغير لهه تصریحہ) ٻھ حواله ڏي دا دَ بايزيد
 انصاري ڪتاب ڳڻلے دے۔

مولوی عبدالقدوس صاحب لهه بده مرغه دَ هغو ”قيمتي معلوماتو“
 تفصيل هم نه بيانوي ڇي دَ مولينا عبدالقادر صاحب مرحوم دَ وٽا
 سره سم ڊاڪٽر وحيد قريشي صاحب دوي ته راستلي وو۔ ڇڪه نو
 دَ ”واجيد دے شلوك“ دا ماثوره نوره هم ورانه شي۔

ما دَ ڊاڪٽر وحيد قريشي صاحب سره دَ خپلو تعلقاتو ٻھ بنا لهه
 هغوي خواست وڪرو ڇي ڪه ممڪن وي نو ڇي دغه ”معلومات“
 ماته يوڄل بيا راپيدا ڪري۔ دَ ڊاڪٽر صاحب عمر اوصحت داسي
 نه دے ڇي دومره سترے ڪوٽکے ڪار وڪري خو زه بيا هم دَ هغوي
 ڊبره مننه ڪوم ڇي هغوي زما داسي رهنائي وڪره ڇي دَ واجيد
 دے شلوك ٻھ باره ڪنبي خپل لُستونکي لهه هغو غلط فهميو راواسم
 ڇي دَ حافظ عبدالقدوس صاحب دَ خاموشي لهه ڪبله راپيدا شوڀي
 وي۔ دي ضمن ڪنبي زه دَ ڊاڪٽر وحيد قريشي صاحب دَ لائق
 شاگرد ڊاڪٽر انعام الحق جاوېد هم مننه ڪوم ڇي دَ هغوي دَ علمي
 مدد ٻھ نتيجه ڪنبي زه دَ دي غلط فهميو دَ ازالې قابل شوم۔
 ”دَ واجيد دے شلوك“ ٻھ باره ڪنبي دَ خپلو معروضاتو نه

مڃڪنبي دا ضروري گنم ڇي بناغلي لُستونکي ٻھ دي خبر ڪرم
 ڇي حبيبي مرحوم دا ڪتاب هم بغير دَ ڄھ سنده ”بي سنده“ ڳڻي^{له}

”بابا وجید بارے نوں کھوج ایہہ دسوی اے کہ ایہناں دا اصل ناں بایزید انصاری سی۔ مذہبی علوم وچ ایہناں دی مثنوی خیرالبیان مدی اے۔ جیہڑی فارسی وچ اے۔ ایہناں دے تفصیلی حالات تذکرۂ صوفیائے سرحد وچ مدے نیں“ لہ ترجمہ: ”د بابا وجید پھ بارہ کنبی نوے تحقیق دا بنائی چی د دوی اصل نامہ بایزید انصاری وہ۔ مذہبی علومو کنبی د دوی مثنوی خیرالبیان موندے شتی چی فارسی کنبی وہ۔ د دوی تفصیلی حالات تذکرۂ صوفیائے سرحد کنبی شتہ“

اوس دا واضحہ خبرہ دہ چی نہہ خیرالبیان مثنوی دہ نہہ دا کتاب یواحی فارسی کنبی دے او نہہ تذکرۂ صوفیائے سرحد کنبی دا لیکلی دی چی بایزید انصاری ہم ہغہ سرے وہ چی پنجابی ادب کنبی د ”بابا وجید خان“ ”وجید خان“ او ”وجید“ پھ نامہ پیڑندے شتی۔ کہہ دی تذکرہ نگار تذکرۂ صوفیائے سرحد لستے وے نو ہچرے بہ یی دا غلط بیانی نہہ وہ کری۔

د کومو پنجابی تذکرو چی ما ذکر وکرو لہ ہغونہ صرف یوہ تذکرہ کنبی د ”واجید دے شلوک“ ذکر دے۔ شمیم چودھری ”پنجابی ادب و تاریخ“ کنبی وائی۔

”وجید نے اپنے کلام میں اللہ کی بے نیازی کو نہایت دلکش اور پیارے انداز میں پیش کیا ہے۔ آپ کا یہ کلام ”وجید دے شلوک“ کے نام سے مشہور ہے“ لہ

ترجمہ:- وجید پھ خپل کلام کنبی د اللہ بی نیازی پھ دہر زہرا کنبوئی

تصحیح

او خوب انداز کنبی پیش کرے دہ - دَ دوی دا کلام ”واجید دے شلوک“
پہ نامہ مشہور دے۔“

دَ پندت او نکار ناتھ بہار دواج ذکر پہ دہ متذکرہ کنبی تقریباً
یو شان لیکے شوے دے۔ شمیم چودھری پہ خیلہ اردو تذکرہ کنبی وائی۔
”پنڈت اونکار ناتھ بہار دواج لکھتے ہیں وجید بڑے اکڑنوں ولے پٹھان تھے“ لہ
مولا بخش کشتہ پہ خیل کتاب پنجابی شاعراں دا تذکرہ کنبی لیکے:-
پنڈت اونکار ناتھ بہار دواج دی کھوج مطابق راہ پورے اکڑخان پٹھان سن“ لہ
دَ دواہو عبارتوں ترجمہ پہ ترتیب داسی دہ :

”پندت اونکار ناتھ بہار دواج لیکے چے وجید دہر کلانکاری لرونکے
پینتون وہ“ (شمیم چودھری)

”پندت اونکار ناتھ بہار دواج مطابق دے پورہ کلانکار پینتون
وہ“ (مولا بخش کشتہ)

دیو دواہو بیا نونو کنبی دَ اونکار ناتھ بہار دواج معرقی دَ ”واجید
دے شلوک“ دَ مرتب پہ حبشیت نہ بدکے دَ ادب دَ یو مؤرخ پہ
حیثیت شوے دے۔

دیو دریو وارو تذکرہ کنبی دَ ”واجید“ ہم یو نظم دَ نمونہ کلام
پہ طور نقل شوے دے او اگرچے دَ دغہ نظم دَ بایزید انصاری سرہ
ہیچ تعلق نشتہ بیا ہم لہ دغہ نظہ یو بند دلہ رانقل کوو۔

آپ نبی مقبول رسول خدا دا
نبیاں دا سردار رسول خدا دا
امت دے بُت جیون اس دے جان مر
وجیدا کون صاحب نون آکھے انج نہیں انج کر

لہ ہم دغہ کتاب ہم دغہ مخ لہ دغہ کتاب ص - ۱۱۱

ترجمہ :- پخپلہ نبی مقبول تہ پچی دَ خداڳی رسول او دَ نبیاتو سردار وه (خیال وکره) پچی دَ امتیانو زامن ژوندی وی او دَ هغه مره شی۔ وجیدا صاحب تہ څوک وواځی پچی داسی کوہ او دغسی مه کوہ “

له دې بحثه دا خبرې ثابتې شوې۔

- ۱۔ بايزيد انصاری او واجيد بيل بيل شخصيتونه وو۔
 - ۲۔ واجيد دے شلوک دَ بايزيد انصاری نه بلکې دَ واجيد دَ کلام مجموعه ده پچی دولسمه صدی هجري کينې دَ پنجابی يو پښتون شاعرو ه۔
 - ۳۔ واجيد دے اشلوک پندت او نکار ناتھ نه دے مرتب کړے۔
 - ۴۔ پندت او نکار ناتھ بهار دواج دَ پنجابی يو ادبی تذکره نگار دے۔
- فهوالمрад

قلندر مومند

۶ ستمبر ۱۹۸۷ء

اشاريه نومونه

ادم بنوری ص	الله بخش یوسفی ص
اکبر ص ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۷۸ ۷۶ ۱۰۵	اشتیاق حسین قریشی ص ۱۷۶ ۱۷۸
ص ۱۶۱ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸	الکزندار راجرز ص ۵۲
امتیاز احمد صاحبزاده ص ۱۷۹	اورنگ زیب ص ۷۲ ص ۱۲۱ ص ۱۲۲
ایمل خان ص ۱۷۳	ایس ایم ظفر ص ۱۶
اشرف هجری ص ۱۷۱	انوار الحق داودزے ص ۱۷۹
افضل خان ص ۱۷۱	امداد ص ۴۶ ص ۵۲ ص ۵۵ ص ۵۶ ص ۵۷
ارزانی ص ۲۸ ص ۷۵ ص ۷۶ ص ۷۷ ص ۸۶	ص ۱۴۵ ص ۱۷۴ -
ص ۸۷ ص ۸۸ ص ۸۹ ص ۹۰ ص ۱۲۴ ص ۱۳۹ ص ۱۴۴	الله داد (رشید خان) ص ۴۶ ص ۵۱
ایچ دبلیو بیلو ص ۱۷۰ ص ۱۷۲	ص ۵۲ ص ۵۳ ص ۶۰ ص ۶۶ ص ۶۷ ص ۶۸
اسحاق مومند ص ۴۶ ص ۵۲	ص ۶۹ ص ۷۰ ص ۷۱ ص ۷۲ ص ۷۳ ص ۱۲۱
ابا بکر قندھاری ص ۵ ص ۵۲ ص ۱۲۴	ابن یمین ص ۴۱
ابراہیم لودی ص ۱۶۴	ارادت خان ص ۵
افضل خان خٹک ص ۶ ص ۱۵۳ ص ۱۶۰	اسد الله غضنفر ص ۱۷۹
ص ۱۶۱ ص ۱۶۵ ص ۱۶۶ ص ۱۶۷ ص ۱۶۹ -	انگلز ص ۵۸
امداد ص ۶ ص ۱۴۵ ص ۱۶۱ ص ۱۶۲ ص ۱۷۴	اسلا نوق ص ۵۲ ص ۵۳ ص ۵۴ ص ۵۵ ص ۵۶
ص ۱۷۵ ص ۱۷۸	ص ۵۷ ص ۵۸ ص ۵۹ ص ۶۰ ص ۱۶۹ ص ۱۷۱
اخون پنجر ص ۱۶۲ ص ۱۶۳ ص ۱۶۴ ص ۱۶۵	ابوالفضل ص ۷۴
ص ۱۶۶ ص ۱۶۷	اعتماد الدولہ آصف خان ص ۷ ص ۷۱

۷۸ ص ۷۶ ص ۷۵ ص ۷۴ ص ۷۳ ص ۷۲ ص ۷۱ ص
 ۸۸ ص ۸۵ ص ۸۴ ص ۸۳ ص ۸۲ ص ۸۱ ص ۸۰ ص
 ۸۹ ص ۹۱ ص ۹۲ ص ۹۳ ص ۹۴ ص ۹۵ ص ۹۶ ص
 ۱۰۵ ص ۱۰۶ ص ۱۰۹ ص ۱۱۰ ص ۱۱۱ ص ۱۱۲ ص
 ۱۱۳ ص ۱۱۵ ص ۱۱۶ ص ۱۱۷ ص ۱۱۸ ص ۱۱۹ ص ۱۲۰ ص
 ۱۲۱ ص ۱۲۲ ص ۱۲۳ ص ۱۲۴ ص ۱۲۵ ص ۱۲۶ ص ۱۲۷ ص
 ۱۲۸ ص ۱۲۹ ص ۱۳۰ ص ۱۳۱ ص ۱۳۲ ص ۱۳۳ ص ۱۳۴ ص
 ۱۳۵ ص ۱۳۶ ص ۱۳۷ ص ۱۳۸ ص -

برهان ص ۸۷

بی بی شمسو ص ۴

بی بی علائی ص ۱۴۵ ص ۱۴۶

بی بی نورخاتون ص ۱۴۶

بگوان ص ۱۷۷

پیر بابا ص ۲۸ ص ۱۴۷ ص ۱۴۸ ص ۱۴۹

ص ۱۶۱ ص ۱۷۵ ص ۱۷۶ ص ۱۷۸

پروفیسر محمد شفیع ص ۹۵ ص ۹۶ ص ۹۷

ص ۹۸ ص ۹۹ ص ۱۰۰ ص ۱۰۱ ص ۱۰۲ -

پروفیسر عبد المجید افغانی ص ۱۷

پیرچالاک ختک ص ۱۶

پنہات او نگار ناتھ ص ۱۳۷ ص ۱۳۸

پیرسنجر ص ۱۵۹

پیر عمر ختک ص ۱۶۰

تاریخ مرصع ص ۵۵ ص ۵۶ ص ۷۳

ص ۱۴۳ ص ۱۵۳ ص ۱۵۴ ص ۱۵۵ ص ۱۵۶ ص ۱۶۰ ص ۱۶۵

انعام الحق جاوید ص ۲۳۵

امام اعظم (ابوحنیفہ) ص ۱۶۱

اشراف غانی ص ۱۶۱ ص ۱۶۲ ص ۱۶۴

اذری ص ۱۵ ص ۱۵۱

اقبال ص ۱۵۹

اخون پنجو ص ۱۶۲

اخون خالاک ص ۱۶۱ ص ۱۶۵ ص ۱۶۶ ص ۱۶۷

ابلیس ص ۳۹

امیر تہمور ص ۱۴۹

باقرخان ص ۷ ص ۷۱

بیرم خان ص ۶۶

بابر ص ۱۱ ص ۱۶۴

بایزید بسطامی ص ۱۵۱

بایزید رویشان (پیرتاریک، میاروشن)

پیر دستگیر ص ۱ ص ۲ ص ۴ ص ۶

ص ۱ ص ۹ ص ۱۱ ص ۱۲ ص ۱۳ ص ۱۴ ص ۱۵

ص ۱۶ ص ۱۷ ص ۱۸ ص ۱۹ ص ۲۰ ص ۲۱ ص ۲۲

ص ۲۳ ص ۲۴ ص ۲۵ ص ۲۶ ص ۲۷ ص ۲۸

ص ۲۹ ص ۳۱ ص ۳۲ ص ۳۳ ص ۳۴ ص ۳۵

ص ۳۸ ص ۴۲ ص ۴۳ ص ۴۴ ص ۴۵ ص ۴۶

ص ۴۷ ص ۴۸ ص ۴۹ ص ۵۰ ص ۵۱ ص ۵۲

ص ۵۳ ص ۵۷ ص ۵۹ ص ۶۰ ص ۶۱ ص ۶۲

داکتر و حید قریشی ۱۳۳ ۱۳۵

داکتر جهانگیر ۸۴ ص ۱۳ ۱۳۱

۱۳۲ ۱۳۳

راج ولی شاہ خٹک ۱۷۹

راورقی ۷۵ ص ۸۳ ۸۴ ص ۱۶۹ ۱۷۲

رسول کریم (نبی) ص ۷ ۱۳

۲۳ ص ۳۱ ص ۳۲ ص ۶۳ ص ۹۶

۹۷ ص ۱۵۹ ص ۱۶۰ ص ۱۶۱ ص ۱۷۷ ص ۱۷۸

زلی ہوا دمل ص ۱۳ ص ۱۴ ص ۱۷ ص ۹۰

ص ۹ ص ۹۵ ص ۱۲۶ ص ۱۲۷ ص ۱۲۸ ص ۱۲۹ ص ۱۳۱

زید آغا ط ۱۴۹

زہرانے ص ۱۵۴

سید سیف الرحمن ط ۱۷۹

سر دینی سرراس ص ۷۵

سعید احمد صاحبزادہ ط ۱۷۹

سعدی ص ۸۷

سلطان بخش داروغہ ص ۱۷ ص ۱۷۱

سعید خان ص ۴۴

سید احمد سرہندی (مجدد الف ثانی) ص ۱۶۴

سلطان ابوسعید میرزا ط ۱۴۹

شیخ بایزید دور ط ۱۲۶

شمس الدین التمش ص ۷۳

شہباز خان ۱۷۴ ص ۱۷۵

شہ بگ خان (خان دوران) ص ۵

شاہ ابوالمعانی ص ۴۸

شاہ بگ ارغون ص ۱۱

شاہجہان ص ۶۸ ص ۷۲ ص ۱۶۱

شیخ غوث الکرام ص ۶۳ ص ۶۴

شیخ نور محمد ص ۹۶ ص ۹۷

شہباز خان ص ۱۶۵

شیخ عمر ص ۲ ص ۴۶ ص ۴۸ ص ۵

ص ۹۲ ص ۹۳ ص ۹۴ ص ۱۰۲

شیخ درویش ص ۱۳۲

شیربون ص ۱۵۴

شیخ محمد اکرام ص ۱۵۳ ص ۱۷۶

شمیم چوہدری ص ۱۳۶ ص ۱۳۷

صدیق اللہ رشتین ص ۱۳

صاحب داد ص ۶۹ ص ۷۰

صدیق روہی ص ۵ ص ۱۶۲ ص ۱۶۴

عبدالحمید حبیبی ص ۵ ص ۵۷ ص ۵۸

۵۹ ص ۶۰ ص ۶۲ ص ۶۳ ص ۶۴ ص ۶۵ ص ۶۶

۶۸ ص ۷۲ ص ۷۳ ص ۷۴ ص ۸۰ ص ۸۱ ص ۸۲

۸۳ ص ۸۴ ص ۸۵ ص ۸۶ ص ۹۵ ص ۹۷ ص ۹۸

۹۹ ص ۱۰۰ ص ۱۰۲ ص ۱۰۳ ص ۱۰۴ ص ۱۱۰

۱۱۱ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۹

۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۳۰

۱۳۱ ۱۳۳ ۱۳۶ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲

۱۷۲ ۱۷۶

عبد القادر جبلائی (پیران پیر) ۱۱

۳۹

عبد الاکبر خان اکبر ۱۳۷

عبد الغفور قریشی ۱۳۴

علی محمد بن ابابکر قندهاری ۱۲۱ ۱۲۲

علی محمد مخلص ۷۳

عبد الشکور ۲۱ ۱۵۱ ۱۲۳

عبد الحلیم بابا ۳۷ ۱۵۲

عبد القادر ۴۴

عبد القدوس گنگوہی ۱۶۴

عبد الکریم ۴۳

عابد خان ۱۷۲

عبد القادر بیدایونی ۵۳ ۵۴

عبد الرحیم خان خان خانان ۸۵

عبد الشکور رشاد ۱۱۵ ۱۱۸ ۱۱۹

عبد اللہ ۱۴۹

عبد الروف بیٹوا ۸۱ ۱۲۱ ۱۲۲

۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۴

عبد القادر ۱۶۵ ۱۷۵

علی محمد دانشمن ۱۳۲

علی محمد قندهاری ۱۱ ۱۳۹

عمر رضا ۱۶۰

عمر خان ۱۵۲

فرید صحرانی ۱۷۹

فقیر محمد مصطفیٰ ۱۴۹ ۱۵۱ ۱۵۲

قیام الدین خادم ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۲۰

قادر داد ۱۴۵

قاضی خان ۳۱ ۹۲ ۹۳

قدم اپریدے ۴۲ ۵۲

کمال خان داودزے ۱۷۵

کامل ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۵
۱۷۹

کمال خاتون ۴۶

کا کا صاحب ۱۶۳ ۱۷۴

کریم جان ۱۵۱

کند ۱۵۴

کل محمد پٹنورے ۱۷۲

کل محمد روبلے ۱۳۰

محمد اکبر معتمد ۵۲ ۵۶

ملا سلیمان ۲۷

میرزا سلیمان ص ۲۰ ص ۲۴ ص ۴۸ ص ۵۰

۱۲۴

مان سنگھ ص ۴۷

محسن خان ص ۱۷ ص ۱۸

مولانا محمد امین بدخشی ص ۱۶۴

مہابت خان ص ۶۹ ص ۷۰ ص ۱۶۴

مولینا عبدالقادر ص ۸۱ ص ۸۳ ص ۱۳۳

۱۳۴ ص ۱۳۵

ملاعمر ص ۷۷

میر ولی خان المسعودی ص ۹۱ ص ۹۲

۹۴ ص ۹۶ ص ۹۷ ص ۹۸ ص ۹۹ ص ۱۰۲

۱۰۴ ص ۱۰۵

ملاجمال ص ۱۶۷

میاں عبدالرحمن ص ۱۷۰

مہدی ص ۳۱ ص ۳۲

محمد حسین آزاد ص ۷۸

میرزا خان انصاری ص ۵۱ ص ۵۲ ص ۸۸

۱۴۱ ص ۱۴۶ ص ۱۴۷ ص ۱۴۹ ص ۱۴۸

مولابخش کشتہ ص ۱۳۷

مولینا عبدالقدوس ص ۴ ص ۴ ص ۵

۸ ص ۱۰ ص ۱۶ ص ۲۵ ص ۲۶ ص ۲۷ ص ۲۹

۳۰ ص ۳۱ ص ۳۳ ص ۳۵ ص ۳۸ ص ۴۲

مہدی داد ص ۱۴۵

ملاعلی ص ۱۴۵

ملاعمر ص ۱۴۵

محمدی صاحبزادہ ص ۱۷۰

ملک تور اورکزے ص ۵۵ ص ۵۶ ص ۵۷

ملاعبدالوہاب مانکروای ص ۱۶۳

محمد صادق شهبانی سعدی قادری
ص ۳۹

مولوی مرادعلی ص ۳۱

محمد الدینوری ص ۱

مولوی عبدالرحیم ص ۵۳

محمد آصف صمیم ص ۱۷۹

محمود ظفر ص ۱۷۹

مصطفی کمال ص ۱۷۹

محمد سعید ص ۱۷۲

محمد اعظم اعظم ص ۱۷۹

ملاعلی ص ۱۷۷

میاں عبدالکریم (کریمداد) ص ۳۵

۳۶ ص ۴۱ ص ۴۹ ص ۵۱ ص ۵۳ ص ۱۶۲

میرزا حکیم ص ۴۳ ص ۴۷ ص ۴۸ ص ۹۲

معصوم خان ص ۴۳

منعم خان ص ۴۸

۱۴۳	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۰	۱۳۹	۱۳۸	۱۳۷	۱۳۶	۱۳۵	۱۳۴	۱۳۳	۱۳۲	۱۳۱	۱۳۰	۱۲۹	۱۲۸	۱۲۷	۱۲۶	۱۲۵	۱۲۴	۱۲۳	۱۲۲	۱۲۱	۱۲۰	۱۱۹	۱۱۸	۱۱۷	۱۱۶	۱۱۵	۱۱۴	۱۱۳	۱۱۲	۱۱۱	۱۱۰	۱۰۹	۱۰۸	۱۰۷	۱۰۶	۱۰۵	۱۰۴	۱۰۳	۱۰۲	۱۰۱	۱۰۰	۹۹	۹۸	۹۷	۹۶	۹۵	۹۴	۹۳	۹۲	۹۱	۹۰	۸۹	۸۸	۸۷	۸۶	۸۵	۸۴	۸۳	۸۲	۸۱	۸۰	۷۹	۷۸	۷۷	۷۶	۷۵	۷۴	۷۳	۷۲	۷۱	۷۰	۶۹	۶۸	۶۷	۶۶	۶۵	۶۴	۶۳	۶۲	۶۱	۶۰	۵۹	۵۸	۵۷	۵۶	۵۵	۵۴	۵۳	۵۲	۵۱	۵۰	۴۹	۴۸	۴۷	۴۶	۴۵	۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	۴۰	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

اشاريه

ب

کتابونه

تذکرۃ الابرار والاشرار م م م ۱۹ م
 ۲۷ م ۳۵ م ۵۰ م ۷۵ م ۸۴ م ۸۹ م ۹۳ م
 ۱۴۲ م ۱۴۴ م ۱۴۵ م ۱۵۳ م ۱۵۴ م ۱۵۷ م
 ۱۵۹ م ۱۶۰ م ۱۶۱ م ۱۶۲ م ۱۶۳ م ۱۷۷ م
 تذکرۃ صوفیائے سرحد م ۳۳۶
 تورات م ۷۸
 توزک جہانگیری م ۵۲ م ۶۷ م ۶۶ م
 ۶۸ م ۶۹ م ۷۱ م ۷۲ م
 حالنامہ م م م ۱۱ م ۱۲ م ۱۳ م ۱۴ م
 ۱۵ م ۱۶ م ۱۷ م ۱۹ م ۲۰ م ۲۱ م ۲۲ م
 ۲۳ م ۲۴ م ۲۵ م ۳۲ م ۳۴ م ۴۲ م ۴۳ م
 ۴۵ م ۴۷ م ۴۶ م ۴۸ م ۴۹ م ۵۰ م ۵۱ م
 ۵۲ م ۵۹ م ۶۰ م ۶۴ م ۶۵ م ۶۶ م ۶۸ م
 ۶۹ م ۷۰ م ۷۲ م ۷۳ م ۷۸ م ۹۳ م ۹۴ م
 ۱۱۷ م ۱۲۰ م ۱۲۱ م ۱۲۲ م ۱۲۴ م ۱۲۶ م ۱۳۸ م
 ۱۳۷ م ۱۳۹ م ۱۴۱ م ۱۴۰ م ۱۴۳ م ۱۴۴ م ۱۴۵ م
 ۱۷۴ م ۱۸۰ م ۱۸۱ م ۳۳۱ م ۱۳۲ م
 خزینۃ الاصفیاء م ۱۵۳

اسلامی دایرة المعارف م ۶۵ م ۹۵ م
 ۱۰۳ م ۱۰۴ م
 ادبی خبرنی م ۱۶۲ م ۱۶۷ م
 اکبرنامہ م ۴۷ م ۶۶ م
 ارشاد الطالبین م ۳۵ م ۵۰ م ۱۶۰ م
 ارمغان خوشحال م ۱۴۶ م ۱۶۸ م
 ای گرامر اوده افغان لیکنویج م ۷۵ م
 ۸۳ م
 انجیل م ۷۸ م
 ائمہ تبلیس یا غارنکران ایمان م ۷۵ م
 پتہ خزانه م ۴۷ م
 پنجابی ادب و تاریخ م ۱۳۴ م ۱۳۶ م
 پنجابی ادب دی کہانی م ۱۳۴ م
 پنجابی شاعردا تذکرہ م ۱۳۴ م
 تقویم تاریخی م
 تفسیر یسیر م ۳۱ م
 تذکرۃ الانصار م ۶۲ م ۱۴۸ م ۱۳۲ م
 ۱۳۳ م -

دَنا شر عرض

زمونږ په ليک دود او املا کښې ډېرې کړې دي چې د هغو په وجه زمونږ سکولونو ته تلونکي هلکانو او جينکيو ته ډېرې پرېشاني پيښيږي. زمونږ ماشومان چې ”تماچه“ او بيا غچه“ کښې د ”چه“ تلفظ زده کړی او بيا د ”چې“ په ځاې په ليک کښې ”چه“ وويني نو د هغوی ذهن کښې ځانځا دا سوال پېدا کيږي چې دا څنگه ژبه ده چې پکښې ”چه“ او ”چې“ يو شان ليکلی شي.

دغسې چې دوی ”سرې“ (بنیادم) ”سرې“ (مخې) او ”سړي“ (بنیادمان) يو شان ليکلی وويني نو ځانځا ئې په وړو وړو ذهنونو کښې سوالونه پېدا کيږي.

”زړه“ (دل) او ”زړه“ (بودی) بيل بيل ټکي دي که دا دواړه ټکي مونږ د ”زړه“ په شکل وليکو نو خپل ماشومان به په حېرت او پرېشاني کښې مبتلا کوو. هم دغسې ”کون“ (هغه سرې چې خبره نه شي اورېدای) او ”کونږ“ (د علاقې او سيند نوم) که په يو شکل وليکلی شي نو نه صرف غلطه

بسکي د ماشومانو د پاره پرېشاني پېدا کوونکي خبره هم ده. غلطه
په دې چې ”کون“ کبني د ”ر“ د اواز نه پس يوه غنه ده چې
هغه په کونړ کبني نشته. او د دې غلطۍ په وجه ډېرې
پرېشاني پېدا کيږي.

د ”ي“ يو آواز داسې دے چې څوک ئې تېره وائي او څوک
پخ. لکه چېلې کبني چې څوک ئې آئي وائي او څوک ئې آئې. دا
تک داسې ليکل پکار دی چې ټول پښتانه ئې د خپلې خپلې
لهجې مطابق درست ووييل شي ځکه که داسې ی د ی په
شکل کبني وليکله شي نو دواړه لهجې ويونکي پرې داسې
متفق کېدے شي لکه چې په ”پښتون“ باندې ”پختون“
او ”پشتون“ ويونکي متفق شوی دی.

په پښتو کبني د ليک په سلسله کبني د اتفاق د را
پېدا کولو، د ماشومانو ذهنونه د غېر ضروري شکونو او اعتراضونو
نه د صفا کولو او د پښتو ژبې د ودې د پاره مونږ خپلو
کتابونو کبني دا التزام ساتلے دے چې :-

۱- د زړې املا د ”نر“ په ځاې به مونږ ”ن“ ليکو يعنی
پخوا به چې ”کونړ“ ليکله کېدو اوس به ئې مونږ کون ليکو
”ورونه“ به ”ورونه“ ليکو وعلی هذا القياس.

۲- پخوا چې به په کومه ’ه‘ مونږ د علامت اچولو اوس هغه ’ه‘
مونږ د ”ه“ په صورت ليکو. ځکه چې که چانه هېره
شوه نو تک به غلط شي. هسې هم زور، زېر او پېښ
په ټکو اچول د املا د جديدو اصولو سره سمون نه

خوری او د تائپ په سلسله کښې سختې گرانې پېښوې
 ځکه نو په یو ټکي ء اچول صحیح کار نه دے. بله داچې
 ”دۀ“ او ”څۀ“ کښې ء په ”ه“ او ”ه“ اچول ماشوم
 په مشکلاتو کښې مبتلا کوی. د دې په ځای کې مونږ
 ”ه“ ولیکو نو دا مشکل به حل شی. ”ه“ تراوسه په
 پښتو کښې صرف د ټکي په سر (لکه هر) یا د ټکي
 په مینځ (لکه نهر) کښې استعمالیږي. د ټکي اخرته دا
 تورے مونږ اوس محض په دې غرض استعمالوو چې د پښتو
 ژبې یو مشکل ختم شی او ماشومانو ته د پښتو لیک زده
 کول اسان شی.

۳- زمونږه زړه املا کښې ”مهې“ (دال) او ”هې“ (کب) دواړه
 یو شان ”هې“ لیکل شي. د دې مشکل نه د خلاصی د پاره
 دا ضروری وه چې د هې (کب) او ”مهې“ (دال) لیک دې
 بل بل شان وی چې که یو سرے ولیکي چې ”هې خورې“
 نو چې لستونکے په دې پوه شي چې لیکونکے دال یا دوی
 او که کب. ځکه نو داسې ئې، چې د زېر نه لږ زیات اواز
 ورکوی، به ”ې“ لیکل شي. لکه سرې (یځې) - دا تورے
 چې د ټکو په مینځ کښې راشي نو هغه ”ی“ به صرف
 په لاندې باندې ټکیو (:) څرگنده وولکه تېل. جېل وغېړه
 ۴ هغه ی چې په مونثو اسمونو کښې راځي (لکه ټپلی
 جینې وغېړه) به په ”ی“ لیکو او په دې وجه به
 جالی، کرسی لیکو او جالی، کرسی به غلطه گڼو.

۵ هغه ۱ چي ڌ زور ڌ اواز نه لږه غنډې وږده ۱ لکه
سرے۔ زمري چي ورته نرمه ۱ يا مجهوله ۱ وايو ڌ”ے“
په شکل نیکل پکار دی۔

تېره ’۱‘ (لکه په سري، خوري۔ کري کښي) به
هم داسي يعني ڌ ”۱“ په شکل ليکو او داسي ”۱“ چي
ڌ ټکو مينځ کښي راشي نو ڌ . . (خوا په خوا ټکو)
په علامت به ټي څرگنده وو لکه ”تحرير“ ”بهير“
”شوگير“ وغېره۔

خداي پاک دې وکړي چي زمونږ گران لستونکي داڅو ټکي
ڌ هغه جذبې لاندې ولولي ڌ کومې لاندې چي ليکلي شوي دي
او ڌ پښتنو ڌ اتحاد منزل پرې نور هم رالښاي۔ اللهم امين

سبحان الله

۱۔ لہ گرانو لُستونکیونہ پھ ڊپر معدرت د غلطیو دا اوږد فہرست پیش کوؤ۔ مہربانی وکری
د کتاب شروع کولونہ اکاھو د غلطیو اصلاح وکری۔ مونہ دا دعویٰ نہ لروچی لہ دیو
غلطیونہ بغیر پھ دے کتاب کینی نوری غلطی نشتہ۔ لہ غلطیو پاک ذات د خدا ئی پاک
دے د ہغھ پھ تسبیح مونہ د خیلو غلطیو اعتراف کوؤ او لہ گرانو لُستونکیو توقع لروچی
کہ دے کتاب کینی نوری غلطی د ہغوی پھ نظر رانی نومونہ دے تری خبر کری
پیشگی منہ۔

ب د اشاریہ ل اوب تدوین مکمل طور سرہ د حروف تہجی مطابق اویشپر نہ دے۔

سم	غلط	کرنہ	مخ	سم	غلط	کرنہ	مخ
رحمن	الرحمن	۳	جیم	رحمن	الرحمن	۱۸	۹
لُستونکیو	لُستونکیو	۱	۱	لُستونکیو	لُستونکیو	۱۹	۵
او د محترم	او د محترم	۵	۱	او د محترم	او د محترم	۲۳	۹
اجر	اجر	۱۱	۳	اجر	اجر	۲۴	۱۲
حاشیہ نگار وائی	حاشیہ نگار وائی	۲	۴	حاشیہ نگار وائی	حاشیہ نگار وائی	۲۵	۱۳
دا د ہغھ	دا د ہغھ	۴	۴	دا د ہغھ	دا د ہغھ	۲۶	۵
”خدا ئی حکم“	”خدا ئی حکم“	۱۱	۴	”خدا ئی حکم“	”خدا ئی حکم“	۲۷	۵
تذکرۃ الابرار	تذکرۃ الابرار	۵	۵	تذکرۃ الابرار	تذکرۃ الابرار	۲۸	۳
کینی	کینی	۹	۷	کینی	کینی	۲۹	۵
فضلناہ	فضلناہ	۱۰	۷	فضلناہ	فضلناہ	۳۰	۹
یفرق	یفرق	۱۲	۷	یفرق	یفرق	۳۱	۱۱
بیابہ د خیل	بیابہ د خیل	۱۵	۷	بیابہ د خیل	بیابہ د خیل	۳۲	۵
”خدا ئی لہ خوا“	”خدا ئی لہ خوا“	۲۰	۹	”خدا ئی لہ خوا“	”خدا ئی لہ خوا“	۳۳	۱۱
خطاب	خطاب	۲۰	۹	خطاب	خطاب	۳۴	۱۱
حاشیہ لہ لہ حالنامہ	حاشیہ لہ لہ حالنامہ	۱۲	۱۲	حاشیہ لہ لہ حالنامہ	حاشیہ لہ لہ حالنامہ	۳۵	۱۱
غوان	غوان	۸	۱۳	غوان	غوان	۳۶	۱۱
لُستونکیو	لُستونکیو	۱۱	۱۴	لُستونکیو	لُستونکیو	۳۷	۱۱
پہ پارہ	پہ پارہ	۲۱	۱۶	پہ پارہ	پہ پارہ	۳۸	۱۱
پہ بارہ کینی دومہ	پہ بارہ کینی دومہ	۲	۱۷	پہ بارہ کینی دومہ	پہ بارہ کینی دومہ	۳۹	۱۱
..... د خبر لیلی د خبر لیلی		 د خبر لیلی د خبر لیلی		

۳۶	۱۰	داغبر	داغبر ثبوت	۷۰	۳	امداد	احداد
۳۶	۱۸	اخری کانو	کونو	۷۰	۱۵	(پہ سرمہ	(پہ سربہ
۳۷	۱۸	د دوین	د دو بین	۷۱	۶	کبنی د احکم....	کبنی مود احکم...
۳۸	۱۵	پیدا اشوی	پیدا اشوے	۷۲	۱۱	خبرہ دہ	خبرہ دا
۳۹	۲	رحمہ	رحمۃ	۷۳	۸	پیش کوی	پیش کوم
۴۰	اخری رالہ	دالہ	دالہ	۷۳	۱۲	د شمس اباد کبنی	د شمس اباد پہ
۴۲	۹	دے ہرچا....	دے چی ہرچا....			پہ رشید اباد کبنی	رشید اباد کبنی
۴۴	۸	اور دوئے	اردوئے	۷۳	۱۶	”نامذیر“	نامذیراد ناندیر
۴۶	۶-۱۰-۲۰	امداد	احداد	۷۳	۱۶	”نامذیر“	”ناندیر“
۴۷	۱۰	اگرې نہ	اگرې نہ	۷۵	۳	ہم نہ وہ	ہم نہ وہ۔
۴۷	۱۱	سنگھ	سنگھ	۷۵	۵	۱۹۲۶ھ	۱۹۲۶ء
۵۲	۷-۵-۸	امداد	احداد	۸۱	۱۷	فرق نہ دے	فرق نہوے
۵۲	۱۵	اتبار	استاذ	۸۱	۱۴	د وجود ذکر	د موجودگی ذکر
۵۴	۲۱ پس ہم)	پس ہم رائج وہ)	۸۳	۱۴	ورسره	ورلره
۵۵	۱۵	ستوری	مستوری	۸۳	۱۶	بل فہم دے	بل نوم دے
۵۵	۱۶-۱۹	امداد	احداد	۸۵	۱۰	ورے	ورج
۵۶	۲	کپے دے	نقل کپے دے	۹۰	۸	درک نکپلے	درک نکپلے دگلے
۵۶	۱۵-۱۲	امداد	احداد	۹۱	۱۵	وموندے شیچی	وموندے شی
۵۷	۳-۲	امداد	احداد	۹۱	۲۰	لوستونکی	لُستونکی
۵۹	۸	اخلاقو	اخلاقو	۹۴	۷	نصیحتہ	نصیحتہ
۶۰	۱۳	امداد	احداد	۹۵	۱۸	نوم ورکے رسالی	نوم ورکے رسالی
۶۰	۲۱	پر پردی عیان	پر پردی عیان			ہم۔	کبنی ہم۔
۶۱	۱۲	یشعولی	مشغولی	۹۵	حاشیہ	ص ۲۶۶	ص ۲۹۹
۶۲	۱۳	نہ بلکی	نہ بلکی	۹۵	۷	د برد کلمات	بروکلن
۶۴	۱۶	(دنجیم د عقیدے)	(دنجیم د عقیدے)	۹۹	۱۳	ومنقہما	ومنقہما
۶۵	۱	خال خانی	مسودہ ورکہ دہ	۱۰۲	حاشیہ	سروی	خلاصہ
۶۷	۷	امداد	احداد	۱۰۴	۱۱۶-۱۲	البشتویہ	البشتویہ
۶۹	۶	خط	خطہ	۱۰۴	۱۹	کری	کری
۶۹	۱۳	جھانگیر خان سرہ	جھانگیر خان د....	۱۰۸	۱	والعدون	والعدوان

۱۰۸	۱۲	يعقظون	يعقظون	۱۵۱	۱	کڀي نه ڌ	کڀي ڌ
۱۰۸	۱۶	منڃه	منڃه	۱۵۱	۸	اوڌ اخون دروېزه	اوڌ اخون دروېزه
۱۱۱	۳	خواب	خواب	۱۵۱	۹	مراتب	مرتب
۱۱۴	۱۴	عارف قوب	عارف مقرب	۱۵۲	۸	”فقر“	فقير
۱۱۵	۱۲	اونه دا غلطي	اونه دا غلطي	۱۵۲	۱۲	معلوم بار	معلوم باد
۱۱۶	۹	شعر کڀي	شعر کڀي	۱۵۴	۲۱	يوه لږه	يوه يږه
۱۱۶	۱	له فراقه	له قرآت	۱۵۵	۱۶	بتاچ	بتا راج
۱۱۸	۱۳	غلطي	غلطي	۱۵۶	۲۲	باخرهين	باخرهين
۱۲۱	۴	درنظم و تقرير	درنظم تقرير	۱۵۶	۲۱	خضر	نفر
۱۲۱	۱۰	رواياتو	رواياتو	۱۵۸	۳	ليکونکي	ليکونکي
۱۲۵	۴	اوڌ عربي.....	اوڌ عربي.....	۱۵۹	۴	شد	شد
۱۲۶	۱۸	اورا	اوڌا	۱۶۰	۱۹	نوپير چالاک.....	خوپير چالاک.....
۱۲۷	۷	دي ضمن کڀي ښاڻي	دي ضمن کڀي ڇي	۱۶۴	۷	بوتلله شه	بوتله وه
۱۲۷	۱۵	اوڌا ډرسالي	اوڌ رسالي	۱۶۴	۱۴	مدعا	ادعا
۱۳۱	۸	لمي ډپاره دارسالة	لمي ډپاره هم دارسالة	۱۶۵	۵	محاصري	محاصري
۱۳۲	۱۷	د انچه وے	د انچه وے	۱۶۹	۲	بايزيد روښان	پير روښان
۱۳۳	۸	درنچه وے	د انچه وے	۱۷۴	۹۵۰	امداد	احداد
۱۳۳	۱۶	غضب	غضب	۱۷۴	۷	قتلي	قتله
۱۳۳	۲۱	پوه	پوه	۱۷۵	۵	مورخين په	مورخين ږي په
۱۳۴	۱۷	توبير	توبير	۱۷۶	۲۲	روح	روح
۱۴۰	۱۸	اضافو	اضافو	۱۷۷	۶	پاکه وينه	پاکه دينه
۱۴۱	۴	”فرزندان“	”فرزندان“	۱۷۷	۱۰	لکه	حکه
۱۴۱	۶	اوڌ بايزيد	او بايزيد	۱۷۷	۱۵	بلکه	ملکه
۱۴۱	۱۰	حافظ	حافظ	۱۷۷	۱۷	تورمل	تورمل
۱۴۵	۱۵	امداد	احداد	۱۷۸	۳	دي مخزن	دي ڌ مخزن
۱۴۵	۱۸	مهم	علم	۱۷۸	۴	ڌ تذکري ډليکونکي	ڌ تذکري ليکونکي
۱۴۹	۱۷	مقدمه داخون	مقدمه کڀي ڌ	۱۷۸	۵	ږي ضرورته	ږي ضرورته
۱۴۹	۲۰	اوڌاره کړي دي	اوڌاره کړي دي	۱۷۸	۷	نه ده	نه ده

۱۷۹	۴	مرحوم	محترم	۳۳۹	۱	بنوری ص	بنوری ص ۱۴۶
۱۷۹	۱۳	سید سیف الرحمن	سیف الرحمن سید	۳۳۹	۱۲	امداد	احداد
۱۷۹	۱۷	شکرے	شکری	۳۴۱	۱۰	حُمنو	حُمنو
۲۹۷	نوبت نمبر ۳۹	—	تصحیح د "سیان"	۳۴۲	۱۳	سید سیف الرحمن	سیف الرحمن سید
			اللہ "آخر کتب"	۳۴۲	۱۴	سراس	سن راس
			وگوری	۳۴۲	(۲) ۴	ارغون	ارغون
۲۹۸	نوبت نمبر ۴۰	"مرامی"	"مردامی"	۳۴۵	۴	شترنہ ص	شترنہ ص ۷۵
۳۳۴	آخری	۳۳۴	۳۳۵	۳۴۷	۱۴	دیوان ص	دیوان ص ۱۴۷
۳۳۵	۱	دا کتاب واجیدے	جملہ دودہ خلہ	۳۴۸	۱۳	کلیات خوشحال	کلیات خوشحال ۱۷۰
		شلوک "پھٹا"	لیکھی دہ	۳۴۸	(۲) ۱۵	لنگوئج سروس	لنگوئج سروس
۳۳۵	آخری	۳۳۵	۳۳۴	۳	۳	۳	۳

۲۹۷ نوبت نمبر ۳۹ کتب د "سیان" نه پس دا عبارت ولولئی۔

خوهر کله چي د فارسی د ترجمي نه پس دا ايت "کل شی عندہ بمقدار" او د
 بیستو د ترجمي نه پس "انا کل شی خلقناہ بقدر" لیکل شومے دے نويا خود ا د
 خبر البیان بل "قرأت" دے اويا پرې زما د راي مزید تائید کیږي چي چاپ
 شومے خبر البیان د اصل خبر البیان تفسیر دے۔